

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ÜÇ BOYUTLU DİL
BİLGİSİ**

Rabia ARZUPINAR
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Salim PİLAV

KIRIKKALE, 2023

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ÜÇ BOYUTLU DİL
BİLGİSİ**

Rabia ARZUPINAR
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Salim PİLAV

KIRIKKALE, 2023

KABUL-ONAY

Rabia ARZUPINAR tarafından hazırlanan YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ÜÇ BOYUTLU DİL BİLGİSİ adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ/ OY ÇOKLUĞU ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç.Dr. Salim PİLAV

İmza:.....

Yeni Türk Dili Anabilim Dalı, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Başkan: Doç.Dr. Abdulkerim KARADENİZ

İmza:.....

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Suphi Güneş ALAMDAR

İmza:.....

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi: 15/06/2022

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Rabia ARZUPINAR

ÖZET

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ÜÇ BOYUTLU DİL BİLGİSİ

Kırıkkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Salim PİLAV
Haziran 2023, 198 sayfa

Yabancı dil öğretiminde dil bilgisinin yeri tarih boyunca tartışma konusu olmuştur. Dil öğretiminde dil bilgisinin verilir verilmemesinin dışında nasıl verilmesi gerektiği de temel tartışma konularından biridir. Dolayısıyla tarihte dil bilgisinin öğretimine yönelik pek çok farklı yaklaşım, yöntem ve teknik ortaya atılmıştır. Bu yaklaşım, yöntem ve teknikler çoğu zaman dil bilgisel yapının bir boyutunu incelemekte, diğer boyutlarını göz ardı etmektedir. Ancak başarılı bir yabancı dil öğretimi için dil bilgisel yapının biçim, anlam ve kullanım boyutlarının eşit derece verilmesi gerekmektedir. Bu araştırmada, Larsen-Freeman tarafından ortaya atılan üç boyutlu dil bilgisi (biçim-anlam-kullanım) modelinin yabancılara Türkçe öğretimindeki karşılığını belirlemek amaçlanmıştır. Bu model, dil bilgisini cümle içerisinde sıralanan kuralların ötesinde dinamik bir beceri (grammaring) olarak kabul eder. Dil bilgisi iletişimde kullanıldığı sürece anlamlıdır. Araştırma kapsamında ilk olarak alan uzmanları tarafından ortak kabul edilen “-(y)A...-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiillerinin biçim, anlam ve kullanım özellikleri belirlenerek üç boyutlu dil bilgisi şemaları oluşturulmuştur. İkinci aşama olarak yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan Yeni İstanbul, Yeni Hitit ve Türkçeye Yolculuk ders kitap setlerindeki “-(y)A...-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiillerinin verildiği bölümler tespit edilerek nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi ile yorumlanmıştır. Oluşturulan üç boyutlu şema çerçevesinde belirlenen dil bilgisi bölümleri üç aşamada (bağlamın değerlendirilmesi, öğretimin ve bilinçlendirme etkinliklerinin değerlendirilmesi, etkinliklerin değerlendirilmesi) ele alınmıştır. Bu değerlendirme sonucunda belirlenen ders kitaplarında hedef dil yapısına yönelik girdinin bağlamla üç boyutlu olarak sağlanamadığı, bağlam sonrası verilen etkinliklerde öğrencinin ilgili yapının üç boyutunu fark edebileceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmediği ve etkinliklerin sadece yapıya yönelik olup iletişim etkinliklerine yer verilmediği görülmüştür. Sonuç olarak yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki zarf fiillerin verildiği bölümlerin üç boyutlu dil bilgisine uygun olmadığı görülmüştür. Çalışmanın son aşamasında ise “tasarım ve geliştirme

araştırması” çerçevesinde “-(y)A...-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiil yapılarına yönelik üç boyutlu materyal tasarımı gerçekleştirilmiştir. Bu üretimde ilk olarak hedef dil yapısının sunulduğu bağlam yapının üç boyutuna uygun olarak oluşturulmuştur. Bu aşamada öğrencinin yapıyı fark etmesini sağlayacak kadar girdi verilmiştir. Ardından öğrencinin hedef dil yapısının bağlamda geçen biçim, anlam ve kullanım boyutlarını keşfetmesine yönelik bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmiştir. Bu etkinliklerde yapının kullanımından biçimine doğru giden bir süreç takip edilmiştir. Son olarak ise öğrencinin hedef dil yapısını günlük hayattaki iletişimine aktarabilmesi için yapıya ve iletişime yönelik etkinlikler oluşturulmuştur. Bu çalışmada oluşturulan materyal örneklerinden hareketle zarf fiillerin üç boyutlu dil bilgisine uygun olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Yabancılar Türkçe Öğretimi, Üç Boyutlu Dil Bilgisi Öğretimi, Ders Kitabı

ABSTRACT

THREE-DIMENSIONAL LANGUAGE TEACHING IN TURKISH TEACHING TO FOREIGNERS

Kırıkkale University
Social Sciences Institute
Department of Turkish Education, Master's Thesis
Supervisor: Doç. Dr. Salim PİLAV
June 2023, 198 pages

The place of grammar in foreign language teaching has been the subject of discussion throughout history. Apart from whether or not to give knowledge in language teaching, how it should be given has also been one of the main topics of discussion. Therefore, many different approaches, methods and techniques have been put forward for the teaching of grammar in history. These approaches, methods and techniques often prioritize one dimension of grammatical structure and ignore other dimensions. However, for a successful foreign language teaching, the form, meaning and usage dimensions of the grammatical structure should be given equally. In this research, it is aimed to determine the equivalent of the three-dimensional grammar (form-meaning-use) model put forward by Larsen-Freeman in teaching Turkish to foreigners. This model accepts grammar as a dynamic skill (grammaring) beyond the rules listed in a sentence. Grammar is meaningful as long as it is used in communication. In this direction, firstly, “-(y)A...-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)Ip, - Three-dimensional grammar schemes were created by determining the form, meaning and usage characteristics of adverbial verbs mAdAn, -ken. As the second stage, in the textbook sets “-(y)A...-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA” used in teaching Turkish to foreigners in New Istanbul, New Hittite and Journey to Turkish coursebook sets. The sections where adverb verbs, -(y)Ip, -mAdAn, -ken are given were determined and examined by document analysis, one of the qualitative research designs. The grammar sections determined within the framework of the three-dimensional scheme created were handled in three stages (evaluation of the context, evaluation of teaching and awareness-raising activities, and evaluation of activities). As a result of this evaluation, it was seen that the input for the target language structure could not be provided in three dimensions with the context in the textbooks determined as a result of this evaluation, the activities given after the context did not include awareness-raising activities in which the student could realize the three dimensions of the relevant structure, and the activities were only for the structure and did not include communication activities. As a result, it was seen that the sections in which the adverbial verbs are given in the textbooks for teaching Turkish to foreigners are not suitable for three-dimensional grammar. At the last stage of the study, within the framework of “design and development research”, “-(y)A...-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)Ip, A three-dimensional material design was carried out for the adverb verb structures -mAdAn, -ken. In this production, the context in which the target language structure is presented was created in accordance with the three dimensions of the structure. At this stage, enough input was given to enable the student to realize

the structure. Then, awareness-raising activities were included for the student to discover the form, meaning and usage dimensions of the target language structure in the context. In these activities, a process from the use of the building to its form was followed. Finally, activities for structure and communication were created in order for the student to transfer the target language structure to his daily life communication. Based on the material samples created in this study, it has been determined that adverbial verbs are suitable for three-dimensional grammar.

Keywords: Teaching Turkish To Foreigners, Three Dimensional Of Grammar, Texbook

TEŞEKKÜR

Öncelikle danışmanlığımı üstlenen, yüksek lisans hayatım boyunca her anlamda her zaman desteğini esirgemeyen, konu seçiminden araştırmanın yürütülmesine kadar her fikrime değer veren, sabrıyla ve hoşgörüsüyle her daim her işi kolaylaştıran, bilgi ve tecrübelerinden ziyadesiyle istifade ettiğim değerli danışman hocam Doç. Dr. Salim PİLAV'a teşekkürlerimi sunarım.

Akademik olarak beni her zaman destekleyen ve gelişmemi sağlayan bütün değerli hocalarıma da teşekkür ediyorum.

Hayatım boyunca en büyük destekçim olan, asla haklarını ödeyemeceğim canım annem ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	3
1.1.1. Problem Cümlesi	3
1.1.2. Alt Problemler	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Dil Bilgisi Nedir?	8
2.2. Dil Bilgisi Öğretimi	11
2.2.1. Dil Bilgisi Öğretimi Yaklaşımları	12
2.2.1.1. Davranışçı Yaklaşım	13
2.2.1.2. Bilişsel Yaklaşım	15
2.2.1.3. Yapılandırmacı Yaklaşım	20
2.3. Üç Boyutlu Dil Bilgisi	22
2.3.1. Dil Bilgisi Becerisi	22
2.3.2. Üç Boyutlu Dil Bilgisi (Biçim-Anlam-Kullanım)	24
2.3.3. Üç Boyutlu Dil Bilgisi Öğretimi Yöntemi	27
2.4. Dil Bilgisi Öğretimi Nasıl Olmalıdır?	31
2.4.1. Bağlam Oluşturma	35
2.4.2. Bilinçlendirme	39
2.4.3. Biçime ve İletişime Yönelik Etkinlikler	41
2.5. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi	44
2.5.1. Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Dil Bilgisi	47
2.6. Zarf Fiiller	50

2.6.1. – (y)ArAk Zarf Fiil Eki.....	57
2.6.2. – (y)A ... – (y)A Zarf Fiil Eki.....	58
2.6.3. – (y)Ip Zarf Fiil Eki.....	59
2.6.4. – mAdAn Zarf Fiil Eki.....	60
2.6.5. – (y)Alı Zarf Fiil Eki	61
2.6.6. – IncA Zarf Fiil Eki.....	62
2.6.7. –ken Zarf Fiil Eki.....	62
3. YÖNTEM.....	64
3.1. Araştırmanın Modeli	64
3.2. Veri Kaynağı.....	65
3.3. Verilerin Toplanması.....	66
3.4. Verilerin Analizi.....	67
4. BULGULAR ve YORUM.....	68
4.1. Zarf Fiillerin Üç Boyutlu Şemaları.....	68
4.1.1. -(y) Ip Zarf Fiilinin Üç Boyutu.....	69
4.1.2. -mAdAn Zarf Fiilinin Üç Boyutu	70
4.1.3.-(y) ArAk Zarf Fiilinin Üç Boyutu	71
4.1.4. - (y)A ... - (y)A Zarf Fiilinin Üç Boyutu.....	72
4.1.5 -(y) Alı Zarf Fiilinin Üç Boyutu	73
4.1.6 -(y) IncA Zarf Fiilinin Üç Boyutu	74
4.1.7. -ken Zarf Fiilinin Üç Boyutu.....	75
4.1.7.1. İsim+sıfat+-ken.....	75
4.1.7.2. Fiil+-Ar+-ken ve fiil+-yor+-ken	76
4.1.7.3. Fiil+-mİş+-ken	77
4.1.7.4. Fiil+-AcAk+-ken.....	78
4.2. Yabancılar Türkçe Öğretimi Ders Kitap Setlerinde Zarf Fiiller	79
4.2.1. -(y) Ip Zarf Fiili	81
4.2.1.1. Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretimi Ders Kitap Seti.....	81
4.2.1.2. Yeni İstanbul Ders Kitap Seti	85
4.2.1.3. Yeni Hitit Ders Kitap Seti	89
4.2.2. -mAdAn Zarf Fiili	92
4.2.2.1. Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretimi Ders Kitap Seti.....	92
4.2.2.2. Yeni İstanbul Ders Kitap Seti	95
4.2.2.3. Yeni Hitit Ders Kitap Seti	98
4.2.3. -(y)ArAk Zarf Fiili	101
4.2.3.1. Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretimi Ders Kitap Seti.....	101
4.2.3.2. Yeni İstanbul Ders Kitap Seti	104

4.2.3.3. Yeni Hitit Ders Kitap Seti	107
4.2.4. - (y)A ... - (y)A Zarf Fiili	111
4.2.4.1. Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretimi Ders Kitap Seti.....	111
4.2.4.2. Yeni İstanbul Ders Kitap Seti	113
4.2.4.3. Yeni Hitit Ders Kitap Seti	116
4.2.5. -(y) Ali Zarf Fiili	119
4.2.5.1. Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretimi Ders Kitap Seti.....	119
4.2.5.2. Yeni İstanbul Ders Kitap Seti	124
4.2.5.3. Yeni Hitit Ders Kitap Seti	127
4.2.6. -IncA Zarf Fiili	129
4.2.6.1. Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretimi Ders Kitap Seti.....	129
4.2.6.2. Yeni İstanbul Ders Kitap Seti	133
4.2.6.3. Yeni Hitit Ders Kitap Seti	136
4.2.7.-ken Zarf Fiili	139
4.2.7.1. Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretimi Ders Kitap Seti.....	139
4.2.7.2. Yeni İstanbul Ders Kitap Seti	143
4.2.7.3. Yeni Hitit Ders Kitap Seti	146
4.3. Zarf Fiillerin Üç Boyutlu Materyal Tasarımı.....	149
4.3.1. -(y)İp Zarf Fiilinin Üç Boyutlu Materyal Tasarımı.....	150
4.3.2. -mAdAn Zarf Fiilinin Üç Boyutlu Materyal Tasarımı	157
4.3.3. -(y)ArAk ve -(y)A ... (y)A Zarf Fiillerinin Üç Boyutlu Materyal Tasarımı.	163
4.3.4. -Ali Zarf Fiilinin Üç Boyutlu Materyal Tasarımı	169
4.3.5. -IncA Zarf Fiilinin Üç Boyutlu Materyal Tasarımı	174
4.3.6. -ken Zarf Fiilinin Üç Boyutlu Materyal Tasarımı	179
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	185
5.1. Sonuçlar	185
5.2. Öneriler	191
KAYNAKLAR	193
ÖZGEÇMİŞ.....	196

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2. 1. Alan uzmanlarının kabul ettikleri ortak zarf-fiiller.....	56
Tablo 4. 1. Zarf fiillerin ders kitap setlerinde seviyelere göre verilişi	79
Tablo 4. 2. Zarf fiillerin ders kitap setlerinde birlikte verilişi.....	80
Tablo 5. 1. Zarf fiillerin ders kitaplarındaki bağlamında üç boyutlu değerlendirilmesi	186

ŞEKİLLER DİZİNİ

sayfa

Şekil 1. 1. Üç boyutlu dil bilgisi şeması (Larsen-Freeman 2001).....	2
Şekil 2. 3. Dil Bilgisinin Üç Boyutu	25
Şekil 2. 4. Üç boyutlu dil bilgisi öğretiminin bileşenleri	26
Şekil 2. 5. Dil bilgisinin üç boyutlu öğretiminde temel sorular	27
Şekil 2. 6. İngilizce iyelik bildiren ‘s yapısının üç boyutlu şemada gösterimi	30
Şekil 2. 7. Dilbilgisi Öğretimi Yaklaşımları (Larsen-Freeman, 2009, s. 523)	32
Şekil 2. 8. İletişimsel Edinç Şeması (Celce-Murcia, 2008:45)	37
Şekil 2. 9. İletişimsel Edinç Bileşenleri ve Üç Boyutlu Dilbilgisi Şeması İlişkisi	37
Şekil 2. 10. “eylem+Abil+ır MI+kişi eki?” yapısının izin işlevinin iletişimsel edinç bileşenlerine göre düzenlenmesi	38
Şekil 4. 1. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y)Ip).....	82
Şekil 4. 2. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y)Ip).....	84
Şekil 4. 3. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y)Ip).....	85
Şekil 4. 4. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-(y)Ip)	86
Şekil 4. 5. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-(y)Ip)	88
Şekil 4. 6. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-(y)Ip)	89
Şekil 4. 7. Yeni Hitit Ders Kitabı (-(y)Ip).....	90
Şekil 4. 8. Yeni Hitit Ders Kitabı (-(y)Ip).....	91
Şekil 4. 9. Yeni Hitit Ders Kitabı (-(y)Ip).....	92
Şekil 4. 10. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-mAdAn)	93
Şekil 4. 11. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-mAdAn)	94
Şekil 4. 12. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-mAdAn)	95
Şekil 4. 13. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-mAdAn)	96
Şekil 4. 14. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-mAdAn)	97
Şekil 4. 15. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-mAdAn)	98
Şekil 4. 16. Yeni Hitit Ders Kitabı (-mAdAn).....	99
Şekil 4. 17. Yeni Hitit Ders Kitabı (-mAdAn).....	100
Şekil 4. 18. Yeni Hitit Ders Kitabı (-mAdAn).....	101
Şekil 4. 19. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y)ArAk)	102
Şekil 4. 20. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y)ArAk)	103
Şekil 4. 21. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y)ArAk)	104
Şekil 4. 22. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-(y)ArAk).....	105
Şekil 4. 23. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-(y)ArAk).....	107
Şekil 4. 24. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-(y)ArAk).....	107
Şekil 4. 25. Yeni Hitit Ders Kitabı (-(y)ArAk)	108
Şekil 4. 26. Yeni Hitit Ders Kitabı (-(y)ArAk)	110
Şekil 4. 27. Yeni Hitit Ders Kitabı (-(y)ArAk)	110
Şekil 4. 28. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (- (y)A ... - (y)A).....	111
Şekil 4. 29. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (- (y)A ... - (y)A).....	113
Şekil 4. 30. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (- (y)A ... - (y)A).....	113
Şekil 4. 31. Yeni İstanbul Ders Kitabı (- (y)A ... - (y)A).....	114
Şekil 4. 32. Yeni İstanbul Ders Kitabı (- (y)A ... - (y)A).....	115
Şekil 4. 33. Yeni İstanbul Ders Kitabı (- (y)A ... - (y)A).....	116
Şekil 4. 34. Yeni Hitit Ders Kitabı (- (y)A ... - (y)A)	117
Şekil 4. 35. Yeni Hitit Ders Kitabı (- (y)A ... - (y)A)	118
Şekil 4. 36. Yeni Hitit Ders Kitabı (- (y)A ... - (y)A)	118
Şekil 4. 37. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y) All).....	120
Şekil 4. 38. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y) All).....	122
Şekil 4. 39. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y) All).....	122

Şekil 4. 40. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y) All)	123
Şekil 4. 41. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y) All)	123
Şekil 4. 42. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y) All)	124
Şekil 4. 43. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-(y) All)	125
Şekil 4. 44. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-(y) All)	126
Şekil 4. 45. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-(y) All)	127
Şekil 4. 46. Yeni Hitit Ders Kitabı (-(y) All)	128
Şekil 4. 47. Yeni Hitit Ders Kitabı (-(y) All)	129
Şekil 4. 48. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-IncA)	130
Şekil 4. 49. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-IncA)	132
Şekil 4. 50. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-IncA)	133
Şekil 4. 51. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-IncA)	134
Şekil 4. 52. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-IncA)	135
Şekil 4. 53. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-IncA)	136
Şekil 4. 54. Yeni Hitit Ders Kitabı (-IncA)	137
Şekil 4. 55. Yeni Hitit Ders Kitabı (-IncA)	138
Şekil 4. 56. Yeni Hitit Ders Kitabı (-IncA)	139
Şekil 4. 57. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-ken)	140
Şekil 4. 58. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-ken)	142
Şekil 4. 59. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-ken)	142
Şekil 4. 60. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-ken)	143
Şekil 4. 61. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-ken)	144
Şekil 4. 62. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-ken)	145
Şekil 4. 63. Yeni Hitit Ders Kitabı (-ken)	146
Şekil 4. 64. Yeni Hitit Ders Kitabı (-ken)	147
Şekil 4. 65. Yeni Hitit Ders Kitabı (-ken)	148

KISALTMALAR DİZİNİ

MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
CEFR	Avrupa Diller İçin Ortak Başvuru Metni
TİKA	Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
YTB	Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

1. GİRİŞ

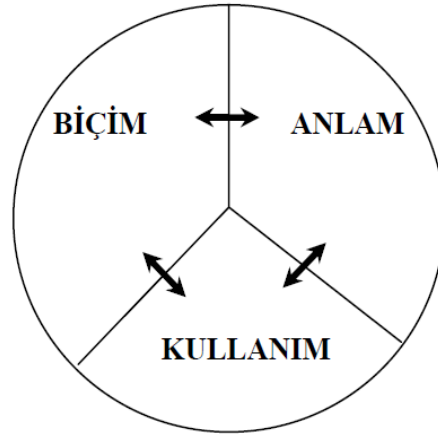
Yabancı dil öğretiminde “dil bilgisi” öğretimin yeri alanda her zaman tartışma konusu olmuştur. Dil bilgisinin öğretilmesi gerektiği düşüncesi binlerce yıl öncesine dayanır. Uzun yıllar boyunca dil öğretiminde sadece dil bilgisine odaklanma, dil bilgisi öğretmek dil öğretme, dil öğretiminin gerekli bir parçası olarak görülmüştür. Bugün hâlâ başarılı bir dil öğreniminden bahsetmek için dil bilgisel bilginin edinilmiş olması yeterli görülmektedir.

Dil bilgisi öğretiminde biçim odaklı öğretimin yüzyıllardır savunulan ve vazgeçilmeyen bir yöntem olmasının yanı sıra tarih boyunca pek çok yeni dil bilgisi öğretim yaklaşımı ortaya atılmış ve uygulanmıştır. Ancak bu yöntemlerin temelinde her zaman dil bilgisi öğretiminin bir boyutunu göz ardı ettiği görülmüştür. Bu durumda dil bilgisi becerisi yeterince gelişmemekte ve dört temel dil becerisi doğrudan etkilenmektedir. Tüm bu gelişmelerle birlikte bugün varılan nokta yabancı dil öğretiminde ne türden bir model ya da yöntem benimsenirse benimsensin eğitim izlencelerinde dil bilgisi öğretiminden tamamen vazgeçilemeyeceğidir. Dilin, konuşulduğu ülkenin dışında bir ülkede öğretildiği durumlarda dil bilgisi kurallarına odaklanmanın dili öğrenmek için gerekli olduğu kabul edilmiştir (Cem, 2005).

Tarih boyunca biçimsel dil bilgisi öğretimini esas alan yaklaşımların yanı sıra dil bilgisi öğretiminde biçimselliğe hiç yer vermeyen öğretim yöntemleri de uygulanmıştır. Yabancı dil öğretiminde öğrencilerin hedef dili kullanır duruma gelmeleri beklenir. Bu sonuca ise sadece biçimsel dil bilgisi öğretimi yapılarak ulaşılamayacağından dil yapılarının kullanım bilgisinin de öğretilmesi gerekmektedir. Çünkü dil bilgisi yapılarının yalnızca biçim boyutu değil, anlam ve kullanım boyutları da bulunmaktadır ve bu üç boyutun ilişkisi bütün olarak ele alınmalıdır. Bu doğrultuda öğrencilere dili, anlamlı etkinlikler çerçevesinde kullanma olanağı sağlandığında başarılı bir yabancı dil öğretiminden söz edilebilir.

Larsen-Freeman’a göre (2001) doğru dil bilgisi edinimi hedef dilde dört dil becerisinin etkili bir biçimde kullanılabilmesini sağlar. Dil bilgisinin doğru öğrenilebilmesi

öğretim sürecinde kullanılacak yola bağlıdır. Dört dil becerisi de (okuma, yazma, konuşma, dinleme) konuşan kişi tarafından etkin bir biçimde kullanılabildiğinde o kişinin dili öğrenmiş olduğu kabul edilir. Bu dört dil becerisinin de ortak paydasında dil bilgisi vardır. Bu nedenle dil becerilerinin etkin bir biçimde kullanılabilmesi, doğru bir dil bilgisi kullanımını gerektirir. Dil bilgisinin doğru kullanılması demek yalnızca dil bilgisi kurallarının bilinmesi demek değildir. Dil bilgisi kurallarının bilinmesinin yanı sıra bu kuralların farklı bağlamlarda, farklı işlevlere uygun bir şekilde kullanılabilmesi gerekmektedir. Bu durum da “dil bilgisi becerisi” kavramını doğurmaktadır. Dil bilgisi becerisi demek dil bilgisi yapılarının biçimsel boyutunun, anlam ve kullanım boyutlarıyla bütünleşmesidir. Bu nedenle dil bilgisinin öğretimi biçim, anlam ve kullanım olmak üzere Üç Boyutlu Çerçeve (Three Dimensional Framework) ele almak gerekir.

Şekil 1. 1. Üç boyutlu dil bilgisi şeması (Larsen-Freeman 2001)

Bu çalışmada yukarıda bahsedilen Üç Boyutlu Dil Bilgisi yöntemi, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi çerçevesinde ele alınacaktır. Çalışmanın kuramsal çerçeve bölümünde dil bilgisi kavramı, dil bilgisi öğretimi ve yaklaşımları, üç boyutlu dil bilgisi bileşenleri, dil bilgisi öğretim aşamaları, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dil bilgisi öğretimi ile zarf fiillerden bahsedilecektir.

Tezin bulgular ve sonuç kısmında ise ilk olarak belirlenen zarf fiil yapılarının üç boyutlu şemaları oluşturulacak, daha sonra bu şemalar çerçevesinde belirlenen ders kitapları üç boyutlu çerçevede değerlendirilecek, son olarak oluşturulan bu şemalardan hareketle üç boyutlu materyal tasarımı yapılacaktır. Elde edilen sonuçlardan yola çıkarak önerilerde bulunulacaktır.

1.1. Problem Durumu

Yabancı dil olarak dil bilgisi öğretiminde dilin üç boyutu ile ele alındığında başarılı sonuçlar alınabildiği yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur. Türkiye’deki dil bilgisi alanında ders kitabı üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında genellikle kitaplardaki dil yapılarının listelenmesi, karşılaştırılması ve analiz edilmesi şeklindedir. Üç boyutlu dil bilgisinin yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde karşılığına bakıldığında yeterli sayıda çalışmaya ulaşılamamaktadır. Dolayısıyla yabancılara Türkçe öğretimi alanında kullanılan ders kitaplarının üç boyutlu çerçeveye uygunluğu bilinmemektedir. Bu sebeple bu çalışmada yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitapları seçilen dil yapıları çerçevesinde üç boyutlu dil bilgisi bağlamında ele alınarak değerlendirilmiştir. Ardından üç boyutlu dil bilgisi çerçevesinde etkinlik tasarımı yapılmıştır.

1.1.1. Problem Cümlesi

Yabancılara Türkçe Öğretiminde Üç Boyutlu Dil Bilgisi Öğretimi Nasıl Olmalıdır?

1.1.2. Alt Problemler

- “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiil yapılarının üç boyutlu dil bilgisi şemaları nasıldır?
- Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitap setlerinde “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiilleri nasıl verilmiştir?
- Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitap setlerindeki “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiilleri öğretiminin üç boyutlu dil bilgisi öğretimini karşılama düzeyi nasıldır?
- Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiil yapılarının üç boyutlu dil bilgisi öğretimine göre materyal tasarımı nasıl olmalıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Yabancı dil öğretiminde yaşanan en büyük sorun öğrenilen bilgilerin günlük iletişim diline aktarılamamasıdır. Bu durumun sebebi dil bilgisi öğretiminde biçimine odaklanan bir öğretim anlayışının kabul edilmesidir. Yabancı dil olarak dil bilgisi öğretiminde dilin biçim, anlam ve kullanım boyutlarının eşit derecede önemsendiği

durumlarda yabancı dil öğretimin daha etkili olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla yabancı dil olarak Türkçenin üç boyutlu dil bilgisi öğretimi çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Türkçeye gerek yurt içinde gerek yurt dışında rağbetin artması ile pek çok kurum ve kuruluş yurt içinde ve yurt dışında Türkçe öğretimi gerçekleştirmektedir. Türkçenin yabancı dil olarak bu kadar gündemde olmasıyla öğrenilmesi ve öğretilmesi zor bir alan olan dil bilgisi öğretiminin üç boyutlu çerçevede çalışılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Bu gereklilik doğrultusunda “Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Üç Boyutlu Dil Bilgisi Öğretimi Nasıl Olmalıdır?” sorusuna cevap aranmıştır.

Bu araştırma, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde üç boyutlu dil bilgisi öğretimi yaklaşımına ilişkindir. Araştırmanın temel amacı, yabancılarla Türkçe öğretimi için hazırlanan ders kitaplarındaki dil bilgisi bölümlerini üç boyutlu çerçevede inceleyip değerlendirerek belirlenen dil yapılarına yönelik üç boyutlu dil bilgisi öğretim modeline uygun içerik sunmaktır. Bu doğrultuda dil bilimciler tarafından Türkçede ortak kabul edilen zarf fiiller “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)InC, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” Larsen-Freeman’ın Üç Boyutlu Dil bilgisi Öğretim yaklaşımı çerçevesinde ele alınmıştır.

Çalışmanın ilk aşamasında “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)InC, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” dil yapılarının biçim, anlam ve kullanım boyutları için üç boyutlu şemaları oluşturmak, ikinci aşamasında yabancılarla Türkçe öğretimi alanında kullanılan ders kitap setlerindeki “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)InC, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiillerinin öğretimi bu çerçevede değerlendirmek, son aşamasında ise belirlenen dil yapıları için üç boyutlu dil bilgisi öğretim modeline göre içerik oluşturmak hedeflenmektedir.

Bu çalışma ile Larsen-Freeman’ın önerdiği Üç Boyutlu Dil bilgisi (biçim anlam, kullanım) öğretimi yaklaşımının yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde etkililiğini değerlendirmenin amaçlanmasının yanı sıra Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik üç boyutlu içerik örnekleri ortaya koymak amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Teknolojinin gelişmesi ile iletişim engellerinin kalkması, insanları ana dillerinin yanı sıra ihtiyaçlarına yönelik yabancı dil öğrenmeye teşvik etmektedir. Türkçe de rağbet gören diller arasında yurt içinde ve yurt dışında öğretilmekte ve öğrenilmektedir. Bu çalışmalar Türkçe öğretimi açısından son derece önemlidir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanın genişlemesi ile alandaki eksiklikler ve sorunlar da ortaya çıkmaktadır. Bu eksikliklerin giderilmesi ve sorunların çözülmesi gerekmektedir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde karşılaşılan en büyük sorunlardan biri dil bilgisi öğretimidir. Dil bilgisi öğretimi sadece Türkçenin değil tüm dillerin öğretiminde en temel sorunlardan biridir. Yabancı dil öğretiminde dil bilgisi öğretiminin yapılıp yapılamayacağı, hangi yöntemle yapılacağı, nasıl yapılacağı uzun yıllardır tartışıl原因 gelmiştir. Dolayısıyla tarih boyunca pek çok dil bilgisi öğretimi yaklaşımı, yöntemi ve tekniği ortaya atılmış ve denenmiştir. Bu anlayışlardan en yenisi Larsen-Freeman tarafından ortaya atılan Üç Boyutlu Dil bilgisi öğretim yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, dil bilgisi öğretimi ile ilgili tüm yaklaşım, yöntem ve tekniklerin özeti sayılabilir. Buna göre dil bilgisel yapılar iletişimde kullanıldıkları sürece anlamlıdır. O hâlde bir dil yapısının biçim, anlam ve kullanım olmak üzere üç boyutu vardır ve bu boyutlar arası iletişim köprüsünün kurulması gerekmektedir. Dil bilgisi bu şekilde öğrenildiği takdirde günlük hayattaki iletişime aktarılabilir. Yapılan akademik çalışmalar, Üç Boyutlu Dil Bilgisi anlayışını temel alan bir dil bilgisi öğretimi yapılmasını önermektedir.

Türkiye’de yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dil bilgisi ile ilgili çalışılan tezlerdeki konuların dağılımına bakıldığında genel olarak tespit ve karşılaştırma üzerine olduğu görülmektedir. Hazırlanan tezlerin büyük bir çoğunluğu dil bilgisi öğretimindeki sorunları ve kitaplardaki dil bilgisi bölümlerini karşılaştırmaya yöneliktir. Ancak bu sorunların nasıl çözüleceğine, amacına uygun bir dil bilgisi öğretiminin nasıl yapılacağına dair yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır.

Bu açıdan araştırmada üç boyutlu dil bilgisi öğretimi çerçevesinde Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi ele alınmıştır. Bu çerçevede Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitap setleri üç boyutlu çerçevede ele alınıp değerlendirmek ve üç boyutlu dil bilgisi öğretimine uygun materyal oluşturmak

amaçlanmaktadır. Literatür taraması yapıldığında yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitap setlerinin üç boyutlu dil bilgisine uygun olup olmadığının henüz araştırılmadığı görülmüştür. Bu bakımdan çalışma, ders kitap setlerini üç boyutlu olarak ele alan ilk çalışma olması açısından önemlidir.

Bu çalışmada ders kitap setlerinin değerlendirilebilmesi ve materyal oluşturulabilmesi için belirlenen dil yapılarının üç boyutlu şemaları oluşturulmuştur. Bu şemalar, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde ilk kez oluşturulduğu için önemlidir. Bu şemaların, yabancı dil öğretmenlerine dil bilgisi öğretimi konusunda örnek olacağı düşünülmektedir. Çünkü bu örnekler, üç boyutlu dil bilgisi öğretim kuramının şekillenmiş pratik hâlidir. Öğretici, örnek şemalardan hareketle belirlediği dil yapısının üç boyutunu kolaylıkla oluşturup derste daha aktif kullanabilecektir.

Bu çalışmada ders kitap setlerinin belirlenen dil yapıları çerçevesinde değerlendirilmesinin ardından Türkçenin üç boyutlu dil bilgisi öğretimine yönelik materyal tasarımı yapılmıştır. Belirlenen her bir dil yapısı için ayrıntılı olarak oluşturulan materyallerin hem Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında hem hazırlanan ders kitap setlerine büyük ölçüde katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çünkü literatüre bakıldığında dil bilgisi öğretimine yönelik içerik üreten tezler çok az sayıda olup üç boyutlu dil bilgisine uygun içerik oluşturma çalışması tespit edilememiştir.

Bu çalışmanın aynı zamanda sınıf içi öğretmen uygulamalarına büyük ölçüde katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çünkü literatüre bakıldığında Türkiye'deki yabancı dil sınıflarında üç boyutlu dil bilgisi öğretiminin kullanılıp kullanılmadığına dair kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Sonuç olarak bu çalışma ile hem yabancılara Türkçe öğretimi için hazırlanmış ders kitap setlerinin dil bilgisi öğretimi üç boyutu ile ele alınacak hem de üç boyutlu dil bilgisi öğretimi modeline yönelik uygulama örnekleri ortaya konacaktır. Bu çalışmanın Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanına ve özellikle de dil bilgisi öğretimine yönelik çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu alışma yabancılara Türkçe ğretiminde kullanılan Türkçeye Yolculuk Türkçe ğretimi Ders Kitapları (A2, B1 ve B2 düzeyleri), Yeni İstanbul Türkçe ğretimi Ders Kitapları (A2 ve B1 düzeyleri), Yeni Hitit Türkçe ğretimi Ders Kitapları (A1, A2, B1) ile sınırlıdır.

Bu alışma yabancılara Türkçe ğretiminde kullanılan kitap setlerinde yer alan zarf fiillerden “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” bölümlerinin incelenmesi ile sınırlıdır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Dil Bilgisi Nedir?

İnsanlar arası anlaşmayı sağlayan en önemli unsur dildir. Her dil, kurallar sisteminden oluşur. Dil bilgisi, dili oluşturan bu kurallar sistemini ve bu kuralların bir arada kullanımını açıklar. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde dil bilgisi, “Bir dilin ses, biçim ve cümle yapısını inceleyip kurallarını tespit eden bilim, gramer.” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2023).

Dil bilgisi teriminin diğer tanımlarına bakılacak olursa tarih boyunca farklı şekillerde tanımlandığı görülür. Bunun nedeni dil bilgisi konusunda ortaya konan farklı pek çok yaklaşımın olmasıdır. Dil bilgisini Ergin (1986, s. 28), “Dil Bilgisi, bir dili bütün cepheleriyle inceleyen bilgi koludur”; Ediskun (1992, s. 273), “Dil bilgisi, dilin ses, kelime ve cümle yapılarını ve bunlarla ilgili kuralları inceler”; Korkmaz (1992, s. 75), “Bir dili ses, şekil ve cümle yapıları ile dilin çeşitli öğeleri arasındaki anlam ilişkileri açısından inceleyerek bunlarla ilgili kuralları ve işleyiş özelliklerini ortaya koyan bilim” ; Gencan (2007,s. 33) ise, “Dillerin doğuş, gelişme, yapılış özellikleri gibi türlü niteliklerini konu edinen; doğru düzgün kullanım yollarını gösteren bilgilerin tümüdür” olarak tanımlamaktadır.

Dil bilgisini, Karaağaç (2013, s. 289), “Bir dilin sestən söz dizimine kadar bütün birimlerini, bu birimlerin yapı ve anlam özelliklerini araştıran bilim dalı.”; Özbay (2014, s.135), “Sesleri, sözcükleri, cümleleri çeşitli yönlerden incelediği ve doğru konuşma, yazma ve düşünmede etkili bir alan.”; Göğüş (1978), “Bir dilin sesleri, kelimeleri, bu unsurların yapıları, cümle olarak dizilmeleri ve cümle içerisindeki görevleri, çekimleri ile ilgili kuralları inceleyen bir dil bilimi dalı.” olarak tanımlamaktadır.

Dil bilgisini Thornbury (1999) (akt. Şaf, 2010) ise “Dilbilgisi bir dilde hangi biçimlerin olabirliğinin çalışılmasıdır” şeklinde tanımlar.

Dil bilgisini Güneş (2013a, s. 73), “Dil Bilgisi, Latince “harf ve işaret” anlamındaki “gramma” kelimesi ile “harfleri yazma ve okuma sanatı” olarak açıklanan “grammatica” kelimesinden gelmektedir.” şeklinde ifade eder. Dil bilgisi, eskiden harfleri okuma yazma şeklinde ele alınırken günümüzde bir dilin ses, biçim, cümle ve metin yapısını inceleyerek anlam ve görevlerini belirleyen geniş bir alanı kapsayan bir terim olarak kullanılmaktadır (Güneş, 2013a).

Dil bilgisi ve gramer terimleri genellikle birbirinin yerine kullanılsa da Dilaçar (1989, s. 89), “Gramer yalnız dil bilgisi değildir; bilgiye dayanmayan tarafları da vardır. Dilin kendisi, varlığı, yapısı ve kuralları bizim bilgimize bağlı değildir. Bilsek de bilmesek de onlar vardır, işlemekte ve yaşamaktadır.” ifadeleri ile dil bilgisi ve gramer terimlerinin birbirinden farklı olduğunu iddia etmiştir. O, grameri şu ifadelerle tanımlamıştır:

1. Biçim, söyleniş, cümle yapısı, anlam ve söz tarihi bakımından belirli bir düzenlilik gösteren sistemli söz gruplanmalarından meydana gelen dilin bu yönden incelenmesi.
2. Belli bir çağda belli bir dilin bu bakımdan incelenmesinin konusu olan görüngüler ve bunların sistemi.
3. Bu görüngüleri yöneten kurallar.
4. Bu kuralları öğreten ders kitabı.
5. Bir sözün ya da yazının bu kurallara uyup uymama derecesi.

Dil bilgisi, çeşitli alt bilim dallarına ayrılan geniş bir alanı ifade etmektedir. Sesleri inceleyen ses bilgisi (fonoloji), kelimeleri inceleyen şekil bilgisi (morfoloji), kelime ve şekillerin aralarındaki ilişkileri inceleyen söz dizimi (sentaks), dilin anlam durumunu inceleyen anlam bilgisi (semantik) dil bilgisinin alt alanlarıdır. “Dil bilgisi hem bu alt dallardaki gelişmeleri hem de bunlar arasındaki ilişkileri kapsamaktadır.” (Güneş, 2013a, s. 73).

Jean-Pierre Cuq (2003) (akt. Güneş, 2013a), dil bilgisini tanımına yönelik görüşleri aşağıdaki dört maddede toplamıştır:

1. Bir dili doğru konuşmak için oluşturulan düzenleyici ilke ve kurallar bütünü,
2. Bir dilin ilkelerini inceleyen eğitsel etkinlikler, doğru konuşma ve yazma sanatı,
3. Dilin iç işlevleri üzerine geliştirilen bir teori ve aynı zamanda gözlem aracı,

4. Dile ilişkin öğretilecek açıklayıcı, süreçsel ve koşul bilgileri,

Fatma B l kba  Kaya, *Yabancılara Türkçe Dil bilgisi  ğretimi* adlı kitabında uzmanların yaptıkları dil bilgisi tanımlarından hareketle dil bilgisi terimi ile ilgili  u genellemeleri yapmıştır (B l kba  Kaya, 2021, s. 3):

Dil Bilgisi,

- dilin kurallarını ortaya koyar.
- dilin kurallarını inceler.
- dilin doğuşunu ve gelişimini inceler.
- dilin yapısıyla ilgili genellemeler oluşturur.
- dilin yapısının ve dilsel birimlerin nasıl oluştuğunu betimler.
- dili meydana getiren ses, sözcük, cümle gibi unsurları inceler.
- dili kullanıcılarına sınırsız sayıda cümle üretebilecek düzenek oluşturur.
- dili doğru kullanmak için gerekli olan kuralları kapsar.
- dilin kullanış kuralları için bir sistem oluşturur.
- dilin doğru söylenmesini ve yazılmasını sa lar.

Yukarıdaki tanımlardan hareketle dil bilgisi geniş çerçevede bir dile ait ses,  ekil ve cümle yapılarını inceleyerek kurallarını ortaya koyan bilim dalıdır, şeklinde ifade edilebilir. Ancak dil bilgisi terimini yukarıdaki tanımlarda olduğu gibi ele almak, dil bilgisi öğretimini sadece dildeki seslerin, yapıların, kelimelerin ve cümlelerin kurallarını açıklamakla sınırlı görmektir. Dil bilgisini bir bilgi alanından ziyade bir beceri olarak gören Larsen-Freeman’a göre (2003, s. 142) dil bilgisi; dil bilgisel yapıların, ba lama göre bir anlam oluşturmak için kullandıkları yapısal dinamik bir süreçtir. Yani dil bilgisi bir kurallar listesinin ötesinde kural dı ı durumlardan daha fazlasıdır. Bu nedenle dil bilgisine, dil bilgisi öğrenme ve öğretme süreçlerine daha geniş ve çok boyutlu bir bakış açısı ile bakmak gerekmektedir.

2.2.1. Dil Bilgisi Öğretimi Yaklaşımları

20. yüzyılın başlarına kadar dil bilgisi, yabancı dil öğretiminin temel öğretim ögesi olmuştur. Dil bilgisi öğrenmekle dil öğrenmek eş tutulmuştur. 1950’li yılların öncesinde dil bilgisi öğretiminde geleneksel, kelime, kültür ve davranışçı gibi yaklaşımlar uygulanarak öğretim sürecinde dil bilgisi kuralları ile kelime öğretimine ağırlık verilmekteydi. Bu yaklaşımlar 1950’li yıllara doğru yerini dil bilgisinin dilin günlük yaşamda iletişimde kullanılması görüşüne bırakmıştır. Günümüz dünyasında ise dili öğrenen kişiler, toplumun bir parçası olarak çeşitli rolleri ve görevleri yerine getiren “sosyal aktörler” olarak görülmeye başlanmıştır. Buna göre sosyal aktörlerin günlük yaşamda görevlerini yerine getirmeleri gerekir. Bunun için dili çeşitli alanlarda kullanırlar. Dolayısıyla sosyal bir aktör olan öğrencinin dil bilgisi kurallarını ezberlemesi ona günlük hayatında herhangi bir fayda sağlamayacaktır. Çünkü dil bilgisi, kuralların ötesinde “Dil, sosyal etkileşim aracıdır.” Bu nedenle eğitim öğretim sürecinde dil becerilerinin yanı sıra öğrencilerin zihinsel, duygusal ve sosyal becerilerin geliştirilmesine de önem verilmeye başlanmıştır (Güneş, 2013a).

Dil bilgisi öğretiminde geçmişten günümüze kadar pek çok yaklaşım ortaya atılarak ilgili alan uzmanları tarafından farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Bu konuda Güneş (2013a), bu temel yaklaşımları derleyerek geniş bir açıdan ele almıştır. Güneş’in bu çalışmasından hareketle dil bilgisi yaklaşımları şu şekilde sınıflandırabilir:

1. Geleneksel Yaklaşım
 - a. Dil bilgisi Yaklaşımı
 - b. Kelime Yaklaşımı
2. Davranışçı Yaklaşım
3. Bilişsel Yaklaşım
 - a. İletişimsel Yaklaşım
 - b. Kavramsal- İşlevsel Yaklaşım
4. Yapılandırmacı Yaklaşım

Bir diğer sınıflandırmayı ise Hatice Altunkaya (2019) şu şekilde yapmıştır:

1. Davranışçı Yaklaşım
2. Bilişsel Yaklaşım

- a. İletişimsel Yaklaşım
- b. Kavramsal- İşlevsel Yaklaşım
- 3. Yapılandırmacı Yaklaşım
- 4. Tüm Dil Yaklaşımı
- 5. Kuralavırım Yaklaşımı

Salih Kürşat Dolunay ise dil bilgisi öğretimindeki yaklaşımları şu şekilde sınıflandırmıştır (Dolunay, 2014):

- 1. Davranışçı Yaklaşım
- 2. Bilişsel Yaklaşım
- 3. Yapılandırmacı Yaklaşım

Literatüre bakıldığında dil bilgisi öğretim yaklaşımlarının genel olarak “davranışçı, bilişsel ve yapılandırıcı” olmak üzere üç ana grupta toplandığı görülmektedir. Ancak bazı alan uzmanları bu kategoriye “geleneksel yaklaşım”ı da dâhil etmektedir. Bu konuya Firdevs Güneş, “Bailly, dil öğretiminde uygulanan bütün eski yaklaşım ve yöntemleri “davranışçı” başlık altında toplamıştır. Bazı dil uzmanları ise bunları ‘geleneksel’ ve ‘davranışçı’ olarak ayırmaktadır. Geleneksel ve davranışçı yaklaşımların dayandığı temel görüşler birbirine çok yakındır. Alandaki çalışmalarda çoğu zaman birlikte kullanılmıştır.” cümleleriyle açıklama getirir (Güneş, 2011c).

Yukarıda da örneklendirildiği üzere dil bilgisi öğretimi yaklaşımları ile ilgili pek çok sınıflandırılma yapılmıştır. Bu çalışmada dil bilgisi öğretim yaklaşımları “davranışçı, bilişsel ve yapılandırıcı” olmak üzere üç ana grupta toplanmıştır. Aşağıda bu yaklaşımlar ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2.2.1.1. Davranışçı Yaklaşım

Geçmişte gerçekleştirilen tüm dil öğretimi süreçleri davranışçı yaklaşım bünyesinde kabul edilebilir. Davranışçı yaklaşım, dil öğretimini davranışçı psikolojinin esas ilkeleri çerçevesinde değerlendirerek ele alır. Bu yaklaşımın temelini Skinner’ın laboratuvar çalışmaları sonucunda ulaştığı “Öğrenmek, şartlanma ve alışkanlıkla mümkündür.” anlayışı oluşturur.

Skinner, dil öğretimini davranışçı modelin merkezine yerleştirmiştir. Davranışçı yaklaşım, uyarıcı ve tepki bağlamında öğretim gerçekleştirerek öğrencinin davranışlarını istenilen yönde değiştirmeyi amaçlar. Bu nedenle olumlu davranışlar sık sık pekiştirilerek bu davranışların alışkanlık oluşturması sağlanır. Hedeflenen bir davranış veya bilgi öğrencide otomatik hâle gelinceye kadar sürekli tekrar edilir.

“Dil, bir davranıştır.” diyen Skinner’a göre, dil bilgisi öğretimi diğer davranışlar gibi uyarıcı tepki bağlamında pek çok tekrar ve taklitler yoluyla öğretilir. Bu yaklaşımda öğrenciler pasif birer alıcı olarak görülür, dil bilgisi yapıları çoğu zaman ezberletilir. Geleneksel ve kuralcı bir dil bilgisi anlayışıyla öğrencilere isim, fiil, zamir gibi konular öğretilir ve öğrencilere yoğun alıştırmalar verilir. Dil bilgisi öğretiminde iyi uyarıcılar kullanılır. Sık sık tekrar yapılarak öğrencinin olumlu davranışlarını pekiştirmeleri ve bunları alışkanlığa dönüştürmeler hedeflenir (Güneş, 2013a, s. 80).

Tümdengelim öğretim yönteminin benimsendiği davranışçı yaklaşımda doğruluk çok önemlidir. Öncelikle dil bilgisi kuralları öğretmen tarafından öğrencilere doğrudan verilir ve bu kurallar ezberletilir. Ardından ilgili dil bilgisi kuralları, metinden ve bağlamdan kopuk cümle örnekleriyle pekiştirilir. Bu kurallar ile okuma ve dinleme becerileri arasında ilişki kurulmaz. Kurallar konuşma ve yazma becerileri ile ilişkilidir. Son olarak öğretmen, ilgili dil yapısı ile ilgili sorular sorar ve bu şekilde öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğini test eder (Onan, 2014, s. 73).

Davranışçılık kuramı; Dil Bilgisi Çeviri (Grammar Translation), Düzvarım (Direct Method), Durumsal Dil Öğrenimi (Situational Language Teaching) ve İşitsel Dil Öğretimi (Audiolingual Language Teaching) gibi pek çok yöntemin temelini oluşturmuştur (Budiman, 2017).

Davranışçı yaklaşım uzun yıllar dünyada ve Türkiye’de dil bilgisi öğretiminde kullanılmıştır. Ancak alan uzmanları tarafından bu yaklaşımın pek çok olumsuz tarafının olduğu dile getirilmiştir. Bu olumsuz özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Bu yaklaşım dil yapılarının ezberletilmesine dayanır, sınavlara yöneliktir. Dolayısıyla öğrencilerin okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerini tam

Bilişsel yaklaşım, dil biliminin önemli temsilcilerinden olan Noam Chomsky'nin dilin öğrenilmediği aksine edinildiği görüşüne dayanır. Bu yaklaşım, davranışçı yaklaşıma tepki olarak doğduğundan oldukça farklıdır. Davranışçı yaklaşım, insan beyninin doğuştan boş bir levha gibi olduğu görüşünü savunmaktadır. Bu boş levha üzerine bilgileri uyarıcı, tepki ve pekiştirme yoluyla işleyerek ve çeşitli tekrarlar yaparak dil öğrenilmektedir. Ancak bilişsel yaklaşım, bunun tam tersini savunur. Bu yaklaşıma göre insan zihni doğuştan birtakım bilişsel genetik kodlara sahiptir. İnsan zihnindeki bu genetik kodlarda tıpkı bir bilgisayarda olduğu gibi bir dil programı ve dil bilgisi şemaları vardır. Dil edinim süreci ise insan zihnindeki bu var olan şemaların etkinleşmesi ile kendiliğinden gerçekleşir.

Bu yaklaşıma göre dil, insana özgü olup biyolojik bir yeterliliklerdir. İnsan beyninin belirli bölgeleri dil edinmekle görevlidir. Kişinin zihninde doğuştan var olan dil bilgisi, sosyal çevrede konuşulan dile göre bir beceriye dönüşür. Yani kişi, dili öğrenirken özel bir çabaya girmemekte, dile özgü bir öğrenci bilinci geliştirmemektedir. Bireyin tek yaptığı şey zihninde var olan dil programını aktifleştirerek dili edinmektir (Altunkaya, 2019, s. 161).

Chomsky'e göre dil edinim süreci insanlarda genetik bir donanımla gerçekleşmektedir. Dili oluşturan öğeler (söz dizimi, anlam bilgisi, ses bilgisi vb.) insan zihninde genetik ve modüllü bir donanımla bulunmaktadır. Buna göre bir kişiyi, hedef dili tam olarak öğrenmiş kabul edebilmek için kişinin öğrendiği dil bilgisi yapıları ve kurallarından yola çıkarak yeni yapılar üretebilme, aynı sözcük ve cümleleri başka dil yapılarıyla yeniden ifade edebilme becerisine sahip olması gerekmektedir.

Bu yaklaşıma göre hedef dili öğrenen kişi, dilin kurallarından hareket ederek cümleleri anlamakta ve diğerlerine aktarmaktadır. Özellikle çocuklarda dil bilgisi, diğer öğrenme süreçlerinden farklı olarak gerçekleşmektedir. Çocuklar dili öğrenmek için özel olarak programlanmışlardır. Dolayısıyla çocuklar, dili bilinçli olarak öğrenmemekte sosyal çevrelerinde edinmektedirler. Bu konu ile ilgili Mason (2001) (akt. Güneş, 2013a, s. 80-81), şu ifadeleri kullanmıştır:

Çocuklar 12 aylıkken ilk kelimelerini söylemekte,18 aylıkken de ansızın dil bilgisi gelişmektedir. Çocuklarda dil bilgisi diğer öğrenme süreçlerinden tamamen farklıdır. Bir başka ifadeyle Chomsky, çocukların dil edinmek için (bilgisayar gibi) özel olarak programlandığını açıklamaktadır. Chomsky'e göre çocuklarda dil edinim süreci zihinsel işlemlerden tamamen bağımsız gelişmektedir. Çocuklar dili bilinçli olarak öğrenme yerine, sosyal koşullara bağlı olarak edinmektedirler.

Ünlü dilbilimci Stephen Krashen de dil öğretimine Chomsky gibi yaklaşmaktadır. Chomsky'den sonra bilişsel dil öğretim yaklaşımına önemli katkılarda bulunmuştur. Chomsky, hem ana dilde hem de ikinci dilde bilişsel yaklaşımı savunurken Krashen bu noktada ona katılmaz. Krashen'e göre kişilerin zihninde doğuştan gelen dil edinme sistemi mevcuttur. Kişiler bilgisayar gibi programlıdır ve bu sayede ana dili kolaylıkla edinirler. Ancak kişinin zihninde bulunan bu yapı ikinci dil için geçerli değildir. Ana dil edinilmekle birlikte ikinci dil edinilmez, öğrenilir. Dil edinme ve öğrenme birbirinden farklıdır. Yani kişi, ikinci dili kendi çabalarıyla öğrenir (Güneş, 2011c, s. 133).

Bilişsel yaklaşım her ne kadar davranışçı yaklaşımı reddeden yeni fikirlerle ortaya atılmış olsa da davranışçı dil öğretimi yaklaşımının yerini tam olarak alamamıştır. Bunun nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Bilişsel yaklaşım dil bilgisi öğretimi konusuna doyurucu bir açıklama getirememiştir. Dolayısıyla davranışçı dil öğretimi yaklaşımı yerini korumaya devam etmiştir (Güneş, 2013a, s. 81).
- Dil öğretiminde teoride kaldığından uygulama sürecinde yetersiz görülmüştür. Özellikle dil bilgisi öğretiminin uygulama alanına işlevsel bir açıklama getirememişlerdir. (Onan B. , 2014, s. 74).

Chomsky ve Krashen'in görüşleriyle dil öğretiminde zihinsel çalışmalara eğilim artmıştır. Bu yaklaşımlarla, dil öğretimi anlayışı sadece yapı ve kuralların öğretilmesini değil aynı zamanda dilin kullanımına ağırlık verilerek işlevsel ve iletişimsel boyutu ön plana alınmıştır. “..... bu yaklaşımlar birbirinin tamamlayıcısı durumdadır. İşlevsel yaklaşım öğretimsel bir dönüşü, iletişimsel yaklaşım ise eğitimsel bir dönüşü içermektedir” (Springer, 1996) (akt. Güneş, 2011c:134). Bu kuramdan

hareketle iki farklı yaklaşım ortaya atılmıştır. Öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirmeyi amaçlayan İletişimsel Yaklaşım ile Bilişsel ve Davranışçı yaklaşımın birtakım özelliklerini birleştiren Kavramsal-İletişim Yaklaşım aşağıda açıklanmaktadır.

a. İletişimsel Yaklaşım

Bu yaklaşımın en temel kavramı iletişim olup 1970’li yıllarda Fransa’da ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşıma göre dil bir iletişim aracıdır. O hâlde dil bilgisi öğretimi de iletişime hizmet etmelidir. Dolayısıyla bu yaklaşım dili işlevsel ve yapısal özellikleri ile ele alır. Dil bilgisi konuları göz ardı edilmemekle birlikte daha az ön plandadır.

Amerikan ve İngiliz dilbilimcileri bu yaklaşımın iki amacı olduğu ifade ederler. Bu amaçları Güneş (2011c, s. 134), “Dil öğretiminin temel amacı olan iletişim becerilerini geliştirme ile dil ve iletişimi birbirine bağlayan ve dilin dört alanı olan dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini öğretme yöntemlerini geliştirme amacını taşıyan bir yaklaşım olarak görürler.” şeklinde ifade etmiştir.

Bu yaklaşım öğrencilerin iletişim becerileri ile dört temel dil becerilerini geliştirmeyi amaçlar. Dilin doğal bir biçimde iletişim kurularak öğrenilmesi gerektiğini savunur. Dolayısıyla dil öğrenme sürecinde iletişim ön plandadır. Öğretmen rehber, öğrenci ise merkezde ve aktif durumdadır. Öğrencilerin sadece dil yapılarının kurallarını ezberlemesi iletişim kurmak için yeterli değil. Öğrenilen dil yapıları gerçek yaşama aktarılabilirdiği sürece anlamlıdır. İletişimsel Yaklaşım, öğrencilerin dil öğrenirken doğal bir şekilde iletişim kurmasına ve gerçek dünya deneyimlerini yansıtmaya imkân tanır.

İletişimsel yaklaşıma göre, dil öğretimi sürecinde öğrencilerin etkileşimli etkinliklere katılması teşvik edilir. Öğrenciler, rol oynamalar, tartışmalar, oyunlar, grup yapıları gibi iletişimsel etkinlikler yoluyla gerçek yaşam iletişimini taklit ederler. Bu tür etkinliklerde öğrenciler, dilin içeriğini, dil bilgisel yapıları kullanarak gerçek dünya problemlerini çözmeyi ve iletişim içeriklerini geliştirmeyi öğrenirler. Güneş (2011c, s. 134), bu yaklaşımın özelliklerini şu şekilde ifade etmektedir:

İletişimsel dil yaklaşımının temel özelliklerinden biri, dilin hem işlevsel hem de yapısal özelliklerini ele almasıdır. İletişimsel yaklaşımda dinleme, konuşma, okuma ve yazma olmak üzere dört alanın becerilerini geliştirme üzerinde durulur. Bunların hepsi öğrenenin dil ihtiyaçlarına göre belirlenir (Puren 2004). Öğretim sürecinde gerçek iletişim alıştırmalarına ağırlık verilir. İçeriğin düzenlenmesi işlevsel- kavramsal yaklaşıma göre yapılır. Bu yaklaşıma göre dilin özel yönlerini ve kurallarını tanımak yeterli değildir, dilin kullanım kurallarını da öğrenmek gerekir. Bu kurallar öğrencilere öğretilmelidir. Serbest ifadeleri içeren değişik, çeşitli ve çok sayıda iletişim etkinlikleri öğrenciler anlama ve kavramaya yönlendirilir. Çeşitli işitsel ve görsel araçlardan yararlanılır. Öğrenciler aktif öğrenenlerdir. Öğretim sürecinde hata kaçınılmazdır.

Bu yaklaşım uzun yıllardır uygulanmakla birlikte bazı etkinlikleri nedeniyle olumsuz eleştirilir. Etkinliklerde kalıp dil ifadelerinin sürekli tekrar edilmesi bir süre sonra öğrencide ve öğretmende bıkkınlığa neden olmaktadır. Ayrıca bu yaklaşıma göre hazırlanmış etkinliklerden bazılarının fazla mekanik olması hasebiyle de eleştirilir (Güneş, 2011c, s. 135).

b. Kavramsal-İşlevsel Yaklaşımlar

Kavramsal-İşlevsel yaklaşım, bilişsel yaklaşım ile davranışçı yaklaşımın sentezlenmiş hâlidir ve temelde “Ne öğretilmeli ve nasıl öğretilmeli?” sorusuna cevap arar. 1980-1990 yıllarda ortaya atılan bu yaklaşımın önemli temsilcilerinden biri D.A. Wilkins’dır. Güneş’in aktardığına göre (Güneş, 2011c, s. 135):

D. A. Wilkins, dil öğretimini dil bilgisi ve kelime bilgisi kavramları ile açıklamak yerine, iletişimde kullanmanın temeli olan anlam üzerinde durmuştur. Dil eğitiminde içerik seçiminin önemli olduğu, öğretilecek kelimeler, dil öğelerinin sunumu, öğretim ilkeleri, modeli vb. üzerinde durulması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca öğrenciyi merkeze alan bir programla dilin öğretilmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Kavramsal-İşlevsel Yaklaşım, dil öğretiminde “Birleştirme ve Çözümleme” teknikleriyle hareket eder. Springer (1996), (akt. Güneş, 2011c, s. 135) bu teknikleri şu şekilde açıklamıştır:

Birleştirme teknikleri: Öğretilecek dil öğelerini seçme, bunların dil mantığına uygun bir şekilde kolaydan zora, basitten karmaşığa doğru sıralama,

Çözümleme teknikleri: Öğrenenin dil ihtiyaçlarını belirleme, mantıklı bir süreç izleyerek bunu düzenleme, ardından buna göre içeriği düzenleme

Kavramsal-işlevsel yaklaşım dil öğretim anlayışında programlı öğretim ilkelerini esas alır. Bu yaklaşımda dil öğretim amaçlarının belirlenmesine ve tanımlanmasına ağırlık verilerek bu amaçların aşağıdaki ilkelerden yola çıkarak belirlenmesi gerektiği savunulur. Bu ilkeler şunlardır (Güneş, 2013a, s. 82).

“1. Öğrencinin gözle görülebilir davranışları olarak belirlenmeli

2. Amaçları gerçekleştirme koşulları iyi tanımlanmalı

3. Ulaşılabilecek en düşük performans düzeyi belirlenmeli”

2.2.1.3. Yapılandırmacı Yaklaşım

Dünyada 1980’li yıllardan günümüze uzanan yapılandırmacı yaklaşımla dil öğretiminin niteliği büyük oranda değişmiştir. Bu yaklaşımın eğitim ilke ve yöntemleri Jean Piaget, Vygotsky ve Bruner tarafından oluşturulmuştur. Bu yaklaşım hem görüş hem uygulama açısından davranışçı ve bilişsel yaklaşımlardan ayrılır. “Yapılandırmacı yaklaşımda dil öğrenme, bireyin aktif çabalarıyla olur ve zihninde yapılandırılır. Eğitim, öğrencilere bilgi aktarma işlemleri olarak değil, bilgileri zihinde yapılandırma işlemleri olarak ele alınır” (Basque,1999) (akt: Güneş, 2013b, s. 178).

Yapılandırmacı yaklaşım anlamlı öğrenmeye ağırlık verir. Buna göre öğretmenin, öğrenciye bilgiyi doğrudan aktarmasıyla öğrenmenin gerçekleşmeyeceğini savunur. Çünkü öğrenme sürecinin gerçekleşmesi için öğrencinin aldığı bilgileri işlemesi, zihninde anlamlandırarak yapılandırması gerekmektedir. Dolayısıyla öğrenci araştıran, sorgulayan, gözlem yapan, sorun çözen ve kendi çabalarıyla öğrenendir. Öğrenmenin kontrolü öğretmende değildir, öğrencidedir. Öğrenme sürecinde yeni bilgiler, ön bilgilerle ilişki kurularak öğrenilir. İki bilgi bütünleştirilir ve anlamlandırılarak zihinde yapılandırılır. Bu süreçte öğrencinin zihinsel ve fiziksel olarak aktif olması gerekmektedir. Bunun için öğrencinin ilgi ve merakını uyandırmaya yönelik sorular sorulur, kavramlar açıklanır, öğrencinin düşünmesi ve sorgulaması sağlanır.

Yapılandırıcı yaklaşımda dil öğrenme de öğrencilerin aktif çabalarıyla gerçekleşir. Dolayısıyla bu yaklaşımla birlikte dil bilgisi öğretimi ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Dil bilgisi öğretiminin amacı, içeriği ve süreci yeniden belirlenerek yeni bir dil bilgisi öğretim anlayışı ortaya konmuştur. Buna göre dil bilgisi öğrenimi okul öncesinden yüksek öğretime uzanan gelişimsel ve etkileşimsel bir süreçtir. Bu nedenle dil bilgisi öğretimine okul öncesi dönemden başlanmakta ve üst öğrenimlere kadar sürdürülmektedir. Birey, çocukluk dönemlerinden itibaren etkileşime girdiği sosyal çevrelerde dil bilgisini bir şekilde öğrenip geliştirmektedir. Fakat dil bilgisi öğreniminde zihinsel becerilerin rolü büyüktür. Bazı dil bilgisi yapıları zihinsel olarak gelişmiş olmayı gerektirir. Dil bilgisi öğretimi çoğu zihinsel becerilerin (sıralama, sınıflama, karşılaştırma, ilişkilendirme, benzerlik ve farklılıklarını belirleme gibi) gelişmiş olmasını gerektirir. Aksi takdirde dil bilgisi öğretiminde zorluklar yaşanmaktadır.

Yapılandırmacı yaklaşım, dil bilgisi öğretimini amaç olmaktan çıkarıp çeşitli becerileri geliştiren bir araç olarak ele almıştır. Dil bilgisini davranışçılar gibi katı kurallarla ele almaz. Dil bilgisi bireyin okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerini geliştirmelidir. Dolayısıyla öğrencinin ihtiyaçlarını göz önüne alarak dil bilgisinin kullanım boyutuna ağırlık vermiş, öğrencinin ihtiyacına cevap, dil becerilerini geliştirmeye yönelik tanımlara ve kurallara yer vermiştir. Dil bilgisi öğretim sürecinde metin, cümle, cümlede söz dizim ve cümlede anlama ağırlık verilmiştir. Ders kitaplarında da bu özelliklere dikkat ederek metinle öğrenmeye ağırlık verilmiştir. Bu yaklaşım dil bilgisi terimlerinin hepsinin öğretmek yerine öğrencinin ihtiyacına cevap verecek yirmi kadar terimi yeterli görmektedir.

“Yapılandırıcı yaklaşım öğrenmeyi, bireyin ön bilgilerle yeni bilgileri bütünleştirerek yeni anlamlar oluşturduğu ve zihninde yapılandığı aktif bir süreç olarak ele almaktadır. Öğrenme sürecinde birey yeni bilgileri inceler, seçer, ön bilgileriyle bütünleştirir, yeni anlamlar oluşturur ve zihindeki yapıya yerleştirir” (Dolunay, 2014, s. 108).

Bu yaklaşıma göre öğretim sürecinde öğrencilerin aktif öğrenmelerini sağlamak ve zihinsel yapılandırmalarını sağlayabilmek için öğrencilere görev temelli etkinlikler

verilir. Öğretim sürecinde sezdirme yöntemi kullanarak öğrencinin dilin mantığını ve kullanım alanlarını keşfetmesi sağlanır. Ardından etkinlikler kitaplarda sunulur. Öğrencilerin ön bilgileri ile keşfettikleri yeni bilgileri zihinlerinde yapılandırmaları sağlanır. Öğretmen bu aşamada rehber konumundadır. Son olarak öğrencinin yapılandırdıkları bu bilgileri beceriye dönüştürerek kullanmaları beklenir. Bu yaklaşımla öğrenciler ilginç görev ve etkinlikler yapmaya yönlendirilerek güdülenir. Öğretmen öğrencileri öylece öğrenciler çeşitli etkinlikler yaparak dil bilgisini öğreniyorlar. Bunun için öğretmen önce yapılacak etkinliğe öğrenciyi hazırlar ardından etkinliği uygulamaya koyar. Öğrencilerin bu süreçte dil bilgisini aktif olarak öğrenmeleri için projeler verilir. Öğrenciler poster yaparak, öykü yazarak, röportaj yaparak, münazara ve panel düzenleyerek, radyo yayını hazırlayarak dil bilgisini doğal seyrinde iletişim kurmak ve diğer becerileri geliştirmek araç olarak kullanırlar (Güneş, 2011c, s. 175-177).

2.3. Üç Boyutlu Dil Bilgisi

2.3.1. Dil Bilgisi Becerisi

Larsen-Freeman’a göre dil yalnızca bir iletişim aracı değildir. Dil insanların düşünmesini kolaylaştırır. Kendilerini ifade ederek yaratıcılıklarını göstermelerini sağlar. Dolayısıyla Freeman, dil bilgisini cümle içerisinde ardınca sıralanan kuralların ötesinde dinamik bir süreç veya beceri olarak görmektedir. Bu anlayış doğrultusunda “dil bilgisi becerisi (grammaring)” kavramını ortaya atmıştır. Bu kavram, İngilizcede fiillere gelen ve hareket bildirir -ing ekiyle oluşturulmuştur. Bu ek dil bilgisini bir fiile dönüştürerek durağanlıktan çıkararak devingen bir beceri bir hâline getirmiştir Freeman’a göre dil bilgisinin durağan değil dinamiktir. Dinamik olduğunu gösteren dört temel unsur vardır.

1. Dil ve dolayısıyla dil bilgisi zamanla değişir.
2. Dil kullanıldıkça doğal olarak değişir.
3. Dilin kullanıldığı zamana özgü bir dinamizmi vardır.

4. Öğrencilerin ara dil sistemi her an değişmektedir (Larsen-Freeman, 2003) (akt. Şaf, 2010, s. 28).

Dil bilgisi becerisi, insanların dil bilgisel yapıları bağlama uygun bir anlam oluşturmak için kullandıkları yapı oluşumlarının devimsel süreçlerinden biridir. Buna göre dil bilgisi; farklı anlamlar taşıyabilen, mantığa uygun, değişken ve esnek olan yapılardan oluşan açık bir dizgedir. Dil bilgisi, sabit bir kurallar listesinden daha fazlasıdır. Bu anlayış; dil bilgisinin, kuralcı, belli yapılardan meydana gelen, sert hatlarla çizilmiş, değiştirilemez ve sabit olduğu düşüncesinin karşısındadır (Larsen-Freeman, 2003) (akt. Şaf, 2010, s. 28).

Larsen Freeman, dil bilgisi becerisinin öğretimi için Üç Boyutlu Dil Bilgisi Öğretimi Şemasını oluşturmuştur. Bu şemaya göre her dil bilgisi yapısının biçim, anlam ve kullanım olmak üzere üç boyutu vardır.

Larsen-Freeman üç boyutlu dil bilgisi öğretimi şemasını Karmaşıklık/Bütünsellik Kuramı ile dilin dinamiklerine göre biçimlendirmiştir. Karmaşıklık/Bütünsellik Kuramı'na göre gerçeklik bir bütündür ve ayrı ayrı olarak bağlamdan kopuk ele alınamaz. Araştırılacak bir özne, bağlamı içerisinde çevresiyle ilişkileri ile ele alınmalıdır. Larsen-Freeman bu sistemi, doğrusal olmayan, karmaşık ve dinamik süreçlerin çalışılması olarak ele alır (Şaf, 2010).

Karmaşık ve doğrusal olmayan sistemler; doğrusal olmayan, dinamik, düzensiz, açık, tahmin edilemez, başlangıçtaki koşullara ve geribildirime hassas gibi özellikler taşır. Karmaşıklık/Bütünsellik Kuramı, dinamik sistemleri inceleyerek süreç üzerinde çalışır ayrıca karmaşık sistemleri inceler. Larsen-Freeman'a göre (1997) sistemlerin karmaşık olmasının iki nedeni vardır, "Birincisi, sistemler birden fazla bileşenden oluşur. İkincisi ise, karmaşık sistemlerin, bileşenlerinin bireysel etkileşimlerinden daha fazlasını içermesidir."

Larsen-Freeman, dinamik sistemlerle dil arasında pek çok özellik olduğunu ileri sürmüştür. Buradaki "dinamik" ifadesine Larsen-Freeman yeni bir yorum geliştirmiştir. Buna göre dil her an değişir, doğal bir biçimde büyür ve kendini düzenler. Ona göre dil, bu sistemin özelliklerini taşımaktadır. Dil, birbiriyle etkileşim hâlinde olan pek çok alt sistemden oluşmuştur ve karmaşıktır. Dil, tarihsel gelişimini

gösterirken karmaşık ve doğrusal olmayan bir yol izlemiştir. Dile yeni yapılar girerken eski yapılar unutulmuştur. Larsen-Freeman, Karmaşıklık/Bütünsellik Kuramı ile dil edinimi arasında bir ilişki olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre dil sınıfları ile Karmaşıklık/Bütünsellik Kuramı arasında bir paralellik söz konusudur. Dillerin doğrusal bir biçimde öğretilmesine karşı çıkan Freeman, ikinci dil edinimin doğrusal olmayan bir sistemde olması gerektiğini savunmuştur. İkinci dil edinim süreci, karmaşık ve doğrusal olmayan sistemler gibi sürekli girdiye açıktır. Geri bildirim duyarlıdır ve kendini sürekli düzenler (Larsen-Freeman, 1997) (akt. Şaf, 2010).

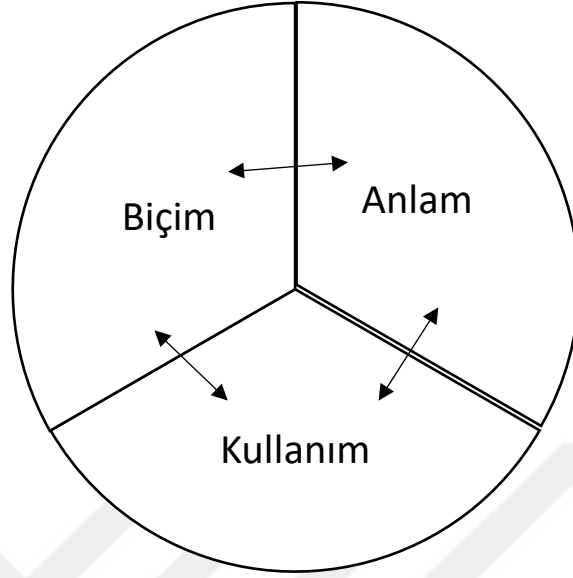
2.3.2. Üç Boyutlu Dil Bilgisi (Biçim-Anlam-Kullanım)

Dil bilgisi öğretimi tarihinde ortaya atılmış pek çok yaklaşım, yöntem ve teknik bulunmaktadır. Bu yaklaşım, yöntem ve teknikler çoğu zaman dil bilgisi yapısının sadece bir veya iki yönünü ortaya çıkarmıştır. Ancak doğru ve yeterli bir dil bilgisi öğretiminden söz edebilmek için dil bilgisel yapının üç yönünün de eşit derecede önemsinmesi gerekmektedir.

Yabancı dil öğretiminde genellikle dil bilgisi kurallarını öğrenmekle dilin öğrenileceği düşüncesi vardır. Dil bilgisi, dört dil becerisinden (okuma, dinleme, konuşma, yazma) bağımsız bir alan olarak öğrenilmeye/öğretilmeye çalışılmaktadır. Dil bilgisi öğretiminde sadece biçime odaklanmak dildeki diğer parçaları görmezden gelmek demektir. Dil bilgisi öğretiminin amacı bu kuralları ezberlemek değil iletişim yoluyla hayata aktarmaktır. Öğrencilerin, dil bilgisi yapılarının hangi bağlamda hangi anlama geldiğini fark ederek iletişimde kendilerinin de kullanması onların dil öğrenmeye yönelik isteklerini arttırmaktadır (Değer, Çetin ve Oflaz Kölecı, 2017).

Üç Boyutlu Dil Bilgisi Çerçevesi, Amerikalı dilbilimci Diane Larsen-Freeman tarafından ortaya atılmış bir modeldir.

“Dil bilgisel yapılar biçim ve kurallardan oluşsa da bu yapılar, iletişimde bir ‘anlam’ ifade etmek için uygun bağlamlarda kullanılırlar” (Cem, 2005, s. 11). Dil yapıları, içselleştirilip iletişimde kullanıma aktarıldığı sürece anlamlıdır. “Dil bilgisi öğretiminde ‘biçim’ ve ‘iletişim’ köprüsünün kurulması gerekir” (Değer, Çetin ve Oflaz Kölecı, 2017). İletişim ve biçim arasındaki bu köprüyü Larsen-Freeman üç boyutlu dil bilgisi şeması ile kurarak somutlaştırmıştır.

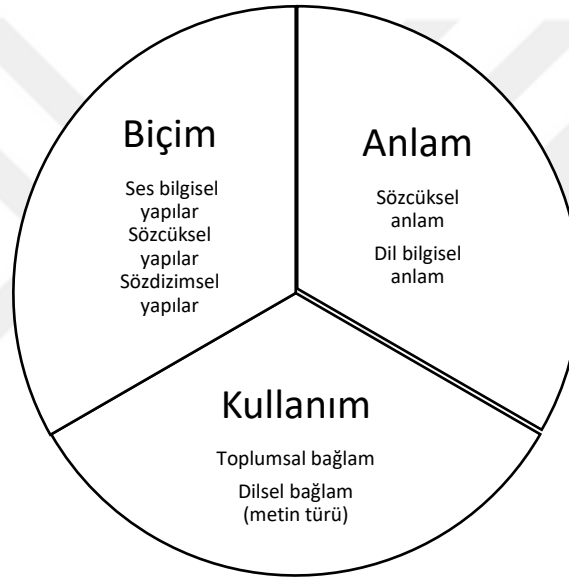
Şekil 2. 1. Dil Bilgisinin Üç Boyutu

Bu şemaya göre her dil bilgisi yapısının biçim, anlam ve kullanım olmak üzere üç boyutu vardır. Larsen-Freeman, dil bilgisini üç boyutlu olarak ele alırken boyutlar arası bir hiyerarşi gözetmemiştir. Boyutlar arasında hiyerarşik olmayan bir dinamizm olduğuna inandığından üç boyutun aralarındaki ilişkiyi ve bir boyuttaki değişikliğin diğer boyutları etkilediğini ifade etmiştir. Bu nedenle ortaya koyduğu pasta grafiğinde bu ilişkiyi iki yönlü ok işaretleriyle göstermiştir (Şaf, 2010).

Üç Boyutlu Dil bilgisi, dil bilgisini biçim, anlam ve kullanım olarak üç boyuta ayırır. Bu boyutlar birbirleriyle ilişki ve iletişim hâlinindedir. Şemadaki her bölüm, dil bilgisi öğretiminde eşit derecede önemlidir. Şemadaki dil bilgisinin biçim boyutu, bir dil bilgisi yapısının nasıl biçimlendiği, nasıl sesletildiği, nasıl yazıldığı ve cümle içindeki diğer dil bilgisel yapılarla nasıl bir ilişki içinde bulunduğu ile ilgilidir. Ayrıca bu boyut ses bilgisel, sözcüksel veya sözdizimsel bir yapıyla gönderim yapar. Dil bilgisinin anlam boyutu, dil bilgisi yapısının ne anlama geldiği ile ilgilidir. Bu boyutta dil yapısının sahip olduğu anlam, sözcüksel veya dil bilgisel bir anlama karşılık gelir. Bu da onu diğer dil bilgisel yapılarından ayırarak onu belli başlı bağlamlara uygun hâle getirmektedir (Larsen-Freeman, 2001) (akt. Ekren, 2019). Kullanım boyutu ise dil bilgisi yapısının bağlam içinde değerlendirilmesiyle kimler tarafından hangi amaçla

hangi bağlamlarda kullanıldığı ile ilgilidir. Bu bağlam, toplumsal ve dilsel bağlamı içermektedir. Bölükbaş Kaya (2021, s. 15) bu bağlamları “Bir cümleyi ‘kimin kime hangi ortamda hangi amaçla’ söylediği toplumsal bağlamı; hangi yapıdan sonra hangi yapının kullanılacağı, hangi metin türünün hangi yapıları gerektirdiği de dilsel bağlamı belirler.” şeklinde ifade etmiştir.

Yukarıda tartışılan bu üç boyutun özellikleri aşağıdaki gibi görselleştirilebilir (Değer, Çetin ve Oflaz Köleci, 2017, s. 4):

Şekil 2. 2. Üç boyutlu dil bilgisi öğretiminin bileşenleri

Üç Boyutlu Dil Bilgisi açısından, dil bilgisinin biçim boyutu ‘yapı’ ile, anlam boyutu ‘anlambilim’ ile ve kullanım boyutunu da ‘işlev’ ile ilgilidir. Dil bilgisi yapılarını iletişimde doğru kullanabilmek yalnızca yapıca doğru kullanmayı değil aynı zamanda ilgili yapıyı anlamlı ve işlevine uygun biçimde kullanabilmeyi gerektirir. Bu nedenle dil bilgisi yapılarının anlamlı öğreniminde/öğretiminde her boyut için şu sorular sorulabilir (Larsen-Freeman, 2003) (akt. Şaf, 2010: 35).

Şekil 2. 3. Dil bilgisinin üç boyutlu öğretiminde temel sorular

2.3.3. Üç Boyutlu Dil Bilgisi Öğretimi Yöntemi

Dil bilgisi öğretiminin amacı, öğrencilerin dili bağlamına uygun, anlamlı ve doğru şekilde kullanmasını sağlamaktır.

Larsen-Freeman’a göre (2003, s. 24) “Üç Boyutlu Dil Bilgisi Öğretimi” yönteminde amaç öğrencilere dil bilgisi yapılarını doğru, anlamlı ve bağlamına uygun kullanabilme becerisi kazandırmaktır. Bu nedenle dil bilgisi sadece dil bilgisel biçimlerin öğretildiği bir alan olarak değil doğal bir beceri alanı olarak görülmelidir. Larsen-Freeman tarafından ortaya atılan “dil bilgisi becerisi” kavramı ile dil bilgisi, hem diğer becerileriyle (dinleme, konuşma, okuma, yazma) geliştirilebilen hem de kendi başında bir dil becerisi olarak kabul edilen bir alandır.

Larsen-Freeman, dil bilgisine öğrencilerin bakış açısından bakmaktadır. Ona göre öğrenciler dil bilgisi öğrendikleri zaman kendilerini güvende hissederler. Dil öğrenmeyi dil bilgisi öğrenmekle eş tuttukları için her ne kadar sevmeseler de dil bilgisi öğrenmek isterler. Dil bilgisi öğrendikçe güdülenme seviyeleri artar ve başarı duygusunu tadarlar. Bu şekilde dilde ilerleyebildiklerini düşünürler. Çünkü onlar dil bilgisi öğrendikten sonra yeni cümleleri anlayabileceklerine ve yeni cümleler

oluşturabileceklerine inanırlar. Ancak öğrenciler ezberledikleri dil yapılarını bir beceri olarak iletişime dâhil edemedikleri için günlük hayatta kullanmakta zorluk çekerler. Bu durum da dil bilgisi öğretiminin nasıl olması gerektiğini konusunu gündeme getirir (Larsen-Freeman, 2003, s. 7-8) (akt. Bölükbaş Kaya, 2021, s.12).

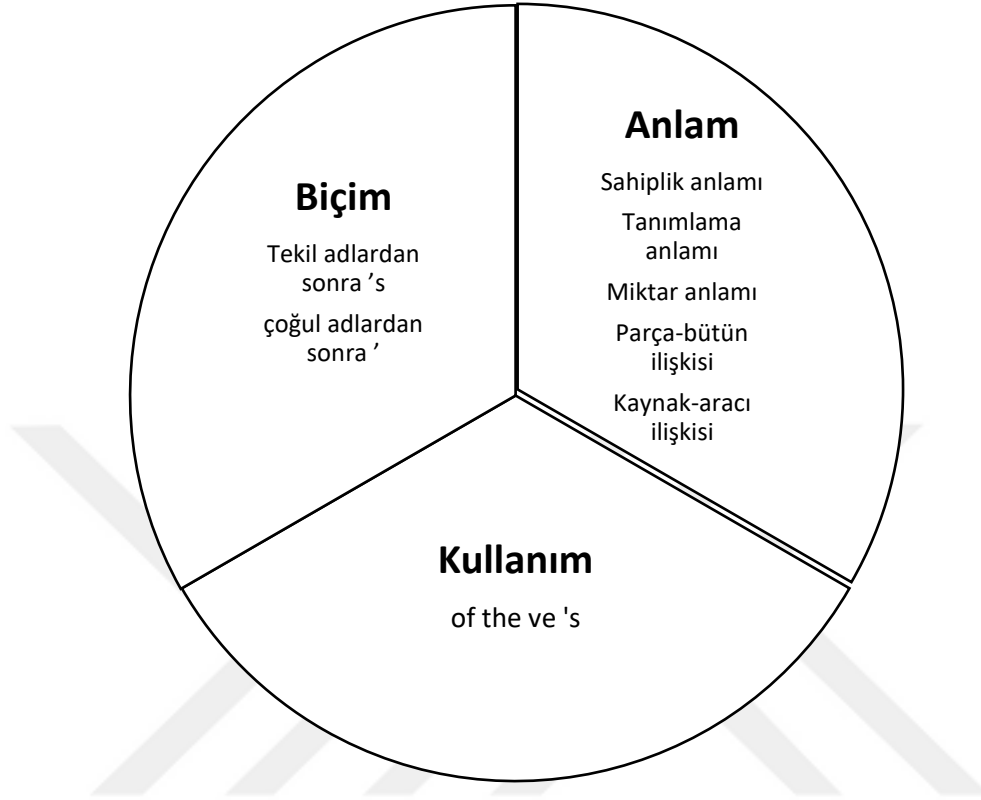
Dil bilgisi öğretiminin nasıl olması gerektiği konusunda Larsen-Freeman, ilk olarak öğrencilerin dil bilgisi konusundaki görüşlerinin değiştirilmesi gerektiğini söyler. Larsen-Freeman bunun nasıl yapılacağı ile ilgili önerilerde bulunur. Ona göre öncelikle öğrencilerin dil bilgisine bakış açıları derinleştirilmeli, kuralların değil bu kuralların nedenlerinin öğrenciler tarafından bulunduğu bir öğretim süreci takip edilmelidir. Bu süreçte, ilgili dil bilgisi konusu ile öğrencilere pasta grafiği ile verilmeli ve öğrencilerin grafikteki boyutları daha iyi anlayabilmesi için uygun sorular sorulmalıdır. Öğrencilerin cesur bir şekilde dili keşfetmeleri sağlanmalıdır. Öğrencilerin dil bilgisini sıkıcı kabul eden bakış açılarını değiştirmeye çabalayarak dil bilgisi öğrenmenin sıkıcı olmadığı aksine bir bulmaca çözmek kadar eğlenceli olabileceği fark ettirilmelidir. Öğrencilerin dille oynamasına ve dille ilgili hipotezler üretmesine imkân verilmelidir. Dil bilgisi öğretimi esnasında doğrudan aktarımın yanı sıra sunulan girdi hakkında öğrencilerin görüşleri sorulmalıdır. Sunulan dil bilgisi içeriğinin yanı sıra öğrencilerin sınıf içinde ve dışında dil kullanımına dair gözlemlerini paylaşmaları sağlanmalıdır. Öğrencilerin dil kullanım esnasında yaptıkları yanlışları hediye olarak görmeleri sağlanmalı ve her zaman bir doğru cevabın olduğu düşüncesi değiştirilmeye çalışılmalıdır. Larsen-Freeman, üç boyutlu dil bilgisi öğretiminde öğretici tarafından dikkat edilmesi gereken bazı hususlar şu şekilde ifade etmektedir (Larsen-Freeman, 2003) (akt. Şaf, 2010, s.36-45):

- Öğretici dil bilgisi yapılarını doğrusal bir süreç olarak görüp bu şekilde öğretmektense bütüncül ve sarmal bir süreç olarak kabul etmeli ve buna uygun bir yol izlemelidir. Ders; uygulama, üretim ve sunu aşamalarına yayılmalıdır.
- Üç boyutlu dil bilgisi öğretimi şemasının öğretim sıralaması ve şekline öğretici karar vermelidir. Çünkü üç boyutun da aynı derste öğrenilmesi zor olabilir. Bazen de öğrenciler bazı boyutları önceden biliyor veya kendi kendilerine öğrenmiş olabilmektedir.

- Bir dil yapısının üç boyutu da aynı anda ve aynı seviyede öğrenilemeyebilir. Bu yüzden aralıklı tekrarlar yapılmalı ve aynı yapı farklı ünitelerde farklı bağlamlarda öğrencinin karşısına çıkarılmalıdır.
- Dil yapıları farklı bağlamlarda farklı anlamlara gelebileceği gibi aynı anlam bazen birden fazla farklı dil yapısı ile de elde edilebilir. Bu sebeple dil bilgisi bağlam içinde öğretilmeli ve öğrenciye pek çok girdi verilmelidir.
- Araştırmalar, dil bilgisi öğreniminde öğrencilerin daha çok kullanım boyutunda sorunlar yaşadığını göstermiştir. Bu nedenle farklı kullanım alanlarında farklı biçimlerin sunulduğu etkinlikler seçilmelidir.
- Etkinlik esnasında öğrencilerin hata yapması durumunda öğretici, ilgili düzeltmeyi sağlayan geri bildirimi iletişimi bölmeden daha sonra vermelidir.
- Öğrenci, öğreneceği kuralların nedenlerini bilmelidir. Çünkü kuralların nedenini bilen öğrenci dil yapısının üç boyutu hakkında fikir sahibi olacak ve dil hakkında daha kolay mantık yürütebilecektir.

Larsen-Freeman, Üç Boyutlu Dil Bilgisi Öğretimine örnek olarak, İngilizcedeki iyelik bildiren 's yapısının üç boyutlu olarak ele almıştır. Buna göre biçim boyutu iyelik bildiren 's ekini meydana getiren yapılarla ilgilidir. İngilizcede tekil adlardan sonra 's, çoğul adlardan sonra kesme işareti ile cümleye sahiplik anlamı verilir. İngilizcede iyelik eki olan 's, cümleye sahiplik, miktar, tanımlama, parça-bütün ilişkisi, kaynak aracı ilişkisi anlamları verir. İyelik ekinin kullanım boyutunda ise İngilizcede sahiplik anlamı veren ekler arasından neden bu ekin kullanılması gerektiği üzerinde durulur. Örneğin İngilizcedeki "of the" yapısı da cümleye sahiplik anlamı katmaktadır. Hangi bağlamda 's eki, hangi bağlamda of the kullanılacağı ilgili dil bilgisel yapının kullanım boyutu ile ilgilidir (Larsen-Freeman, 2003) (akt. Şaf, 2010).

Freeman'ın (2001) örnek olarak ele aldığı iyelik bildiren 's yapısını pasta dilimi şemasında aşağıdaki gibi gösterebiliriz:

Şekil 2. 4. İngilizce iyelik bildiren 's yapısının üç boyutlu şemada gösterimi

Larsen-Freeman, dil bilgisi yapılarının üç boyutunun (biçim, anlam, kullanım) açık öğretiminin yapılmasından yanadır. Freeman, açık dil bilgisi öğretimine “kamera çekimi, yakın çekim, ağır çekim, geniş açılı çekim” benzetmelerini yapmaktadır. Yılmaz’ın (2018) Larsen-Freeman’dan (2009: 528) aktardığına göre:

... dil bilgisi öğretiminde açık (explicit instruction) ve örtük (implicit instruction) olmak üzere iki temel öğretim yaklaşımından söz etmektedir. Açık dilbilgisi öğretimi ya kuralların ve kalıpların öğrencilere açıkça öğretildiği tümdengelimli bir yaklaşımla (deductive) ya da öğrencilerin kendilerinin kuralları keşfetmek üzere yönlendirildiği tümevarımlı bir yaklaşımla (inductive) yapılmaktadır. Örtük dilbilgisi yaklaşımında ise dilbilgisi kural ve kalıplarına başvurulmamaktadır.

Larsen-Freeman, dil bilgisi yapılarının üç boyutunun (biçim, anlam, kullanım) öğretiminin açık olmasının yanı sıra tümevarımsal yapılmasından yanadır. Açık kuralların kaynağının ne olması gerektiği üzerinde düşünülmesi gerektiğini

vurgulamaktadır. Tümevarımsal yaklaşım, özellikle anlaşılması zor karmaşık yapıların kuralları için uygun bir öğretim yöntemi olabilir. Buna göre öğrencilere doğrudan kuralları vermek yerine, öğrencilerin kuralları kendilerinin tümevarımsal bir yolla çözümlemeleri sonuç vermektedir (2009: 528) (akt: Yılmaz, 2018).

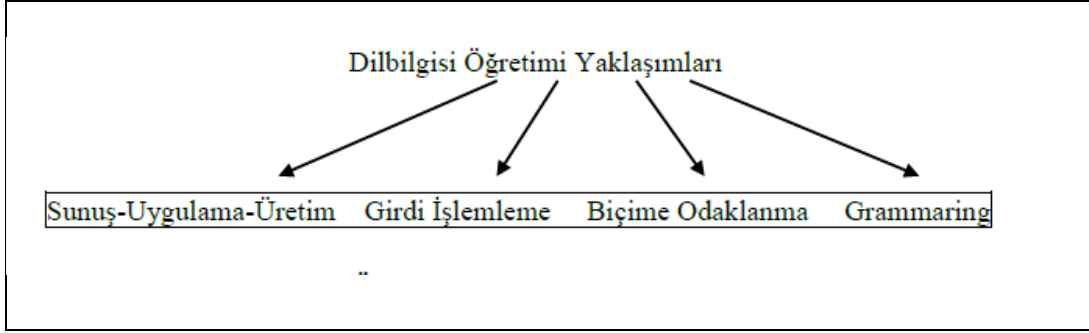
2.4. Dil Bilgisi Öğretimi Nasıl Olmalıdır?

Yabancı dil öğretiminde dil, iletişimde doğru ve anlamlı kullanıldığı sürece öğrenilmiş sayılır. Dilin doğru ve anlamlı kullanımı için dil öğretiminde dil bilgisi öğretiminin yeri yadsınamaz bir gerçekliktir. Burada esas sorun dil bilgisinin öğretilip öğretilmemesi değil, nasıl öğretilceğidir. Yabancı dil öğretiminin temel ilkelerini Richards ve Rodgers (2014) (akt. Çetin, 2017) şu şekilde özetlemiştir:

- Öğrenici dili iletişim içinde kullanarak öğrenir,
- Sınıf içi etkinliklerin amacı anlamlı ve özgün (authentic) iletişim olmalıdır,
- Akıcılık iletişimin önemli boyutlarından biridir,
- İletişim farklı dilsel becerileri gerektirir,
- Dil öğrenme süreci yaratıcı bir oluşum sürecidir ve içinde deneme yanılmayı içerir.

Yabancı dil öğretiminde dil bilgisi öğretiminin nasıl yapılacağı, tarihi süreçte dil bilgisi ile ilgilenen dil bilim ve öğrenme kuramlarının gelişimi ile değişiklikler göstermiştir. Bu konu ile ilgili Çetin (2017), “Kural koyucu (prescriptive) dilbilgisi çalışmalarından betimlemeli (descriptive) yaklaşımlara geçilmesi, işlevsel bakış açılarının ortaya atılmasının yanında öğrenmenin ezber ve taklit yoluyla gerçekleşmediğini ortaya koyan bilişsel çalışmalar dilbilgisi öğretimini de etkilemiştir.” ifadelerini kullanmaktadır.

Dil bilgisi öğretiminin nasıl yapılacağı ile ilgili bir diğer soru ise öğretimin açık veya örtük yapılacağı ile öğretimin bağlamdan bağımsız yapıp yapılamayacağıdır. Yılmaz’ın (2018) Larsen-Freeman’dan (2009, s. 253) aktardığına göre dil bilgisi öğretiminde, açık dil bilgisi öğretimini gerektirmeyen bir yaklaşıma ilaveten, toplam dört yaklaşım vardır. Bu yaklaşımlar Şekil 2.7’de yer almaktadır.

Şekil 2. 5. Dilbilgisi Öğretimi Yaklaşımları (Larsen-Freeman, 2009, s. 523)

a. Sunuş-Uygulama-Üretim: Bu yaklaşımın ilk aşamasında dil bilgisi konusunun sunulur. Ana dil ile arasındaki farklılıklara işaret edilebilir. İkinci aşamada öğrenciler etkinliklerle dil bilgisini yapısını pratik eder. Son aşamada ise öğrencilerin iletişimde doğru kullanımı desteklemek için dil bilgisinin iletişimsel kullanılmasına yönelik etkinlikler yaptırılmasıdır (Larsen-Freeman, 2009, s.523).

b. Girdi İşleme: Öğrencilerin ikinci dil öğrenme esnasında bazen hedef dil yapısının hem anlam hem biçimine odaklanmakta zorluk yaşandığı görüşünden hareketle öğrencilerin, hedef dil bilgisi girdisindeki bir özelliğe dikkatlerinin çekilmesidir (Larsen- Freeman, 2009, s. 524).

c. Biçime Odaklanma: Larsen-Freeman, dil bilgisi sürecinde yapının anlam ve kullanım odağını bozmayan biçime odaklanmaya yönelik birkaç odaklanma yolu sunmaktadır (Larsen-Freeman, 2009, s. 525).

- Girdi iyileştirme (Input-enhancement)

Sharwood Smith (1993), yazılı öğretim metnlerindeki belirli yapıların renk kodlama, altını çizme, koyu renkle yazma, yazı karakterini büyütme gibi tekniklerin kullanılarak görsel bir şekilde yapılara dikkat çekilebileceğini belirtmektedir. Konuşma dilinde de sözlü tekrar gibi fonolojik mapipulasyonlar yoluyla girdideki dilbilgisi yapılarına dikkatlerin çekilebileceğini sözlerine eklemektedir.

- Girdi seli (Input flooding/Priming)

Hedef yapının içinde geçtiği bolca anlamlı girdi sağlayarak da öğrencilerin dikkatleri yapılara çekilebilir. Örneğin, tarihî olaylar hakkında konuşmak, öğrencileri geçmiş zamanı fark etmeleri konusunda oldukça çok fırsat sağlayacaktır.

- Çıktı üretimi (*Output Production*)

Anlaşılabilir girdinin başarılı ikinci dil edinimi için yetersiz olduğuna inanan Swain (1985), dil öğretiminde çıktı üretimini savunmaktadır. Swain'e göre (1995, s. 129), “anlaşılabilir çıktı” öğrencileri, hedef dili üretmek için, girdileri anlamsal işleme sürecinden sözdizimsel işleme sürecine itmektedir.

ç. Grammaring (Dil Bilgisi Becerisi): Larsen-Freeman, üç boyutlu dil bilgisi öğretimi temeline dil bilgisi becerisi (grammaring) kavramını almıştır. Larsen-Freeman (2009, s. 26) (akt. Yılmaz, 2018: 114) bu kavramı şu şekilde açıklamıştır:

Larsen-Freeman (2001, 2003; akt. Larsen-Freeman, 2009: 526), dilbilgisi öğretiminin gerçek amacı olarak dilbilgisi yapılarını doğru, anlamlı ve uygun bir şekilde kullanabilme yeteneği anlamındaki “grammaring” terimini önermektedir. Sözcüğe eklenen –ing takısı ise dilbilgisi kullanımının dinamik bir işlem olduğu anlamına gelmektedir. Bu amacı gerçekleştirmek içinse, öğrencilerin dilbilgisel yapıları fark etmeleri ya da anlamaları yeterli değildir. Öğrenciler aynı zamanda işlenen bilginin uygun transferini de içeren dilbilgisinin anlamlı kullanımını da pratik etmelidirler (Roediger ve Guynn, 1996; akt. Larsen-Freeman, 2009: 526). Bu da, öğrencilerin bildiklerinin gerçek yaşamdaki iletişim sürecine aktarılamaması probleminin üstünden gelebilmek için, öğrenme koşullarıyla kullanım koşulları arasında psikolojik bir benzerlik olması gerektiği anlamına gelmektedir (Segalowitz, 2003; akt. Larsen-Freeman, 2009: 526).

Larsen-Freeman, bu yaklaşımda bilinçlendirme etkinliklerinin öneminden söz ederek aynı zamanda üretime yönelik etkinliklerin de öneminden söz etmiştir. Altını önemle çizdiği bir diğer husus bu etkinliklerin tekrar etme ve otomatikleştirme olarak değil yeniden yapılandırma sürecine katkı sağlaması gerektiğidir. (Larsen-Freeman, 2009: 527) (akt. Yılmaz, 2019).

Dil bilgisi öğretiminde hangi yol seçilirse seçilsin önemli olan dil bilgisi yapısının ele alınış şeklidir. Dil bilgisi, anlamı oluşturmak için kullanılan biçimler olup öğretiminde

hedef dil bilgisi yapısı biçim (form), anlam (meaning) ve kullanım (use) boyutlarıyla ele alınmalıdır (Larsen-Freeman: 2014, s. 256) (akt: Çetin, 2014).

Bir dil yapısının öğretimi yapılacağı zaman öğrenciye dilin üç boyutunun yer aldığı bu şema gösterilmez. Bu şema (üç boyutlu dil bilgisi) dil bilgisi öğretimi ile ilgili hazırlık aşamasında ve materyal oluştururken hedef dil yapısının biçim, anlam ve kullanım özelliklerini belirleyerek buna uygun bağlamı oluşturmak için kullanılır. Bir dil yapısının birden fazla anlam ve kullanım özelliği veya biçimi olabilir. Dolayısıyla hedef dil yapısının ders öncesi betimlenen özelliklerinden öğrencinin düzeyine uygun olan ve en çok kullanılan bağlamlar seçilip ders malzemesi oluşturulur (Çetin, 2017).

Üç boyutlu dil bilgisi öğretiminin Türkçede eğitim materyalleri olarak uygulaması ile ilgili literatürde iki çalışma tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan Çetin (2017), *İletişimsel Edinç ve Yabancı Dil Olarak Türkçede Dilbilgisi Öğretimi*” adlı makalesinde üç boyutlu dil bilgisi öğretimi ile iletişimsel edinç kavramının ortak bileşenlerini açıklayarak yabancı dil olarak Türkçe öğretimine yönelik “eylem+Abil+ir MI+kişi eki?” yapısını seçerek ilgili yapının karşılıklı konuşma bağlamında izin alma işleviyle kullanımına yönelik örnek bir içeriğe yer vermiştir. Buradaki çalışma öğretim materyali hazırlama öncesinde hedef dil yapısının özelliklerini betimlemektir. Bir diğer çalışma da Cem Değer (2007) tarafından hazırlanan “*Dil bilgisi Öğretiminde Biçim-Anlam Kullanım Üçlüsü: Ders Malzemesi Hazırlama ve Uygulama Önerisi*” adlı makaledir. Bu makalede Türkçedeki -Dir eki, üç boyutlu dil bilgisi çerçevesinde ele alınarak örnek materyal tasarlanmıştır. Bu çalışmada ilgili ders malzemesinin sunum aşaması ile bilinçlendirme etkinlikleri yer almakta olup biçime ve iletişime yönelik etkinlikler yer almamaktadır.

Yukarıda sözü edilen materyal tasarlama çalışmalarından ve üç boyutlu dil bilgisi modelinin özelliklerinden hareketle dil bilimsel yapının üç boyutunu ele alan öğretim materyallerinin şu aşamalardan oluştuğunu söylenebilir:

1. Bağlam oluşturma
2. Bilinçlendirme
3. Biçime ve iletişime yönelik etkinlikler

2.4.1. Bağlam Oluşturma

Yabancı dil öğretiminde dil bilgisi öğretimi bir amaç değil, iletişim sağlayan bir araçtır. Buradaki temel amaç dil yapılarını ezberlemek değil dil yapılarını hangi bağlamda nasıl kullanılacağını öğretmektir.

Başarılı bir dil bilgisi öğretiminde hedef yapının doğru kullanımlarının yer aldığı bağlamın oluşturulması ve öğrencilere sunulması ilk ve temel aşamadır. Bir dil yapısı öğretilirken ilk olarak o yapıya ilişkin kuralların formül olarak öğrenciye sunulması, örnek olarak herhangi bir bağlamda yer almayan cümlelerin verilmesi dil bilgisi öğretiminde yetersiz kalmaktadır (Van Lier, 2002) (akt. Cem Değer, 2005). Dil bilgisi öğretiminin bu şekilde yani bağlamdan kopuk öğretildiği durumlarda öğrenci dil bilgisel kuralları anlayıp söyleyebilmesine rağmen bu dil bilgisel yapıyı gerçek yaşamdaki iletişim ortamında kullanamamaktadır. Bu nedenle öğrencilerin öğrendiklerini dil yapılarını günlük hayattaki iletişimde konuşup yazabilmeleri için öğretmenlerin dil bilgisi yapılarını öğrencilere bir bağlam içerisinde sunmaları önerilmektedir (Cem, 2005).

Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde de ilgili dil yapılarının bağlam içerisinde öğretilmesi konusunda “Öğrenciler önemli ölçüde belli bir bağlam içerisinde geçen ve anlamlı ve anlaşılır girdi ile dili etkileşimli bir biçimde kullanabileceği olanaklara gereksinim duymaktadırlar” (MEB, 2006, s. 167) açıklaması yer almaktadır.

Üç boyutlu dil bilgisi öğretimini ortaya koyan Larsen Freeman da dil bilgisi öğretim sürecinde hedef dil yapısının bağlam içinde sunulması gerektiğini savunmuştur. Öğrenciye dil bilgisini doğru ve işlevsel öğretmek, hedef dil yapısını biçim, anlam ve kullanım boyutları ile ele alıp uygun bağlamda kullanımını sağlamak ve girdilerin iletişimsel edince yönelik olarak sunulmasıyla mümkün olabilir. Bağlamdan bağımsız yapılan dil bilgisi öğretimi, öğrencinin sınıf içinde ve sınıf dışındaki iletişimde öğrendiklerini nasıl kullanacağı yönünde bir fayda sağlamaz. Bu konu ile ilgili Çetin (2017, s. 191) şu ifadeleri kullanır:

Dilbilgisi öğretimi için materyal tasarlamak büyük önem taşımaktadır. Öğrencinin uygun bağlamda uygun dil kullanımını sağlamak, girdilerin (input) iletişimsel edince yönelik olarak

sunulmasıyla mümkün olabilir. Bu amaçla dilbilgisi öğretimi yapmak için gerçekleştirilen hazırlık aşamalarında üç boyutlu dilbilgisi şeması ve Celce-Murica (2008)'de yer alan iletişimsel edinç bileşenleri birlikte göz önünde bulundurulabilir. Böylelikle yapının biçimsel, anlamsal ve kullanımsal özellikleri betimlenebilir ve iletişimsel edinci geliştirecek etkinlikler içinde öğrenciye sunulabilir. Dilbilgisi öğretiminin bağlamdan bağımsız yapılması, öğrenciye sınıf içinde öğrendiklerini sınıf dışında nasıl kullanacağı yönünde bilgi sağlamaz. Biçim odaklı öğretim uygulamalarında planlı biçimlere odaklanma ya da rastlantısal olarak biçime odaklanma yapılsa da yapılar öğrenciye bağlamlar içinde sunulmalıdır.

Dil yapılarının bağlam içinde sunulmasının yanı sıra bağlam içinde nasıl sunulması gerektiği de cevaplanması gereken bir diğer sorudur. Çetin, 2017 yılında yayımladığı “İletişimsel Edinç ve Yabancı Dil Olarak Türkçede Dilbilgisi Öğretimi” adlı makalesinde iletişimsel edinç ile üç boyutlu dil bilgisinin bileşenlerini eşleştirerek bu bileşenlerin bağlam hazırlamadaki etkililiğini şu ifadelerle açıklamıştır:

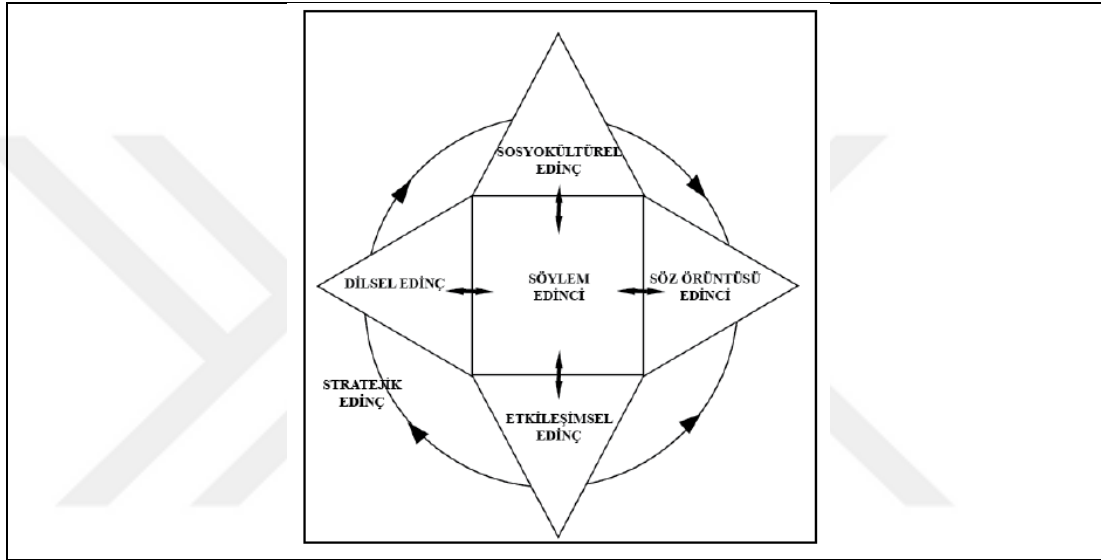
“Dil bilimin dolayısıyla yabancı dil öğretiminin önemli kavramlarından olan iletişimsel edinç ve iletişimsel edinç bileşenleri dil bilgisi öğretimi için bağlamın oluşturulmasında yol gösterici olarak kullanılabilecek ölçütler sağlamaktadır. İletişimsel edinç ve dil bilgisi öğretiminde kullanılan üç boyutlu dilbilgisi şemasının birbirleriyle örtüştüğü noktalar bulunmaktadır.”

Richards (2006, s.3) (akt. Çetin, 2017) iletişimsel edincin ne olduğunu ve neler içerdiğini aşağıdaki dört maddeyle ifade etmiştir:

- Dili farklı amaç ve işlevlerle nasıl kullanacağını bilme,
- Bağlama ve katılımcılara bağlı olarak dili nasıl değiştireceğini bilme (örneğin resmî ve resmî olmayan konuşma biçimlerini ne zaman kullanacağını bilme vb.),
- Farklı metin türlerini (öykü, görüşme vb.) nasıl üretebileceğini ya da anlayabileceğini bilme,
- Dilbilgisi artalanı yetersiz olmasına rağmen iletişimi nasıl sürdürebileceğini bilme (örneğin farklı iletişim stratejilerini kullanabilme).

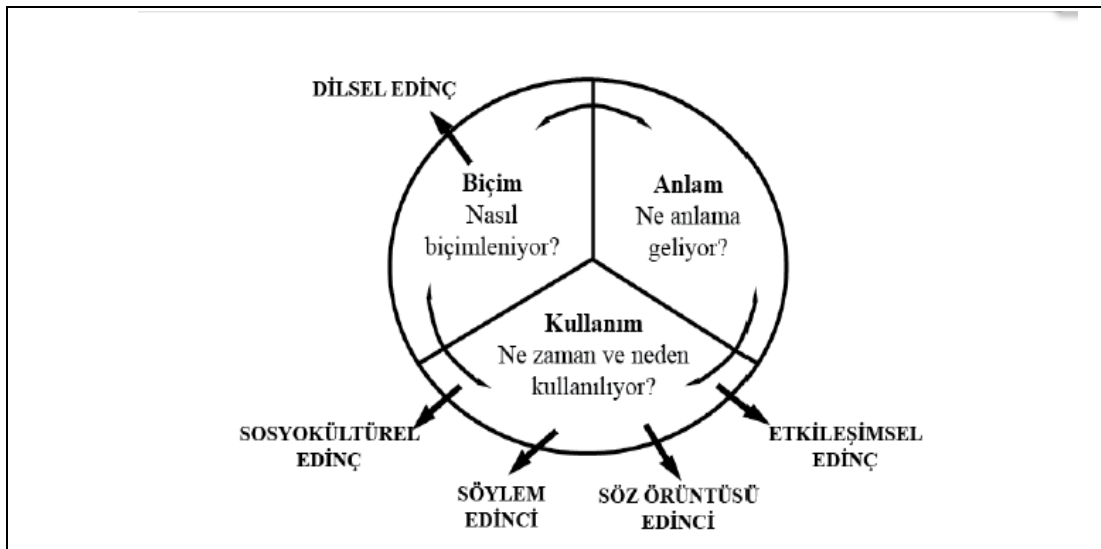
Hymes (1972) (akt, Çetin, 2017), uygun bağlamlarda uygun cümleler kurmanın dil bilmek olduğunu söyler. “İletişimsel edinç” bilgisine sahip olmak; kime, neyi, ne zaman ve nasıl söyleneceğini bilmektir.

İletişimsel edinç ile ilgili pek çok farklı sınıflandırma yapılmış olsa da Celce-Murcia (2008) önceki araştırmalardaki iletişimsel edinç bileşenlerini daha ayrıntılı olarak ele almış ve yeni bir model önermiştir.

Şekil 2. 6. İletişimsel Edinç Şeması (Celce-Murcia, 2008:45)

Çetin (2017), çalışmasında Celce-Murica tarafından ortaya atılan iletişimsel edinç bileşenleri ile üç boyutlu dil bilgisi arasında şekil 2.9’daki gibi bir ilişki kurar.

Şekil 2. 7. İletişimsel Edinç Bileşenleri ve Üç Boyutlu Dilbilgisi Şeması İlişkisi

Bu şemaya göre üç boyutlu dil bilgisi şemasının “kullanım” basamağı bize bağlamı vermektedir. Bağlamın oluşturulmasında da sosyokültürel, söylem, söz örüntüsü ve etkileşimsel edinçler etkilidir. Bu edinçlerin bileşenleri ve özellikleri daha iyi anlayarak bu edinçlerin üç boyutlu dil bilgisinin anlam bileşenindeki karşılığını gösterebilmek için Çetin (2007), Türkçedeki karşılıklı konuşma bağlamında izin almak amacıyla kullanılan yapılardan biri “eylem+Abil+ir MI+kişi eki?”ni örnek olarak vermiştir.

Edinç	Bileşen	“Abil+Ir mI+sın?” yapısının edinç bileşenlerine yerleştirilmesi
1. Sosyokültürel edinç	1.1. Toplumsal/bağlamsal etkenler 1.2. Biçimsel uygunluk 1.3. Kültürel etkenler	Birbirini tanımayan insanlar arasında, resmi ve resmi olmayan bağlamlarda, kibar bir biçimde ölçünlü dil kullanarak sözlü olarak izin isteme
2. Söylem edinci	2.1. Bağlaşıklık 2.2. Gösterim 2.3. Bağlaşıklık 2.4. Metnin genel yapısı	Karşılıklı konuşma yapısı içinde.
3. Söz örüntüsü edinci	4.1. Kalıplar 4.2. Eşdizimliler 4.3. Deyimler 4.4. Sözcüksel Çerçeveler	İzin isteme bağlamlarında “Pardon, teşekkür ederim, iyi günler, ben hallederim, kolay gelsin” gibi söz örüntülerine uygun biçimde kullanılması.
5. Etkileşimsel Edinç	5.1. Söz eylem edinci 5.2. Karşılıklı konuşma edinci 5.3. Sözel olmayan iletişim edinci 5.3.1. Beden dili 5.3.2. Uzaklık 5.3.3. Temas 5.3.4. Dilsel olmayan sözceler	İzin alabilmek için birbirini tanımayan insanların resmi ve resmi olmayan bağlamlarda konuşmayı başlatabilmesi, konuşmayı sürdürebilmesi ve konuşmayı sonlandırabilmesi.

Şekil 2. 8. “eylem+Abil+ir MI+kişi eki?” yapısının izin işlevinin iletişimsel edinç bileşenlerine göre düzenlenmesi

Sonuç olarak üç boyutlu dil bilgisi şeması bileşenlerinden kullanım dilimi bize bağlamı verir. Hedef dil yapısının kullanım özelliklerinden hareketle seviyeye uygun bağlamlar oluşturmak etkili bir dil öğretimi önemlidir.

2.4.2. Bilinçlendirme

Üç boyutlu dil bilgisi öğretimi, dil bilgisi öğretiminin açık yapılmasından yanadır. Ancak buradaki açıklık dil yapılarını doğrudan tablo içinde vererek öğrenciye ezberletmek değildir. Öğrencinin bağlamdan hareketle hedef dil yapısının üç boyutunu keşfederek dilsel yapının özellikleri hakkında bilinçlendirilmesi hedeflenir.

Bilinçlendirme etkinlikleri öğrencilerin hedef dil bilgisi yapıları hakkındaki farkındalık düzeylerinin artırılmasını amaçlamaktadır. Bu doğrultuda dil bilgisi öğretiminde bağlamın oluşturulması ve sunulmasının ardından bilinçlendirme etkinlikleri ile öğrencinin ilgili dil yapısının üç boyutunu fark ederek keşfetmeleri sağlanmalıdır. Çünkü belli bir bağlam içerisinde okuma ve dinleme metinleri ile dilin belirli özellikler ortaya çıkar. Bu özelliklere dikkat çekmek amacıyla öğrencilerin farkındalıklarını artırıcı etkinlikler düzenlenerek öğrencilerin dilin başka özelliklerini fark etmelerine fırsat sağlanabilir (Willis,1996, s.16) (akt. Yılmaz ve Dilidüzgün, 2019).

Dil bilgisi öğretiminde bilinçlendirme etkinlikleri, öğrencilerin dil bilgisi kurallarını fark etmelerini, anlamalarını ve doğru kullanmalarını sağlayan etkinliklerdir. Bu tür etkinlikler, öğrencilerin dilbilgisi becerilerini geliştirmek, dil yapılarını daha iyi anlamak ve doğru bir şekilde kullanmak için farkındalık kazanmalarını sağlar.

Cem Değer (2005, s. 10), üç boyutlu dil bilgisine yönelik materyal tasarladığı çalışmasında bilinçlendirme etkinlikleri ile ilgili şu ifadeleri kullanır:

Bu nedenle burada önerdiğimiz ders malzemesi yalnızca, öğrencilere dilbilgisi yapısını doğrudan, tümdengelimli bir biçimde sunabileceğimiz şekil, metin ya da benzeri malzemelerden oluşmayacak, öğrencilerin yapıya ve yapının anlamına ve kullanımına yönelik özellikleri ‘fark etme’sini sağlayacak, yabancı dil öğretimi çalışmalarında bilinçlendirme etkinlikleri (Rutherford 1987; Fotos 1993; Schmidt 1980; Willis ve Willis 1997) olarak adlandırılan etkinliklerle de desteklenecektir. Bu etkinliklerde amaç, öğrencilerin her adımda, (genellikle bağlama ilişkin) çok kısa açıklamalarla ve sorularla yönlendirilerek dilbilgisi yapısının anlamı, kullanımı ve biçimine ilişkin bilgileri öğrencilerin ‘keşfetme’lerini sağlamaktır.

Öğretmenler bilinçlendirme etkinlikleri yoluyla öğrencilerin dil öğrenimi sırasındaki hatalarını fark edip bu hataları fosilleşmeden düzeltebilirler (Long ve Robinson, 1998) (akt. Yılmaz ve Dilidüzgün, 2019). Larsen-Freeman, bilinçlendirme etkinliklerinin öneminden söz ederek aynı zamanda üretime yönelik etkinliklerin de önemini söz etmiştir. Altını önemle çizdiği bir diğer husus bu etkinliklerin tekrar etme ve otomatikleştirme olarak değil yeniden yapılandırma sürecine katkı sağlaması gerektiğidir (Larsen-Freeman, 2009: 527).

Bilinçlendirme etkinlikleri ile öğrencilerin hedef yapının üç boyutuna yönelik özellikleri fark etmesi beklenir. Bu beklenti doğrultusunda ilk olarak öğrencilerin yapının kullanım ve özelliklerini fark etmeleri, daha sonra biçimsel özelliklerini keşfetmeleri sağlanır. Bilinçlendirme etkinliklerde seçilen etkinliğin türü ne olursa olsun etkinliklerdeki örneklerin bağlamda hedef dil yapısının geçtiği cümleler olması gerekmektedir. Aksi takdirde bağlamla bilinçlendirme etkinlikleri arasında bağ kurulamamakta ve örnek cümleler bağlamdan kopuk olduğu için öğrenciler tarafından anlaşılması zor olmaktadır. İşte dil bilgisi öğretiminde kullanılabilecek bazı bilinçlendirme etkinlikleri örnekleri:

Metni Anlama Soruları: Metni anlama soruları ile öğrencinin hedef dil yapısının kullanım ve anlam özellikleri keşfetmeleri sağlanabilir.

Örnek: Hedef dil yapısının “-DAn dolayı” olduğu bir bağlamda, metin altı sorusu olarak “Ali, sabah okula neden geç kaldı?” sorulabilir. Öğrenci, bu soruya verdiği cevapla dil yapısının gerekçelendirme anlamını ve kullanım alanlarını farkında olmadan öğrenecektir.

Cümle Tamamlama: Öğrencilere eksik cümleler verilir ve dil bilgisi kurallarına uygun olarak tamamlamaları istenir. Bu etkinlik, dil bilgisi yapılarının kullanımını anlamalarını ve pratik yapmalarını sağlar.

Örnek: Dün, ben _____ parka gittim.

Hataları Bulma: Öğrencilere verilen metinlerdeki dil bilgisi hatalarını bulmaları istenir. Bu etkinlik, öğrencilerin dil bilgisi kurallarını fark etmelerini ve uygulamalarını sağlar.

Örnek: Geçen gün o dükkana gidiyorum.

Dil bilgisi Oyunları: Dil bilgisi kurallarını eğlenceli bir şekilde öğretmek için dil bilgisi oyunları kullanılabilir. Kelime bulmacaları, bulmaca tamamlama, dil bilgisi yarışmaları gibi etkinlikler öğrencilerin dikkatlerini çekerken dil bilgisi kurallarını öğrenmelerini sağlar.

Görsel Materyallerle Çalışma: Görsel materyaller, öğrencilerin dil bilgisi kurallarını görsel olarak görmelerini sağlar. Örneğin, şekiller veya grafikler kullanarak öğrencilere zaman ifadelerini veya sıfat sıralamalarını göstermek, dil bilgisi kurallarını daha iyi anlamalarına yardımcı olur.

Bu örnekler, dil bilgisi öğretiminde bilinçlendirme etkinlikleri için sadece birkaç örnektir. Öğretmenler, öğrencilerin dil bilgisi kurallarını anlamalarını ve kullanmalarını desteklemek için çeşitli etkinlikler geliştirebilir.

2.4.3. Biçime ve İletişime Yönelik Etkinlikler

Dil bilgisi öğretiminde hedef dil yapısının bağlam içinde sunumu ve öğrencilerin hedef dil bilgisi yapıları ile ilgili farkındalık düzeylerinin artırılmasının hedeflendiği bilinçlendirme etkinlikleri dil yapısının iletişimsel bağlamda kullanımında yeterli olmamaktadır.

Hedef dil yapılarının öğretiminin etkinliklerle desteklenmesi gerekir. Bu etkinlikler biçime odaklanan ve iletişimsel olmak üzere ikiye ayrılır. Bu konuda Willis (1996. s. 102) (akt: Yılmaz ve Dilidüzgün, 2019) “Analiz etkinlikleriyle beraber belirli bir miktarda kullanılan uygulama etkinlikleri, öğrencilere, dilde sıklıkla kullanılan ifadeleri ve faydalı dil kullanım örneklerini kullanıp ezberlemeleri ve aynı zamanda, yeni kombinasyonları güvenle denemeleri ve kendilerinin de bir şeyler üretmeleri açısından oldukça yarar sağlayacaktır.” cümleleriyle bilinçlendirme etkinliklerinin dil

bilgisi öğretiminde tek başına yeterli olmayacağını ayrıca iletişim ve biçime yönelik etkinliklerin yapılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Hedef dil yapılarının öğrenciler tarafından içselleştirilmesi ve günlük iletişime aktarılabilmesi için biçime ve iletişime yönelik etkinliklerle dil öğretim süreci tamamlanmalıdır. Bu aşamada bilinçlendirme etkinliklerinin tam tersi olarak biçime yönelik mekanik etkinliklerle başlanır, yapının anlam ve kullanım özelliklerine yönelik iletişim etkinlikleri ile süreç tamamlanır. Etkinlikler; mekanik, kısıtlı mekanik ve otantik olacak şekilde bir sıra izler. Mekanik etkinliklerde öğrenci boşluklara ekler doldururken, kısıtlı mekanik etkinliklerde öğrenciler hem biçim hem de yapının anlam özelliklerine yönelik etkinlikler çözer. Son olarak otantik etkinliklerle öğrencilerin yapıyı tamamen doğal bir şekilde günlük hayatına aktarması beklenir. Bu konu ile ilgili Değer, Çetin ve Oflaz Kölecı (2017, s. 89) şu ifadeleri kullanmaktadır:

Hem dilbilgisel açıdan doğru tümceler kuran hem de uygun hızda ve akıcı konuşabilen öğrenciler yetiştirmek için ‘biçim’den kullanım’a doğru genişleyen bir etkinlikler yelpazesi oluşturmak ve sınıfta uygulama aşamasında bu etkinliklere yer vermek gerekir. Uygulama sürecinde dilin farklı boyutlarındaki becerileri geliştirmeyi amaçlayan etkinlikler temelde, tamamen öğretmen tarafından kontrol edilen mekanik etkinliklerden, daha az kontrollü ve daha anlam odaklı, özgür ve iletişimsel etkinliklere doğru bir gelişim izler.

Biçime odaklanan etkinlikler derslerde sıklıkla tekrarlandığında öğrenci için sıkıcı olabilmektedir. Dolayısıyla bu etkinliklerin öğrenciye faydalı olabilmesi etkinlik tasarımlarının biçime dikkat çektiği gibi öğrencinin de dikkatini çekeceği şekilde gerekirse oyun şeklinde tasarlanması gerekir.

Biçim etkinliklerinin yanı sıra göz ardı edilmemesi gereken bir diğer konu iletişime yönelik etkinliklerdir. Bu etkinliklerde amaç öğrencinin öğrendiği hedef dil yapısını günlük hayattaki iletişime aktarabilmesini sağlamaktır. Bu etkinliklerde öğrenciler birbirleriyle konuşarak, bilgi alışverişinde bulunur. İletişimsel etkinlikler sınıf içerisinde uygulandığı için gerçek hayatı yansıtmakta eksik kalabileceğinden bu etkinlikler olabildiğince yapaylıktan uzak ve sınıf ortamını gerçek hayata aktarmaya yönelik olmalıdır (Değer, Çetin ve Oflaz Kölecı, 2017).

Dil bilgisi öğretiminde iletişime yönelik etkinlikler, dil bilgisi yapılarının gerçek iletişim bağlamında kullanılmasını teşvik eden etkinliklerdir. Bu tür etkinlikler, öğrencilerin dil bilgisi kurallarını anlamalarını, içselleştirmelerini ve pratik yapmalarını sağlar. Dil bilgisi öğretiminde iletişime yönelik etkinliklerden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

Konuşma ve Tartışma: Öğrencilere belirli bir dil bilgisi yapısı üzerine konuşma veya tartışma yapmaları için fırsat verilir. Öğrencilere çeşitli konu ve senaryolar sunularak, dil bilgisi kurallarını kullanarak gerçek iletişim becerilerini geliştirmeleri sağlanır.

Örnek: Öğrencilere "Gelecekte yapmayı planladığınız bir tatil hakkında konuşun ve nasıl hazırlıklar yapacağınızı anlatın." gibi bir görev verilebilir.

Rol Oynama ve Drama: Öğrencilere farklı senaryolar verilerek belirli bir dil bilgisi yapısını kullanarak rol oynamaları istenir. Bu etkinlik, öğrencilerin dil bilgisi yapılarını gerçek yaşam durumlarında uygulama becerilerini geliştirir.

Örnek: Öğrencilere "Bir restoranda sipariş verme" senaryosu verilir ve farklı rollerde sipariş vermek için diyaloglar oluşturmaları istenir.

Bilgi Paylaşımı: Öğrencilere bir konu hakkında araştırma yapmaları ve buldukları bilgileri sınıf arkadaşlarıyla paylaşmaları için fırsat verilir. Bu etkinlik, dil bilgisi kurallarını kullanarak bilgi aktarımı yapma ve dinleme becerilerini geliştirir.

Örnek: Öğrencilere belirli bir konu (örneğin, doğal afetler) hakkında araştırma yapmaları ve buldukları bilgileri bir sunum veya poster şeklinde sınıfta paylaşmaları istenir.

Oyunlar ve Grup Çalışmaları: Dil bilgisi yapılarını içeren oyunlar ve grup etkinlikleri, öğrencilerin dil bilgisi kurallarını uygularken iş birliği yapmalarını ve iletişim becerilerini geliştirmelerini sağlar. Kelime oyunları, kart eşleştirme oyunları, kelime dağarcığı yarışmaları gibi etkinlikler bu amaçla kullanılabilir.

Örnek: Öğrencilere "Tabu" gibi bir kelime oyunu oynatılabilir, dil bilgisi yapılarını kullanarak kelimeleri açıklamaları veya tahmin etmeleri istenebilir.

2.5. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi

Bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle küreselleşen dünyada uluslararası iletişimin sınırları gün geçtikçe genişlemektedir. Bu durum insanlarda ana dillerinin yanı sıra yabancı dil öğrenme ihtiyacını doğurmaktadır. Bu çerçevede hangi dillere rağbet gösterileceğini ticaret, eğitim, ekonomi, kültür gibi pek çok unsur etkilemektedir. Türkçe de rağbet gösterilen dillerden biridir. “Türkiye Türkçesi, Türkiye’nin yanı sıra Irak, Suriye, Kıbrıs, Yunanistan, Bulgaristan, Avrupa, Amerika, Okyanusya, Arap ülkeleri, Eski Yugoslavya, Rusya ve SSCB’den ayrılmış olan Türk cumhuriyetlerinde konuşulmaktadır” (Ercilasun, 1997). Türkçenin, Asya ve Avrupa kıtası başta olmak üzere pek çok bölgede yaygın olarak konuşuluyor olması onu, en çok yabancı dil olarak öğrenilen dillerin arasına almaktadır.

Geçmişten günümüze yabancı dil olarak Türkçe öğrenmeye olan ilginin artarak devam ettiği bilinmektedir. Coğrafi, tarihî, ekonomik gibi şartlar nedeniyle tarih boyunca Türkler ihtiyaç duydukça hem farklı milletlerin dilini öğrenmiş hem de yabancı dil olarak Türkçe öğretmiştir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin çok eski dönemlerde başladığına dair kaynaklar olduğu hâlde tam olarak ne zaman başladığına dair farklı pek çok görüş mevcuttur. Farklı görüşlerin yanı sıra aynı zamanda alan uzmanlarının kabul ettikleri ortak görüş ise Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi çalışmalarının Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan “Dîvânü Lugâti’t Türk” ile başladığıdır (Gültekin, 2017, s. 50). Dîvânü Lugâti’t Türk, bazı özellikleri bakımından yabancılara Türkçe öğretiminin ilk eserleri arasında yer almaktadır. Onan (2003), Dîvânü Lugâti’t Türk adlı eseri yabancı dil öğretim yöntemleri bakımından değerlendirdiği makalesinde aşağıdaki tespitlerde bulunmuştur:

- Kültürel aktarım ve duygusal zekâ kavramları
- Tümevarım yönteminin kullanılmış olması
- İki dillilik ile ilgili hususlara dikkat çekmiş olması
- Eserin, yabancı dil öğretimi açısından bir sözlük niteliği taşıması
- Eserin lengüistik metot çerçevesinde yazılması

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi faaliyetleri 1990 yılı sonrasında hız kazanmıştır. Bu durumun sebeplerini Gültekin (2017, s.101) “Türkiye, özellikle son on beş yılda yürüttüğü doğru politikalar, yükseköğretimde uluslararasılık ve ekonomi alanında gösterdiği kalkınma hamleleriyle hem bölgesinde hem de dünya ölçeğinde sözü dinlenir bir ülke hâline gelmiştir. Nitekim uluslararası ölçekte yükselen Türkiye’nin dili çok fazla öğrenme talebiyle karşılaşmaktadır.” şeklinde; İşcan (2014, s. 26) ise “Günümüzde Türkiye’nin giderek artan uluslararası konumu ve gücünden dolayı, Türkiye’yi, Türkleri, dolayısıyla Türk kültürünü tanımak ve Türklerle daha etkili iletişim kurabilmek için gerek yurt içinde gerekse yurt dışında Türkçe öğrenmek isteyenlerin sayısı hızla artmaktadır.” şeklinde ifade etmektedir.

Günümüzde Türkçeye olan bu talebi karşılayabilmek için gerek örgün gerek yaygın öğretimde olmak üzere yurt dışında; MEB, TİKA, YTB, Yunus Emre Enstitüsü, Türk Silahlı Kuvvetleri, Türkiye Maarif Vakfı ve üniversitelerin Türkoloji bölümleri, yurt içinde ise hemen hemen bütün üniversitelerin Türkçe Öğretim Merkezlerinde gibi pek çok kurum ve kuruluş yabancılarla Türkçe öğretimi faaliyetleri yürütmüştür ve yürütmeye devam etmektedir.

Yabancı dil olarak Türkçeye rağbetin fazla olmasıyla birlikte “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Nasıl Olmalıdır?” sorusu gündeme gelmiştir. Erol Barın, Yabancılarla Türkçe Öğretiminde İlkeler adlı makalesinde bu ilkeleri şu şekilde açıklamıştır (Barın, 2004, s. 24-26)

a. Kullanılan Dilin Öğretilmesi

Yabancılarla Türkçe öğretirken yaşayan Türkçenin öğretilmesi çok önemlidir. (...) Öğretim elemanı yalnızca kendi kullandığı cümleleri değil, toplumun değişik kesimlerinde kullanılan standart Türkçeyi öğretmek zorundadır.

b. Telaffuza Önem Verme

Değişik milletlerden kişilerin Türkçe öğreneceği bir sınıfta en çok üzerinde durulması gereken konu, Türkçeyi telaffuz, vurgu ve tonlamaya uygun olarak öğretmektir (...).

c. Öğrencilerin Bildiği Kelimelere Dayanarak Yeni Cümleler Kurma

(...) Öğrencilere verilecek metinler daha önce çeşitli uygulamalarla öğretilen kelimelerden oluşmalı, ancak her metinde de öğrencinin sezebileceği şekilde birkaç yeni kelime verilmelidir.

ç. Öğrencilere Öğrendiklerini Uygulama İmkânının Verilmesi

Yukarıda da kısaca bahsettiğimiz gibi uygulamaya dönük olmayan dil öğretimi amacına ulaşamaz (...).

d. Herkese Eşit Söz Hakkı Tanınması

Dersi her öğrencinin eşit sürede katılımı ile işlemek hem öğrencileri edilgen öğrenim biçiminden kurtaracak, onları etkin kılacak hem de öğrencinin kafasında herkesin eşit durumda olduğu yer edecektir.

e. Öğrencinin Kendini Yazılı ve Sözlü ifade Edebilmesi

Yabancılar Türkçe öğretilirken ilk dersten itibaren konuşma ve yazma birlikte verilmeli ve öğrenciden de duygu ve düşüncelerini hem yazılı hem de sözlü olarak ifade etmesi istenmelidir.

f. Dil ile Birlikte Kültürün Verilmesi

Özellikle deyimler çok iyi öğretilmelidir. çünkü, günlük kullanımda deyimlere çok fazla yer vermekteyiz (...). Yaşantılardan kopuk olarak dil öğretilmeye kalkılırsa o zaman ne dil ne de kültür tam olarak öğretilir.

g. Hem Bireysel Çalışmalara Hem de Grup Çalışmalarına Gereken Ölçüde Yer Verilmesi

Gerek ders içerisinde gerekse ders dışında verilecek alıştırmalar öncelikle kendi yapabilecekleri türde olmalı, verilenler bu yolla özümsetilmelidir (...).

ğ. Dersi Sıkıcı Olmaktan Kurtaracak Çeşitli Uygulamalara Yer Verilmesi

Hem dersi tek düzelikten kurtarmak hem de öğrencilerin yaparak, yaşayarak dil öğrenmelerini sağlayabilmek için şarkı, şiir, fıkra, tekerleme, bulmaca ve değişik oyunlardan yararlanmak gerekir.

h. Öğretilmeyenlerin Sorulmaması

(...) öğrencilere öğretmediğimiz kavram ve yapıların gerek sınıf içi uygulamalarında gerekse sınavlarda sorulmaması gerekir. Aksi takdirde bu tutum ölçme ve değerlendirmenin yanlış sonuç vermesine sebep olacaktır.

1. Öğrencinin Öğreneceği Kadar Bilgi Verilmesi

Dil Öğretiminin her basamağı belirli bir plana dayandırılmalıdır. Öğrenciye ne sıkılacağı kadar az ne de alamayacağı kadar çok bilgi verilmelidir (...).

i. Öğrencilerin Yaptıkları Yanlışların Anında Düzeltilmesi

Dil öğretiminin ilk basamağından itibaren öğrencilerin yaptıkları yazılı ve sözlü yanlışları anında düzeltmek gerekir. Yoksa yanlışlar üst üste yığılacak ve karşımıza büyük bir problem olarak çıkacaktır (...).

Yurt içi ve yurt dışında yabancı dil olarak Türkçe öğrenmeye yönelik talebin yüksek olması, bu işin daha sistemli yapılmasını gerektiğini de zorunlu kılmaktadır. Yukarıda sözü edilen kurum ve kuruluşlar, Türkçenin yabancı dil olarak sistemleştirilmesine yönelik pek çok çalışma yapmaya devam etmektedir. Bu çalışmaların hepsi çok kıymetli olup alana önemli katkılar sağlamıştır. Hazırlanan her çalışma, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanının standartlaştırılması bakımından değerlidir.

2.5.1. Yabancılar Türkçe Öğretiminde Dil Bilgisi

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi üzerine çalışma yapan akademisyenler, dil bilgisi öğretiminin gerekli olup olmadığı konusunda farklı görüşler ortaya atmaktadır. Dil bilgisel yapıları açık biçimde (doğrudan) öğretmek, örtük biçimde sezdirerek (dolaylı) öğretmek veya dil bilgisi öğretimini yok saymak üzerine pek çok model ve uygulama mevcuttur. Bu konu hakkında Memiş (2017) “Son dönemlerde Türkiye’de dil bilgisi öğretiminin yabancı dil öğretim sürecindeki gerekliliği yönünde bir ortak görüş oluşmuş olsa da öğretim şekli, yöntemi ve yoğunluğu noktasındaki fikir ayrılığı devam etmektedir.” demektedir. Yapılan araştırmalardan hareketle yabancı dil öğretiminde dil bilgisinin göz ardı edilemeyecek bir öğrenme alanı olduğu ifade edilebilir. Bu konuyu Kurt (2016, s. 25), “Sonuç olarak Türkçenin yabancılar öğretiminde dil bilgisine ait bilgi ve kurallar bütünüün göz ardı edilemez bir yeri ve işlevi vardır; ne var ki bunların verilme biçimi ile becerilerle ilişkilendirilmesi hayati bir önem taşımaktadır.” sözleriyle desteklemektedir. Yine aynı konu ile ilgili Memiş (2017), “Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde dil bilgisi öğretiminin, hedef dilin işleyişini gösteren kuralların anlaşılması ve bu kuralların özellikle üretim becerilerinde

kullanılabilmesi amacıyla yapılması gerektiği anlayışı genel kabul görmektedir.” ifadelerini kullanmaktadır.

Dil bilgisi öğretiminde amaç ilgili dil yapısının biçim, anlam ve kullanım boyutlarını öğrencilerin anlamasını sağlayarak bu boyutların öğrenciler tarafından çıktı olarak kullanılmasını mümkün kılmaktır. Yapılan çalışmalara göre Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde özellikle dil bilgisi öğretiminde pek çok sorun yaşanmaktadır. Bu sorunlardan en temel olanı seçilen dil bilgisi öğretim yöntemidir. Bu konu ile ilgili Aydın (1999) şu ifadeleri kullanmaktadır:

İkinci dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilere dilbilgisinin, dildeki ilkeleri anımsatması, değiştirgenleri de üretime olanak verecek biçimde açıklaması gerekir. Ancak, eğitime yönelik hazırlanan kitaplar, geleneksel dilbilgisi anlayışını temel aldıklarından böyle bir amaca göre hazırlanmamışlardır. Kuralcı dilbilgisi anlayışı ile yazılmış bu kitaplardan öğrenci ne yapmaması gerektiğini öğrenmesine karşın, ne yapması gerektiğini bir türlü öğrenememektedir.

İkinci dil olarak Türkçe öğreten Türkçe öğretmenlerimiz de yabancılara Türkçe öğretirken bu sorunları hissetmekte ve geleneksel dilbilgisinin sınırlarını zorlamaktadırlar. Anadili öğretmenlerinin de böyle bir dilbilgisi anlayışından bir rahatsızlık duydukları açıktır, ama geleneksel dilbilgisinin tutarsızlığının ikinci dil olarak Türkçe öğretiminde çok daha açık görüldüğü yadsınamaz.

Dil bilgisinin, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde yaşanan bir diğer sorun ise materyal eksikliğidir. Başoğlu, Oryaşın ve Karagöz (2016), bu konu ile ilgili “Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılabilecek ders malzemelerinin eksikliği sık karşılaşılan sorunlardan biridir. Alandaki ders malzemelerine bakıldığında bunların neye göre hazırlandığı ya da nasıl hazırlanması gerektiği konusunda öğretmenler zorluklarla karşılaşmaktadır.” ifadelerini kullanmaktadır. Candaş-Karababa (2009, s. 269-270), görüşme yoluyla yaptıkları bir çalışmada öğretmenler, deneme yanılma yoluyla ders malzemeleri oluşturduklarını ve uygun kaynak kitapları bulunmadığı için dil bilgisi konularının öğretiminde zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir. İlgili araştırmalardan hareketle yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kullanılabilecek ders materyallerinin eksik olması nedeniyle zorluklar yaşandığı görülmüştür (Başoğlu, Oryaşın ve Karagöz, 2016).

Öğrenciler tarafından çoğu zaman dil bilgisi kurallarını öğrenmekle dili öğrenmek eş tutulur. Bir yabancı dili iyi şekilde kullanmanın yolu, o dilin dil bilgisi kurallarının doğru öğrenilmesinden geçer. Ancak bu durum, dil bilgisinin dil becerilerinden bağımsız öğretilmesi demek değildir. “Dil bilgisi bir metni okumanın ve üretmenin en önemli anahtarıdır. Bu nedenle uzun yıllar öğrencilere dil bilgisi öğretilerek okuma ve yazma becerilerin geliştirilmesi, dilin iyi kullanılması ve dille ilgili sorunların çözümlenmesi amaçlanmıştır” (Güneş, 2014: 281). Dil bilgisi, beceri alanları içerisinde biçim, anlam ve kullanım boyutları ile öğretilmelidir.

Yabancı dil olarak Türkçe dil bilgisi öğretiminde göz önünde bulundurulması gerekenleri Başar (2017, s. 251) şöyle sıralamıştır:

1. Amaç dil ile araç dil arasında gramatikal ortaklıklar bulunuyorsa bu ortaklıkların dikkati alınması yararlı olabilir. İki dil arasındaki ortaklıklara vurgu yapılması hedef kitlenin motivasyonunu artırabilir.
2. Türkçenin yabancı dil olarak oldukça ilgi gördüğü İran, Mısır, Gürcistan, Afganistan gibi ülkelerde, alanda çalışan bölge diline hâkim okutmanlar tarafından hedef kitlenin hazırbulunuşluk düzeyine uygun dil bilgisi sıralamaları yapılmalıdır.
3. Yapılacak olan dil bilgisi sıralamalarını dikkate alarak hazırlanacak olan ders materyallerin kuşkusuz öğretim sürecini olumlu yönde etkileyecektir.
4. Dil bilgisi sıralamasının yanında kelime, deyim ve atasözü gibi ortak dil unsurlarının tespiti ve bu unsurlardan aşamalı bir şekilde faydalanılması dil öğretim sürecini kolaylaştıracaktır.
5. Hedef kitlenin öğrendiği yapıyı beceriye dönüştürüp anlatım esnasında kullanabilmesi önemlidir. Bu nedenle verilen dil bilgisi yapısını kullanmaya yönelik anlatım etkinlikleri yapılması oldukça yararlıdır.
6. Dil bilgisi öğretiminde mümkün olduğu kadar görsel materyallerden ve multimedya araçlarından faydalanılmalıdır. Öğretim esnasında görsel araçların işe koşulması öğretimin niteliğini artırmakla birlikte öğrenilen bilgilerin kalıcılığını da sağlamaktadır.
7. Dil bilgisi öğretiminde örnek seçimi de oldukça önemlidir. Seçilen örneklerin gerçek hayata uygunluğu gereklidir. Bu sebeple verilecek olan dil bilgisi yapılarını içeren seviyelere uygun veya uyarlanmış kurmaca olmayan gerçek dil malzemelerinin (afiş, broşür, ilan, köşe yazısı, reklam metni, duyuru, çeşitli anonslar, kullanma kılavuzları vb.) sınıf ortamına taşınması fayda sağlayabilir.

Türkçe hem yapı hem anlam bakımından yapısı itibarıyla pek çok dilden farklıdır. Dolayısıyla Türkçenin sahip olduğu fonetik özellikler, dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin öğrenilmesini doğrudan etkilemektedir. Bu durum Türkçe dil bilgisi kurallarının yabancı dil olarak öğrenenlere çok iyi öğretilmesini gerekli kılmaktadır. Dil bilgisi konularını bu becerilerle birlikte uygulamalı olarak öğretmeye çalışmak, dil bilgisi öğretimini daha kalıcı hâle getirir.

Yabancılar Türkçe öğretiminde ders kitaplarının yeri ve önemi oldukça büyüktür. Ders kitaplarında dört dil becerisinin (okuma, dinleme, konuşma, yazma) yanı sıra dil bilgisi bölümleri anlaşılır ve işlevsel ele alınmalıdır. Karababa (2009), bir çalışmada Türkçe dil bilgisini işlevsel ve her yönüyle betimleyen çalışmaların yeterli olmadığını dolayısıyla Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarının dil bilgisi öğretiminde yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Ayrıca öğrenenlerin düzeylerine ve gereksinimlerine uygun Türkçenin dilbilgisini işlevsel açıdan ve her yönüyle betimleyen kaynakların geliştirilmesinin gerekliliğine değinmiştir.

Ders kitaplarının öğrenciler tarafından beğenilmesi öğrencinin öğrenme isteğini artırır. Ders kitaplarında özellikle dil bilgisi öğretiminde seçilen öğretim yöntemlerinin ilgili dil yapısını öğrencinin günlük hayatındaki iletişimine taşımasını kolaylaştırmalıdır. Öğrenciler neyi niçin ve nasıl öğrendiklerinin ve bu dil yapısını nerede kullanacaklarının farkına varmalıdırlar.

Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin zorlandıkları yapılar arasında zarf fiiller yer almaktadır. Öğrenciler genellikle zarf fiillerin biçimini ezberlemekte ancak günlük hayattaki iletişime taşımakta zorluk yaşamaktadırlar. Zarf fiiller öğrenciler tarafından çoğunlukla adı olmayan karmaşık ekler olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın konusunu zarf fiiller oluşturmaktadır.

2.6. Zarf Fiiller

Zarflar yani belirteçler cümlelerin asli öğeleri olan “yüklem” ve “özne” dışında kalan ve cümlelerin anlamını diğer pek çok yönden tamamlayan öğelerdir. Türkçede “Zarf fiil” terimi ile beraber “gerundium”, “bağ-eylem”, “bağ-fiil”, “zarf-fiil” gibi çok farklı

isimler de kullanılmaktadır. Bu çalışmada genel kullanım olan zarf fiil ifadesi kullanılmıştır.

Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi adlı kitabında zarf fiiller için gerundium ifadesini kullanarak şu şekilde tanımlar, “Gerundiumlar hareket hâli ifade eden fiil şekilleridir. Bunlar ne fiil çekimleri gibi şekle, zamana ve şahsa bağlanmış bir hareket, ne partisipler gibi nesne ifade ederler. Gerundiumlar şahsa ve zamana bağlanmayan mücerret bir hareket hâli karşılarlar. Hâl ve durum karşılayan kelimelere zarf diyoruz. Şu hâlde gerundiumlar fiillerin zarf şekilleridir. Onun için partisipe isim fiil dediğimiz gibi, gerundiuma zarf fiil diyoruz” (Ergin, 2013, s. 338).

Zarflar, yükleme sorulan “Nasıl? Ne şekilde? Neden? Niçin? Ne zaman? Ne zamandan beri? Ne zamana kadar?” sorularına cevap verir. Zarf fiillerle ilgili Leyla Karahan (1995, s. 57) “Yön, zaman, tarz, sebep, miktar, vasıta ve sebep bildirerek yüklemi tamamlayan cümle unsuru, zarftır.” ifadelerini kullanır. Gülsevin (2001, s. 125) ise “Türkçede kimi zaman bazı yer, yön, zaman vs. adları yüklemi nitelediğinde ‘zarf’ görevini üstlenir, kimi zaman da bazı gramatikal işleyişler ‘zarf’ları oluşturur. Bu tür gramatikal yolların en yaygınlarından biri ‘zarf-fiil ekleri’ni kullanmaktır. Dilimizde en islek, en canlı, en yaygın zarf oluşturma yolu da, iste bu zarf-fiil yapılarıdır.” der.

Zeynep Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri adlı eserinde zarf fiilleri “Bir yanıyla fiil, bir yanıyla da zarf özelliği taşıyan kategorileri oldukları için, fiil yönleriyle yalnızca hareket ve zaman kavramını karşılarlar; zarf yönleriyle de bir oluş ve kılışın durum ve tarzını belirleyen zarf görevi yapan yardımcılarıdır. Çekimli hale dönüşmeleri mümkün değildir” (Korkmaz, 2003: 983) tanımını yapar.

Zarf fiilleri, Hengirmen (1995, s. 254-255) “Eylemlerden türeyen ve belirteç görevini yapan sözcüklere ulaş denir. Ulaşlar eylem çekimine girmez, yüklem görevi üstlenmezler çatı ve olumsuzluk ekleri alabilirler.” tanımı ile; Zarf fiilleri, “bağ fiiller” olarak niteleyen Ediskun (1992, s. 273) ise “Bağ fiiller, bir yandan bileşik cümlede iki cümlecisi bağladıkları için bağlaç, öbür yanda özne, nesne, tümleç aldıkları için fiil olan kelimelerdir” tanımı ile açıklar.

Türkçe zarf fiil açısından zengin bir dildir. Türkçe bu yönüyle onu konuşan kişiye daha geniş bir ifade kabiliyeti sunar. Türkçeye sadelik kazandırır, cümleleri birbirine

bağlayıp ifadelerin daha kısa, daha anlaşılır biçimde aktarılmasını sağlar. Bu konuda Ergin (2013, s. 338), “Asıl hareketin yardımcı hareketlerini ifade eden kelimeler olarak gerundiumlar Türkçeyi birkaç hareketi basit bir cümle ile karşılayan, böylece cümle kalabalığından uzak bulunan bir dil hâline sokar.” ifadelerini kullanır.

Zarf fiiller konu uzmanları tarafından farklı şekillerde tanımlandığı gibi aynı zamanda farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. İsim fiiller ve sıfat fiillerin sayısı ve sınıflandırmasındaki netlik zarf fiillerde görülmez. Türkiye Türkçesinde yer alan zarf-fiillerin adeti ve sınırı daha geniş ve belirsizdir. Bu durumun sebebinin Gülsevin (2001, s. 129) “Bu yapılar, müstakil birer ek konumunda olmayıp, eklerin ve/veya edatların birleşmesi sonucu fiilleri geçici zarf haline getiren özel birleşiklerdir. Sadece morfolojinin değil, sözdiziminin de parçası olduklarından, sınırları genişlemektedir.” sözleriyle açıklar.

Zarf fiiller anlamları ve işlevleri açısından çeşitlere ayrılmıştır. Dil alanında çalışan akademisyenlerden bazıları zarf fiilleri çalışırken sınıflandırma yoluna gitmişlerdir. Yapılan sınıflandırmaların hangi ölçütlerle yapıldığı belirtilmemiştir. Alan uzmanları tarafından zarf fiillerle ilgili yapılan bazı sınıflandırmalardan bazıları şu şekildedir:

Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri* adlı eserinde “Zarf-fiiller fiilin zarf-fiil işleyişine girmek üzere aldığı özel şekillerdir.” diye tanımladığı zarf fiilleri altı ana grupta toplayarak zarf fiilleri anlamlarına göre şu şekilde sınıflandırmıştır (Banguoğlu, 1986, s. 428-440):

1. Ulama Zarf-Fiilleri: {-Ip}
2. Hâl Zarf-Fiilleri: {A}, {-ArAk}, {-ken}
3. Karşıtlama Zarf-Fiilleri: {-mAdAn}, {-mAksIzIn}, {-AcAğInA}, {-mAktAnsA}, {-AcAğI} yerde, {-DIğI} hâlde, {-mAklA} beraber, {-mAsInA} rağmen, {-sA} dA, {-sA} bile
4. Zaman Zarf-Fiilleri:
 - a) İzleme Zarf-Fiilleri: {-IncA}, {-AndA}, {-DI mI}, {-(A/I)r -mAz}
 - b) Vakitleme Zarf-Fiilleri: {-DIkçA}, {-DIğI} müddetçe

- c) Eşzaman Zarf-Fiilleri: {-DIğIndA}, {-DIğI} zaman, {-DIğI} sırada
- d) Başlangıç Zarf-Fiilleri: {-AlI}, {-AlI} beri, {-DIktAn} beri, {-DIğIndAn} beri
- e) Bitim Zarf-Fiilleri: {-IncAyA} dek, {-IncAyA} kadar, {-IncAyA} değin, {-AnA} kadar, {-AsIyA} kadar, {-AsIyA} değin
- f) Öncelik Zarf-Fiilleri: {-mAdAn}, {-mAzdAn}, {-mAdAn} önce, {-mAzdAn} önce, {-mAdAn evvel}, {-mAzdAn} evvel
- g) Sonralık Zarf-Fiilleri: {-DIktAn} sonra
5. Sebep Zarf-Fiilleri: {-mAklA}, {-DIğIndAn}, {-AcAğIndAn}, {-DIğI} için, {-AcAğI} için, {-AcAğIndAn} dolayı
6. Karşılaştırma Zarf-Fiilleri: {-DIğI} kadar, {-AcAğI} kadar, {-DIğI} gibi, {-AcAğI} gibi, {-CAsInA}, {-AsIyA}, {-DIğI} boyda, {-DIğI} ölçüde, {-DIğI} tarzda

Zeynep Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri adlı eserinde zarf fiilleri işlevlerine göre “Tarz bildiren zarf fiiller ile Zaman bildiren zarf fiiller” olmak iki kategoriye ayırır. Bunun yanı sıra zarf fiillerle ilgili “Gerçek zarf-fiiller, Ad-fiil ve sıfat fiillerle kurulan zarf fiiller, Değişik yapıdaki Zarf Fiiller” şeklinde bir sınıflandırma yapar. Bu sınıflandırma şu şekildedir (Korkmaz, 2003, s. 884-1046):

- Gerçek zarf-fiiller: -(y)A, -(y)Arak, -(y)Ip, -(y)IncA, -(y)AlI, -mAdAn, -iken
- Ad-fiil ve sıfat fiillerle kurulan zarf fiiller: -mAksIzIn, -mAklA, -mAsIyA, -DIkçA, -cAsInA, -mAcAsInA, -DIğIndAn, -mAktAnsA, -DIğIndA, -IğIndA, -AcAğIndA, -AcAğInA, -AsIyA
- Değişik yapıdaki Zarf Fiiller: -Ar -mAz, -DI -mAdI, -DI mI, -sA

Muharrem Ergin *Türk Dil Bilgisi* adlı kitabında zarf fiilleri tarihi süreçlerindeki gelişimle ele almıştır. Ancak bu eserinde zarf fiillerle ilgili herhangi bir gruplandırmaya gitmemiştir. Ergin’in ele aldığı zarf fiiller şu şekildedir (Ergin, 1983: 339-347):

- -a, -e
- -ı, -i, -u, -ü

- -ıp, -ip, -up, -üp
- -arak, -erek
- -ınca, -ince, -unca, -ünce
- -alı, -eli
- -madan, -meden
- -ıcak, -icek
- -ıcağız, -iceğiz
- -uban, -üben
- -gaç, -geç
- -ışın, -işin, -uşun, -üşün
- -ken

Haydar Ediskun, Yeni Türk Dilbilgisi adlı eserinde zarf-fiilleri şöyle sınıflandırmıştır (Ediskun, 1992, s. 252-272):

Bağlama Zarf-Fiilleri:

{-Ip} / {-ArAk}

Durum Zarf-Fiilleri:

{-ArAk} / {-A -A} / -iken {-ken} / {-mAdAn} / {-DIğI} hâlde / {-DIğI} takdirde / olmak üzere / {-mAksIzIn}

Zaman Zarf-Fiilleri:

{-IncA} / {-(A/I)r -mAz} / {-mAz mI?} / {-mIyor mu?} / {-DI mI} / {-DI mI dI} / {-IncAyA} kadar (dek değin) / {-AlI} / {-AlI} beri / {-AlIdAn} beri / {-DI -AlI} / {-DIkçA} / {-DIktA} / {-DIğI} / {-AcAğI} (zaman) / {-DIktAn} sonra

Neden Zarf-Fiilleri:

{-DIğI} gibi / {-AcAğI} gibi / {-AcAk mIş} gibi / {-DIğI} kadar / {-AcAğI} kadar / {-CAsInA} / {-r} {-yor} {-mIş} {-AcAk} (gibi) / {-mAktAn} ise / {-AcAğInA} / {-AcAk} yerde / {-DIktAn} başka

Sebeplere Zarf-Fiilleri:

{-mAklA} / {-DIğIndAn} ve {-AcAğIndAn} dolayı, ötürü / {-mAktAn} / {-mAkl} için (üzere) ve {-mAsI} için / {-DIğI} ya da {-AcAğI} (için)

Tahir Nejat Gencan *Dilbilgisi* adlı eserinde “Zarf-fiiller, bir yandan birleşik cümlede iki cümlecığı bağladığı için bağlaç öbür yandan da fail, nesne, tümleç aldığı için fiil olan kelimedir. Zarf-fiillere ulaş da denir: ‘Bugün Ankara’ya gidip dönecekler’ cümlesinde iki cümlecik görüyoruz: ‘Bugün Ankara’ya gidip’ ile ‘dönecekler’. Bu iki cümlecığı birbirine bağlayan ‘gidip’ kelimesi ‘Ankara’ya tümlecini ve ‘onlar’ failini aldığı için fiildir.” tanımını yaparak şu şekilde bir sınıflandırma yapmıştır (Gencan, 2007, s. 256-267):

1. {-Ip} Yapılı Zarf-Fiiller (bağlama zarf-fiilleri)
2. Durum Zarf-Fiilleri: {-ArAk} yapılı zarf-fiil / {-ken} (iken) yapılı zarf-fiiller / {-A - A} yapılı zarf-fiiller
3. Artçıl Zarf-Fiiller: {-IncA} yapılı zarf-fiil / {-(A/I)r -mAz} yapılı zarf-fiil
4. Başlama Zarf-Fiilleri: {-AlI} yapılı zarf-fiil / {-AlI} beri / {-AlIdAn} beri
5. Bitirme Zarf-Fiilleri: {-IncAyA} dek (kadar) / {-AsIyA}
6. Zaman Zarf-Fiilleri: {-DIkçA} / {-DIğI+DA} / {-DIğI} vakit, zaman / {-mAdAn} / {-DIktAn}sonra
7. Nedenlik Zarf-Fiili: {-DIğI} için / {-DIğIndAn} / {-DIğIndAn} dolayı
8. {-dI mI} Yapılı Zarf-Fiil
9. diye Zarf-Fiili
10. {-An -AnA} Zarf-Fiili
11. İsim-fiillerden yapılan zarf-fiiller
{ -A} kadar
{ -sIzIn }
{ -AndA }

Gürer Gülsevin, *Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf-Fiiller* adlı makalesinde farklı bir bakış açısı ile yaklaşarak Türkçedeki zarf fiilleri yapıları bakımından “gerçek zarf fiiller ve birleşik zarf fiiller” olmak üzere iki ana gruba ayırmıştır. Bu sınıflandırma ile ilgili olarak Gülsevin, “Birinci tipte olanlar, aslî görevleri fiilleri geçici olarak zarflaştırmak olan müstakil eklerdir. İkinci gruptakiler ise, aslen zarffiil eki olarak doğmamış, farklı fonksiyondaki bazı eklerin ve edatların bir araya gelmesi ile oluşan

birleşik yapılardır. Bu iki tipin cümledeki görevleri aynı, kuruluş şekilleri ise farklıdır. Gülsevin makalesinde 91 adet zarf fiil yapısı tespiti yaparak bu yapıları listelemiştir (Gülsevin, 2001, s. 142-143).

Zarf fiillerle ilgili alan uzmanları tarafından pek çok farklı sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırmalarda uzmanların zarf fiil olarak kabul ettikleri eklerin birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Alan uzmanları tarafından ortak kabul edilen zarf fiilleri Gürer Gülsevin, *Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf-Fiiller* adlı makalesinde şu şekilde tabloştırmıştır (Gülsevin, 2001, s. 126):

Alan Uzmanları	Ortak Zarf Fiiller
Muharrem Ergin	-(y)A
Tahsin Banguoğlu	-(y)Alı
Zeynep Korkmaz	-(y)ArAk
Haydar Ediskun	-(y)IncA
Kaya Bilgegil	-(y)Ip
T. Nejat Gencan	-ken
	-mAdAn

Tablo 2. 1. Alan uzmanlarının kabul ettikleri ortak zarf-fiiller

Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin zorlandıkları yapılar arasında zarf fiiller yer almaktadır. Öğrenciler genellikle zarf fiillerin biçimini öğrenmekle birlikte anlam ve kullanım boyutlarında sorun yaşamakta dolayısıyla yapıları günlük hayattaki iletişime taşımakta zorluk yaşamaktadırlar. Zarf fiiller öğrenciler tarafından çoğunlukla adı olmayan karmaşık ekler olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın konusunu yabancılara Türkçe öğretimi bağlamında zarf fiiller oluşturmaktadır. Yukarıdaki tabloda yer alan ve alan uzmanları tarafından ortak kabul edilen zarf fiiller yabancılara Türkçe öğretimi bağlamında ele alınmıştır.

2.6.1. – (y)ArAk Zarf Fiil Eki

Zarf Fiil Eki –(y)ArAk, Oğuz Lehçeleri grubuna ait olup, Anadolu Türkçesine çok sonradan Osmanlı döneminde geçmiştir. Günümüz Türkiye Türkçesinde bu ek, en çok kullanılan zarf fiillerin başında gelir. “Bu zarf fiil, bildirdiği hareketteki zaman kavramı ile teklik, çokluk kavramını bağlı bulunduğu esas fiilden alır ve esas fiilin yapılış tarzını gösteren bir işlev yüklenir. Ekin bu işlevi genelleşmiş durumdadır” (Korkmaz, 2003, s. 994).

Zeynep Korkmaz’ın gerçek zarf fiiller; Tahsin Banguoğlu’nun hâl zarf fiiller; Haydar Ediskun’un bağlama ulaçları kategorisinde gösterdiği –(y)ArAk zarf fiil eki genel olarak durum bildirerek eylemin nasıl gerçekleştiğini ifade eder.

-ArAk zarf fiil eki, olumlu fiil köklerine ünlü uyumuna göre eklenir (Ediskun, 1992, s. 254).

gel-erek koş-arak ağla-(y)arak üzül-erek

Fatma Bölükbaşı Kaya, bu zarf fiil ekinin üç farklı işlevinin olduğunu ifade etmiştir. Buna göre – (y)ArAk zarf fiil eki şu durumlarda kullanılır (Bölükbaş Kaya, 2021, s. 90):

1. – (y)ArAk zarf fiil eki, temel cümlede gerçekleşen işin yan cümlede gerçekleşen iş ile aynı anda yapıldığını ifade eder.
Örnek: Müzik dinleyerek spor yapıyor. (Cümlede ‘müzik dinleme’ ve ‘spor yapma’ işi aynı anda ve aynı kişi tarafından yapılmaktadır.)
2. – (y)ArAk zarf fiil eki, temel cümledeki işin gerçekleşme şeklini, yapılış tarzını ifade eder.
Örnek: Zavallı kadın, ağlayarak başına gelenleri anlatıyor. (Bu cümlede temel iş kadının başına gelenleri anlatmasıdır. Cümledeki kadının başına gelenleri “anlatma” işi “ağlayarak” gerçekleşmektedir.)
3. – (y)ArAk zarf fiil eki, ana cümledeki fiilin gerçekleşme sebebini ifade eder.
Örnek: Sevdâ, spor yaparak sekiz kilo verdi. (Bu cümlede eş zamanlı gerçekleşen iki işi yoktur. İki cümledeki iş art arda gerçekleşmiştir. Temel

cümledeki ‘kilo verme’ işini sağlayan eylem ‘spor yapmak’tır. Yani spor yapmak, kilo vermenin sebebi olmuştur.)

2.6.2. – (y)A ... – (y)A Zarf Fiil Eki

Zarf fiil eki – (y)A ... – (y)A fiil soylu kelimelere eklenerek ana cümledeki fiilin nasıl gerçekleştiğini bildirir. Zeynep Korkmaz’ın gerçek zarf fiiller; Tahsin Banguoğlu’nun hâl zarf fiiller kategorisinde gösterdiği – (y)A zarf fiil eki Türkçede eskiden beri kullanılmaktadır. Eski Anadolu Türkçesinde bu zarf fiil tek başına kullanılabilmesine karşın günümüzde bu kullanımı azalmıştır. Günümüzde bu zarf fiil eki – (y)A ... – (y)A olarak tekrarlı şekilde kullanılmaktadır (Korkmaz, 2003, s. 984). Bu zarf fiil ekinin tek kullanımı günümüzde *di-y-e*, *kal-a*, *geç-e* kelimelerinde devam etmektedir (Ergin, 2013).

Bu zarf fiil ekinin esas yapısı -A ... -A şeklinde olup ünlü harfle biten fiillerden sonra araya -y- koruyucu ünsüz harfi alır. -A ... -A zarf fiil eki, sürekli olarak veya arka arkaya tekrarlı yapılan bir işi gösterir. Cümleye “-mak suretiyle” anlamı katarak ana cümledeki fiilin yapılış tarzını ifade eder (Korkmaz, 2003, s. 984).

Fatma Bölükbaşı Kaya, bu zarf fiil ekinin üç farklı işlevinin olduğunu ifade etmiştir. Buna göre – (y)A ... – (y)A şu durumlarda kullanılır (Bölükbaş Kaya, 2021, s. 90):

1. (y)A ... – (y)A zarf fiil eki, temel ve yan cümlelerdeki her iki işin de aynı anda yapılmakta olduğunu ifade eder.
Örnek: Şarkı söyleye söyleye temizlik yapıyorum. (Şarkı söyleme ve temizlik yapma işi aynı anda gerçekleşmektedir. Şarkı söyleme işi aralıksız devam etmiştir.)
2. (y)A ... – (y)A zarf fiil eki, esas cümledeki işin gerçekleşme biçimini, yapılış tarzını anlatır.
Örnek: Hıçkırır hıçkırır ağlıyordu. (Ağlama işinin nasıl yapıldığı sorusunun cevabı “hıçkırır hıçkırır”dır. Ağlama fiilinin yapılış tarzı “hıçkır-“ fiilinin tekrarı ile daha kuvvetli ifade edilmiştir.)
3. (y)A ... – (y)A zarf fiil eki, ana cümledeki işin gerçekleşme sebebini ifade eder.

Örnek: Solmuş çiçekleri sulaya sulaya yeşertti. (Solmuş çiçeklerin yeşermesinin sebebi düzenli su verilmesidir. Burada “su verme” eyleminin kesintisiz yapıldığına dair vurgu söz konusudur.)

2.6.3. – (y)Ip Zarf Fiil Eki

Zarf Fiil Eki – (y)Ip, temel fiilden önce bir başka işin de gerçekleştiğini ifade etmek için kullanılır. Zeynep Korkmaz’ın gerçek zarf fiiller; Tahsin Banguoğlu’nun hâl zarf fiiller; Haydar Ediskun’un bağlama ulaçları kategorisinde gösterdiği – (y)Ip zarf fiil eki eklendiği fiile göre -ıp, ip, -up, -üp şekillerini alabilir.

Fatma Bölükbaşı Kaya, – (y)Ip zarf fiil ekini aşağıdaki işlevleri ile ele almıştır (Bölükbaş Kaya, 2021, s. 87):

1. - (y)Ip zarf fiil eki, iki işin arka arkaya gerçekleştiğini anlatır. Ancak gerçekleşen bu işlerin arasında geçen süre çok kısadır.

Örnek: Şemsiyesini alıp evden çıktı. (Bu cümledeki iki eylem de ardışık olarak gerçekleşmiştir. ‘Şemsiyesini alma’ ile ‘evden çıkma’ işi arasındaki süre çok kısadır.

2. - (y)Ip zarf fiil eki, yakın anlamlı fiilleri bağlayarak ikileme oluşturur. Bu ikilemelerde her iki iş de aynı anda yapılmaktadır. İki iş arasında öncelik-sonrası ilişkisi söz konusu değildir.

Örnek: Tüm gün İstanbul’u gezip dolaştık. (Bu cümlede ‘gezmek’ ve ‘dolaşmak’ fiilleri yakın anlamlı olup -Ip eki ile ikileme oluşturmuştur. Bu cümlede gezip tozmak işi aynı anda yapılmaktadır.)

Korkmaz,– (y)Ip zarf fiilin bu işlevi için “ ..., esas fiile aynı zamanda yapılan bir hareketi de karşılar. Bu durumda –(y)ArAk ekine eşdeğer bir işlev görür” (Korkmaz, 2003, s. 1001) ifadeleri ile –(y)Ip ile –(y)ArAk zarf fiil eklerinin benzer işlevlere sahip olduğunu ifade etmiştir.

Örnek: Tüm gün televizyon izleyip yatıyor. (Bu cümlede –(y)ArAk zarf fiil ekinin kullanımında olduğu gibi iki işi beraber yapma durumu söz konusudur.)

3. - (y)Ip zarf fiil eki, olumsuzluk ekinden (-mA) sonra kullanıldığı zaman cümleye tercih anlamı katar. Bu cümlelerde cümlede geçen iki işten biri diğerine tercih edilmiştir.

Örnek: Bu akşam ailece dizi izlemeyip kitap okuduk. (Bu cümlede ‘kitap okuma’ işi, ‘dizi izleme’ işine tercih edilmektedir. Bu cümlede öncelik-sonralık ilişkisi yoktur.)

Korkmaz bu zarf fiil yapısının olumlu ve olumsuz yapıları art arda kullanıldığı zaman cümleye şüphe ve kararsızlık anlamı verdiğini söyler. (Korkmaz, 2003:1003).

Örnek: Ayşe’nin doğruyu söyleyip söylemediğini bilmiyorum. (Bu cümlede ‘söyle-’ fiili -Ip ekinin olumlu ve olumsuz şekillerinde art arda verilmesiyle cümleye şüphe anlamı katmıştır.)

2.6.4. – mAdAn Zarf Fiil Eki

Zarf Fiil Eki – mAdAn, temel fiilden önceki işin gerçekleşmediğini ifade etmek için kullanılır. Korkmaz (2003, s. 1011) bu ek için “... -mAdAn; ... (y)Ip/ -(y)Up, -(y)ArAk zarf fiil eklerinin olumsuz biçimi için kullanılan bir ektir.” ifadelerini kullanır.

Zeynep Korkmaz’ın gerçek zarf fiiller; Tahsin Banguoğlu’nun karşıtlama zarf fiiller kategorisinde gösterdiği – mAdAn zarf fiil eki eklendiği fiile göre -madan, -meden şekillerini alabilir.

Fatma Bölükbaşı Kaya, – mAdAn zarf fiil ekini aşağıdaki işlevleri ile ele almıştır (Bölükbaşı Kaya, 2021, s. 88):

1. – mAdAn zarf fiil eki, temel cümledeki işten önce yan cümledeki işin gerçekleşmediğini ifade etmek için kullanılır.

Örnek: Hava yağmurlu ancak şemsiyesini almadan evden çıktı. (Bu cümlede ‘evden çıkma’ eyleminden önce gerçekleşmesi gereken “şemsiyeyi alma” eylemi vardır. Ancak bu eylem gerçekleşmemiştir.)

2. – mAdAn zarf fiil ekinin kullanıldığı cümlelerde eğer temel cümle ile yan cümlelerin özenesi farklı ise bu yapı cümleye öncelik-sonralık anlamı katar.

Örnek: Öğretmen sınıfa gelmeden kitapları hazırladık. (Bu cümlede öğretmen sınıfa gelmeden öğrencilerin hazırlık yaptığı anlatılmaktadır. Bu cümlede temel cümledeki fiilden önce yan cümledeki fiilin gerçekleşmediği değil, fiiller arasında öncelik-sonralık ilişkisinin olduğu belirtilmektedir.)

3. – mAdAn zarf fiil eki, temel cümledeki işin gerçekleşme tarzını, biçimini gösterir.

Örnek: Nefes almadan konuşuyorsun. (Burada temel cümledeki fiilden önce yan cümledeki fiilin gerçekleşmediği veya öncelik-sonralık durumu söz konusu değildir. Burada ‘konuşma’ eyleminin gerçekleşme tarzı ifade edilmektedir.

2.6.5. – (y)Alı Zarf Fiil Eki

Türkçede eskiden beri kullanılan bu ek, eski Türkçede cümleye sebep anlamı katmaktaydı. Günümüz Türkçesinde ise cümleye “-den beri” anlamıyla devamlılık, süreklilik ifadesi katar (Ergin, 1986).

Bu zarf fiil eki, fiilin başlama zamanını ifade eder. Zarf fiil eki, bu işlevi ile “Dık+iyelik+dAn” zarf fiil eki ile birbirinin yerine kullanabilir. Aşağıdaki her iki cümle de aynı anlama gelmekte olup işin ne zaman başladığına vurgu yapmaktadır (Bölükbaş Kaya, 2021, s. 111).

Örnek: Liseden mezun olalı çalışıyor.

Liseden mezun olduğundan beri çalışıyor.

“(y)Alı” zarf fiil eki aynı zamanda fiilin başlama zamanından geçen süreyi de ifade eder. Bu işleve sahip cümlelerde “Dık+iyelik+dAn” zarf fiil eki ile birbirinin yerine kullanılamaz. Aşağıdaki cümlelerden birincisi anlam olarak doğru iken ikinci cümlede yanlış bir kullanım söz konusudur (Bölükbaş Kaya, 2021, s. 111).

Örnek: Bu telefonu alalı 8 ay oldu.

Bu telefonu aldığımdan beri 8 ay oldu.

2.6.6. – IncA Zarf Fiil Eki

Zarf Fiil Eki – IncA, cümlelerin yüklemine zaman bakımından tamamlar. Bu eki Zeynep Korkmaz gerçek zarf fiiller; Tahsin Banguoğlu izleme zarf fiiller; Haydar Ediskun zaman zarf fiiller; Nejat Gencan Artçıl zarf fiiller kategorisinde göstermektedir.

Fatma Bölükbaşı Kaya, – IncA zarf fiil ekinin aşağıdaki iki işlevinden söz etmiştir (Bölükbaşı Kaya, 2021, s. 108).

1. –IncA zarf fiil eki, önce yan cümledeki işin daha sonra temel cümledeki işin gerçekleştiğini gösterir. Yani temel cümledeki işin yapılması yan cümledeki işin gerçekleşmesine bağlıdır. Temel cümlelerin yüklemine bir zaman kısıtlaması söz konusu değildir.

Örnek: Okullar tatil olunca memleketime döneceğim. (Bu cümlede kişinin memleketine dönme işinin gerçekleşmesi okulların tatil olmasına bağlıdır.)

2. –IncA zarf fiil eki, bazı cümlelerde zaman anlamının yanı sıra cümleye sebep anlamı da katabilir. Temel cümledeki iş yan cümledeki işe bağlı olarak gerçekleştiğinden zaman anlamının yanı sıra sebep anlamı da katabilir. Bu işlevi temel cümlelerin şimdiki zaman haber kipiyle oluşturulduğu cümlelerde daha baskındır.

Örnek: Sabahları açık havada yürüyüş yapınca güne mutlu başlıyorum. (Bu cümlede kişinin mutlu olmasının sebebi sabahları açık havada yürüyüş yapmasına bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu cümlede ilgili zarf fiil ekinin zamanla birlikte sebep bildirme işlevi vardır.)

2.6.7. –ken Zarf Fiil Eki

Bu zarf fiil eki, diğer eklerden farklı olarak hem isme hem de zaman eki almış bir fiile gelebilir. Cümleyi durum ve zaman anlamları katar. Bu zarf fiili Tahsin Banguoğlu'nun hâl zarf-fiilleri; Zeynep Korkmaz'ın gerçek zarf-fiiller; Haydar Ediskun ve Tahir Nejat Gencan'ın durum zarf-fiilleri kategorisinde göstermektedir.

Fatma Bölükbaşı Kaya, – ken zarf fiil ekinin aşağıdaki kullanım alanlarından ve işlevlerinden söz etmiştir (Bölükbaşı Kaya, 2021, s. 90).

1. İsim+sıfat+ken: Bu zarf fiil eki isim soylu kelimelere geldiği zaman duruma veya eylemin gerçekleştiği dönemi ifade eder.

Örnek: Ben çocukken çok yaramazdım. (Bu cümlede zarf fiil eki cümleye yaramazlık döneminin gerçekleştiği dönem hakkında bilgi vermektedir.)

Örnek: Ben üzgünken yemek yiyemem. (Bu cümlede zarf fiil eki cümleye dönem anlamı vermemiştir. Burada yemek yiyememe durumu ifade edilmiştir.)

2. Fiil+-Ar+ken: Bu zarf fiil eki, geniş zaman ile kullanıldığında cümleye bir iş gerçekleşirken bunun başka bir işle bölündüğü veya iki işin beraber gerçekleştiği anlamı katar.

Örnek: Film izlerken elektrikler kesildi. (Bu cümlede film izleme işi elektrik kesintisi sebebiyle yarım kalmıştır.)

Örnek: Kahvaltı yaparken haberleri izledim. (Bu cümlede kahvaltı yapma ile haberleri izleme işi beraber yapılmıştır.)

3. Fiil+yor+ken: Bu zarf fiil eki şimdiki zaman eki ile kullanıldığında yapının geniş zamanlı kullanımı ile benzer anlamı verir. Aradaki fark şimdiki zamanlı kullanımda eylemin devam etmekte olduğuna daha yoğun vurgu yapılmış olmasıdır. Aşağıdaki her iki örnek cümlede bu özellikleri görebiliriz.

Örnek: Sokakta yürüyorken birden bağırmaya başladı.

Spor yapıyorken daha sağlıklıydım.

4. Fiil+mİş+ken: Bu zarf fiil eki, duyulan geçmiş zaman eki ile kullanıldığında cümleye hâli hazırda yapılan veya yapılacak bir işe ikinci bir işi katma anlamı verir.

Örnek: Pazara gitmişken domates de alır mısınız? (Bu cümlede pazara gitme işi yapılacaktır. Bu işe domates alma işi eklenmiştir.)

5. Fiil+AcAk+ken: Bu zarf fiil eki gelecek zaman eki ile kullanıldığında cümledeki işin gerçekleşmeye yaklaştığını ancak gerçekleşmediğini anlatır. Cümledeki ikinci iş, -ken zarf fiili almış işin yapılmasını engellemektedir.

Örnek: Tam evden çıkacakken yağmur yağmaya başladı. (Bu cümlede evden çıkma eylemi tam gerçekleşmek üzereyken yağın yağmurla engellenmiştir.)

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analiz süreci ele alınacaktır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitap setlerindeki zarf fiillerin biçim, anlam ve kullanım açısından değerlendirilmesinin yapıldığı nitel bir çalışmadır. Bu çalışmada, tarama modeli türlerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modeli; çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da bir örneklemini üzerinde yapılan taramalardır (Karasar, 2006). Bu çalışmada kullanılan ders kitapları bu çerçevede belirlenmiştir.

Çalışmanın yöntemi nitel veri toplama tekniklerinden doküman incelemesidir. Araştırmada yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki zarf fiiller biçim, anlam ve kullanım açısından değerlendirilerek toplanan verilerle derinlemesine incelenmiştir. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.189). “Doküman incelemesi belli başlı beş aşamada yapılabilir: (1) dokümanlara ulaşma, (2) orijinalliğin kontrol etme, (3) dokümanları anlama, (4) veriyi analiz etme ve (5) veriyi kullanma” (Forster, 1995) (akt: Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.194).

Bu çalışmada yapılan doküman incelemesi aşamaları aşağıda açıklanmıştır.

Dokümanlara Ulaşma: “Dokümanların en doğru ve yetkili kaynaktan tedarik edilmesi gerekmektedir” (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada kullanılan Türkçeye Yolculuk, Yeni İstanbul ve Yeni Hitit ders kitaplarının güncel hâlleri ilgili kurumlar üzerinden tedarik edilmiştir.

Orijinalliğın Kontrol Etme: “Araştırmacının, elde ettiği dokümanların özgün olup olmadığını kontrol etmesi gerekmektedir” (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Ders kitap setlerinin güncelliği ilgili yayıncı kurumlarla iletişime geçilerek teyit edilmiştir.

Dokümanları Anlama: “Bu aşamada araştırmacılar, dokümanların neler anlattığını anlamaya çalışır” (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmacı tarafından tüm dokümanlar titizlikle incelenmiş, elde edilen bulgular raporlaştırılmıştır.

Veriyi Analiz Etme: Türkçeye Yolculuk, Yeni İstanbul ve Yeni Hitit ders kitapları, Larsen-Freeman tarafından oluşturulan Üç Boyutlu Dil Bilgisi modeli çerçevesinde değerlendirilerek analiz ve tasnif edilmiştir. Daha sonra alan uzmanlarından tasniflerle ilgili görüşler alınmış ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Veriyi Kullanma: Elde edilen verilerden hareketle Türkçeye Yolculuk, Yeni İstanbul ve Yeni Hitit ders kitaplarındaki dil bilgisi bölümlerinin bağlam, öğretim ve etkinlikler çerçevesinde tablolastırılarak yorumlanmıştır. Elde edilen bulgulardan hareketle çalışmanın aşağıdaki ikinci aşamasına geçilmiştir.

Bu çalışma aynı zamanda “Üç Boyutlu Dil Bilgisi” öğretim modeline göre belirlenen dil yapılarına göre içerik sunulduğu için nitel desende yapılandırılmış “tasarım ve geliştirme araştırması” özelliği taşımaktadır. Tasarım ve geliştirme araştırması, her alanda kullanılabilen bir araştırma türüdür. Nicel, nitel veya karma veri toplama yöntemleri kullanılabilir. Birçok bilimsel araştırma yöntemi evrende var olan olay, durum veya olguların betimlenmesine odaklanırken tasarım ve geliştirme araştırmasında bilimsel sonuç ve önerilere dayanarak yeni çözüm ve ürünlerin geliştirilmesine ve yeni bilgilerin keşfedilmesine odaklanılmaktadır (Büyüköztürk, 2018). Richey ve Klein (2008, 2014) (akt. Büyüköztürk, 2018), tasarım ve geliştirme aşamasını araç, öğretim materyali, teknoloji gibi ürünlerin oluşturulmasında veya geliştirilmesinde kullanılan modellerin geliştirilmesi olarak tanımlamaktadır.

3.2. Veri Kaynağı

Araştırmanın veri kaynağını Türkçeye Yolculuk, Yeni Hitit ve Yeni İstanbul ders kitap setlerinin A2, B1 ve C1 seviyeleri oluşturmaktadır. Bu ders kitaplarının seçilmesinde

doğrudan dil bilgisi öğretiminin yapılması, üç kitap setinin de birbirinden tamamen farklı sistemlere sahip olması etkili olmuştur.

Bu araştırmada içerik olarak belirlenen Türkçeye Yolculuk, Yeni Hitit ve Yeni İstanbul ders kitap setlerindeki “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)InCA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiillerinin öğretildiği bölümler kullanılmıştır. Zarf fiillerin seçilmesinin nedeni yabancılara Türkçe öğretiminde zorlanılan konulardan biri olması; sadece “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)InCA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiillerinin seçilmesinin nedeni ise alan uzmanları tarafından ortak zarf fiiller olarak kabul edilmeleridir.

3.3. Verilerin Toplanması

Çalışmada ana doküman olarak Türkçeye Yolculuk, Yeni Hitit ve Yeni İstanbul ders kitap setlerinin A2, B1, B2 ve C1 seviyelerindeki “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)InCA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiillerinin öğretildiği bölümler kullanılmıştır.

Doküman incelemesinin amacına ulaşması için araştırmayla ilgili belgelere ulaşılması, incelenmesi ve konu hakkında belirli bir görüşü oluşturacak düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. (Karasar, 2007; akt Yıldız, 2016). Araştırma kapsamında ilk olarak “dil öğretimi, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, üç boyutlu dil bilgisi öğretimi, dil bilgisi, etkinlikler, ders kitapları” anahtar kelimeleri ile yurt içi ve yurt dışında yayımlanmış tezlere, kitaplara, makalelere, bildirilere ulaşılmıştır. Araştırmada doküman incelemesine bağlı olarak gerekli belgelere ulaşılmıştır. Bu çerçevede üç farklı yayınevinin Türkçeye Yolculuk, Yeni Hitit ve Yeni İstanbul ders kitap setlerindeki “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)InCA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiillerinin verildiği bölümlerdeki metinler, öğretim ve etkinlikler derinlemesine biçim, anlam ve kullanım açısından incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci aşamasında “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)InCA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiillerine yönelik belirlenen seviyelere göre materyal tasarlanmıştır. Bu materyaller, alan uzmanı beş kişinin görüşüne sunulmuş ve son hâli verilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmanın veri analizi aşamasında içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Toplanan verilerin özellikleri hakkında tutarlı sonuçlar ortaya koymak için kullanılan teknik içerik analizidir. (Krippendorff, 1980) (akt. Koçak ve Arun, 2006). Bu çalışmada içerik analizine yönelik aşağıdaki adımlar gerçekleştirilmiştir.

1. Araştırma ilgili literatür taraması yapılarak anahtar kelimeler belirlenmiş ve kuramsal çerçeve oluşturulmuştur.
2. Oluşturulan kuramsal çerçeveden hareketle aşamasında “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiillerinin üç boyutlu şemaları oluşturulmuştur.
3. Türkçeye Yolculuk, Yeni Hitit ve Yeni İstanbul ders kitap setlerinden belirlenen altı adet ders kitabı incelenerek zarf fiiller tespit edilmiştir.
4. İncelenen altı adet ders kitabında “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiilleri üç boyutlu dil bilgisi şemaları çerçevesinde incelenerek değerlendirilmiştir. İnceleme bağlam, öğretim ve etkinliklerin değerlendirilmesi şeklinde üç aşamada gerçekleştirilmiştir.
5. Elde edilen bulgular ve değerlendirmelerden hareketle “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiilleri için biçim, anlam ve kullanım boyutlarını kapsayan materyal tasarımı yapılmıştır.
6. Hazırlanan materyaller alan uzmanlarının görüşüne sunulmuştur. Alan uzmanlarının görüşleri tek tek incelenmiş ve ilk yapılan tasnifte gerekli düzeltmelere gidilmiştir.

4. BULGULAR ve YORUM

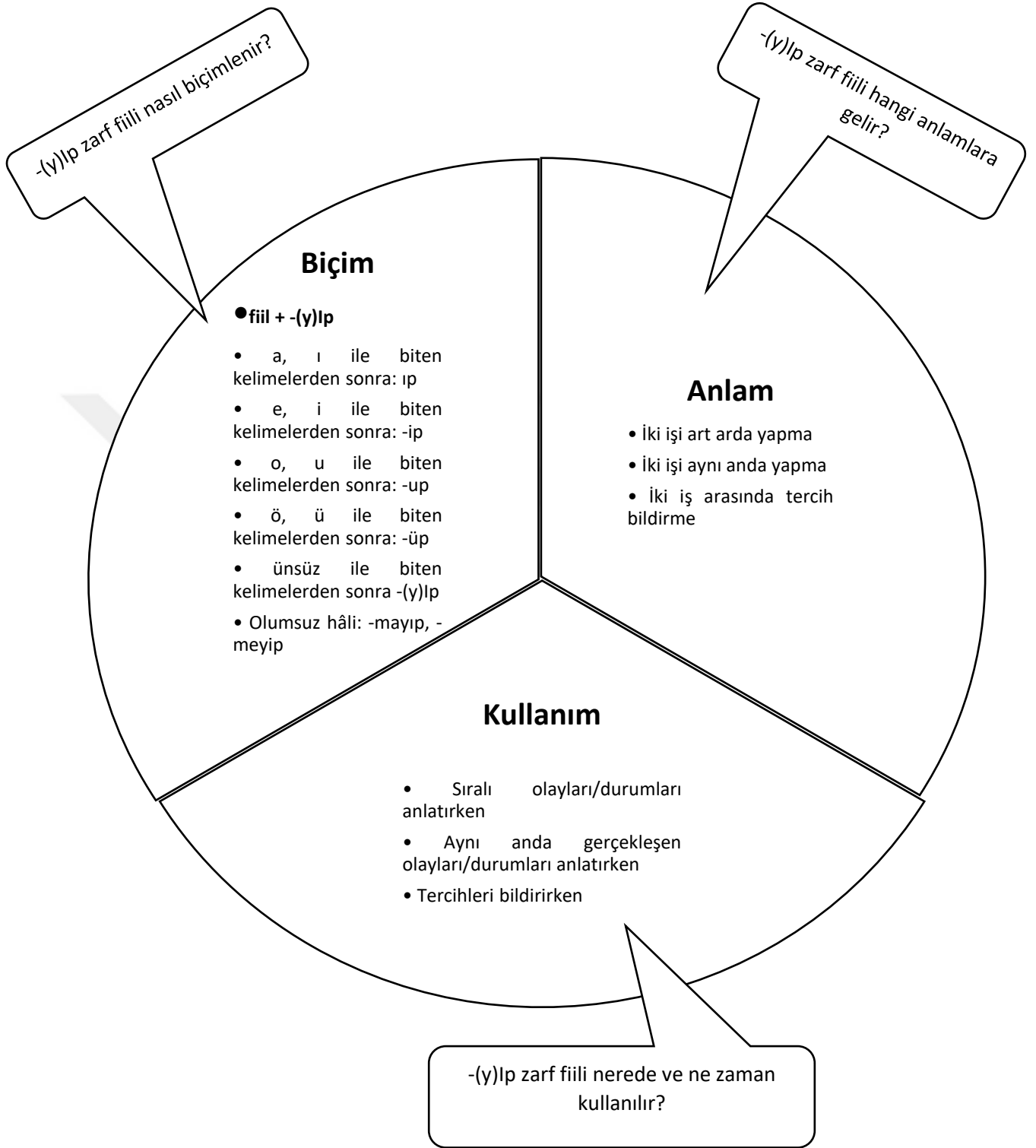
Bu bölüm üç aşamadan oluşmaktadır. İlk olarak “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiil eklerinin üç boyutlu dil bilgisine uygun şemaları hazırlanmıştır. İkinci aşamada yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarından Türkçeye Yolculuk, Yeni İstanbul, Yeni Hitit Ders Kitaplarındaki “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiil eklerinin yer aldığı bölümler incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda ilgili yapıların hangi seviyede nasıl verildiği ortaya konarak üç boyutlu dil bilgisi öğretimine uygunluğu tespit edilmiştir. Son olarak ilgili dil yapılarının üç boyutlu öğretimine yönelik materyaller tasarlanmıştır. Her zarf fiil yapısı için ayrı ayrı hazırlanan materyallerde hedef yapının belirlenen seviye çerçevesinde biçim, anlam ve kullanım özellikleri dikkate alınmıştır. Ders materyallerinin oluşturulmasında Larsen Freeman tarafından ortaya atılan üç boyutlu dil bilgisi öğretimi esas alınmıştır.

4.1. Zarf Fiillerin Üç Boyutlu Şemaları

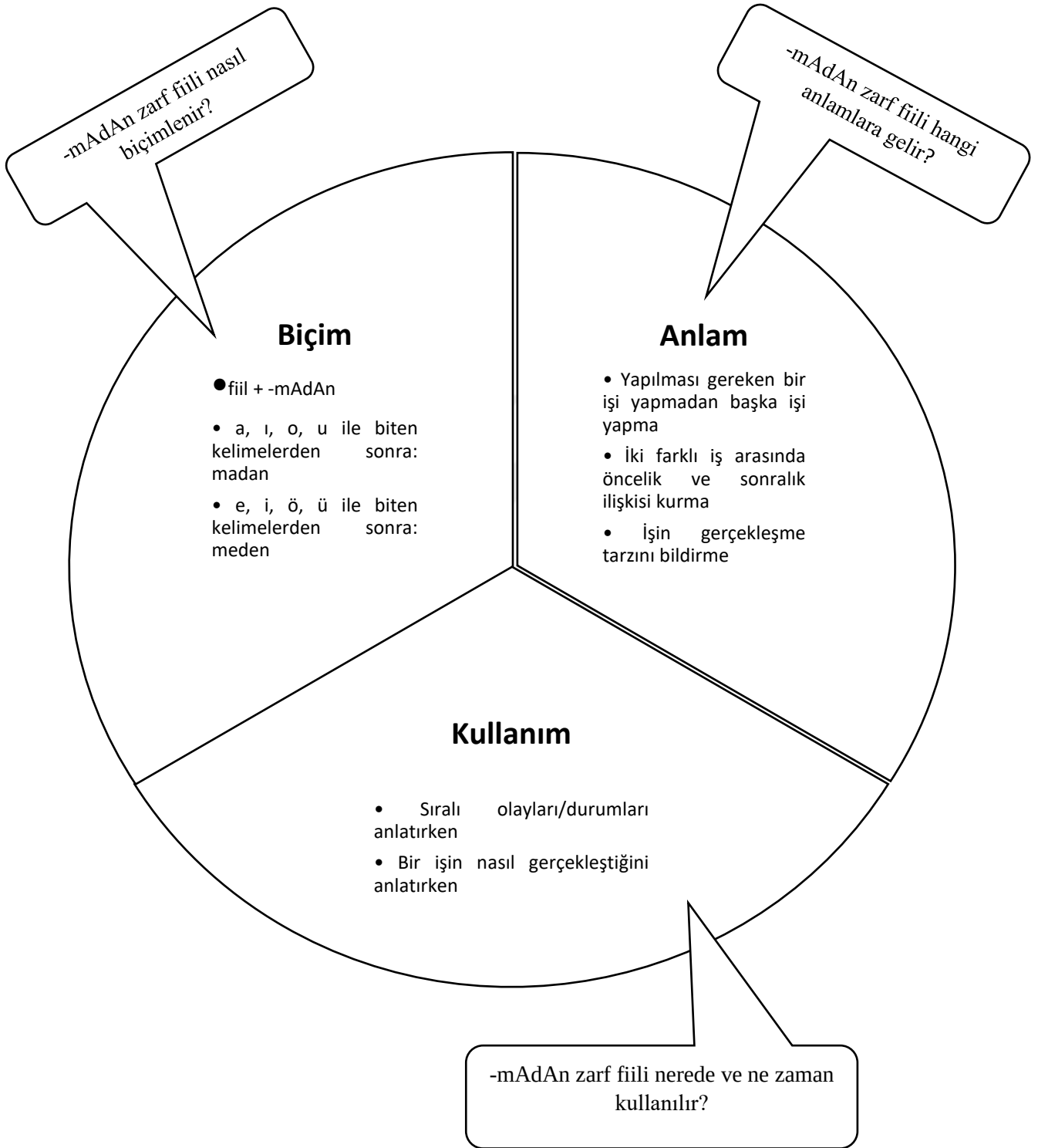
Bu bölümde, çalışmanın konusunu oluşturan “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiillerinin biçim, anlam ve kullanım özellikleri göz önünde bulundurularak üç boyutlu şemaları oluşturulmuştur. Bu şemalarda yapının tüm biçim, anlam ve kullanım özellikleri -ken yapısı dışında bir arada verilmiştir. -ken zarf fiilinin birden fazla biçim birimi ve her biçim biriminin farklı anlam ve kullanım özellikleri olduğu için her bir biçim özelliği için ayrı üç boyutlu şema hazırlanmıştır.

Oluşturulan üç boyutlu şemalardan hareketle yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitapları ele alınmıştır. Ardından oluşturulan ders materyallerine de bu şema kaynaklık etmiştir.

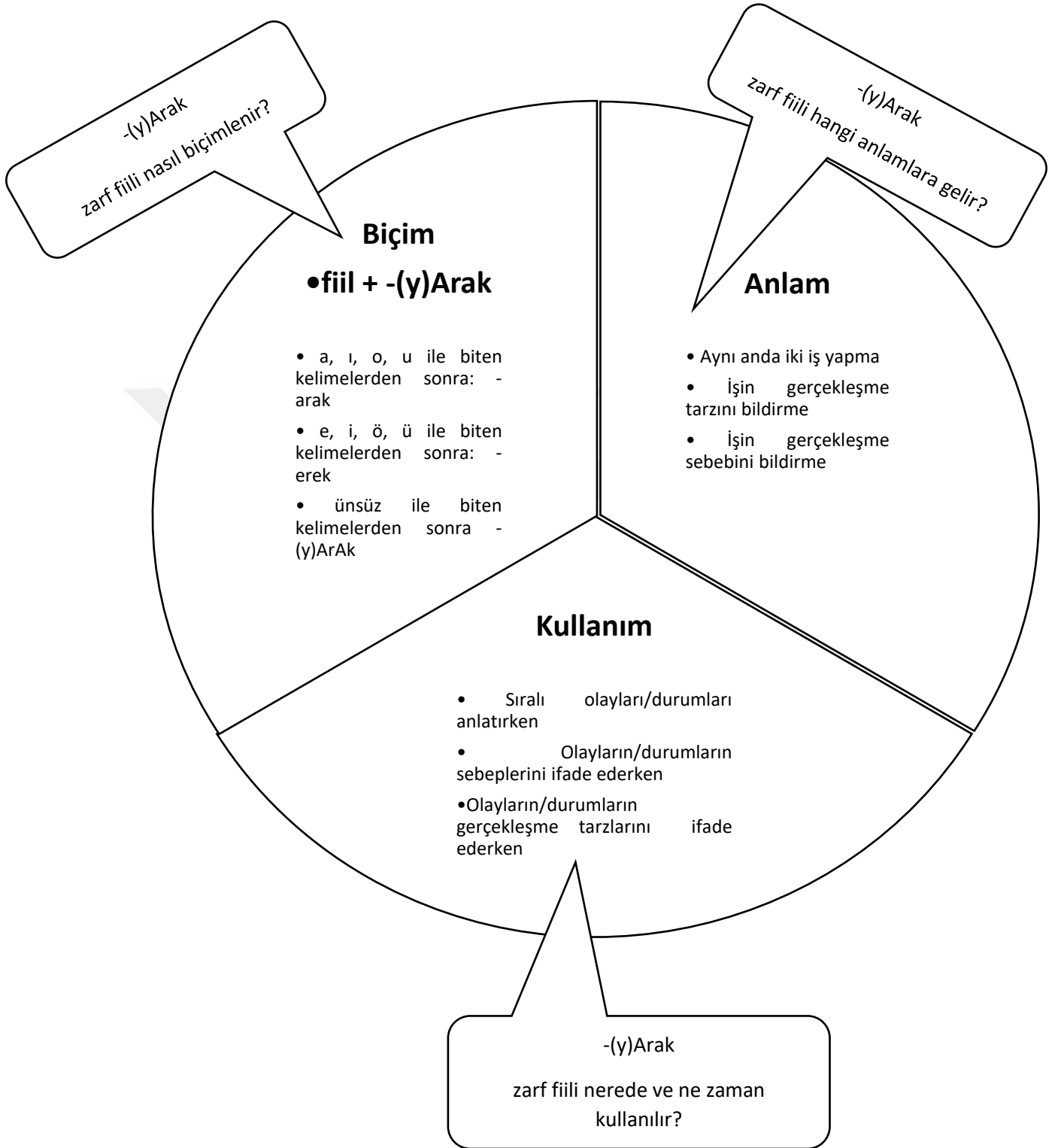
4.1.1. -(y) Ip Zarf Fiilinin Üç Boyutu

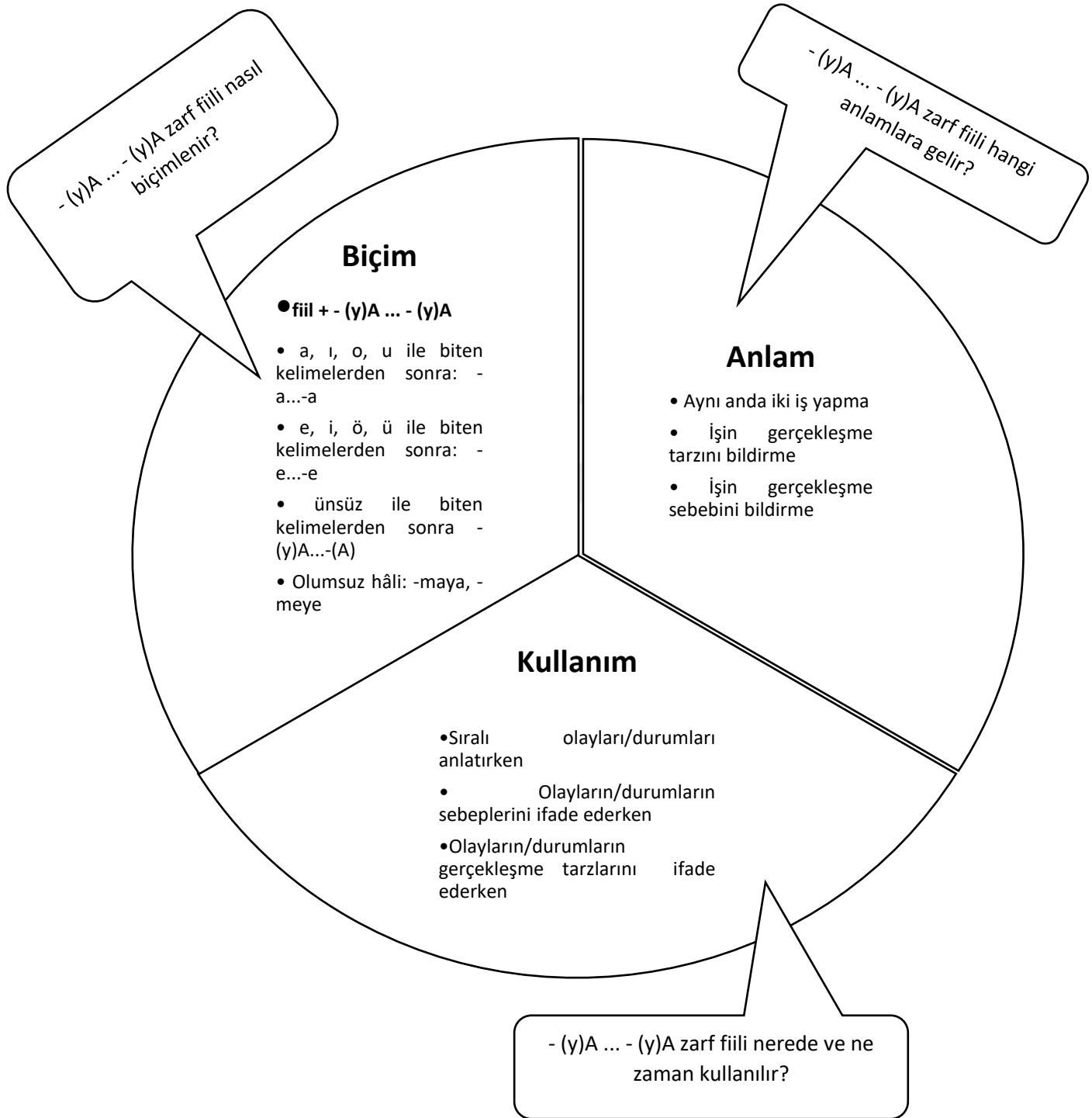
4.1.2. -mAdAn Zarf Fiilinin Üç Boyutu

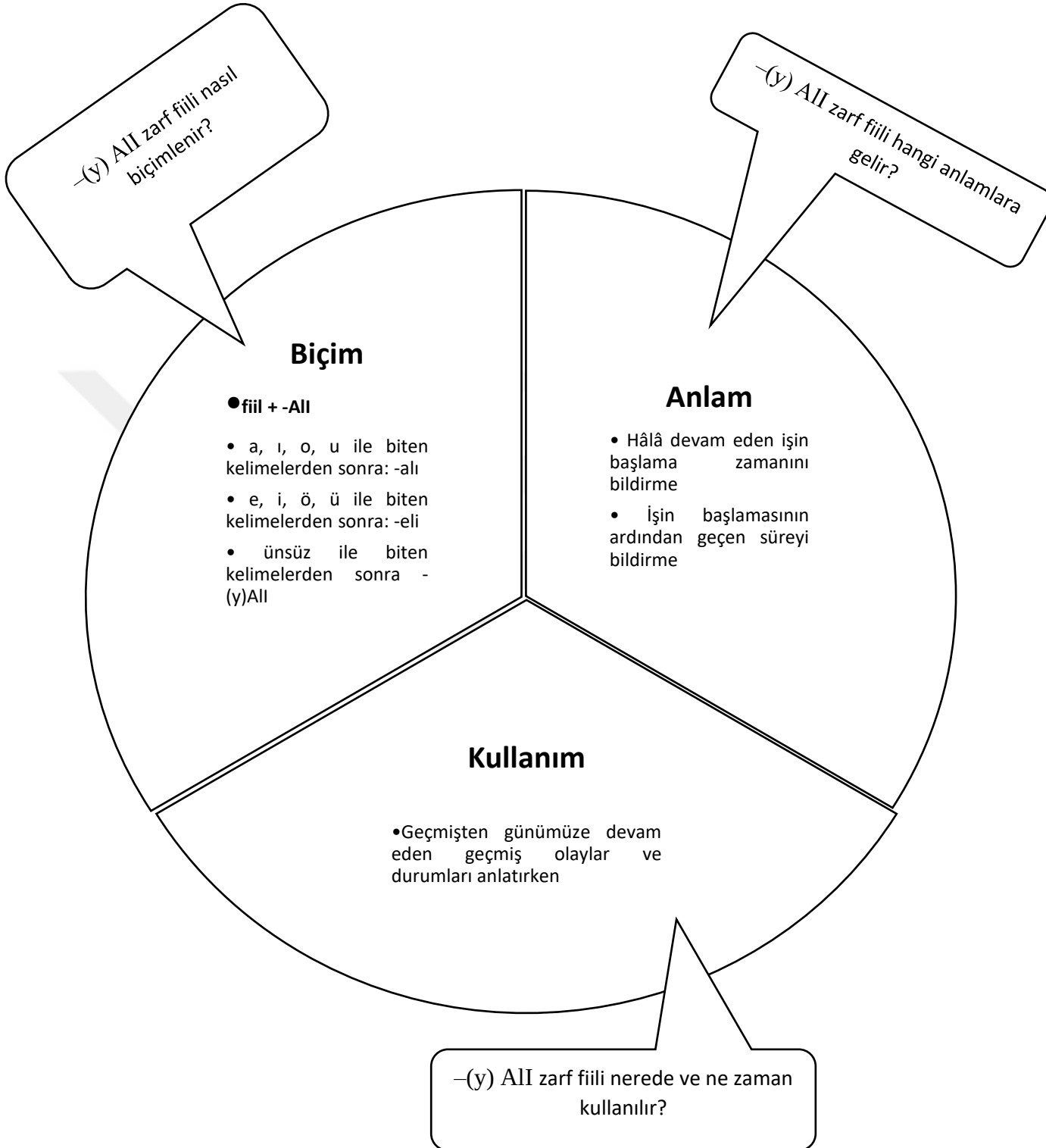
4.1.3.-(y) ArAk Zarf Fiilinin Üç Boyutu

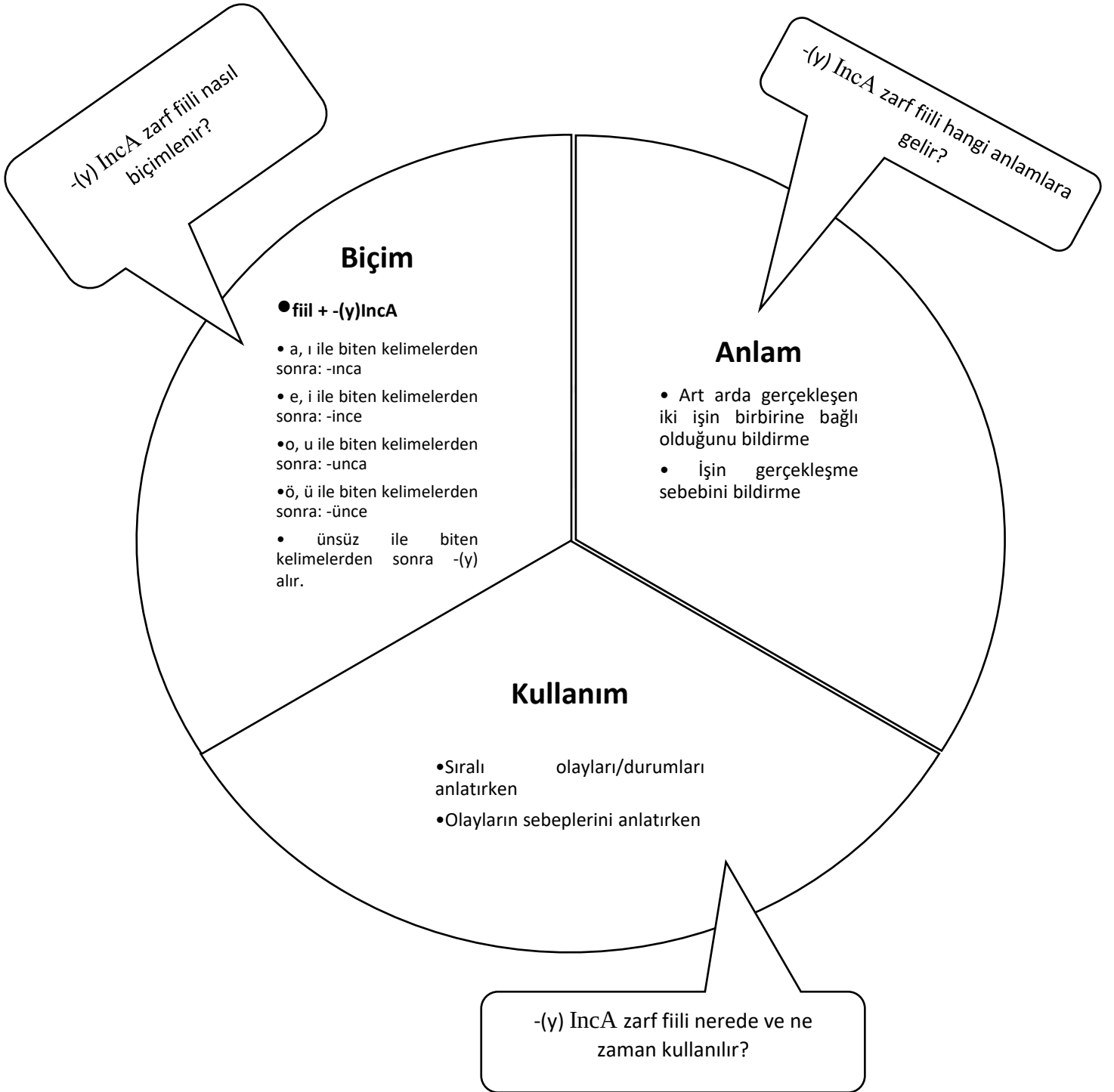
4.1.4. - (y)A ... - (y)A Zarf Fiilinin Üç Boyutu

4.1.5 –(y) All Zarf Fiilinin Üç Boyutu

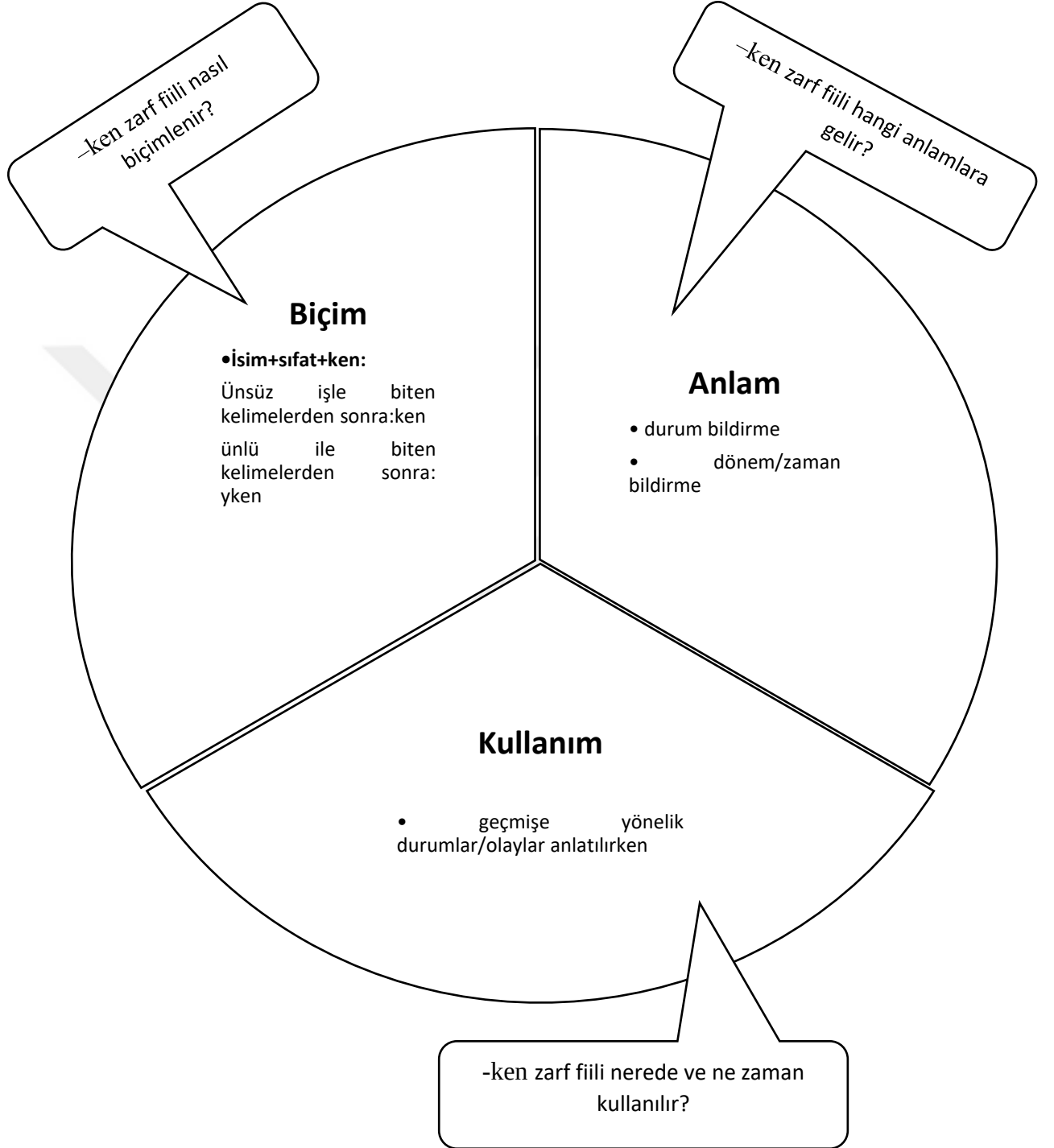

4.1.6 –(y) InçA Zarf Fiilinin Üç Boyutu

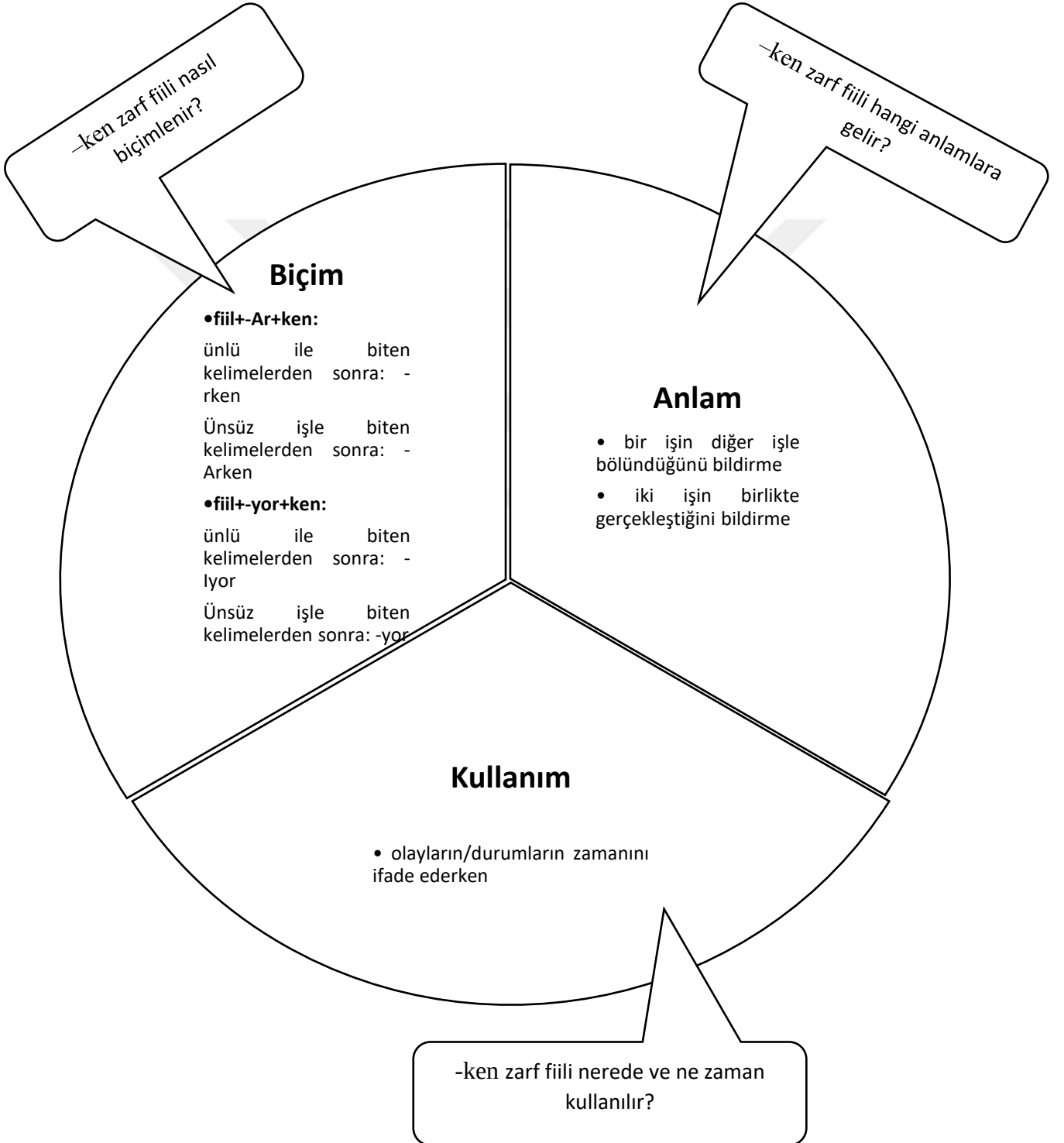
4.1.7. -ken Zarf Fiilinin Üç Boyutu

4.1.7.1. İsim+sıfat+-ken

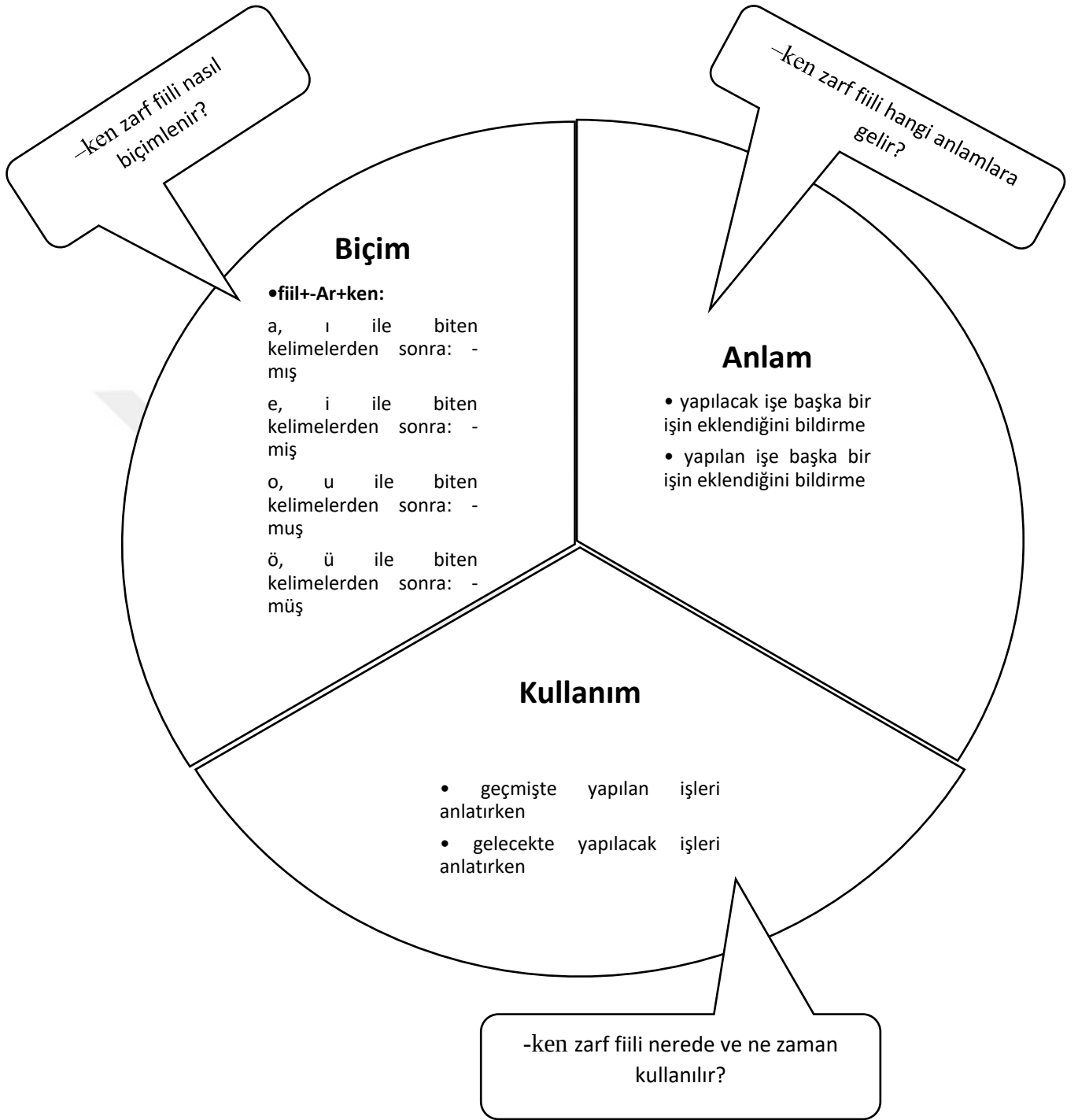

4.1.7.2. Fiil+-Ar+-ken ve fiil+-yor+-ken

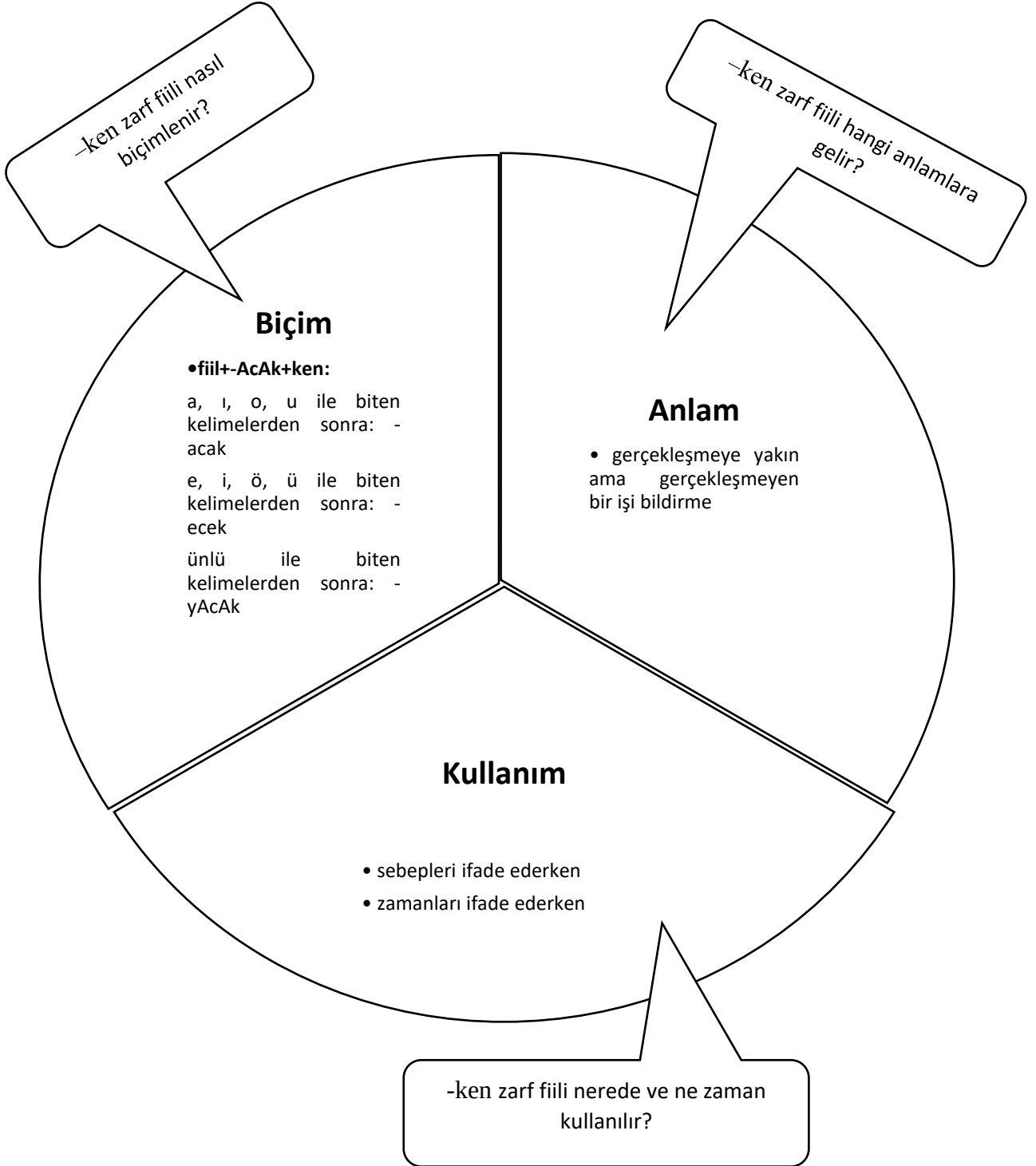
“Fiil+-Ar+-ken” ile “Fiil+-yor+-ken” zarf fiillerinin biçim özellikleri farklı olmasına rağmen anlam ve kullanım yönünden çok yakın olduğu için birlikte ele alınmıştır. Şimdiki zamanlı zarf fiil yapısında tek fark, işin şimdiki zamanında yapıldığına yapılan vurgunun daha kuvvetli olmasıdır.

4.1.7.3. Fiil+-mİş+-ken

4.1.7.4. Fiil+-AcAk+-ken

4.2. Yabancılar Türkçe Öğretimi Ders Kitap Setlerinde Zarf Fiiller

Bu bölümde yabancılar Türkçe öğretim ders kitap setlerinden Türkçeye Yolculuk, Yedi İklim, Yeni İstanbul ve Yeni Hitit ders kitaplarında “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiil yapılarının hangi seviyelerde ve nasıl verildiği tespit edilmiştir. Bu zarf fiillerinin ilgili ders kitap setlerinde yer aldığı seviyeler Tablo 4.1.’de gösterilmiştir:

Zarf Fiil Yapısı	Ders Kitabı			
	Türkçeye Yolculuk	Yedi İklim	Yeni İstanbul	Yeni Hitit
	Zarf Fiil Yapısının Verildiği Seviye			
-(y)Ip	A2	A2	A2	A2
-mAdAn	A2	A2	A2	A2
-(y)ArAk	A2	A2	B1	A2
-(y)A	A2	A2	B1	A2
-ken	B1	B1	B1	A1 ve B1
-(y)Alı	B1	B1	B1	B1
-(y)IncA	B2	B2	B1	B1

Tablo 4. 1. Zarf fiillerin ders kitap setlerinde seviyelere göre verililişi

Bu incelemeye göre; incelenen tüm kitap setlerinde sadece “-(y)Ip, -mAdAn, -(y)Alı, -ken” zarf fiillerinin verililişinde ortaklık söz konusu olup “-(y)Ip, -mAdAn” zarf fiilleri A2 seviyesinde; “-(y)Alı ve -ken” zarf fiilleri B1 seviyesinde verilmiştir. Ayrıca Yeni Hitit ders kitap setinde “-ken” yapısına A1’de sadece isme gelen hâline de yer verilmiştir. “-(y)ArAk, -(y)A” zarf fiil yapıları, Yeni İstanbul dışındaki diğer ders kitap setlerinde A2 seviyesinde verilmiştir. Son olarak “-(y)IncA” zarf fiili Türkçeye Yolculuk ve Yedi İklim ders kitaplarında B1; Yeni İstanbul ve Yeni Hitit ders kitaplarında B2 seviyesinde verilmiştir.

Zarf fiiller, ders kitaplarında bazen tek başına verilebildiği gibi bazen de anlamca yakın veya benzer diğer zarf fiillerle beraber verilmiştir. Hangi kitapta, hangi seviyelerde, hangi zarf fiillerin birlikte verildiği tablo 4.2’de yer almaktadır.

Ders Kitabı	Seviye	Birlikte Verilen Zarf Fiiller
Türkçeye Yolculuk	A2 Seviyesi	-(y)Ip -mAdAn -(y)ArAk -(y)A
Yeni İstanbul	A2 Seviyesi	-(y)Ip -mAdAn
Yeni Hitit	A2 Seviyesi	-(y)Ip -mAdAn

Tablo 4. 2. Zarf fiillerin ders kitap setlerinde birlikte verilışı

Tablo 4. 2’de görüldüğü üzere Türkçeye Yolculuk Ders Kitabında “-(y)Ip, -mAdAn, -(y)ArAk, -(y)A” birlikte verilmiştir. Anlam ve kullanım açısından bakıldığında bu yapılardan -(y)Ip ile -mAdAn, -(y)ArAk ile -(y)A yapısı birlikte verilebilir. Ancak her dil yapısının birden fazla anlamı ve kullanım alanının olduğu göz önünde bulundurulduğu taktirde bu dil yapılarının üç boyutlu dil bilgisi çerçevesinde birbirinden bağımsız verilerek aralarındaki anlam ilişkisinin daha sonra kurulması uygun olmalıdır.

Bu bölümde yabancılara Türkçe öğretim ders kitap setlerinden Türkçeye Yolculuk, Yedi İklim, Yeni İstanbul ve Yeni Hitit ders kitaplarında “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)InCA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiil yapıların nasıl verildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun için ilgili bölümler öncelikle öğrencilerin hedef dil bilgisi yapılarıyla nasıl tanıştırıldıkları bakımından incelenmiş daha sonra da dil yapıları tespit edilen biçim, anlam ve kullanım özellikleri bağlamında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme aşağıdaki üç sorunun cevabını bulmak çerçevesinde gerçekleştirilmiştir:

1. Dil yapısı nasıl bir bağlamda sunulmuş? Bu bağlam, dilsel yapının üç boyutu ile ilgili öğrenciye yeterli girdi sağlıyor mu?
2. Dil yapısının bağlamdan hareketle üç boyutunun öğrenci tarafından anlamlandırılabilceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmiş mi?
3. Dil yapısının biçim, anlam ve kullanımını kapsayan iletişim kurmaya yönelik etkinlikler var mı? Nasıl verilmiş?

Üç boyutlu dil bilgisi modelinin özelliklerinden hareketle öğretim materyalleri aşağıdaki aşamalarda değerlendirilmiştir:

1. Bağlamın üç boyutta değerlendirilmesi
2. Öğretimin ve bilinçlendirme etkinliklerinin üç boyutta değerlendirilmesi
3. Etkinliklerin üç boyutta değerlendirilmesi

4.2.1. -(y) Ip Zarf Fiili

Bu bölümde yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki -(y)Ip zarf fiilinin verilme şekli incelenip biçim, anlam ve kullanım özellikleri bakımından oluşturulan üç boyutlu şemaya göre değerlendirilmiştir.

4.2.1.1. Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretimi Ders Kitap Seti

a) Bağlamın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)Ip zarf fiili, Türkçeye Yolculuk A2 ders kitabında, Türk ve Dünya Mutfağı adlı 7. temada verilmiştir. Ünite “Afıyet Olsun!” ile “Dünya Mutfağından Farklı Lezzetler” olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. -(y) Ip zarf fiili, “Afıyet Olsun!” bölümde -(y)ArAk, -mAdAn, -A.. -A zarf fiil yapıları ile verilmiştir. -(y)Ip zarf fiili yapısının öğretilmesinin amaçlandığı Şekil 4.1’deki okuma metinlerinde yer alan “Yemek Daveti” ve Ekmek Nimettir” adlı iki metinde hedef yapı toplamda beş kere kullanılmıştır.

Metnin, -(y)Ip zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının kullanıldığı beş kelime de metinde işaretlenmemiştir. Kelimelerde yapının -ip, -ıp, -üp ve -mayıp biçimi yer almakta olup -up ile -meyip biçimine yönelik bir içerik yer almamaktadır. Öğrencinin hedef yapıları fark etmelerini

sağlayacak kadar bir girdi selinin olmadığı görülmüştür. Bu hâliyle -(y)Ip zarf fiil yapısı, bağlamda öğrencinin dikkatini çekmesi hususunda yetersiz kalabilir.

Anlam: Hedef yapının kullanıldığı yerlerde cümlelerin anlamı “İki işi art arda yapma” çerçevesindedir. Ayrıca metinde “Ekmeği çöpe atmayıp farklı şekillerde değerlendirmek iyi olmaz mıydı?” cümlesinde yapının olumsuz kullanımı ile “İki iş arasında tercih bildirme” anlamı vardır. Ancak -(y) Ip zarf fiilinin, “İki iş aynı anda yapma” anlamına yönelik herhangi bir girdi tespit edilememiştir.

Kullanım: Her iki metinde bağlam -(y)Ip zarf fiilinin “Sıralı olayları/durumları anlatırken” kullanım alanında oluşturulmuştur. Yemek tarifinin aşamalarının yer aldığı bir metinde bu yapının verilmesi yapının kullanım alanına uygundur. Ancak hedef zarf fiil yapısının “Aynı anda gerçekleşen olayları/durumları anlatırken” ile “Tercihleri bildirirken” kullanım alanlarının eksik veya hiç verilmediği tespit edilmiştir.

B. OKUMA

1. Okuyalım.

YEMEK DAVETİ

RAGHAD: Merhaba Ayşe.
AYŞE: Merhaba canım, hoş geldin.
RAGHAD: Hoş bulduk. Mutfaktan ne güzel kokular geliyor!
AYŞE: Bugün sana arkadaşım Eda ile meşhur Türk yemeklerinden hazırladık. Gel seni Eda ile tanıştırayım. Eda bana yemek yapmak için yardım ediyor.
EDA: Merhaba Raghad, hoş geldin.
RAGHAD: Hoş bulduk. Bu yuvarlak hamurlar da ne böyle?
EDA: Yağ mantısı. Kayseri şehrine ait lezzetli bir yemek.
RAGHAD: Nasıl yapılır?
EDA: Un, su ve mayayla hamur hazırlanır. Hamur mayalanıp yuvarlak şekilde kesilir. İçine kıyma konur. Sonra yağda kızartılır.
RAGHAD: Üstündeki nedir?
EDA: Yemeğin üstüne salmalı sos ve sarımsaklı yoğurt dökerek yeriz.
RAGHAD: Daha lezzetli olur eminim.
EDA: Evet, malzemesi fazla değil ama çok lezzetli bir yemek.
RAGHAD: Çok güzel kokuyor.
AYŞE: Haydi bir tabak yiyeelim.
RAGHAD: Mmm, bence çok lezzetli. Elinize sağlık. Bunu yapmayı ben de öğrenmek isterim. Ülkemde ailem için bu yemeklerden yaparım.
EDA: Afiyet olsun. Ben sana öğretirim. Yapması çok kolay.
RAGHAD: Çay var mı?
EDA: Çay mı? Evet.
RAGHAD: Yemektan sonra içeriz. Dört aydan beri Türkiye’deyim. Ben de çay içmeye alıştım.
EDA: Bizler çayı da kahveyi de çok severiz. Yemeklerden sonra ya çay ya da kahve içeriz.

2. Cevaplayalım.

4. Okuyalım, cevaplayalım.

EYMEK NİMETTİR

Kültürümüzde ekmeğe, nimet denir ve insanımız ekmeğe büyük saygı gösterir. Ama bu saygı, ekmeğin israf edilmesine maalesef engel olmuyor. Ülkemizde ekmeğin bir kısmı çöpe atılıyor.

Özellikle lokanta, kafe, büfe, okul kantinleri ve toplu yemek işletmelerinde çok ekmeğin israfı oluyor. Halbuki dünyada açlık ve yetersiz beslenme sebebiyle birçok insan ölüyor. Yüz binlerce ton buğday ile ekmeğin üretilmesi, ekmeğin çöpe atılmayıp farklı şekillerde değerlendirilerek iyi olmaz mıydı? Peki nasıl? Cevabı çok kolay. Bayat ekmeği çöpe atmak yerine onu bir başka lezzete dönüştürmek! Bu tarifi evde yapmak çok kolay...

PAPARA

4 dilim bayat ekmeğin
1 orta boy kuru soğan
2 yemek kaşığı domates salçası
1 yemek kaşığı tereyağı
1 çay kaşığı toz kırmızı ve karabiber
3 çorba kaşığı yoğurt
1 diş sarımsak
4 su bardağı su

Yapılışı

Soğanı doğruyoruz. Tereyağı tavada eritip sonra içine soğanları ekliyoruz ve pembeleşinceye kadar kavuruyoruz. Daha sonra salça ve baharatları ekleyip suyla beraber kaynatıyoruz. Sosumuz hazır oluyor. Ekmekleri kare şeklinde kesiyoruz. Tepsiyi koyuyoruz. Ekmeklerin üzerine sos dökülüp bütün ekmekleri sosla ıslatıyoruz. İsteğe göre üzerine sarımsaklı veya sarımsaksız yoğurt dökerek servis yapıyoruz. Afiyet olsun.

Şekil 4. 1. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y)Ip)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)Ip zarf fiili yapısının öğretiminin yapıldığı Şekil 4.2’de görüldüğü üzere -(y)Ip zarf fiili - (y)ArAk -mAdAn ve -(y)A.. -(y)A zarf fiilleri ile verilmiştir. Yapıların biçim özellikleri birbirlerinden bağımsız, formüller şeklinde verilmiştir. Bu bölümde sadece -(y)Ip yapısı ele alındığından diğer yapıların değerlendirmesi ilerleyen bölümlerde yapılacaktır.

Bu bölümde dil bilgisi kurallarının dil bilgisel bir izlençe doğrultusunda yer aldığı ve dil bilgisi terminolojisi kullanıldığı için açık dil bilgisi öğretimi; önce kurallar gösterilip ardından etkinlikler verildiği için tümdengelimli dil bilgisi öğretim yöntemi tercih edilmiştir. Ancak hedef yapının sadece biçimine dair bilgi verilmiş, anlam ve kullanım göz ardı edilmiştir. Hedef dil yapısının öğretimi, okuma metni bağlamından bağımsız iki örnek cümle ile yapılmıştır.

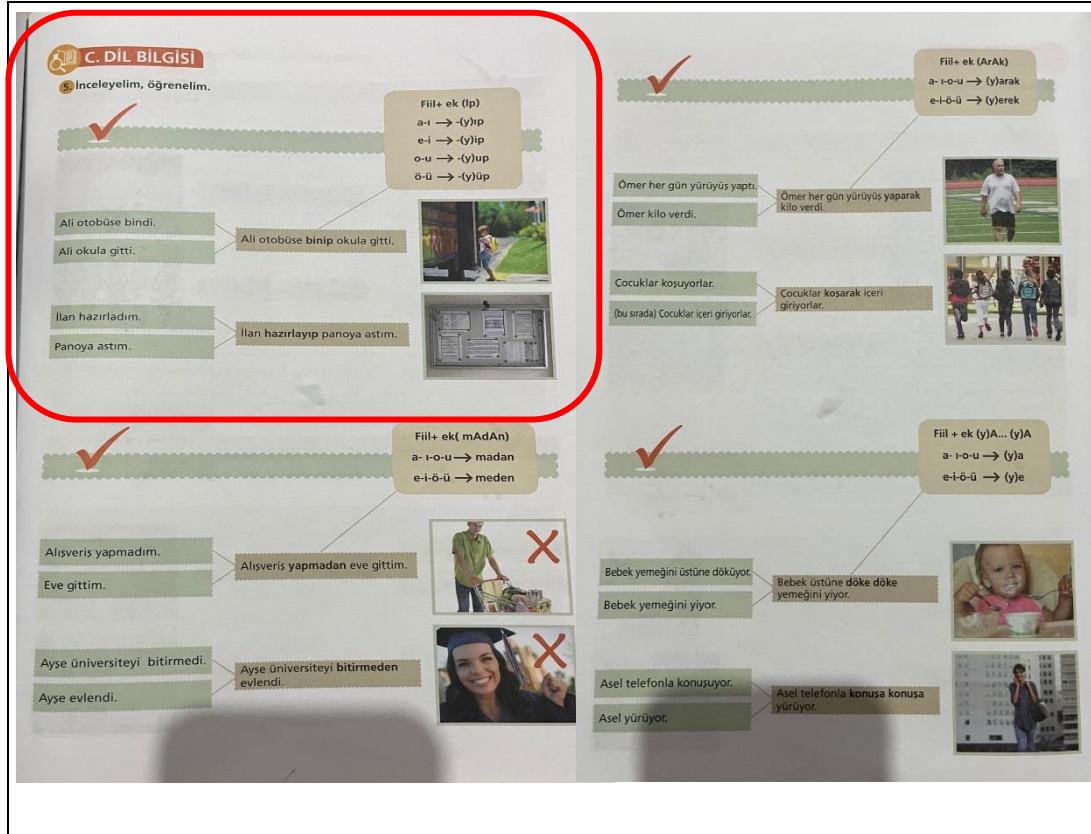
Okuma metni ile öğretim kısmı arasında bir ilişkinin kurulmadığı tespit edilmiştir. Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin arttırılabileceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir. -(y)Ip zarf fiilinin öğretim bölümünün biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: -(y)Ip zarf fiili yapısının biçimsel özellikleri formül şeklinde iki örnek cümle ile verilmiştir. Bu örnekler okuma metninin bağlamından kopuktur. Örnek verilen cümlelerde hedef dil yapısının iki biçim özelliğine (-ip, -yıp) yer verilmiştir. Yapının up, üp, mayıp, meyip bir öğretime veya örneğe yer verilmemiştir.

Anlam: Hedef yapının sadece biçimine dair bilgi verilerek anlam boyutu göz ardı edilmiş ve herhangi bir bilgilendirme yapılmamıştır. Öğrenci bu yapının ne anlama geldiğine dair doğrudan veya örtük olarak bilgilendirilmemiştir. Örnek iki cümle de hedef yapının “İki işi art arda yapma” anlamına yönelik olup “İki işi aynı anda yapma” ile “İki iş arasında tercih bildirme” anlamlarına yönelik herhangi bir içerik tespit edilememiştir.

Kullanım: Hedef yapının sadece biçimine dair bilgi verilerek kullanım boyutu da göz ardı edilmiş ve herhangi bir bilgilendirme yapılmamıştır. Öğrenci bu yapının nerede ve ne zaman kullanılacağına dair bilgilendirilmemiştir. Hedef dil yapısının kullanım

alanlarına yönelik herhangi bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir. Verilen görseller yapının kullanım alanına dair öğrenciye herhangi bir ipucu vermemektedir. Örnek olarak yer alan iki cümle herhangi bir bağlama ait olmayıp hedef yapının “Sıralı olayları/durumları anlatırken” kullanım alanına yöneliktir. Hedef zarf fiilin “Aynı anda gerçekleşen olayları/durumları anlatırken” ile “Tercihleri bildirirken” kullanım alanlarına yönelik herhangi bir içerik tespit edilememiştir.

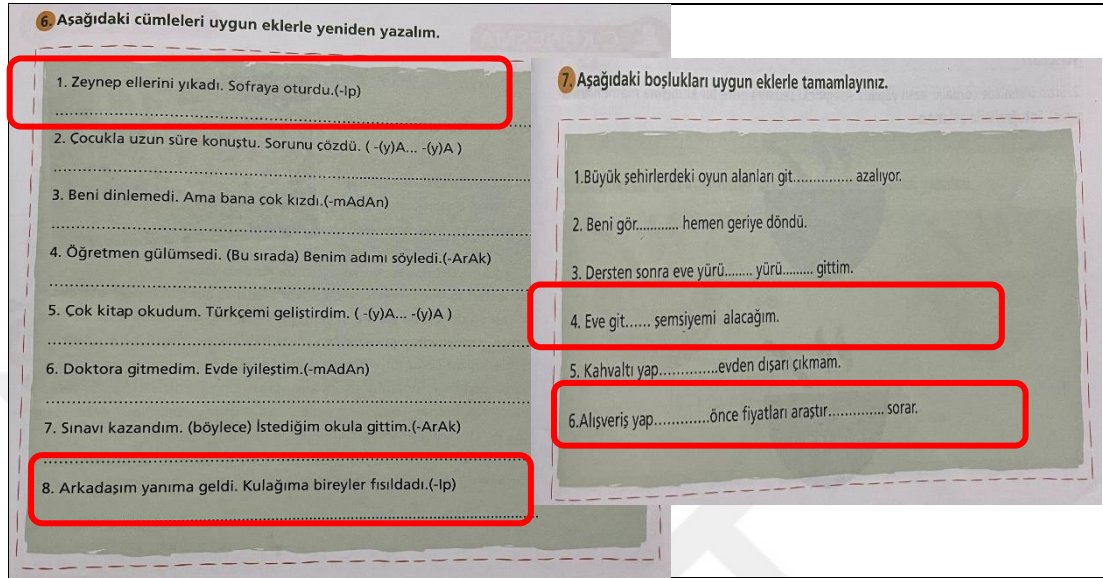

Şekil 4. 2. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y)Ip)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y) Ip zarf fiili yapısının etkinlik bölümünde -mAdAn, -(y)ArAk ve - (y)A... (y)A zarf fiilleri ile beraber yer aldığı iki etkinlik vardır. Şekil 4.3'te görüldüğü üzere 6. etkinlikte öğrenciden cümleleri istenilen zarf fiili kullanarak birleştirmesi, 7. etkinlikte ise öğrenciden boşluklara uygun zarf fiilleri yazması istenmektedir. 6. etkinlikte öğrenci bu etkinliği zarf fiillerinin anlamlarını bilmeden istenen yapıya göre yazabilmektedir. 7. etkinlikte ise öğrencinin bu etkinliği yapabilmesi bu bölümde öğretilen diğer zarf fiilleri bilmesine bağlıdır. Bu bölümdeki etkinliklerde -(y)Ip zarf fiili toplamda dört cümlede yer almakta olup cümlelerin hepsi yapının “İki işi art arda yapma” anlamına yöneliktir. Gerek etkinlik sayısı gerekse etkinliklerin yapılmasının

diğer yapılarla bağılı olması bu bölümü işlevsiz kılmaktadır. Sonuç olarak bu bölümdeki her iki etkinlik de biçime yönelik olup yetersizdir. Dilin anlam ve kullanımına yönelik etkinliklere yer verilmemiştir. Öğrencinin dili kullanmasına yönelik iletişim etkinlikleri eksiktir.

Şekil 4.3. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y)Ip)

4.2.1.2. Yeni İstanbul Ders Kitap Seti

a) Bağlamlın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)Ip zarf fiili, Yeni İstanbul A2 ders kitabında, “Ne yapabilirsiniz?” adlı son üniteye verilmiştir. Ünite “Yetenekler”, “Lütfen” ve “Görmeden Gitmeyelim” adlı üç bölümden oluşmaktadır. -(y)Ip zarf fiili, ünitenin “Görmeden Gitmeyelim” adlı üçüncü bölümünde -mAdAn zarf fiil yapısı ile verilmiştir. Bu bölümde sadece -(y)Ip yapısı ele alındığından diğer yapıların değerlendirmesi ilerleyen bölümlerde yapılacaktır.

-(y)Ip zarf fiili yapısının öğretilmesinin amaçlandığı Şekil 4.4’te görüldüğü üzere “İstanbul’da Neler Yapabilirsiniz?” okuma metninde hedef yapı toplamda dört kere kullanılmıştır. Metnin, -(y)Ip zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının kullanıldığı dört kelime de metinde işaretlenmemiştir. Kelimelerde yapının -ip, -ıp, -üp biçimleri yer almakta olup -up ve olumsuz -mayıp, -meyip biçimlerine yönelik bir içerik yer almamaktadır. Öğrencinin hedef yapıları fark

etmelerini sağlayacak kadar bir girdi selinin olmadığı görülmüştür. Bu hâliyle -(y)Ip zarf fiil yapısının bağlamda öğrencinin dikkatini çekmesi hususunda yetersiz kalabilir.

Anlam: Hedef yapının kullanıldığı yerlerde cümlelerin anlamı “İki işi art arda yapma” çerçevesindedir. -(y)Ip zarf fiilinin, “İki işi aynı anda yapma” kullanımı ile “İki iş arasında tercih bildirme” anlamlarına yönelik herhangi bir girdi tespit edilememiştir.

Kullanım: Metinde bağlam -(y)Ip zarf fiilinin “Sıralı olayları/durumları anlatırken” kullanım alanında oluşturulmuştur. Bir şehir gezisinde neler yapılabileceğinin aşamalarının yer aldığı bir metinde bu yapının verilmesi yapının kullanım alanına uygundur. Ancak hedef zarf fiil yapısının “Aynı anda gerçekleşen olayları/durumları anlatırken” ile “Tercihleri bildirirken” kullanım alanlarının eksik veya hiç verilmediği tespit edilmiştir.

OKUMA

İSTANBUL'DA NELER YAPABİLİRSİNİZ?

Üsküdar'dan vapura binebilirsiniz.
İstanbul'da vapurda hoşça vakit geçirmek için pek çok yol var. Şehrin kalabalığından kaçmak için en iyisi, Boğaz veya Adalar gitmek. Bu yolculuk sırasında akşamüstü, Topkapı Sarayı'nın ardından güneşin batışını görmek çok güzel. Güverteye sıkı giyinip çıkacaksınız, bir de çay söyleyeceksiniz. İsterseniz martılara simit atabilir, Adalar'da veya Anadolu Kavağı'nda balık yiyebilirsiniz.

Taksim-Tünel gezisi yapabilirsiniz.
Taksim'de sabah saatlerinde yürüyebilirsiniz. Kitapçılara, müzik mağazalarına, vitrinlere bakabilirsiniz. Ana yoldan çıkıp ara sokakları da gezebilirsiniz. Çünkü buralar İstanbul'un en eski yerleşim yerlerindendir. Ara sokaklardaki tarihi yapıları hayran kalacaksınız. Daha sonra Galata'ya doğru yürüyüp Galata Mevlevihanesi'ni, Galata Kulesi'ni ve Perşembe Pazarı'ndaki Arap Camisi'ni ziyaret edebilirsiniz. Galata Kulesi'nden Ayasofya'yı, Sultanahmet'i, Topkapı Sarayı'nı, Kız Kulesi'ni, Marmara Denizi'ni, Boğaz'ı görebilirsiniz.

Kapalıçarşı'yı gezebilirsiniz.
Kapalıçarşı yağmurlu ve soğuk bir günde, hem sıcak hem de renkli bir yer. Sokaklarını ve hanlarını keşfedip ıslıl ıslıl, rengârenk, yüzlerce ürün arasında dolaşabilirsiniz. Buralarda zaman nasıl geçiyor, anlayamayacaksınız. Dinlenmek için Fes Cafe'yi ya da Şark Kahvesi'ni tercih edebilirsiniz.

Sultanahmet'te köfte yiyebilirsiniz.
Sultanahmet Meydanı İstanbul'un tarihi, turistik ve en meşhur meydanlarından biridir. Bu meydana hem Bizans hem de Osmanlı eserlerini bir arada görebilirsiniz. Ayasofya'yı ve Sultanahmet Camii'ni gezebilirsiniz. Geziniz bittikten sonra meşhur Sultanahmet Köftesis'i'nde yemek yemeden buradan ayrılmayın.

Şekil 4. 4. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-(y)Ip)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Şekil 4.5'te görüldüğü üzere hedef yapının anlamı, öğrencilere hem Türkçe hem de İngilizce açıkça sunularak örnek cümlelerle anlaşılır kılınmaya çalışılmıştır. Ancak hedef yapının sadece bir anlamına dair bilgi verilmiş olup diğer anlamları ile biçim ve kullanım özellikleri göz ardı edilmiştir. Tümdengelimli açık öğretim yönteminin tercih

edildiği kitapta okuma metni ile öğretim kısmı arasında bir ilişkinin kurulmamıştır. Örnek cümleler bağlamdan kopuktur.

Öğrencinin okuma metninde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin arttırılabileceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir. -(y)Ip zarf fiilinin öğretim bölümünün biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının yapının -ip ve -ıp şekillerinin kullanıldığı üç cümle örnek olarak verilmiştir. Bu örnekler okuma metninin bağlamından kopuktur. Yapının -up, -üp, -mayıp, -meyip biçimlerinde bir öğretime veya örneğe yer verilmemiştir. Bu örneklerin yanı sıra yapının biçim özelliklerine yönelik bir öğretim veya bilinçlendirme çalışması yoktur.

Anlam: Dilsel yapının sadece “İki işi art arda yapma” anlamı açıklanarak örneklendirilmiştir. Ancak zarf fiilin “iki işi aynı anda yapma” ile “iki iş arasında tercih bildirme” anlamlarına yer verilmemiştir.

Kullanım: Hedef yapının kullanım boyutu da göz ardı edilerek herhangi bir bilgilendirme veya bilinçlendirme çalışması yapılmamıştır. Öğrenci bu yapının nerede ve ne zaman kullanılacağına dair bilgilendirilmemiştir. Örnek olarak yer alan üç cümle herhangi bir bağlama ait olmayıp hedef yapının “Sıralı olayları/durumları anlatırken” kullanım alanına yöneliktir. Hedef zarf fiilin “Aynı anda gerçekleşen olayları/durumları anlatırken” ile “Tercihleri bildirirken” kullanım alanlarına yönelik herhangi bir içerik tespit edilememiştir.

DİL BİLGİSİ

Zarf-Fiiller (-(y)Ip, -mAdAn)

fil + (y)Ip

Bu ek, iki işin arka arkaya yapıldığını anlatmak için kullanılır. (y)Ip bağlama zarfıdır. Genellikle “ve” bağlacı yerine Bu eki alan fiillerden sonra “ve” bağlacı kullanılmaz.

“-Ip” is used to describe multiple actions done either one after another or at the same time. “Ip” is mostly used placement of “ve”. Verbs having “Ip” at the end cannot be followed by “ve”.

Örnek:

Bugün okula gidip sınav sonuçlarını öğrenelim.

Çarşıya çıkıp alışveriş yapmayacak mıyız?

Aşelerle pikniğe gidip bu güzel günün tadını çıkaralım.

Şekil 4. 5. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-(y)Ip)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y) Ip zarf fiili yapısının etkinlik bölümünde -mAdAn zarf fiili yapısından bağımsız verilmiştir Şekil 4.6’da görüldüğü üzere bu bölümde iki etkinliğe yer verilmiştir. 3. etkinlik biçime yönelik mekanik bir etkinlik olup öğrenciden boşlukları uygun biçim özellikleri ile doldurması istenmektedir. Verilen cümlelerde zarf fiil yapısının -üp yapısına bir cümle tespit edilememiştir. Etkinlik cümlelerinde öğretim bölümünde gösterilmeyen hedef dil yapısının -up şekli de öğrenciden istenmektedir.

4. etkinlik de biçime yönelik olup öğrenciden iki cümleyi -(y)Ip zarf fiilini kullanarak birleştirmesi istenmektedir. Etkinlik cümleleri hedef dil yapısının sadece -ıp, ip biçimine yönelik olup yapının -up, -üp biçimine yönelik örneğe yer verilmemiştir. Her iki etkinlik de öğrencinin bu zarf fiil konusunda çözdükleri ilk ve tek etkinlikler olduğundan yetersiz olduğu düşünülmektedir. Her iki etkinlik de biçime yönelik olup dilin anlam ve kullanımına yönelik etkinliklere yer verilmemiştir. Dolayısıyla öğrencinin dili kullanmasına yönelik iletişim etkinlikleri eksiktir.

3 Aşağıdaki boşlukları örneklerdeki gibi dolduralım.

1. Merak etme, geç kalmam! Çabucak git..... gelirim.
2. Annesi yere düşen çocuğu elinden tut..... kaldırdı.
3. Çok konuş..... herkesi rahatsız etme.
4. Dün akşam o kadar yorgundum ki hemen eve git..... uyudum.
5. Sen burada bekle. Ben jeton al..... geleyim.

4 Aşağıdaki cümleleri “-(y)Ip” zarf-fiil ekiyle birleştirilim.

1. Biz kahvelerimizi bitirdik. Kafeden ayrıldık.
2. Ankara’ya gidecek. Genel müdürle görüşecek.
3. Aslı, vezneden parayı aldı. Parayı saymaya başladı.
4. Mert şirkete telefon etti. Müdürle konuşmak istedi.
5. Gözlüğünü çıkardı ve masanın üzerine koydu.

Şekil 4. 6. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-(y)Ip)

4.2.1.3. Yeni Hitit Ders Kitap Seti

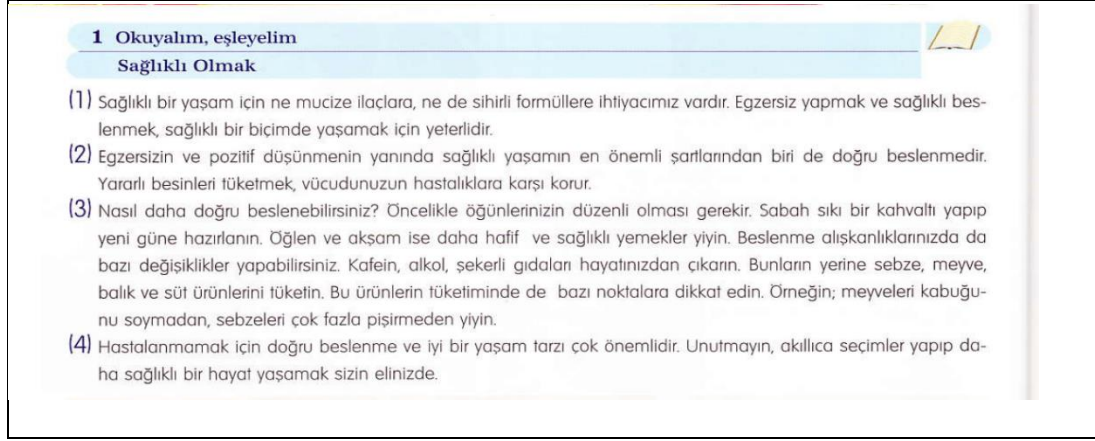
a) Bağlamın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)Ip zarf fiili, Yeni Hitit 1. Ders kitabında (A1-A2), 11. ünite (tahmini A2 seviyesi), “Sağlıklı Bir Yaşam” adlı 11. ünite verilmektedir. Ünite “Sağlığınız için”, “Strese Girmeyin” ve “Neyiniz var?” adlı üç bölümden oluşmaktadır. -(y)Ip zarf fiili, ünitenin “Sağlığınız için” adlı birinci bölümünde -mAdAn zarf fiil yapısı ile verilmektedir. -(y)Ip zarf fiil yapısının öğretilmesinin amaçlandığı Şekil 4.7’deki “Sağlıklı Olmak” okuma metninde hedef yapı toplamda iki kere kullanılmıştır. Metnin, -(y)Ip zarf fiil yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının geçtiği kelimeler metinde işaretlenmemiştir. Bu kullanımlarda dil yapısının sadece -ip kullanım biçiminin yer aldığı, -ip, -up, -üp biçimlerinin yer almadığı görülmektedir.

Anlam: Metinde, hedef yapının kullanıldığı her iki örnekte de anlam “iki işi art arda yapma” çerçevesindedir. Yapının “iki işi aynı anda yapma” ile “iki iş arasında tercih bildirme” anlamlarına yönelik kullanımına yer verilmediği görülmüştür.

Kullanım: Metinde bağlam -(y)Ip zarf fiilinin “Sıralı olayları/durumları anlatırken” kullanım alanında oluşturulmuştur. Sağlıklı olmak için aşamaların yer aldığı bir metinde bu yapının verilmesi yapının kullanım alanına uygundur. Ancak hedef zarf fiil yapısının “Aynı anda gerçekleşen olayları/durumları anlatırken” ile “Tercihleri bildirirken” kullanım alanlarının eksik veya hiç verilmediği tespit edilmiştir.

Şekil 4. 7. Yeni Hitit Ders Kitabı *-(y)Ip*

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Tümdengelimli açık öğretim yönteminin tercih edildiği kitapta öğretim, Şekil 4.8’de görüldüğü üzere *-(y) Ip* zarf fiili yapısı *-mAdAn* zarf fiili ile verilmiştir. Okuma metni ile öğretim kısmı arasında bir ilişkinin kurulmadığı tespit edilmiştir. Metinden hareketle hedef yapının biçim, anlam ve kullanımına dair herhangi bir dil analizi çalışmasına rastlanmamıştır.

Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin arttırılabileceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir. Öğretimin, *-(y) Ip* zarf fiili yapısının öğretim kısmının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının dört biçimi de (*ıp, ip, up, üp*) gösterilmiştir. Ancak verilen örnek cümlelerde yapının sadece *-ıp* hâli ile ilgili cümleye yer verilmiştir. Yapının olumsuz hâli olan *-mayıp* şekli ile ilgili de örnek cümle kurulmuştur. Yapının tüm biçimleri tabloda yer almasına rağmen öğrencinin anlamasını kolaylaştıracak herhangi bir anlatım yoktur.

Anlam: Hedef yapının anlam boyutu göz ardı edilerek herhangi bir bilgilendirme veya bilinçlendirme çalışması yapılmamıştır. Sadece dilsel yapının sadece “iki işi art arda yapma” anlamı ile “iki iş arasında tercih bildirme” anlamlarında birer örnek cümle verilmiştir. Yapının “iki işi aynı anda yapma” ile anlamına yönelik örnek cümleye yer verilmemiştir.

Kullanım: Hedef yapının kullanım boyutu göz ardı edilerek kullanım alanlarına yönelik herhangi bir bilinçlendirme etkinliğine veya örnek cümleye yer verilmemiştir.

ULAÇLAR		-lyİp / -mEdEn
Eylem		Örnekler
sor	-ıp/-ip/-up/-üp	Lütfen kapıyı çalmadan içeri girmeyin.
oku	-yıp/-yip/-yup/-yüp	Kahvaltı yapıp evden çıktım.
yap	-mayıp/-meyip	Bugün hiçbir şey yapmayıp evde oturalım.
çal	-madan/-meden	Soruları iyice okumadan cevaplamayın.
bak		Pencereden bakıp düştü.
		Öğretmen sorup biz yanıtladık.

Şekil 4. 8. Yeni Hitit Ders Kitabı (-(y)Ip)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)Ip zarf fiili yapısı etkinlik bölümünde -mAdAn zarf fiili yapısı ile Şekil 4.9'da görüldüğü üzere iki etkinliğe yer verilmiştir. 4. etkinlik biçime yönelik olup öğrenciden iki cümleyi -(y)Ip ve -mAdAn zarf fiilini kullanarak birleştirmesi istenmektedir. Uygun zarf fiilin seçimi öğrenciye bırakılmıştır. Etkinlik cümleleri hedef dil yapısının -ıp, -ip, -up, -mayıp- meyip biçimlerine ne yönelik olup yapının -üp biçimine yönelik örneğe yer verilmemiştir.

3. etkinlik de biçime yönelik olup öğrenciden boşlukları uygun biçim ile doldurması istenmektedir. Verilen cümlelerde zarf fiil yapısının -up biçimine yönelik bir cümle tespit edilememiştir. Bu bölümdeki etkinlikler cümle düzeyinde kalan mekanik bir alıştırmalardır. Her iki etkinlik de biçime yönelik olup dilin anlam ve kullanımına yönelik etkinliklere yer verilmemiştir. Dolayısıyla öğrencinin dili kullanmasına yönelik iletişim etkinlikleri eksiktir.

4 Yeniden yazalım

- Kadın elmayı soyuyor. Kadın elmayı yiyor.
Kadın elmayı soyup yiyor.
- Kadın elmayı soyuyor. Kadın elmayı yiyor.
- Kadın elmayı kendisi yemiyor. Çocuğa veriyor.
- Çocuk ayakkabılarını çıkıyor. Çocuk eve giriyor.
- Çocuk ayakkabılarını çıkarmıyor. Çocuk eve giriyor.
- Çocuk eve girmiyor. Bahçede oynuyor.
- Adam ceketini giydi. Evden çıktı.
- Adam ceketini giymedi. Evden çıktı.
- Adam ceketini giymedi. Bavluna koydu.
- Murat ödevlerini yapacak. Dışarı çıkacak.
- Murat ödevlerini yapmayacak. Dışarı çıkacak.
- Murat ödevlerini yapmayacak. Sinemaya gidecek.

5 Tamamlayalım

- Lütfen randevu al *ip* gelin.
- Lütfen randevu al *madan* gelmeyin.
- İşlerimi bitir _____ lütfen çıkacağım.
- İşlerimi bitir _____ tatile çıkmayacağım.
- İyice düşün _____ karar ver.
- İyice düşün _____ karar verme.
- Bu ilaçları yemek ye _____ iç.
- Bu ilaçları yemek ye _____ içme.

Şekil 4. 9. Yeni Hitit Ders Kitabı (-(y)Ip)

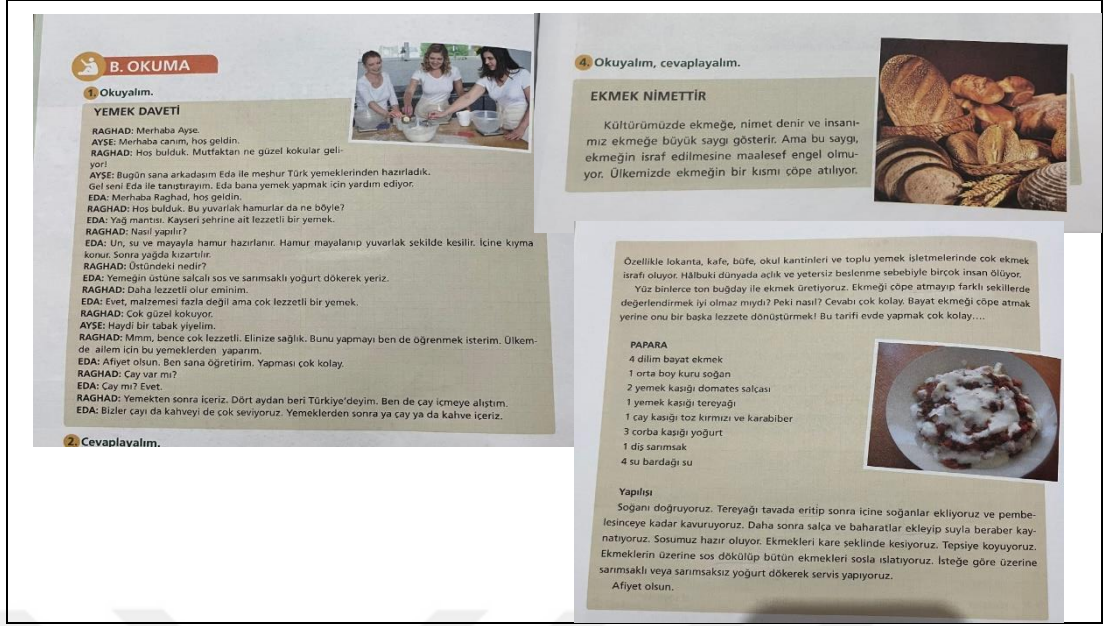
4.2.2. -mAdAn Zarf Fiili

Bu bölümde yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki -mAdAn zarf fiilinin verilme şekli incelenip aşağıdaki tabloda yer alan biçim, anlam ve kullanım özellikleri bakımından değerlendirilmiştir.

4.2.2.1. Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretimi Ders Kitap Seti

a) Bağlamın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-mAdAn zarf fiili, Türkçeye Yolculuk A2 ders kitabında, Türk ve Dünya Mutfağı adlı 7. temada verilmiştir. Ünite “Afiyet Olsun!” ile “Dünya Mutfağından Farklı Lezzetler” olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. -mAdAn zarf fiili, “Afiyet Olsun!” bölümde -Ip, -ArAk, -A.. -A zarf fiil yapıları ile verilmiştir. -mAdAn zarf fiili yapısının öğretilmesinin amaçlandığı Şekil 4. 10’daki “Yemek Daveti” ve Ekmek Nimettir” adlı iki metinde de hedef yapıya hiç yer verilmemiştir. Dolayısıyla -mAdAn yapısının biçim, anlam ve kullanımına dair metinden yola çıkılarak yapılan herhangi bir dil analizi çalışması yapılmamaktadır.

Şekil 4. 10. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-mAdAn)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

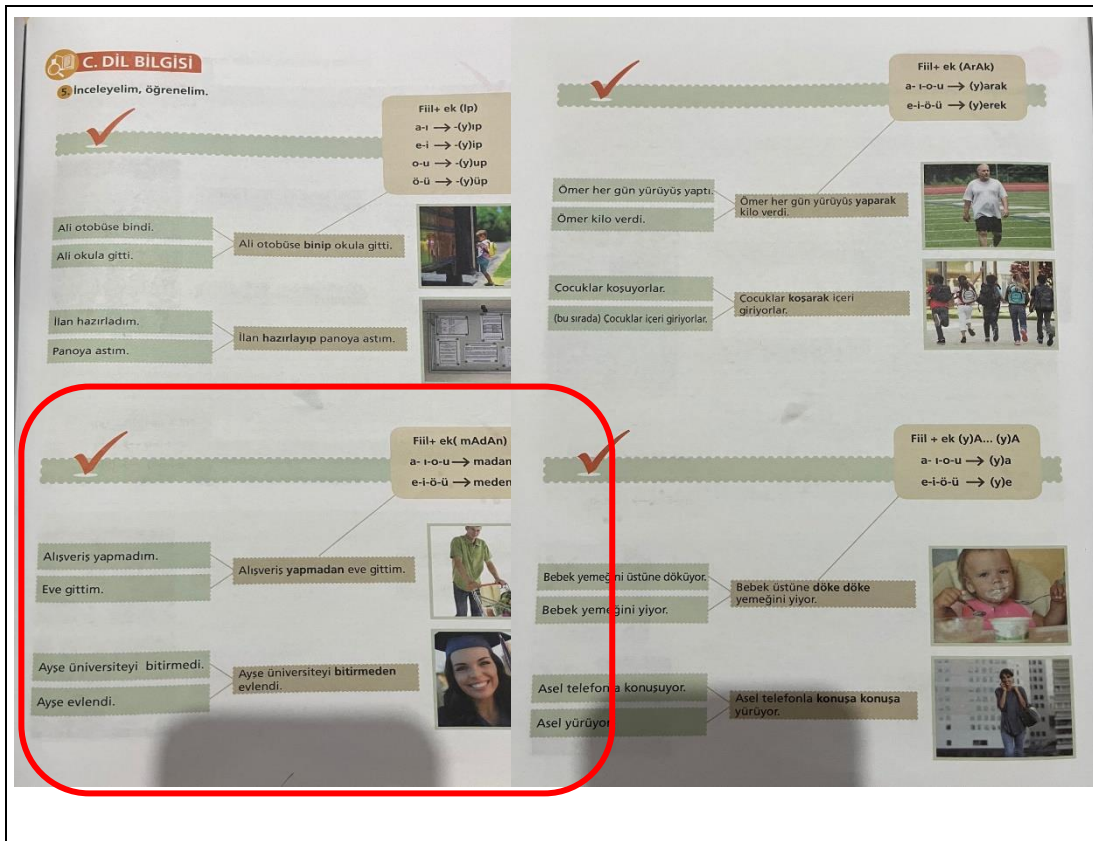
Tümdengelimli açık öğretim yönteminin tercih edildiği kitapta öğretim, Şekil 4.11’de görüldüğü üzere -mAdAn zarf fiili -Ip, -(y)ArAk, -A.. -A zarf fiilleri ile verilmiştir. Okuma metni ile öğretim kısmı arasında bir ilişkinin kurulmadığı tespit edilmiştir. Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin artırılabilirliği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir. Hedef yapının sadece biçimine dair bilgi verilmiş, anlam ve kullanım göz ardı edilmiştir. -mAdAn zarf fiili yapısının öğretim kısmının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: -mAdAn zarf fiili yapısının biçimsel özellikleri formül şeklinde iki örnek cümle ile verilmiştir. Formülde ve örneklerde yapının -madan ve -meden olmak üzere iki biçimi de vardır. Bu örnekler okuma metninin bağlamından kopuktur. Öğrencilerin ilgili yapının biçim özelliklerine yönelik farkındalıklarını arttırmaya yönelik bir çalışmaya yer verilmemiştir.

Anlam: Hedef yapının sadece biçimine dair bilgi verilerek anlam boyutu göz ardı edilmiş ve herhangi bir bilgilendirme yapılmamıştır. Örnek iki cümle de -mAdAn zarf fiil yapısının “Yapılması gereken bir işi yapmadan başka işi yapma” anlamına yönelik olup yapının “iki farklı iş arasında öncelik ve sonralık ilişkisi kurma” ile “işin

gerçekleşme tarzını bildirme” anlamları ile ilgili herhangi bir içerik tespit edilememiştir.

Kullanım: Hedef yapının sadece biçimine dair bilgi verilerek kullanım boyutu da göz ardı edilmiş ve herhangi bir bilgilendirme yapılmamıştır. Öğrenci bu yapının nerede ve ne zaman kullanılacağına dair bilgilendirilmemiştir. Hedef dil yapısının kullanım alanlarına yönelik herhangi bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir. Verilen görseller yapının kullanım alanına dair öğrenciye herhangi bir ipucu vermemektedir.

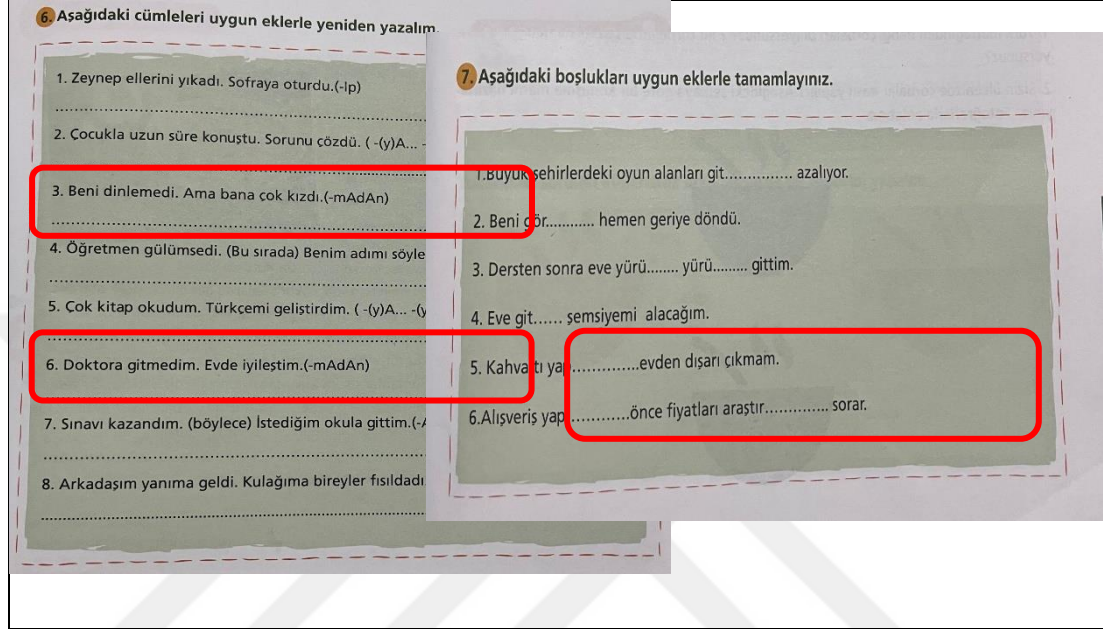

Şekil 4. 11. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-mAdAn)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-mAdAn zarf fiili yapısının etkinlik bölümünde - (y) Ip, -(y)ArAk ve - (y)A... (y)A zarf fiilleri ile beraber yer aldığı iki etkinlik vardır. Şekil 4.12’de görüldüğü üzere 6. etkinlikte öğrenciden cümleleri istenilen zarf fiili kullanarak birleştirmesi, 7. etkinlikte ise öğrenciden boşluklara uygun zarf fiilleri yazması istenmektedir. 6. etkinlikte öğrenci bu etkinliği zarf fiillerinin anlamlarını bilmeden istenen yapıya göre yazabilmektedir. Bu etkinlikte -mAdAn zarf fiiline yönelik sadece iki cümle yer almakta olup her ikisi de yapının -meden yapısına yöneliktir. 7. etkinlikte öğrencinin

bu etkinliği yapabilmesi bu bölümde öğretilen diğerk zarf fiilleri bilmesine bağılıdır. Bu etkinlikte -mAdAn zarf fiiline yönelik sadece iki cümle yer almakta olup her ikisi de yapının -madan yapısına yöneliktir. Her iki etkinlik de biçime yönelik olup dilin anlam ve kullanımına yönelik etkinliklere yer verilmemiştir. Dolayısıyla öğrencinin dili kullanmasına yönelik iletişim etkinlikleri eksiktir.

Şekil 4. 12. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-mAdAn)

4.2.2.2. Yeni İstanbul Ders Kitap Seti

a) Bağlamlın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-mAdAn zarf fiili, Yeni İstanbul A2 ders kitabında, “Ne yapabilirsiniz?” adlı son ünite de verilmiştir. Ünite “Yetenekler”, “Lütfen” ve “Görmeden Gitmeyelim” adlı üç bölümden oluşmaktadır. -mAdAn zarf fiili, ünitenin “Görmeden Gitmeyelim” adlı üçüncü bölümünde – (y)İp zarf fiil yapısı ile verilmiştir. -mAdAn zarf fiili yapısının öğretilmesinin amaçlandığı Şekil 4.13’teki “İstanbul’da Neler Yapabilirsiniz?” okuma metninde hedef yapı bir kere kullanılmıştır. Metnin, -mAdAn zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının geçtiğı kelime metinde işaretlenmemiştir. Bu kelime de dil yapısının -meden kullanım biçiminin yer almakta olup -madan biçimin yer almadığı görülmektedir. Öğrencinin hedef yapıları fark etmelerini sağlayacak kadar bir girdi

selinin olmadığı görülmüştür. Bu hâliyle hedef zarf fiil yapısının bağlamda öğrencinin dikkatini çekmesi hususunda yetersiz kalabilir.

Anlam: Metinde, hedef yapının kullanıldığı örnekte de anlam “Yapılması gereken bir işi yapmadan başka işi yapma” çerçevesindedir. Yapının “iki farklı iş arasında öncelik ve sonralık ilişkisi kurma” ile “işin gerçekleşme tarzını bildirme” anlamlarına yer verilmediği görülmüştür.

Kullanım: Metinde yapının kullanımı -mAdAn zarf fiilinin “Sıralı olaylar ve durumları anlatırken” bağlamında oluşturulmuştur. Bir şehir gezisinde neler yapılabileceğinin aşamalarının yer aldığı bir metinde bu yapının verilmesi yapının kullanım alanına uygundur. Hedef zarf fiil yapısının “Bir işin nasıl gerçekleştiğini anlatırken” kullanım alanının olduğu bir bağlam oluşturulmamıştır.

OKUMA

İSTANBUL'DA NELER YAPABİLİRSİNİZ?

Üsküdar'dan vapura binebilirsiniz.
İstanbul'da vapurda hoşça vakit geçirmek için pek çok yol var. Şehrin kalabalığından kaçmak için en iyisi, Boğaz veya Adalara gitmek. Bu yolculuk sırasında akşamüstü, Topkapı Sarayı'nın ardından güneşin batışını görmek çok güzel. Güverteye sıkı giyinip çıkacaksınız, bir de çay söyleyeceksiniz. İsterseniz marblara simit atabilir, Adalar'da veya Anadolu Kavağı'nda balık yiyebilirsiniz.

Taksim-Tünel gezisi yapabilirsiniz.
Taksim'de sabah saatlerinde yürüyebilirsiniz. Kitapçılara, müzik mağazalarına, vitrinlere bakabilirsiniz. Ana yoldan çıkıp ara sokakları da gezebilirsiniz. Çünkü buralar İstanbul'un en eski yerleşim yerlerindendir. Ara sokaklardaki tarihi yapılara hayran kalacaksınız. Daha sonra Galata'ya doğru yürüyüp Galata Mevlevihanesi'ni, Galata Kulesi'ni ve Perşembe Pazarı'ndaki Arap Camisi'ni ziyaret edebilirsiniz. Galata Kulesi'nden Ayasofya'yı, Sultanahmet'i, Topkapı Sarayı'nı, Kız Kulesi'ni, Marmara Denizi'ni, Boğaz'ı görebilirsiniz.

Kapalıçarşı'yı gezebilirsiniz.
Kapalıçarşı yağmurlu ve soğuk bir günde, hem sıcak hem de renkli bir yer. Sokaklarını ve hanlarını keşfedip ıslıl ıslıl, rengârenk, rüzlerce ürün arasında dolaşabilirsiniz. Buralarda zaman nasıl geçiyor, anlayamayacaksınız. Dinlenmek için Fes Cafe'yi ya da Jark Kahvesi'ni tercih edebilirsiniz.

Sultanahmet'te köfte yiyebilirsiniz.
Sultanahmet Meydanı İstanbul'un tarihi, turistik ve en meşhur meydanlarından biridir. Bu meydana hem Bizans hem de Osmanlı eserlerini bir arada görebilirsiniz. Ayasofya'yı ve Sultanahmet Camii'ni gezebilirsiniz. Geziniz bittikten sonra meşhur Sultanahmet Köftesisi'nde yemek yemeden buradan ayrılmayın.

Şekil 4. 13. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-mAdAn)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Tümdengelimli açık öğretim yönteminin tercih edildiği kitapta Şekil 4.14'te görüldüğü üzere -mAdAn zarf fiili yapısı öğretimde -(y)İp zarf fiilinden bağımsız verilmiştir. Okuma metni ile öğretim kısmı arasında bir ilişkinin kurulmadığı tespit edilmiştir. Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin arttırılabileceği bilinçlendirme

etkinliklerine yer verilmemiştir. Öğretimin, -mAdAn zarf fiili yapısının öğretim kısmının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının -madan ve -meden şekilleri örneklerde yer almaktadır. Ancak bu örnekler bağlamdan kopuktur. Bu örneklerin yanı sıra yapının biçim özelliklerine yönelik bir öğretim veya bilinçlendirme çalışması yoktur.

Anlam: Şekil 14’te görüldüğü üzere ilgili dil yapısının sadece “Yapılması gereken bir işi yapmadan başka işi yapma” işlevi (anlam) açık bir şekilde tanım olarak verilmiştir. Örnek cümlelerde ise “Filmi gözünü kırpmadan seyretti.” cümlesinde film izleme işinin nasıl yapıldığı söylendiğinden bu cümle ilgili yapının “işin gerçekleşme tarzını bildirme” işlevindedir. Diğer tüm örnekler “iki işi art arda yapmama” anlamındadır. Dilsel yapının “iki farklı iş arasında öncelik ve sonralık ilişkisi kurma” anlamına örnek olarak yer verilmediği görülmüştür.

Kullanım: Hedef dil yapısının kullanım alanlarına yönelik herhangi bir bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir. Öğrenci bu yapının nerede ve ne zaman kullanılacağına dair bilgilendirilmemiştir. Örnek olarak yer alan cümleler herhangi bir bağlama ait değildir.

Zarf-Fiil (-mAdAn)
Fiil + mAdAn
Yan cümlecikteki işin yapılmadığını, temel cümledeki işin yapıldığını anlatmak için kullanılır.
“-mAdAn” is used for describing situations where one action is completed specifically without doing another action.
The verb having “-mAdAn” stands for the action which is avoided before or while the main action is done. (e. g. Yanıma şemsiye almadan dışarıya çıktım. → I went out without taking an umbrella with me.)
Örnek:
Yemek yemeden evden çıktı.
Kantinde bir şeyler içmeden sınıfa gelmez.
Annemden izin almadan bir yere gidemem.
Hiç usanmadan her gün spor yapıyor.
Filmi gözünü kırpmadan seyretti.

Şekil 4. 14. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-mAdAn)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-mAdAn İp zarf fiili yapısının etkinlik bölümünde -İp zarf fiili yapısından bağımsız verilmiştir Şekil 4.15’te görüldüğü üzere iki etkinliğe yer verilmiştir. 5. etkinlik biçime yönelik olup öğrenciden boşlukları yapının uygun biçimi ile doldurması istenmektedir.

Verilen cümlelerde zarf fiil yapısının -madan ve -meden yapılarında cümleler yer almaktadır.

6. etkinlik de biçime yönelik olup öğrenciden iki cümleyi -mAdAn zarf fiilini kullanarak birleştirmesi istenmektedir. Her iki etkinlik de biçime yönelik olup dilin anlam ve kullanımına yönelik etkinliklere yer verilmemiştir. Bu bölümdeki etkinliklerin, hedef dil yapısının üç boyutuna yönelik olmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla öğrencinin dili kullanmasına yönelik iletişim etkinlikleri eksiktir.

5 Aşağıdaki cümlelerdeki boşlukları örneklerdeki gibi doldurun.

1. Bütün gece hiç uyu..... televizyon izlediler.
2. Bana uğra..... İstanbul'dan ayrılmışlar.
3. O kadar yorgundum ki yemek ye..... hemen uyu
4. Derslerini bitir..... arkadaşına gidemezsin.

6 Aşağıdaki cümleleri “-mAdAn” zarf-fiiliyle birleştirilim.

1. Kimseye birşey söylemedi. Toplantıdan çıktı.
2. Kitaba bakmayın. Alıştırmaları yapın.
3. Ödevlerinizi yapın. Sonra dışarı çıkın.
4. Düşünün. Sonra konuşun.
5. Şemsiyeni al. Şemsiyesiz dışarı çıkma.

Şekil 4. 15. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-mAdAn)

4.2.2.3. Yeni Hitit Ders Kitap Seti

a) Bağlaman Üç Boyutta Değerlendirilmesi

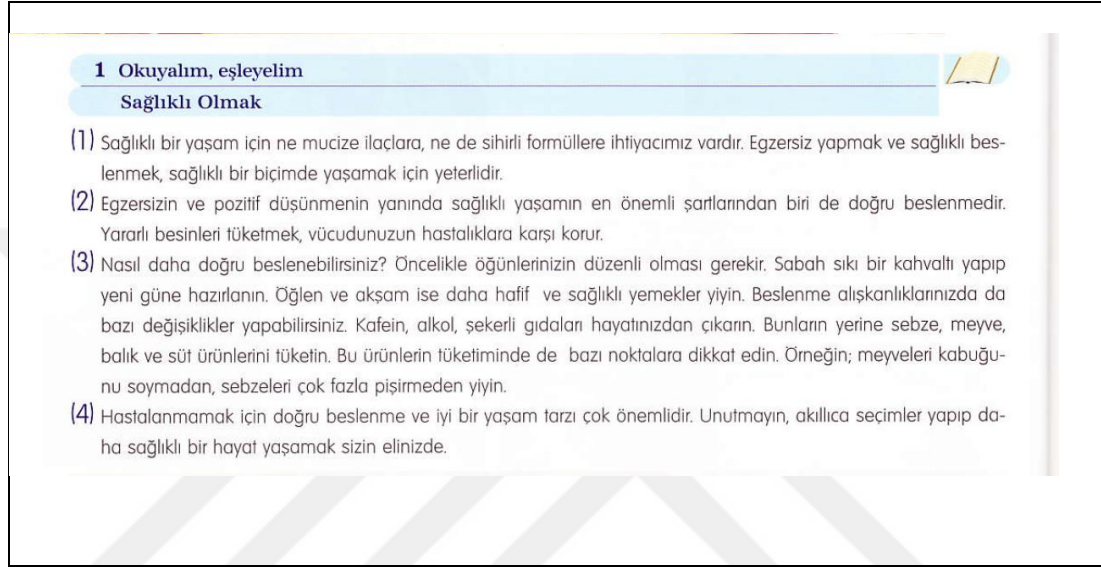
-mAdAn zarf fiili, Yeni Hitit 1. Ders kitabında (A1-A2), 11. ünite (tahmini A2 seviyesi), “Sağlıklı Bir Yaşam” adlı 11. ünite verilmektedir. Ünite “Sağlığınız için”, “Strese Girmeyin” ve “Neyiniz var?” adlı üç bölümden oluşmaktadır. -mAdAn zarf fiili, ünitenin “Sağlığınız için” adlı birinci bölümünde -(y)Ip zarf fiil yapısı ile verilmektedir. -mAdAn zarf fiili yapısının öğretilmesinin amaçlandığı Şekil 4.16’daki “Sağlıklı Olmak” okuma metninde hedef yapı toplamda iki kere kullanılmıştır. Metnin, -mAdAn zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının geçtiği kelimeler metinde işaretlenmemiştir. Bu kullanımlarda dil yapısının -madan ve -meden olmak üzere iki biçimi de kullanılmıştır.

Anlam: Metinde, hedef yapının kullanıldığı her iki örnekte de anlam “Yapılması gereken bir işi yapmadan başka işi yapma” çerçevesindedir. Yapının “işin gerçekleşme

tarzını bildirme” ile “ iki farklı iş arasında öncelik ve sonralık ilişkisi kurma” anlamlarına yönelik kullanımına yer verilmediği görülmüştür.

Kullanım: Yapının metinde her iki kullanımı -mAdAn zarf fiilinin “sıralı olaylar ve durumları anlatırken” bağlamında kullanılmıştır. Hedef zarf fiil yapısının “Bir işin nasıl gerçekleştiğini anlatırken” kullanım alanının olduğu bir bağlam oluşturulmamıştır.

Şekil 4. 16. Yeni Hitit Ders Kitabı (-mAdAn)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Tümdengelimli açık öğretim yönteminin tercih edildiği kitapta öğretim, Şekil 4.17’de görüldüğü üzere -mAdAn zarf fiili yapısı -(y) Ip zarf fiili ile verilmiştir. Okuma metni ile öğretim kısmı arasında bir ilişkinin kurulmamıştır. Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin arttırılabileceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir. Öğretimin, -mAdAn zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının iki biçimi de (-madan, -meden) gösterilmiştir. Ancak verilen örnek cümlelerde yapının sadece -madan hâli ile ilgili cümleye yer verilmiştir. Yapının -meden biçimi ile ilgili örnek cümle kurulmuştur. Ayrıca yapının olumsuz hâli olan -mayıp/-meyip de gösterilmiştir. Ancak bu biçim özelliği ile ilgili herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

Anlam: Dilsel yapının sadece “Yapılması gereken bir işi yapmadan başka işi yapma” anlamı ile cümle örnekleri verilmiştir. Bu cümleler bağlamdan kopuktur. Yapının ile “iki farklı iş arasında öncelik ve sonralık ilişkisi kurma” ile “işin gerçekleşme tarzını bildirme” anlamlarına yer verilmemiştir. Hedef yapının anlam boyutu göz ardı edilerek herhangi bir bilgilendirme veya bilinçlendirme çalışması yapılmamıştır.

Kullanım: Hedef dil yapısının kullanım alanlarına yönelik herhangi bir bilinçlendirme etkinliğine veya örnek cümleye yer verilmemiştir.

ULAÇLAR		-(y)İp / -mEdEn
Eylem		Örnekler
sor	-ıp/-ip/-up/-üp	Lütfen kapıyı <i>çalmadan</i> içeri girmeyin.
oku	-ıyp/-yip/-yup/-yüp	Kahvaltı yapıp evden çıktım.
yap	-mayıp/-meyip	Bugün hiçbir şey <i>yapmayıp</i> evde oturalım.
çal	-madan/-meden	Soruları iyice okumadan cevaplamayın.
bak		<i>Pencereden bakıp düştü.</i> <i>Öğretmen sorup biz yanıtladık.</i>

Şekil 4. 17. Yeni Hitit Ders Kitabı (-mAdAn)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-mAdAn zarf fiili yapısı etkinlik bölümünde -(y) Ip zarf fiili yapısı ile verilmiştir. Şekil 4.18’de görüldüğü üzere iki etkinliğe yer verilmiştir. 4. etkinlik biçime yönelik olup öğrenciden iki cümleyi -(y)Ip ve -mAdAn zarf fiilini kullanarak birleştirmesi istenmektedir. Uygun zarf fiilin seçimi öğrenciye bırakılmıştır. 5. etkinlik biçime yönelik olup öğrenciden boşlukları uygun biçim birim ile doldurması istenmektedir. Bu bölümdeki etkinlikler cümle düzeyinde kalan mekanik bir alıştırımlardır. Her iki etkinlik de biçime yönelik olup dilin anlam ve kullanımına yönelik etkinliklere yer verilmemiştir. Dolayısıyla öğrencinin dili kullanmasına yönelik iletişim etkinlikleri eksiktir.

4 Yeniden yazalım

- Kadın elmayı soyuyor. Kadın elmayı yiyor.
Kadın elmayı soyup yiyor.
- Kadın elmayı soyuyor. Kadın elmayı yiyor.
- Kadın elmayı kendisi yemiyor. Çocuğa veriyor.
- Çocuk ayakkabılarını çıkıyor. Çocuk eve giriyor.
- Çocuk ayakkabılarını çıkarmıyor. Çocuk eve giriyor.
- Çocuk eve girmiyor. Bahçede oynuyor.
- Adam ceketini giydi. Evden çıktı.
- Adam ceketini giymedi. Evden çıktı.
- Adam ceketini giymedi. Bavuluna koydu.
- Murat ödevlerini yapacak. Dışarı çıkacak.
- Murat ödevlerini yapmayacak. Dışarı çıkacak.
- Murat ödevlerini yapmayacak. Sinemaya gidecek.

5 Tamamlayalım

- Lütfen randevu al *ıp* gelin.
- Lütfen randevu al *madan* gelmeyin.
- İşlerimi bitir _____ lülele çıkacağımı.
- İşlerimi bitir _____ tatile çıkmayacağım.
- İyice düşün _____ karar ver.
- İyice düşün _____ karar verme.
- Bu ilaçları yemek ye _____ iç.
- Bu ilaçları yemek ye _____ içme.

Şekil 4. 18. Yeni Hitit Ders Kitabı (-mAdAn)

4.2.3. -(y)ArAk Zarf Fiili

Bu bölümde yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki -(y)ArAk zarf fiilinin verilme şekli incelenip aşağıdaki tabloda yer alan biçim, anlam ve kullanım özellikleri bakımından değerlendirilmiştir.

4.2.3.1. Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretimi Ders Kitap Seti

a) Bağlamın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)ArAk zarf fiili, Türkçeye Yolculuk A2 ders kitabında, Türk ve Dünya Mutfağı adlı 7. temada verilmiştir. Ünite “Afiyet Olsun!” ile “Dünya Mutfağından Farklı Lezzetler” olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. -(y)ArAk zarf fiili, “Afiyet Olsun!” bölümde -Ip, -mAdAn, -A.. -A zarf fiil yapıları ile verilmiştir. -(y)ArAk zarf fiili yapısının öğretilmesinin amaçlandığı Şekil 4.19’daki “Yemek Daveti” ve Ekmek Nimettir” adlı iki metinde hedef yapıya toplam iki kere yer verilmiştir.

Metnin, -(y)ArAk zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının geçtiği kelime metinde işaretlenmemiştir. Bu kelimedede dil yapısı iki yerde aynı cümle üzerinden -erek biçimi ile verilmiştir. -arak biçiminin yer almadığı görülmektedir.

Anlam: Metinde, hedef yapının kullanıldığı iki örnekte de anlam “işin gerçekleşme tarzını bildirme” çerçevesindedir. Metinde yapının “iki işi aynı anda yapma” ile “işin gerçekleşme sebebini bildirme” anlamlarına yer verilmediği görülmüştür.

Kullanım: Metinde yapının kullanımı zarf fiilinin “Olayların/durumların gerçekleşme tarzlarını ifade ederken” bağlamında oluşturulmuştur. Hedef zarf fiil yapısının “Sıralı olayları/durumları anlatırken” ile “Olayların/durumların sebeplerini ifade ederken” kullanım alanının olduğu bir bağlam oluşturulmamıştır.

B. OKUMA

1. Okuyalım.

YEMEK DAVETİ

RAGHAD: Merhaba Ayşe.
AYŞE: Merhaba canım, hoş geldin.
RAGHAD: Hoş bulduk. Mutfaktan ne güzel kokular geliyor!
AYŞE: Bugün sana arkadaşım Eda ile meşhur Türk yemeklerinden hazırladık. Gel seni Eda ile tanıştırayım. Eda bana yemek yapmak için yardım ediyor.
EDA: Merhaba Raghad, hoş geldin.
RAGHAD: Hoş bulduk. Bu yuvarlak hamurlar da ne böyle?
EDA: Yağ mantası. Kayseri şehrine ait lezzetli bir yemek.
RAGHAD: Nasıl yapılır?
EDA: Un, su ve mayayla hamur hazırlanır. Hamur mayalanıp yuvarlak şekilde kesilir. İçine kıyma konur. Sonra yağda kızartılır.
RAGHAD: Üstündeki nedir?
EDA: Yemeğin üstüne salmalı sos ve sarımsaklı yoğurt dökerek yeriz.
RAGHAD: Daha lezzetli olur eminim.
EDA: Evet, malzemesi fazla değil ama çok lezzetli bir yemek.
RAGHAD: Çok güzel kokuyor.
AYŞE: Haydi bir tabak yiyeelim.
RAGHAD: Mmm, bence çok lezzetli. Elinize sağlık. Bunu yapmayı ben de öğrenmek isterim. Üstüne de alim için bu yemeklerden yaparım.
EDA: Afiyet olsun. Ben sana öğretirim. Yapması çok kolay.
RAGHAD: Çay var mı?
EDA: Çay mı? Evet.
RAGHAD: Yemekten sonra içeriz. Dört aydan beri Türkiye'deyim. Ben de çay içmeye alıştım.
EDA: Bizler çayı da kahveyi de çok seviyoruz. Yemeklerden sonra ya çay ya da kahve içeriz.

2. Cevaplayalım.

4. Okuyalım, cevaplayalım.

EKMEK NİMETTİR

Kültürümüzde ekmeğe, nimet denir ve insanımız ekmeğe büyük saygı gösterir. Ama bu saygı, ekmeğin israf edilmesine maalesef engel olmuyor. Ülkemizde ekmeğin bir kısmı çöpe atılıyor.

Özellikle lokanta, kafe, büfe, okul kantinleri ve toplu yemek işletmelerinde çok ekmeğin israfı oluyor. Halbuki dünyada açlık ve yetersiz beslenme sebebiyle birçok insan ölüyor. Yüz binlerce ton buğday ile ekmeğin üretilmesi. Ekmeğin çöpe atılmayıp farklı şekillerde değerlendirilerek iyi olmaz mıydı? Peki nasıl? Cevabı çok kolay. Bayat ekmeği çöpe atmak yerine onu bir başka lezzete dönüştürmek! Bu tarifi evde yapmak çok kolay....

PAPARA

- 4 dilim bayat ekmeğin
- 1 orta boy kuru soğan
- 2 yemek kaşığı domates salçası
- 1 yemek kaşığı tereyağı
- 1 çay kaşığı toz kırmızı ve karabiber
- 3 çorba kaşığı yoğurt
- 1 diş sarımsak
- 4 su bardağı su

Yapılışı

Soğanı doğruyoruz. Tereyağı tavada eritip sonra içine soğanları ekliyoruz ve pembeleşinceye kadar kavuruyoruz. Daha sonra salça ve baharatları ekleyip suyla beraber kaynatıyoruz. Sosumuz hazır oluyor. Ekmekleri kare şeklinde kesiyoruz. Tepsiyi koyuyoruz. Ekmeklerin üzerine sos dökülüp bütün ekmekleri sosla ıslatıyoruz. İsteğe göre üzerine sarımsaklı veya sarımsaksız yoğurt dökerek servis yapıyoruz.

Afiyet olsun.

Şekil 4. 19. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y)ArAk)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Şekil 4.20’de görüldüğü üzere -(y)ArAk zarf fiili -Ip, -mAdAn, -A.. -A zarf fiilleri ile verilmiştir. Okuma metni ile öğretim kısmı arasında bir ilişkinin kurulmadığı tespit edilmiştir. Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin artırılabilmesi için bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir. Hedef yapının sadece biçimine dair bilgi verilmiş, anlam ve kullanım göz ardı edilmiştir. Hedef dil yapısının öğretimi, okuma metni bağlamından bağımsız iki örnek cümle ile yapılmıştır.

-(y)ArAk zarf fiili yapısının öğretim kısmının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Kullanım: Örnek olarak yer alan iki cümle herhangi bir bağlama ait olmayıp hedef yapının “Olayların/durumların gerçekleşme tarzlarını ifade ederken” kullanım alanına yöneliktir. Yapının “Sıralı olayları/durumları anlatırken” ile “Olayların/durumların sebeplerini ifade ederken” kullanım alanlarına yönelik herhangi bir içerik tespit edilememiştir. Hedef dil yapısının kullanım alanlarına yönelik herhangi öğretime veya bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir.

C. DİL BİLGİSİ

5. İnceleyelim, öğrenelim.

Fil+ ek (ip)

a-i → <y>ip

e-i → <y>ip

o-u → <y>ip

ö-ü → <y>ip

Ali otobüse bindi.

Ali okula gitti.

İlan hazırladım.

Panoya astım.

Ali otobüse binip okula gitti.

İlan hazırlayıp panoya astım.

Fil+ ek (mAdAn)

a-i-o-u → madan

e-i-ö-ü → meden

Alışveriş yapmadım.

Eve gittim.

Ayşe üniversiteyi bitirmedi.

Ayşe evlendi.

Alışveriş yapmadan eve gittim.

Ayşe üniversiteyi bitirmeden evlendi.

Fil+ ek (ArAk)

a-i-o-u → <y>arak

e-i-ö-ü → <y>erek

Ömer her gün yürüyüş yaptı.

Ömer kilo verdi.

Cocuklar koşuyorlar.

(bu sırada) Çocuklar içeri giriyorlar.

Ömer her gün yürüyüş yapıp kilo verdi.

Cocuklar koşarak içeri giriyorlar.

Fil+ ek (yA- <y>A)

a-i-o-u → <y>a

e-i-ö-ü → <y>e

Bebek yemeğini üstüne döküyor.

Bebek yemeğini yiyor.

Asel telefonla konuşuyor.

Asel yürüyor.

Bebek üstüne dökke dökke yemeğini yiyor.

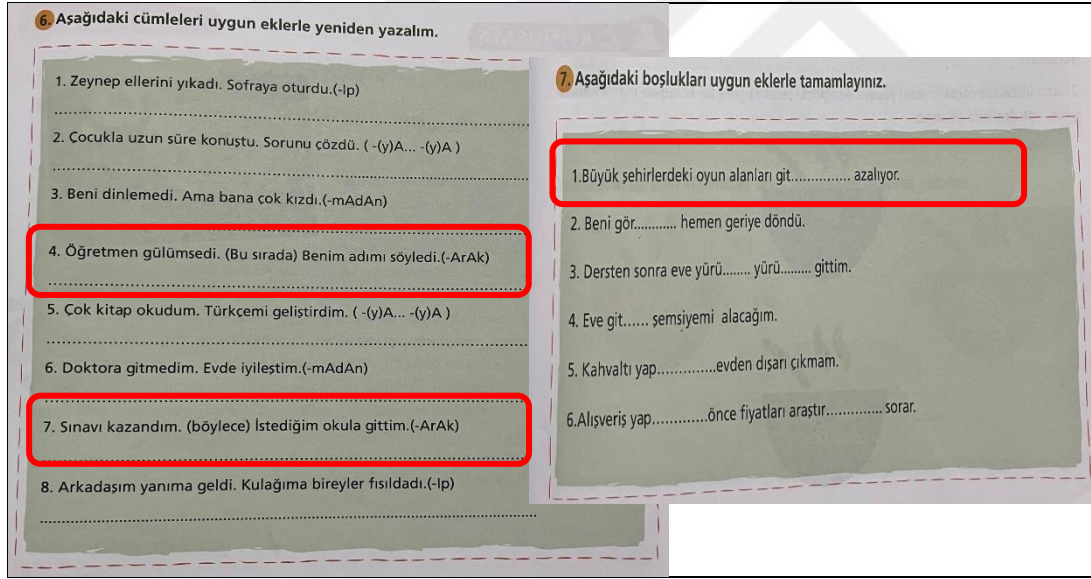
Asel telefonla konuşa konuşa yürüyor.

103

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)ArAk zarf fiili yapısının etkinlik bölümünde -(y)Ip, -mAdAn ve -(y)A... (y)A zarf fiilleri ile beraber yer aldığı iki etkinlik vardır. Şekil 4.21’de görüldüğü üzere 6. etkinlikte öğrenciden cümleleri istenilen zarf fiili kullanarak birleştirmesi, 7. etkinlikte ise öğrenciden boşluklara uygun zarf fiilleri yazması istenmektedir. 6. etkinlikte öğrenci bu etkinliği zarf fiillerinin anlamlarını bilmeden istenen yapıya göre yazabilmektedir. Bu etkinlikte -(y)ArAk zarf fiiline yönelik sadece iki cümle yer almakta olup her iki cümle de yapının tarz bildirme işlevine yöneliktir. 7. etkinlikte ise sadece ilk cümle -(y)ArAk dil yapısına yöneliktir. Bu bölümdeki etkinliklerin, hedef dil yapısının üç boyutuna yönelik olmadığı tespit edilmiştir. Her iki etkinlik de biçime yönelik olup yeterli değildir. Dilin anlam ve kullanımına yönelik etkinliklere yer verilmemiştir. Dolayısıyla öğrencinin dili kullanmasına yönelik iletişim etkinlikleri eksiktir.

Şekil 4. 21. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y)ArAk)

4.2.3.2. Yeni İstanbul Ders Kitap Seti

a) Bağlamanın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)Arak zarf fiili, Yeni İstanbul B1 ders kitabında, “Yeni Bir Hayat” adlı birinci üniteye verilmiştir. Ünite “Taşınma”, “Hava Bedava Su Bedava” ve “Yeni Bir Şehirde Hayat” adlı üç bölümden oluşmaktadır. -(y)Arak zarf fiili, ünitenin “Taşınma” adlı birinci bölümünde -(y)A...(y)A zarf fiil yapısı ile verilmiştir. -(y)Arak zarf fiili yapısının öğretilmesinin amaçlandığı Şekil 4.22’deki “Nasıl Bir Ev Arıyorsunuz?” adlı

okuma metninde hedef yapı bir kere kullanılmıştır. Metnin, -(y)Arak zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının geçtiği kelime metinde işaretlenmemiştir. Bu kelimedede dil yapısının -(y)erek kullanım biçiminin yer almakta olup -(y)arak biçimin yer almadığı görülmektedir. Öğrencinin hedef yapıları fark etmelerini sağlayacak kadar bir girdi selinin olmadığı görülmüştür.

Anlam: Metinde, hedef yapının kullanıldığı iki örnekte de anlam “işin gerçekleşme tarzını bildirme” çerçevesindedir. Metinde yapının “iki işi aynı anda yapma” ile “işin gerçekleşme sebebini bildirme” anlamlarına yer verilmediği görülmüştür.

Kullanım: Metinde yapının kullanımı, zarf fiilinin “Olayların/durumların gerçekleşme tarzlarını ifade ederken” bağlamında oluşturulmuştur. Hedef zarf fiil yapısının “Sıralı olayları/durumları anlatırken” ile “Olayların/durumların sebeplerini ifade ederken” kullanım alanının olduğu bir bağlam oluşturulmamıştır.

OKUMA

NASIL BİR EV ARIYORSUNUZ?

Gamze: Merhaba, ben Gamze. Ev ilanlarınızı görüp geldim.

Mehmet Ali: Merhaba Gamze Hanım, “Yeni Bir Hayat” emlak ofisine hoş geldiniz.

Gamze: İstanbul’da çalışmaya başladım ve acil olarak iş yerime yakın bir ev arıyorum.

Mehmet Ali: Nasıl bir ev arıyorsunuz, kiralık mı, satılık mı?

Gamze: Kiralık.

Mehmet Ali: Hangi semtlerde ev arıyorsunuz?

Gamze: Levent’te çalışıyorum. Bu nedenle bu çevrede oturmak istiyorum.

Mehmet Ali: Peki, kaç odalı bir ev düşünüyorsunuz?

Gamze: Bir oda bir salon ya da iki oda bir salon benim için uygun olabilir.

Mehmet Ali: Gamze Hanım, yalnız mı yoksa ailenizle ya da bir arkadaşınızla mı yaşayacaksınız? Bu soruyu soruyorum çünkü bazı ev sahipleri bekâra ev vermek istemiyorlar.

Gamze: Yalnız yaşayacağım.

Mehmet Ali: Öyleyse sizin için Levent ve çevresinde, yalnız yaşamaya uygun, güvenli, 1+1 ya da 2+1, doğalgazlı evlere bakabiliriz. Peki, ev için ne kadar kira düşünüyorsunuz?

Gamze: Himm, iş yerime ve şehir merkezine yakın bir ev için 2000-2500 TL civarında bir kira ödeyebilirim.

Mehmet Ali: Evet. Şu anda elimde size uygun iki ev var. Önce bilgisayardan bunları size göstereyim. Sonra evlere bakarız. Bu evlerden birinin kirası 2000 lira, diğerinin kirası 2250 lira. 2000 liralık evin metrekaresi daha büyük. 2250 liralık ev ise deniz manzaralı ve metro, tramvay, otobüs gibi ulaşım araçlarına daha yakın. Bu evden yürüyerek ulaşım araçlarına gidebilirsiniz.

Gamze: Evin ulaşım araçlarına yakınlığı benim için çok önemli. Bu yüzden bu ev benim için daha uygun.

Mehmet Ali: İsterseniz ben size daireyi gezdireyim böylece daha kolay karar verebilirsiniz.

Gamze: Peki, hemen gidelim.

Şekil 4. 22. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-(y)ArAk)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Şekil 4.23'te görüldüğü üzere hedef yapının sadece bir anlamına dair bilgi verilmiş olup diğer anlamları ile biçim ve kullanım özellikleri göz ardı edilmiştir. Tümdengelimli açık öğretim yönteminin tercih edildiği kitapta okuma metni ile öğretim kısmı arasında bir ilişkinin kurulmamıştır. Örnek cümleler bağlamdan kopuktur.

Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin artırılabilmesi bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir. Öğretimin, -(y)Arak zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının -arak ve -erek şekilleri örneklerde yer almaktadır. Ancak yapının biçim özellikleri ile ilgili herhangi girdi veya farkındalık çalışması yapılmamıştır.

Anlam: Şekil 23'te görüldüğü üzere ilgili dil yapısının sadece “işin gerçekleşme tarzını bildirme” işlevi (anlam) açık bir şekilde tanım olarak verilmiştir. Yapının “iki işi aynı anda yapma” ile “işin gerçekleşme sebebini bildirme” anlamları ile herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir. Ancak örnek cümlelerde yapının üç anlamına yönelik örneklerle yer verilmiştir. Örneğin “Annesinin yanına koşarak gitti.” cümlesinde işin gerçekleşme tarzı, “Müzik dinleyerek ders çalışıyorum.” cümlesinde iki işi aynı anda yapıldığı anlamı, “Türkçeyi, Türk dizilerini seyrederek öğrendim.” cümlesinde ise Türkçe öğrenmenin sebebi vardır. Ancak bu cümleler bağlamdan kopuk verilmiş ve anlamlarına yönelik herhangi bir açıklama ya da bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir.

Kullanım: Verilen örneklerde hedef dil yapısının üç kullanım alanına ait cümleler yer almasına rağmen cümlelerin bağlamdan kopuktur. Hedef dil yapısının kullanım alanlarına yönelik herhangi öğretime veya bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir.

Zarf-Fiiller

Fiil+(y) ArAk

Bu zarf-fiil, durum zarf fiilidir ve fiilin nasıl yapıldığını anlatır.
“-ArAk” is used for describing the way an action is done. “By doing something” might be regarded as the closest English equivalent of this form. (e. g. Türk filmleri izleyerek Türkçenizi geliştirebilirsiniz. —→ You can improve your Turkish by watching Turkish movies.)

NOT: Olmak ve gitmek kelimelerinden sonra “-(y)ArAk” zarf-fiili geldiğinde, bu kelimeler başka bir anlam ifade eder.
 “When “-ArAk” follows the verbs “olmak” and “gitmek”, it functions in an entirely different way and changes the meaning as follows:

Örnek:
 Babam mühendis olarak çalışıyor. (My father works as an engineer.)
 Hasta giderek iyileşiyor. (The patient is getting better day by day.)

Örnek:
 Annesinin yanına koşarak gitti.
 Her sabah okula yürüyerek gidiyorum.
 Müzik dinleyerek ders çalışıyorum.
 Türkçeyi, Türk dizilerini seyrederek öğrendim.
 Ekmek yemeyerek kilo verdim.

Şekil 4. 23. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-(y)ArAk)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)Arak zarf fiili yapısının etkinlik bölümünde şekil 4.24’te görüldüğü üzere tek etkinliğe yer verilmiştir. Etkinlik biçimsel mekanik bir etkinlik olup öğrenciden boşlukları yapının uygun biçimi (arak, erek) ile doldurması istenmektedir. Öğrencinin cümlelerin anlamına ve kullanımına bakmadan kelimenin son ünlü harfine bakarak boşlukları doldurabileceği bir etkinliktir. Dolayısıyla bu etkinlik, hedef dil yapısının sadece biçim boyutuna yönelik olup dilin anlam ve kullanımına yönelik etkinliklere yer verilmemiştir. Dolayısıyla öğrencinin dili kullanmasına yönelik iletişim etkinlikleri eksiktir.

6 Aşağıdaki boşlukları örneklerdeki gibi dolduralım.

1. Annem, yemeği ve temizliği şarkı söyle..... yapıyor.
2. Doğum gününe gel..... beni çok üzdün.
3. Beni bu şirkete müdür ol..... gönderdiler.
4. Boş zamanlarımı kitap oku..... değerlendiriyorum.
5. Ülkemiz git..... zenginleşiyor.

Şekil 4. 24. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-(y)ArAk)

4.2.3.3. Yeni Hitit Ders Kitap Seti

a) Bağlammın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)ArAk zarf fiili, Yeni Hitit 1. Ders kitabında (A1-A2), 11. ünite (tahmini A2 seviyesi), “Sağlıklı Bir Yaşam” adlı 11. ünite verilmektedir. Ünite “Sağlığınız için”, “Strese Girmeyin” ve “Neyiniz var?” adlı üç bölümden oluşmaktadır. -(y)ArAk zarf fiili, ünitenin “Strese Girmeyin” adlı ikinci bölümünde verilmektedir. -(y)ArAk zarf fiili yapısının öğretilmesinin amaçlandığı Şekil 4.25’teki “Sağlıklı Olmak” okuma

metninde hedef yapı toplamda bir kere kullanılmıştır. Metnin, -(y)ArAk zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının geçtiği kelime metinde işaretlenmemiştir. Metinde geçen kullanım dil yapısının -arak biçim birimindedir.

Anlam: Metinde, hedef yapının kullanıldığı örnekte de anlam “işin gerçekleşme tarzını bildirme” çerçevesindedir. Yapının “iki işi aynı anda yapma” ile “işin gerçekleşme sebebini bildirme” anlamları ile herhangi bir cümle yoktur.

Kullanım: Metinde yapının kullanımı, zarf fiilinin “Olayların/durumların gerçekleşme tarzlarını ifade ederken” bağlamında oluşturulmuştur. Sağlıklı yaşam hakkında oluşturulan metin yapının kullanım alanına uygundur. Ancak hedef yapı sadece bir kere kullanıldığından girdi seli yapılmamıştır. Bunun yanı sıra hedef zarf fiil yapısının “sıralı olaylar/durumları anlatırken” ile “Olayların/durumların sebeplerini ifade ederken” kullanım alanının olduğu bir bağlam oluşturulmamıştır.

11 Tümceleri yerleştirilim
Mutlu Hayat Uzundur

Coşu zaman çok gergin bir hayat yaşıyoruz. Fakslar, telefonlar, trafik, hava kirliliği gibi etkenler vücudumuzu ve ruhumuzu yoruyor. ☐ _____

Aslında bir parça stres günlük hayattaki zorluklarla başa çıkmak için gerekli enerjiyi ve gücü sağlıyor. ☐ _____

İnsanların bedensef ve ruhsal sağlığını tehlikeye sokuyor.

Stres, vücudumuzda bazı rahatsızlıklara yol açıyor. Aşın stres sonucunda uyku bozuklukları, baş ağrısı, omuz ve sırt ağrısı gibi hastalıklar meydana geliyor.

Stresin bu olumsuz etkilerinden kurtulmak bizim elimizde ☐ _____

Zamanı iyi değerlendirmek, zor işleri basamaklara ayırarak yapmaya çalışmak, tek bir çözüme bağlanmadan sorunları çözmeye çalışmak stresimizi azaltabilir. ☐ _____

Bu sorunlar karşısında doğru tepki vererek stresi hayatımızdan çıkarabiliriz.

Bu sorunlar karşısında doğru tepki vererek stresi hayatımızdan çıkarabiliriz.

1. Öncelikle olumlu düşünmeyi öğrenmek gerek.
2. Ancak uzun süreli ve fazla miktarda stres, yorgunluğa sebep oluyor.
3. Çağımızın hastalığı stres, bu nedenlerden dolayı ortaya çıkıyor.
4. Hayat kimi zaman insanların karşısına sorunlar ve zorluklar çıkarır.

Şekil 4. 25. Yeni Hitit Ders Kitabı (-(y)ArAk)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Şekil 4.26’da görüldüğü üzere -(y)ArAk zarf fiilinin biçim özellikleri gösterilerek örnek cümleler verilmiştir. Bundan dolayı tündengelimli açık öğretim yönteminin tercih edildiği söylenebilir. Okuma metni ile öğretim kısmı arasında bir ilişkinin kurulmadığı tespit edilmiştir. Metinden hareketle hedef yapının biçim, anlam ve kullanımına dair herhangi bir dil analizi çalışmasına rastlanmamıştır.

Hedef dil yapısının öğretildiği tablonun yanı sıra “olarak” adlı bir tablo verilerek yapının kalıplaşmış hâli gösterilmiştir. Ancak buradaki girdinin bağlam temelli olmaması, anlamı ve kullanım alanı ile ilgili herhangi bir açıklama veya etkinliğin yer almamaktadır. Dolayısıyla bu tablonun öğrencide kafa karışıklığı yaratacağı düşünülmektedir.

Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin arttırılabileceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir. Öğretimin, -(y)ArAk zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının iki biçimi de (-arak, -erek) gösterilmiştir. Ayrıca ekin ünlü ile biten kelimelere gelen hâlleri ile (-yarak, -yerek) olumsuz hâlleri (-mayarak, -meyerek) verilmiştir. Örnek verilen cümleler, girdinin verildiği bağlamdan bağımsızdır. Cümlelerde yapının her hâli örneklendirilmiştir. Aynı zamanda yapının yanlış kullanımlarının yer aldığı iki cümle örneği de verilmiştir. Yapının tüm biçimleri tabloda yer almasına rağmen öğrencinin anlamasını kolaylaştıracak herhangi bir anlatım yoktur. Cümle temelli bir girdi söz konusudur.

Anlam: Hedef yapının anlam boyutu göz ardı edilerek herhangi bir bilgilendirme veya bilinçlendirme çalışması yapılmamıştır. Dilsel yapının üç anlamına da yönelik örnek cümleler verilmiştir. Ancak bu cümleler girdinin verildiği bağlamdan kopuktur. Üç farklı cümlede yer alan üç farklı anlam belirtilmemiştir. Bu durum öğrencide anlam karışıklığına yol açabilir.

Kullanım: Verilen örneklerde hedef dil yapısının üç kullanım alanına ait cümleler yer almasına rağmen cümlelerin bağlamdan kopuktur. Hedef dil yapısının kullanım

alanlarına yönelik herhangi öğretime veya bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir.

ULAÇLAR			-(y)ErEk
Eylem	Ek	Örnekler	
davran	-arak/-erek	O dün gece müzik dinleyerek ders çalıştı.	
çöz	-yarak/-yerek	Sorumlu davranmayarak herkesi üzüyorsun.	
dinle	-mayarak/-meyerek	Sorunlarınızı konuşarak çözmeye çalışın.	
konuş		*Pencereden bakarak düştü.	
bak		*Öğretmen soru sorarak biz yanıtladık.	
sor			

olarak		
Ad	Ek	Örnekler
öğretmen	olarak	Öğretmeniniz olarak size daha çok çalışmanızı öneriyorum.
doktor		Üç yıl yurt dışında öğrenim görüp doktor olarak Türkiye'ye döndü.

Şekil 4. 26. Yeni Hitit Ders Kitabı (-(y)ArAk)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Şekil 4.27’de görüldüğü üzere -(y)ArAk zarf fiili yapısı ile ilgili iki etkinliğe yer verilmiştir. 16. etkinlik biçime yönelik olup öğrenciden iki cümleyi -(y)ArAk zarf fiilini kullanarak birleştirmesi; 17. etkinlik de biçime yönelik olup öğrenciden boşlukları hedef dilsel yapının uygun biçim ile doldurması istenmektedir. Bu bölümdeki etkinlikler cümle düzeyinde kalan mekanik bir alıştırımlardır. Her iki etkinlik de biçime yönelik olup dilin anlam ve kullanımına yönelik etkinliklere yer verilmemiştir. Dolayısıyla öğrencinin dili kullanmasına yönelik iletişim etkinlikleri eksiktir.

16 Yeniden yazalım

- Geçen yıl yalnızca spor yaptım. Kilo verdim.
Geçen yıl yalnızca spor yaparak kilo verdim
- Her gün en az bir litre su için. Güzel bir cilde sahip olun.

- Ayda sadece 600 TL ödeyeceksiniz. Bir araba sahibi olacaksınız.

- İşlerimi önceden planlıyorum. Daha rahat çalışıyorum.

- Alper beni uzun zamandır aramıyor. Beni çok üzüyor.

- Arkadaşının teklifini kabul etmedin. Onu çok kırdın.

17 Tamamlayalım

- Müzik dinle yerek ders çalışmayı çok seviyorum.
- Antalya'ya turist ol _____ geldim ama 10 yıldır burada yaşıyorum
- Her gün işe yürü _____ gidiyorum.
- Hayata pozitif bak _____ bu hastalığı yenebilirsin.
- Ailesini dinle _____ büyük bir hata yaptı.
- İyi bir anne ol _____ çocuklarının bütün sorunlarıyla ilgilenirim.

Şekil 4. 27. Yeni Hitit Ders Kitabı (-(y)ArAk)

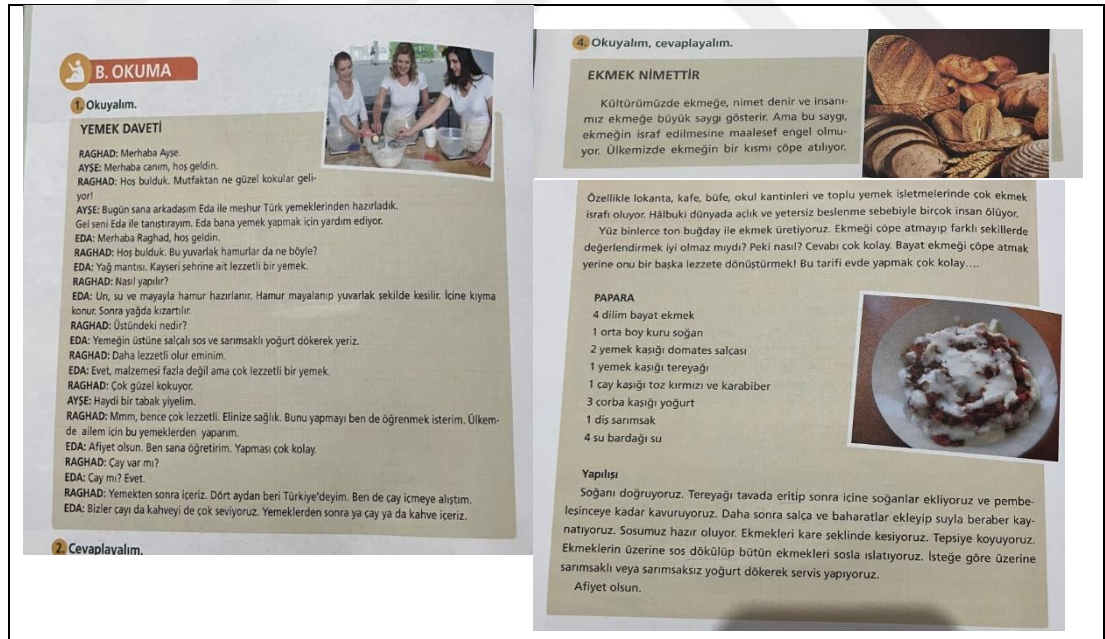
4.2.4. - (y)A ... - (y)A Zarf Fiili

Bu bölümde yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki -(y)A... -(y)A zarf fiilinin verilme şekli incelenip aşağıdaki tabloda yer alan biçim, anlam ve kullanım özellikleri bakımından değerlendirilmiştir.

4.2.4.1. Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretimi Ders Kitabı Seti

a) Bağlamın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)A ... (y)A zarf fiili, Türkçeye Yolculuk A2 ders kitabında, Türk ve Dünya Mutfağı adlı 7. temada verilmiştir. Ünite “Afiyet Olsun!” ile “Dünya Mutfağından Farklı Lezzetler” olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. -(y)ArAk zarf fiili, “Afiyet Olsun!” bölümünde -Ip, -mAdAn, -(y)ArAk zarf fiil yapıları ile verilmiştir. - (y)A ... (y)A zarf fiili yapısının öğretilmesinin amaçlandığı Şekil 4.28’deki “Yemek Daveti” ve Ekmek Nimettir” adlı iki metinde de hedef yapıya hiç yer verilmemiştir. Dolayısıyla - (y)A ... (y)A yapısının biçim, anlam ve kullanımına dair metinden yola çıkılarak yapılan herhangi bir dil analizi çalışması yapılmamaktadır.

Şekil 4. 28. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (- (y)A ... - (y)A)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Tümdengelimli açık öğretim yönteminin tercih edildiği kitapta öğretim, Şekil 4.29’da görüldüğü üzere - (y)A ... (y)A zarf fiili -Ip, -mAdAn, -(y)ArAk zarf fiilleri ile

verilmiştir. Okuma metni ile öğretim kısmı arasında bir ilişkinin kurulmadığı tespit edilmiştir. Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin arttırılabileceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir. - (y)A ... (y)A zarf fiili yapısının öğretim kısmının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: -(y)A ... (y)A zarf fiili yapısının biçimsel özellikleri formül şeklinde iki örnek cümle ile verilmiştir. Formülde ve örneklerde yapının her iki biçim özelliğine de yer verilmiştir. Öğrencilerin ilgili yapının biçim özelliklerine yönelik farkındalıklarını arttırmaya yönelik bir çalışmaya yer verilmemiştir.

Anlam: Örnek iki cümle de - (y)A ... (y)A zarf fiil yapısının “işin gerçekleşme tarzını bildirme” ile “iki işi aynı anda yapma” anlamına yönelik olup yapının ile “işin gerçekleşme sebebini bildirme” anlamları ile ilgili herhangi bir bilinçlendirme çalışması yapılmamıştır.

Kullanım: Örnek olarak yer alan iki cümle herhangi bir bağlama ait olmayıp hedef yapının “Olayların/durumların gerçekleşme tarzlarını ifade ederken” ile “Sıralı olayları/durumları anlatırken” kullanım alanına yöneliktir. Yapının “Olayların/durumların sebeplerini ifade ederken” kullanımına yönelik herhangi bir içerik tespit edilememiştir. Hedef dil yapısının kullanım alanlarına yönelik herhangi öğretime veya bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir.

C. DİL BİLGİSİ
İnceleyelim, öğrenelim.

Fiil+ ek (p)
a-ı → -(y)ıp
e-i → -(y)ıp
o-u → -(y)ıp
ö-ü → -(y)ıp

Ali otobüse bindi.
Ali okula gitti.
Ali otobüse binip okula gitti.

Fiil+ ek (mAdAn)
a-ı-o-u → -madan
e-i-o-ü → -meden

Alışveriş yapmadım.
Eve gittim.
Alışveriş yapmadan eve gittim.

Fiil+ ek (ArAk)
a-ı-o-u → -(y)arak
e-i-o-ü → -(y)erek

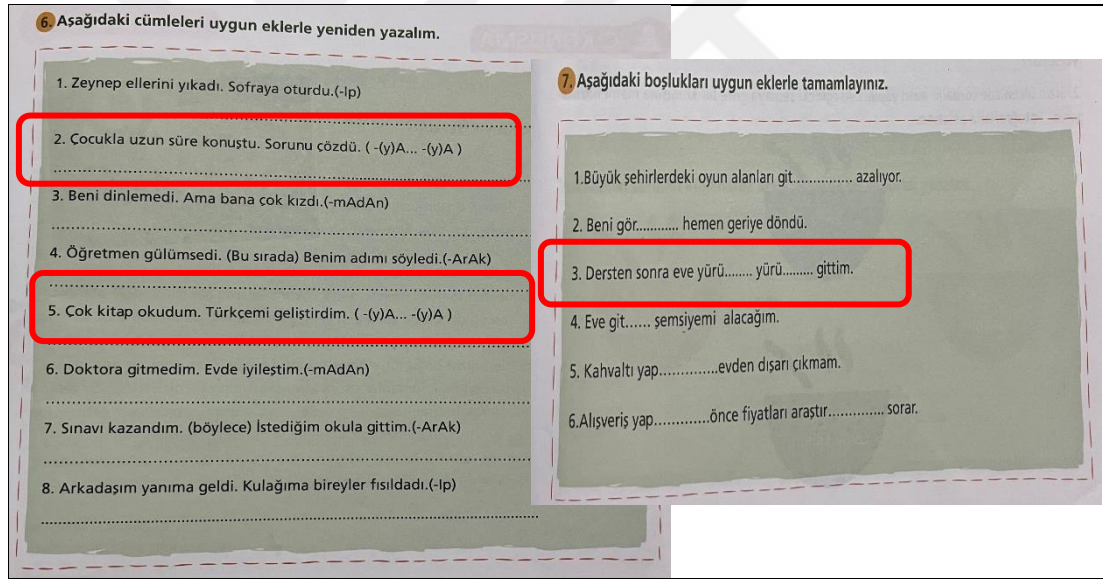
Omer her gün yürüyüş yaptı.
Omer kilo verdi.
Omer her gün yürüyüş yaparak kilo verdi.

Fiil+ ek (y)A... (y)A
a-ı-o-u → -(y)a
e-i-o-ü → -(y)e

Bebek yemeğini üstüne döküyor.
Bebek yemeğini yiyor.
Bebek üstüne dökü dökü yemeğini yiyor.

Şekil 4. 29. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (- (y)A ... - (y)A)

- (y)A... (y)A zarf fiili yapısının etkinlik bölümünde - (y) Ip, -(y)ArAk ve -mAdAn zarf fiilleri ile beraber yer aldığı iki etkinlik vardır. Şekil 4.30’da görüldüğü üzere 6. etkinlikte öğrenciden cümleleri istenilen zarf fiili kullanarak birleştirmesi, 7. etkinlikte ise öğrenciden boşluklara uygun zarf fiilleri yazması istenmektedir. 6. etkinlikte öğrenci bu etkinliği zarf fiillerinin anlamlarını bilmeden istenen yapıya göre yazabilmektedir. Bu etkinlikte - (y)A... (y)A zarf fiiline yönelik sadece iki cümle yer almakta olup her iki cümle de yapının sebep bildirme anlamına yöneliktir. 7. etkinlikte ise sadece bir cümle hedef dil yapısına yöneliktir. Bu bölümdeki etkinliklerin, hedef dil yapısının üç boyutuna yönelik olmadığı tespit edilmiştir. Her iki etkinlik de biçime yönelik olup yeterli değildir. Dilin anlam ve kullanımına yönelik etkinliklere yer verilmemiştir. Dolayısıyla öğrencinin dili kullanmasına yönelik iletişim etkinlikleri eksiktir.

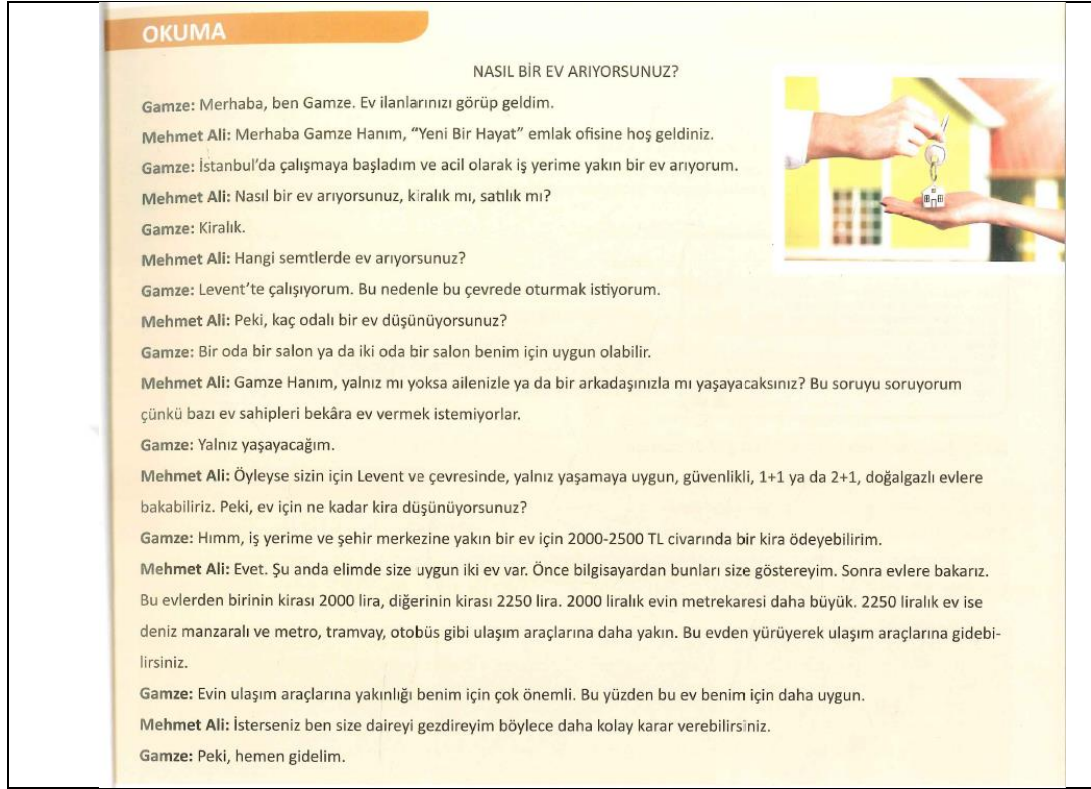
Şekil 4. 30. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (- (y)A ... - (y)A)

4.2.4.2. Yeni İstanbul Ders Kitap Seti

a) Bağlamanın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

- (y)A...-(y)A zarf fiili, Yeni İstanbul B1 ders kitabında, “Yeni Bir Hayat” adlı birinci üniteye verilmiştir. Ünite “Taşınma”, “Hava Bedava Su Bedava” ve “Yeni Bir Şehirde Hayat” adlı üç bölümden oluşmaktadır. - (y)A...-(y)A zarf fiili, ünitenin “Taşınma” adlı birinci bölümünde -(y)ArAk zarf fiil yapısı ile verilmiştir. -(y)A...-(y)A zarf fiili yapısının öğretilmesinin amaçlandığı Şekil 4.31’deki “Nasıl Bir Ev Arıyorsunuz?” adlı

okuma metninde hedef yapıya hiç yer verilmemiştir. Dolayısıyla -(y)A ... (y)A yapısının biçim, anlam ve kullanımına dair metinden yola çıkılarak yapılan herhangi bir dil analizi çalışması yapılmamaktadır.

Şekil 4. 31. Yeni İstanbul Ders Kitabı (- (y)A ... - (y)A)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Şekil 4.32’de görüldüğü üzere tümdengelimli açık öğretim yönteminin tercih edildiği kitapta -(y)A...-(y)A zarf fiili yapısı öğretimde -(y) ArAk zarf fiilinden bağımsız verilmiştir. Okuma metni ile öğretim kısmı arasında bir ilişkinin kurulmadığı tespit edilmiştir. Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin arttırılabileceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir. Öğretimin, -(y)A...-(y)A zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının -a...-a ve -e...-e şekilleri örneklerde yer almaktadır. Ancak bu biçim özellikleri ile ilgili bir açıklamaya veya öğrencinin dikkatini çekmeye yönelik bir çalışmaya yer verilmemiştir.

Anlam: Şekil 32’de görüldüğü üzere ilgili dil yapısının sadece “işin gerçekleşme tarzını bildirme” işlevi (anlam) açık bir şekilde tanım olarak verilmiştir. Bu tanımda

hedef yapının -(y)ArAk zarf fiili ile birbirlerine anlam olarak birbirlerine çok yakın olduğu ifade edilmiştir. Ancak anlam farkının ne olduğu açıklanmamıştır. Yapının “iki işi aynı anda yapma” ile “işin gerçekleşme sebebini bildirme” anlamları ile herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir. Örnek cümlelerde yapının aynı kullanım alanına ait olup cümleler bağlamdan kopuk verilmiş ve anlamlarına yönelik herhangi bir açıklama ya da bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir.

Kullanım: Verilen örneklerde hedef dil yapısının “Olayların/durumların gerçekleşme tarzlarını ifade ederken” kullanım alanına ait cümleler yer almaktadır. Ancak bu cümleler bağlamdan kopuktur. Hedef dil yapısının diğer kullanım alanlarına yönelik herhangi öğretime veya bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir.

Fiil+(y)A fiil+(y)A

Bu zarf-fiil, fiilin nasıl yapıldığını anlatır. Bu zarf fiilde yapılan işin tekrarı söz konusudur. “-ArAk” zarf fiiliyle bu zarf cümleye kattığı anlam, birbirine çok yakındır. Bu nedenle çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılabilirler. *This form also describes the way an action is done and is quite similar to “-ArAk” suffix in terms of meaning, which these two forms almost completely interchangeable. This form also implies that the action mentioned is done repeatedly (e. g. Turistlerle konuşa konuşa İngilizce öğrendim. I have learnt English by talking to tourists again and again.)*

Örnek:

Bilgisayarın karşısında çalışa çalışa gözlerim ağrıdı.
Türkçe konuşa konuşa Türkçemi ilerlettim.
Birbirimizi görmeye görmeye unuttuk.
Piknikte güle oynaya eğlendik.

Şekil 4. 32. Yeni İstanbul Ders Kitabı (- (y)A ... - (y)A)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)A...-(y)A zarf fiili yapısının etkinlik bölümünde şekil 4.33’te görüldüğü üzere iki etkinliğe yer verilmiştir. 7. etkinlik biçime yönelik olup öğrenciden boşlukları yapının uygun biçimi ile doldurması istenmektedir. Verilen cümlelerde zarf fiil yapısının her iki biçim biriminde cümleler yer almaktadır. 8. etkinlik de biçime yöneliktir ancak bu etkinlik -(y)ArAk zarf fiil yapısındadır. Bu etkinlik ile -(y)ArAk ile -(y)A...-(y)A zarf fiillerinin cümleye kattığı anlam olarak aynı olduğunu göstermek açısından konulduğu düşünülmektedir. Ancak bu etkinlikte sadece -(y)ArAk yapısının yer alması etkinliğin amaçlanan hedefini gerçekleştirmesinde yeterli olmayabilir. Bu bölümde yer alan iki etkinlik de hedef dil yapısının sadece biçim boyutuna yönelik olup dilin anlam ve kullanımına yönelik etkinliklere yer verilmemiştir. Dolayısıyla öğrencinin dili kullanmasına yönelik iletişim etkinlikleri eksiktir.

7 Aşağıdaki boşlukları örneklerdeki gibi dolduralım. 1. Spor yap..... yap..... sağlıklı bir insan oldum. 2. Göz gör..... gör..... yalan söylüyor. 3. Adem utan..... sıkıl..... patronundan zam istedi. 4. Ayşe doğum gününü anlat..... anlat..... bitiremedi. 5. O adam her zaman düşün..... düşün..... konuşur.	8 Aşağıdaki cümleleri eşleştirelim. 1. Müzik dinleyerek 2. Şarkı söyleyerek 3. Patlamış mısır yiyerek 4. İstemeyerek 5. Yürüyerek	a. yemek yaparım. b. ders çalışırım. c. okula gideriz. ç. film seyrettik. d. seni üzdüm.
--	---	---

Şekil 4. 33. Yeni İstanbul Ders Kitabı (- (y)A ... - (y)A)

4.2.4.3. Yeni Hitit Ders Kitap Seti

a) Bağlamanın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)A...-(y)A zarf fiili, Yeni Hitit 1. Ders kitabında (A1-A2), 11. ünite (tahmini A2 seviyesi), “Sağlıklı Bir Yaşam” adlı 11. ünite verilmektedir. Ünite “Sağlığınız için”, “Strese Girmeyin” ve “Neyiniz var?” adlı üç bölümden oluşmaktadır. -(y)A...-(y)A zarf fiili, ünitenin “Neyiniz Var?” adlı üçüncü bölümünde verilmektedir. -(y)A...-(y)A zarf fiili yapısının öğretilmesinin amaçlandığı Şekil 4.34’teki “Kendimi İyi Hissetmiyorum” okuma metninde hedef yapı toplamda bir kere kullanılmıştır. Metnin, -(y)A...-(y)A zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının geçtiği kelime metinde işaretlenmemiştir. Metinde geçen kullanım dil yapısının -e...-e biçim birimindedir.

Anlam: Metinde, hedef yapının kullanıldığı örnekte de anlam “işin gerçekleşme tarzını bildirme” çerçevesindedir. Yapının “iki işi aynı anda yapma” ile “işin gerçekleşme sebebini bildirme” anlamları ile herhangi bir cümle yoktur.

Kullanım: Metinde yapının kullanımı, zarf fiilinin “Olayların/durumların gerçekleşme tarzlarını ifade ederken” bağlamında oluşturulmuştur. Sağlıklı yaşam hakkında oluşturulan metin yapının kullanım alanına uygundur. Ancak hedef yapı sadece bir kere kullanıldığından girdi seli yapılmamıştır. Bunun yanı sıra hedef zarf fiil yapısının “Sıralı olayları/durumları anlatırken” ile “Olayların/durumların sebeplerini ifade ederken” kullanım alanının olduğu bir bağlam oluşturulmamıştır.

24 Okuyalım, işaretleyelim Kendimi İyi Hissetmiyorum		Selin : Cem, neyin var? Bugün yüzün bembeyaz. Cem : Kendimi hiç iyi hissetmiyorum. Çok üşüyorum. Selin : Dur bir bakayım. Cem, çok ateşin var. Çok kötü de öksürüyorsun. Cem : Biraz da başım dönüyor. Selin : Sen herhalde grip olacaksın. Bence izin alıp eve git. Cem : Haklısın. En iyisi eve gidip dinlenmek. ... Selin : Alo Cem. Nasıl oldun? Seni çok merak ettim. Cem : Çok iyi değilim. Yolda taksiden indim. Midem bulandı. Bu yüzden eve yürüye yürüye geldim. Selin : Sesin de kısılmış. Hiç itiraz etme, senin için doktora telefon edip randevu alacağım. Cem : Tamam, ama sen de benimle gel.
---	---	--

Şekil 4. 34. Yeni Hitit Ders Kitabı (- (y)A ... - (y)A)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Tümdengelimli açık öğretim yönteminin tercih edildiği kitapta öğretim, -(y)A...-(y)A zarf fiili Şekil 4.35'te görüldüğü üzere verilmiştir. Okuma metni ile öğretim kısmı arasında bir ilişkinin kurulmadığı tespit edilmiştir. Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin arttırılabileceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir. Öğretimin, -(y)A...-(y)A zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının olumlu, olumsuz, ve -y ünsüzü almış hâlleri tablo şeklinde gösterilmiştir. Örnek verilen cümleler, girdinin verildiği bağlamdan bağımsızdır. Örnek olarak dört cümle verilmiştir. Cümlelerde yapının her hâli örneklendirilmiştir. Aynı zamanda yapının yanlış kullanımlarının yer aldığı iki cümle örneği de verilmiştir.

Anlam: Dilsel yapının üç anlamına da yönelik örnek cümleler verilmiştir. Ancak bu cümleler girdinin verildiği bağlamdan kopuktur. Üç farklı cümlede yer alan üç farklı anlam belirtilmemiştir. Ayrıca “Ala ala bu arabayı mı aldın?” cümlesinde yapının ima anlamı vardır. Bu anlam çok sık kullanılmadığı için bu seviyede verilmesi öğrencinin yapıyı anlamlandırmasını zorlaştıracaktır.

Kullanım: Verilen örneklerde hedef dil yapısının üç kullanım alanına ait cümleler yer almasına rağmen cümlelerin bağlamdan kopuktur. Hedef dil yapısının kullanım alanlarına yönelik herhangi öğretime veya bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir.

ULAÇLAR		-(y)E...-(y)E
Eylem		Örnekler
al	-a/-ya...-a/-ya	Yanlış <i>yapa yapa</i> doğru <i>yapmayı</i> öğreneceksiniz.
sev	-e/-ye...-e/-ye	Ala ala bu arabayı mı aldın?
konuş	-maya...maya	Size seve seve eşlik ederim.
yap	-meye...meye	Konuşmaya konuşmaya Türkçeyi unuttum.
bak		Pencereden baka baka düştü.
sor		Öğretmen soru sora sora biz yanıtladık.

Şekil 4. 35. Yeni Hitit Ders Kitabı (- (y)A ... - (y)A)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Şekil 4.36’da görüldüğü üzere -(y)A...-(y)A zarf fiili yapısı ile ilgili iki etkinliğe yer verilmiştir. 27. etkinlik biçime yönelik olup öğrenciden boşlukları hedef zarf fiilin uygun biçimi ile doldurmaları istenmektedir. 28. etkinlikte öğrenciden boşluklara uygun kelimeleri yazması istenmektedir. Bu etkinlikte öğrencinin kelimelerin anlamını bilmesi yeterlidir. Dolayısıyla bu etkinlik anlama yöneliktir denebilir. Genel olarak bu bölümdeki etkinliklerin, hedef dil yapısının üç boyutuna yönelik olmadığı tespit edilmiştir. Öğrencinin dili kullanmasına yönelik iletişim etkinlikleri eksiktir.

27 Tamamlayalım

1. Ayşe vitrinlere bak *a* bak *a* yürüyor.
2. Çocuk elindeki ciğolatayı ye _____ ye _____ bize doğru geliyor.
3. Gel _____ gel _____ bizim evin yolunu unutun.
4. Adam söylen _____ söylen _____ işini yapıyor.
5. Spor yap _____ yap _____ kilo aldım.
6. İnsanlar konuş _____ konuş _____, hayvanlar koklaş _____ koklaş _____ anlaşıyor.
7. Görüş _____ görüş _____ birbirimizden uzaklaştık.

28 Yerleştiririm

bata çıka • düşe kalka • bile bile • ağılaya sızlaya
güle oynaya • seve seve • istemeye istemeye
hıckıra hıckıra • dura kalka

1. Çocuklar karda *bata çıka* yürüyorlar.
2. Genç kız _____ arkadaşlarıyla buluşmaya gitti.
3. Bebekler _____ yürümeyi öğrenirler.
4. Kadın gözyaşları içinde _____ hayatını anlattı.
5. Ahmed’in sinemaya gitme teklifini _____ kabul ettim. Çünkü macera filmlerinden hiç hoşlanmam.
6. Sen benim en iyi arkadaşısın. Sana _____ yardım ederim.
7. Çok yorgunum, görüyorsun. Bunu _____ benden işleri bitirmemi istiyorsun.
8. Kar nedeniyle iki saatlik yolu _____ beş saatte gidebildik.
9. Filmin son sahnesi çok acıydı. Kendimi tutamayıp _____ ağladım.

Şekil 4. 36. Yeni Hitit Ders Kitabı (- (y)A ... - (y)A)

4.2.5. -(y) All Zarf Fiili

Bu bölümde yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki -(y)All zarf fiilinin verilme şekli incelenip aşağıdaki tabloda yer alan biçim, anlam ve kullanım özellikleri bakımından değerlendirilmiştir.

-(y)All zarf fiilinin “Hâla devam eden işin başlama zamanını bildirme” anlamı bu yapının yanı sıra -Dık+iyelik+dAn beri ile -DI-All zarf fiilleri ile de verilebilir. Kitapların incelemesi bu çerçevede yapılmıştır. Bu incelemeye -Dık+iyelik+dAn beri ile -DI-All zarf fiillerinin diğer anlamları dâhil edilmemiştir.

4.2.5.1. Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretimi Ders Kitap Seti

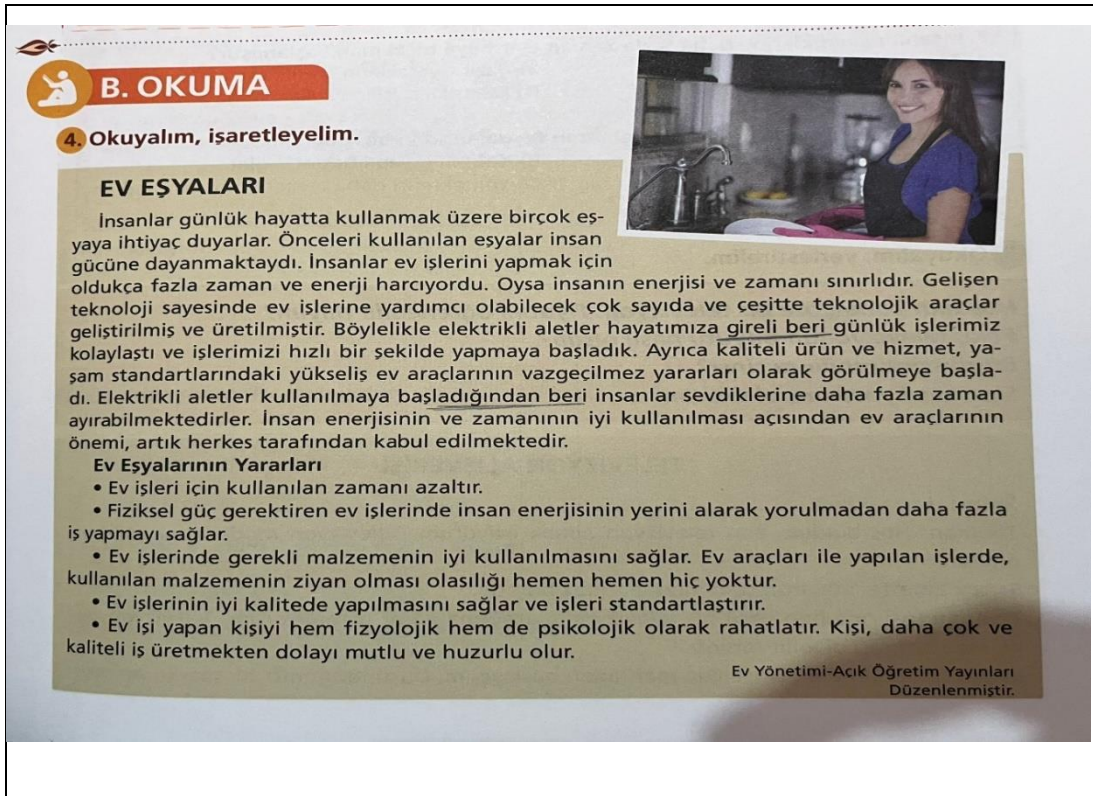
a) Bağlamın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)All zarf fiili, Türkçeye Yolculuk B1 ders kitabında, Teknoloji Her Yerde adlı 6. temada verilmiştir. Ünite “Ev Eşyalarımız” ile “Akıllı İcatlar” olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. -(y)All zarf fiili, “Ev Eşyalarımız” bölümünde “-Dık+iyelik+dAn beri” ile “-DI-All” zarf fiil yapıları ile verilmiştir. Ünite hedef zarf fiil yapısının öğretiminden önce art arda üç ayrı okuma metni verilmiştir. Bu metinlerden iki tanesinde (Televizyon Alışverişi, Çamaşır Makinesi Kullanım Kılavuzu) hedef yapı hiç kullanılmamıştır. Şekil 4.37’de yer alan Ev Eşyaları adlı metinde -(y)All zarf fiili yapısı bir kere yer verilmiştir. Çamaşır Makinesi Kullanım Kılavuzu adlı metinde üç dil yapısı da kullanılmadığından; Televizyon Alışverişi metninde ise sadece “-Dık+iyelik+dAn beri” ile “-DI-All” yapıları birer kere kullanıldığından bu metinler incelemeye dâhil edilmemiştir. Metnin, -(y)All zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının geçtiği kelime metinde işaretlenmemiştir. Hedef dil yapısının bir kere kullanıldığı metinde yapı “gireli beri” şeklinde verilmiştir. Hedef dil yapısı cümleye zaten -dAn beri anlamı verdiği için bu şekilde bir kullanım doğru değildir. Ayrıca hedef yapının -alı biçim birimine yönelik bir kullanım görülmemiştir. Yapının bağlamda sadece bir kere kullanılmasıyla dil yapısının öğrencinin fark etmesini sağlayacak kadar bir girdi selinin olmadığı görülmüştür.

Anlam: Metinde, hedef yapının kullanıldığı örnekte anlam “Hâlâ devam eden işin başlama zamanını bildirme” çerçevesindedir. Metinde hedef yapının “İşin başlamasının ardından geçen süreyi bildirme” anlamına yer verilmemiştir.

Kullanım: Metinde yapının kullanımı zarf fiilinin “Günümüzde devam eden geçmiş olaylar ve durumları anlatırken” bağlamında oluşturulmuştur. Bağlam yapının kullanım alanına uygun olmasına rağmen yapının kullanım sıklığının az olması bağlamı işlevsiz kılmaktadır.

Şekil 4. 37. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-y) AII)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Şekil 4.38’de görüldüğü üzere -AII zarf fiili -Dık+iyelik+dAn beri ve -DI-AII zarf fiilleri ile verilmiştir. Bu yapıların ne olduğuna dair bir başlık verilmemiştir. Hedef dil yapılarının kullanıldığı altı cümle grubu üzerinden öğretim gerçekleştirilmiştir. Ancak bu cümleler bağlamdan bağımsız olup okuma metni ile bu bölüm arasında bir ilişki kurulmamıştır. Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin arttırılabileceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir.

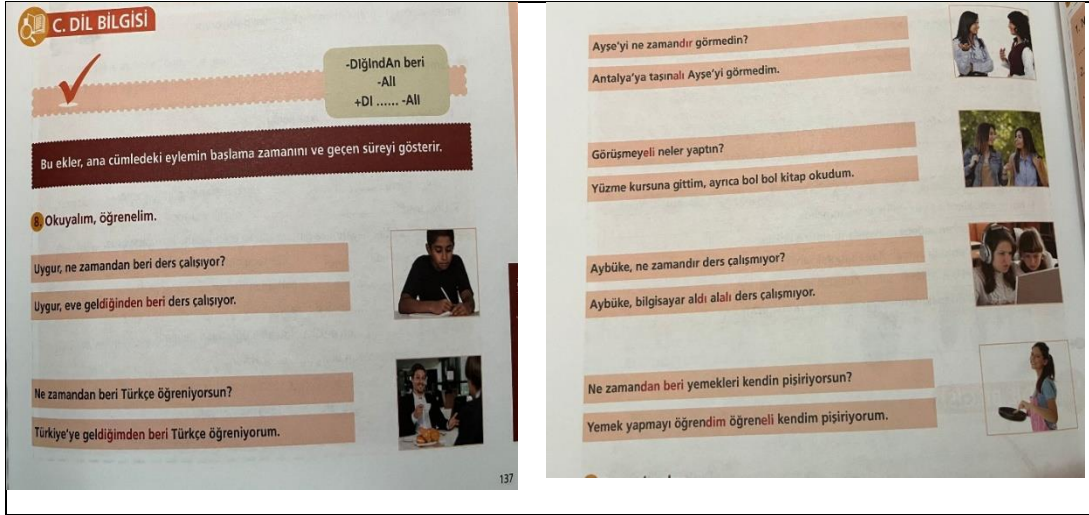
-All zarf fiili yapısının öğretim kısmının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Kutucuk içerisine “-All, -DIğIndAn beri, -DI...-All” yapısı verilmiştir. Kutucukta yer alan yapıların nasıl biçimlendiklerine yönelik açıklamaya yer verilmemiştir. Bu durum öğrencinin hedef yapıları anlamlandırmasını zorlaştırabilir. Her dil yapısı ile ilgili herhangi bir açıklama yapılmadan ikişer örneğe yer verilmiştir. Bu örnekler soru cevap şeklindedir. Bu cümlelerde hedef yapıların biçim özelliklerinin hepsi gösterilmemiştir. Ayrıca öğrencilerin ilgili yapının biçim özelliklerine yönelik farkındalıklarını arttırmaya yönelik bilinçlendirme çalışmalarına yer verilmemiştir.

Anlam: Hedef yapıların anlamı ile ilgili “Bu ekler, ana cümledeki eylemin başlama zamanını ve geçen süreyi gösterir.” şeklinde bir tanım yapılmıştır. Bu tanım yetersiz ve yanıltıcıdır. Bu eklerin ortak anlamı “Hâlâ devam eden işin başlama zamanını bildirme”dir. Kitapta belirtilen “geçen süreyi gösterme” anlamı sadece -All zarf fiil yapısına ait olup -DIğIndAn beri, -DI...-All yapıları bu anlamı vermezler.

-All yapısında verilen iki örnek cümle de yapının “Hâlâ devam eden işin başlama zamanını bildirme anlamında olup “İşin başlamasının ardından geçen süreyi bildirme” anlamı ile ilgili örneğe yer verilmemiştir. Ayrıca hedef yapının anlam farklılıklarını göstermeye yönelik herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Kullanım: Bu bölümde yer alan cümleler ve görseller öğrenciye dil yapısının kullanım alanı ile ilgili herhangi bir bilgi vermemektedir. Hedef dil yapısının kullanım alanlarına yönelik herhangi öğretime veya bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir.

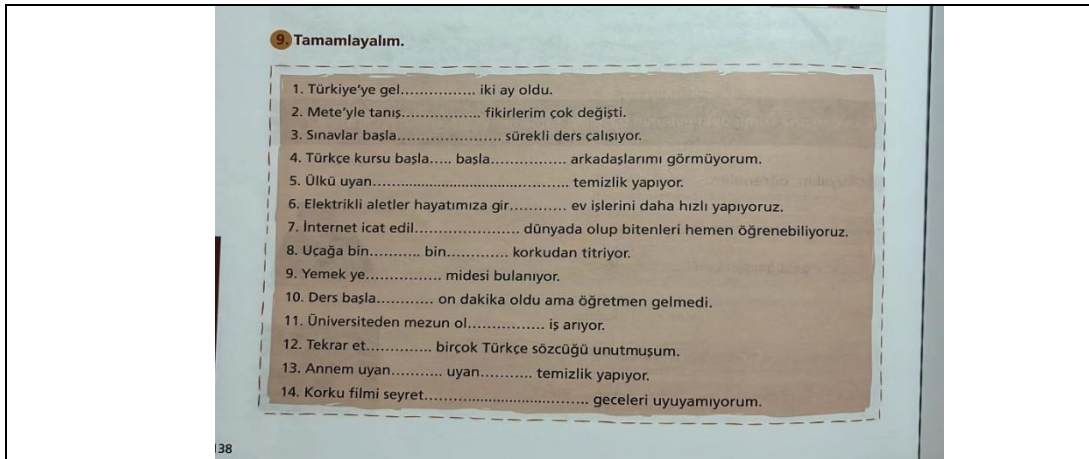

Şekil 4. 38. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y) Ali)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

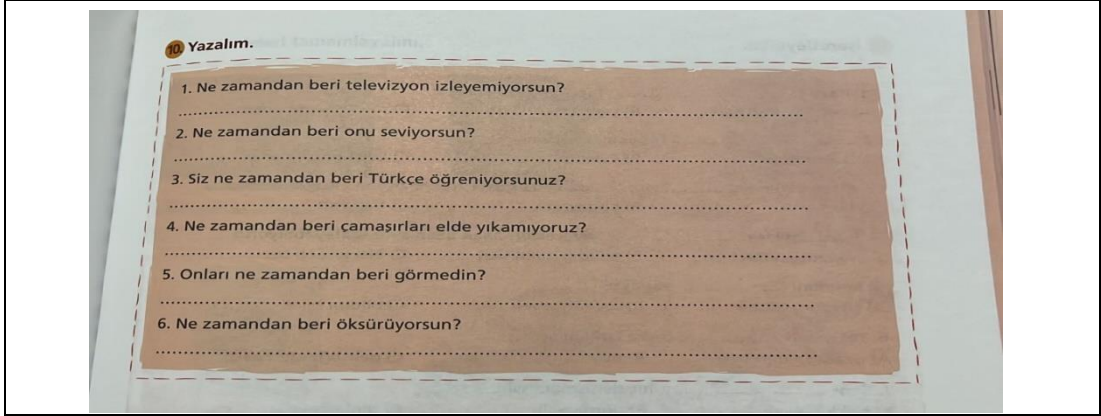
-(y)Ali zarf fiili yapısının etkinlik bölümünde -DiğİndAn beri, -DI...-AlI zarf fiilleri ile beraber yer aldığı dört etkinlik vardır. Şekil 4. 39'da görüldüğü üzere 9. etkinlikte öğrenciden cümleleri boşlukları uygun dil yapısının biçimi ile tamamlanması istemektedir. Bu etkinlikte bir boşluğa üç yapının da yazılabildiği cümleler mevcuttur. Ancak bu etkinlikte sadece -AlI zarf fiiline ait olan “İşin başlamasının ardından geçen süreyi bildirme” anlamına ait olan cümleler de var. Öğrenci bu etkinliği yaparken yapının bu anlamını bilmediği için her boşluğa üç yapı da gelebilir düşüncesi ile bu cümlelere uygun olmayan -DiğİndAn beri, -DI...-AlI yapılarını yazabilir. Örneğin;

- Türkiye'ye geleli iki ay oldu. (doğru)
- Türkiye'ye geldiğimden beri iki ay oldu. (yanlış)
- Türkiye'ye geldim geleli iki ay oldu. (yanlış)

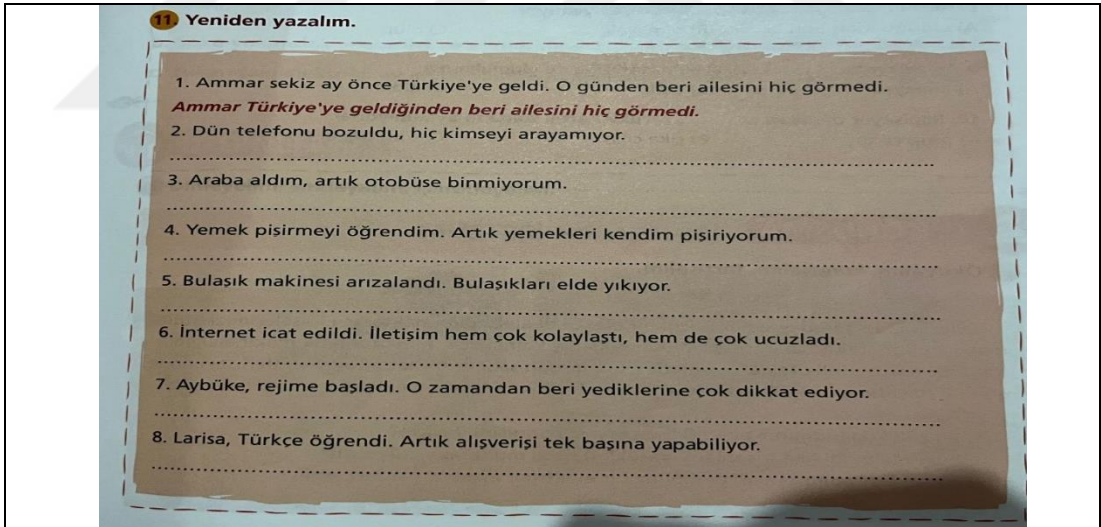
Şekil 4. 39. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y) Ali)

Şekil 4.40'taki 10. etkinlikte öğrenciden soruları cevaplandırması istenmektedir. Soruların hepsinde -dAn beri yapısı kullanılmıştır. Dolayısıyla öğrenci tüm cevapları -dAn beri ile -DIĞIndAn beri dil yapıları ile doldurabilir.

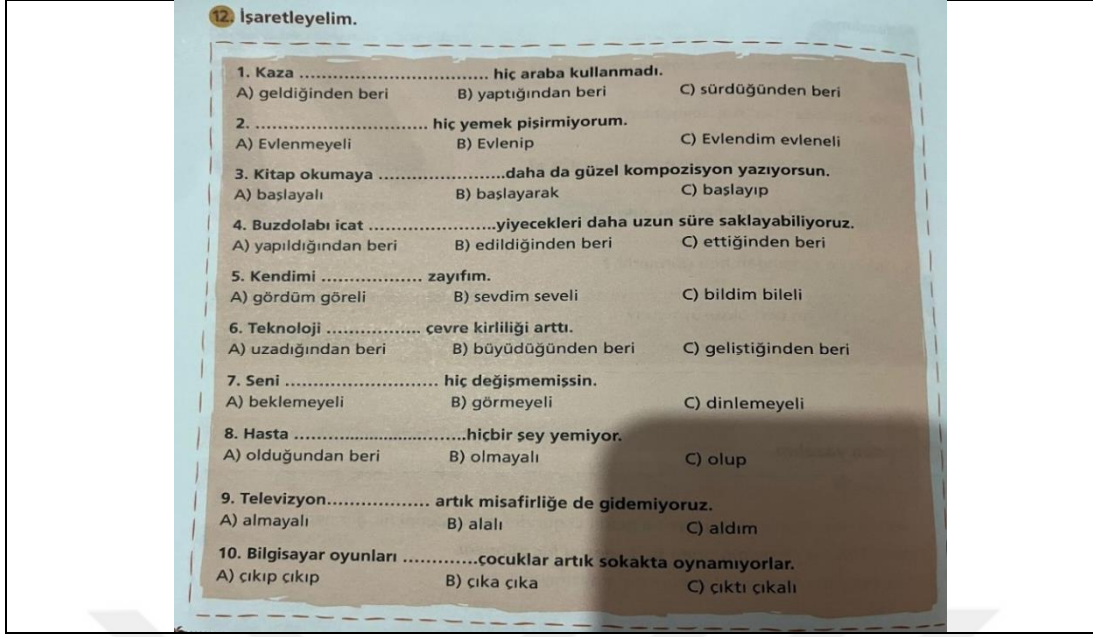
Şekil 4. 40. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y) AlI)

Şekil 4.41'deki 11. Etkinlikte öğrencilerden cümleleri hedef dil yapılarını kullanarak birleştirmeleri istenmektedir. Etkinlikte yapı tercihi öğrenciye bırakılmıştır. Bu etkinlik hedef dil yapısının biçim ve anlam özelliklerine yöneliktir.

Şekil 4. 41. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-(y) AlI)

Şekil 4.42'deki 12. etkinlikte öğrencilerden boşluklara uygun yapıyı işaretlemesi istenmektedir.

Şekil 4. 42. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı -(y) Ali

Bu bölümdeki etkinliklerden 9. etkinlik biçime, 10, 11 ve 12. etkinlik biçim ve anlama yönelik olup hedef dil yapısının kullanımına yönelik etkinliklere yer verilmemiştir. Verilen etkinlikler yapıya yönelik olup öğrencinin dili kullanmasını sağlayan iletişim etkinliklerine yer verilmemiştir.

4.2.5.2. Yeni İstanbul Ders Kitap Seti

a) Bağlamın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)Ali zarf fiili, Yeni İstanbul B1 ders kitabında, “Bir Dünya Kültür” adlı altıncı üniteye verilmiştir. Ünite “Kültürel Farklılıklar”, “Hayat tarzları” ve “Festivaller” adlı üç bölümden oluşmaktadır. -(y)Ali zarf fiili, ünitenin “Festivaller” adlı üçüncü bölümünde -Dık+iyelik+dAn beri ile -DI-Ali zarf fiil yapıları ile verilmiştir. -Ali zarf fiili yapısının öğretilmesinin amaçlandığı Şekil 4.43’teki “Bir Dünya Festival” adlı metinde hedef yapıya hiç yer verilmemiştir. Dolayısıyla -Ali yapısının biçim, anlam ve kullanımına dair metinden yola çıkılarak yapılan herhangi bir dil analizi çalışması yapılmamaktadır.

Şekil 4. 43. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-(y) AII)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Şekil 4.44'te görüldüğü üzere -AII zarf fiili -Dık+iyelik+dAn beri ve -DI-AII zarf fiilleri ile verilmiştir. Konunun zarf fiiller olduğu başlıkla belirtilmiştir. Üç dil yapısı da formül şeklinde verilmiş olup formüllerde bu yapıların fiile geldiği açıkça belirtilmiştir. Öğretim bir tanım ve örnek üç cümle üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu cümleler bağlamdan bağımsız olup okuma metni ile bu bölüm arasında bir ilişki kurulmamıştır. Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin arttırılabileceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir.

-All zarf fiili yapısının öğretim kısmının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Zarf fiiller başlığı altında “fiil+DiğIndAn beri, fiil+(y)All, fiil+DI fiil+(y)All” formülleri verilmiştir. Kutucukta yer alan yapıların nasıl biçimlendiklerine yönelik açıklamaya yer verilmemiştir. Örnek olarak aynı anlamda üç yapının da kullanıldığı üç cümle verilmiştir. Cümlelerde -All yapısının -alı biçimi yer almakta olup -eli biçimi ile ilgili örneğe yer verilmemiştir. Öğrencilerin ilgili yapının biçim özelliklerine yönelik farkındalıklarını arttırmaya yönelik bilinçlendirme çalışmalarına yer verilmemiştir.

Anlam: Hedef yapıların anlamı ile ilgili “Bu zarf fiiller, temel cümledeki eylemin başlama zamanını ve eylemin hâlâ devam ettiğini gösterir.” tanımı yapılmıştır. Bu tanım eksiktir. Bu eklerin ortak anlamı “Hâlâ devam eden işin başlama zamanını bildirme”dir. Ancak -All yapısının bu anlamının yanı sıra “İşin başlamasının ardından geçen süreyi bildirme” anlamı da vardır. Burada üç yapı birlikte verildiği için ortak anlamlarının verildiği düşünülmektedir.

Kullanım: Bu bölümde yer alan cümleler öğrenciye dil yapısının kullanım alanı ile ilgili herhangi bir bilgi vermemektedir. Hedef dil yapısının kullanım alanlarına yönelik herhangi öğretime veya bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir.

DİL BİLGİSİ

Zarf-Fiiller

fiil + DiğIndAn beri	fiil + (y)All	fiil + DI fiil + (y)All
----------------------	---------------	-------------------------

Bu zarf fiiller, temel cümledeki eylemin başlama zamanını ve eylemin hâlâ devam ettiğini gösterir.
These adverbial suffixes refer to the starting point of an action and describes continuity. They function in the same way with “since” in English, in the sense that they all refer to a specific point in time in the past and imply that the action covers a significant duration. (e. g. İşimi değiştirdiğimden beri çok mutsuzum. I have been quite unhappy since I changed my job.)

Örnek:
Türkiye’ye geldiğimden beri suşi yemedim.
Türkiye’ye geleli suşi yemedim.
Türkiye’ye geldim geleli suşi yemedim.

“Cümlede zarf fiilden önce “son” sözcüğü varsa sadece -“DiğIndAn beri” zarf fiili kullanılır.
Samet’i son gördüğümünden beri çok değişmiş.”

Şekil 4. 44. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-(y) All)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)All zarf fiili yapısının etkinlik bölümünde -DIğIndAn beri, -DI...-All zarf fiilleri ile beraber yer aldığı bir etkinlik vardır. Şekil 4.45'te görüldüğü üzere öğrencilerden cümleleri hedef dil yapılarını kullanarak birleştirmeleri istenmektedir. Etkinlikte yapı tercihi öğrenciye bırakılmıştır.

5 Aşağıdaki cümleleri “-(y)All”, “-DI -(y)All”, “-DIğIndAn beri” zarf-fiilleriyle yeniden yazalım.

1. Okul tatil oldu. O zamandan beri beni aramıyor.	6. Ben buraya geldim. O zamandan bu yana Arapça konuşmadım.
2. Evlendi. O zamandan beri onu görmedim.	7. Ülkesine döndü. Arkadaşımı bir daha görmedim.
3. Yola çıktık. O zamandan beri bir şey yemedik.	8. Oğlum o filmi seyretti. O zamandan beri her şeyden korkuyor.
4. Ameliyat oldun. O zamandan beri çok kilo verdin.	9. Masaya oturdu. O zamandan beri gevezelik ediyor.
5. Kaza haberini duydu. O zamandan beri çok üzgün.	10. Demir, evlendi. O zamandan beri evine erken geliyor.

Şekil 4. 45. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-(y) All)

Bu etkinlik hedef dil yapısının biçimine ve anlamına yöneliktir. Verilen etkinlikler yapıya yönelik olup sayıca yetersizdir. Öğrencilerin kullanım alanlarında doğru biçimlerle kullanabilmesine yönelik etkinlikler eksiktir. Öğrencinin dili kullanmasını sağlayan iletişim etkinliklerine yer verilmemiştir.

4.2.5.3. Yeni Hitit Ders Kitap Seti

a) Bağlamın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)All zarf fiili, Yeni Hitit 2. Ders kitabında (B1 Seviyesi), 4. Ünite “Bu Yıl Moda Ne?” adlı 4. ünite verilmektedir. Ünite “Modanın Dünyası, Bugünü”, “Vitrinde Neler Var?” ve “Bu Benim Tarzım” adlı üç bölüme ayrılmıştır. -(y)All zarf fiili, ünitenin “Bu Benim Tarzım” adlı birinci bölümünde -DI...-(y)All zarf fiil yapısı ile verilmektedir. Ancak bu yapının yer aldığı herhangi bir metin bağlamı olmadığından -All yapısının biçim, anlam ve kullanımına dair metinden yola çıkılarak herhangi bir dil analizi çalışması yapılmamaktadır.

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-All zarf fiilinin biçim özellikleri gösterilerek örnek cümleler verilmektedir. Bundan dolayı tüm dengeli açık öğretim yönteminin tercih edildiği söylenebilir. Okuma metninde yapı kullanılmadığı için hedef yapının biçim, anlam ve kullanımına dair herhangi bir dil analizi çalışmasına rastlanmamıştır.

Şekil 4.46’da görüldüğü üzere -All zarf fiili “(DI)... (y)ElI” başlığında verilmiştir. Konu, ulaçlar başlığı altında verilmiştir. Öğretimde verilen cümleler bağlamdan bağımsızdır. Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin arttırılabileceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir. -All zarf fiili yapısının öğretim kısmının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Tabloda yapının, tüm biçim birim özellikleri ayrıntılı olarak verilmiştir. Cümlelerin yanlış kullanımı tabloda kırmızı renkli cümleyle verilmiştir. Öğrencilerin ilgili yapının biçim özelliklerine yönelik farkındalıklarını arttırmaya yönelik bilinçlendirme çalışmalarına yer verilmemiştir.

Anlam: -(y)All zarf fiil yapısı dört cümlede geçmektedir. Hedef yapıların iki anlamı ile ilgili herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Ancak kırmızı renkli yazılan “Onu görmedim görmeyeli üç yıl oldu.” cümlesinde -(y)All yapısının “İşin başlamasının ardından geçen süreyi bildirme” anlamının -DI...-(y)All yapısında verilemeyeceği gösterilmiştir. Öğrencilerin ilgili yapının anlamlarına yönelik farkındalıklarını arttırmaya yönelik bilinçlendirme çalışmalarına yer verilmemiştir.

Kullanım: Bu bölümde yer alan cümleler öğrenciye dil yapısının kullanım alanı ile ilgili herhangi bir bilgi vermemektedir. Hedef dil yapısının kullanım alanlarına yönelik herhangi öğretime veya bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir.

ULAÇLAR					(-DI)...-(y)ElI
Eylem	Ek	Kişi Eki	—	Ek	Örnekler
gör	-dı/-di/-du/-dü	-m		-alı/-yalı	Bu kursa katıldım katıllı tatile gidemedim.
bırak	-tı/-ti/-tu/-tü	-n		-eli/-yeli	Geç kaldınız. Ders başlayalı yarım saat oldu.
gel		—			Görüşmeyeli kilo almışsın.
görüŧ		-k			Onu görmeyeli yıllar oldu.
katıl		-niz/-niz/-nuz/nüz			Sigarayı bırakalı daha az öksürüyorum.
		—			Türkiye’ye geldim geleli Türkçe öğreniyorum.
	...	...	...	...	Arkamızdakiler film başladı başlayalı konuşuyorlar.
			-ma	-yalı	Onu görmedim görmeyeli üç yıl oldu.
			-me	-yeli	

Şekil 4. 46. Yeni Hitit Ders Kitabı (-(y) All)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Şekil 4.47’de görüldüğü üzere -(y)All yapısına yönelik sadece bir etkinlik yer almaktadır. Etkinlikte, öğrenciden cümlelere uygun filleri seçmeleri ve zarf fiil yapısında boşluklara yazmaları istenmektedir. Bu etkinlik biçime yönelik olup anlama ve kullanıma yönelik etkinlikler eksiktir. Öğrencinin dili kullanmasına yönelik iletişim etkinlikleri yoktur.

17 Yerleştirilim

görmek • doğmak • değıştirmek • izlemek • çıkmak • almak • yerleşmek • artmak
gelmek • hazırlanmak • bilmek • tanımak

1. Ayşe’yi görmeyeli yıllar oldu. Ne kadar büyümüş.
2. Magazin programları _____ ünlülerin özel yaşamlarına saygı kalmadı.
3. Yeni arabayı _____ yüzünü göremiyoruz. Nerelerdesin?
4. Tatile _____ beş yıl oldu. Bu yıl bir ay tatil yapacağım.
5. Giyim tarzını ve saç şeklini _____ sanki on yıl gençleşmiş görünüyor.
6. O filmi _____ etkisinden kurtulamadım. İnanılmaz güzeldi.
7. Antalya’ya _____ daha iki ay oldu ama yıllardır burada yaşıyor gibiyim.
8. Kızım _____ yeni bir hayata başlamış gibiyim. Annelik çok farklı bir duygu.
9. Buraya en son on yıl önce gelmiştim. _____ epeyce değışmiş buralar.
10. A: Haydi, hazır mısın? Çıkalım.
B: Çoktan, ben _____ yarım saat oldu.
11. Kendimi _____ balığı çok severim. Haftada en az iki kez balık yerim.
12. Seni _____ bütün hayatım değışti.

Şekil 4. 47. Yeni Hitit Ders Kitabı (-(y) All)

4.2.6. -InCA Zarf Fiili

Bu bölümde yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki -InCA zarf fiilinin verilme şekli incelenip aşağıdaki tabloda yer alan biçim, anlam ve kullanım özellikleri bakımından değerlendirilmiştir.

4.2.6.1. Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretimi Ders Kitap Seti

a) Bağlamın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)InCA zarf fiili, Türkçeye Yolculuk B2 ders kitabında, Güzel Sanatlar adlı 2. ünite de verilmiştir. Ünite “Hangisini Tercih Edersiniz?” ile “Ünlü Ressam ve Müzisyenler” olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. -(y)InCA zarf fiili, “Hangisini Tercih Edersiniz?” bölümünde “-InCAyA kadar” ve “-AnA kadar” zarf fiil yapılarıyla verilmiştir.

Ünite de hedef zarf fiil yapısının öğretiminden önce art arda iki ayrı okuma metni (Güzel Sanatlar Nedir?, İki Cami Arasında Mihrimah Sultan) verilmiştir. Ancak bu metinlerde hedef yapı kullanılmamıştır. -InCA, dil bilgisi bölümünde öğretim öncesi

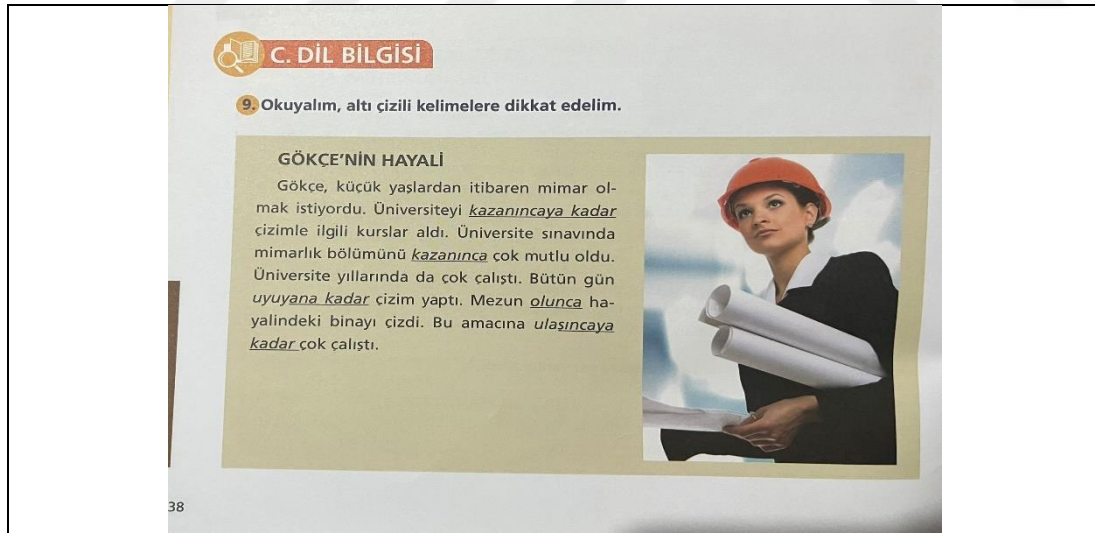
verilen kısa bir metinde gösterilmiştir. Şekil 4.48’de görüldüğü üzere Gökçe’nin Hayali adlı metinde hedef yapı bir kere kullanılmıştır.

-(y)InCA zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısı metinde bir kere ve -ınca biçim birimi ile verilmiştir. Yapının -ince, -unca, -ünce ile -y sesi almış hâllerindeki kullanımlarına yer verilmemiştir. Hedef dil yapısının metin öncesinde ayrı bir metinde ve altının çizilerek verilmesinin öğrencinin dikkatini çekeceği düşünülmektedir. Ancak yapının kullanım sayısı itibarıyla yetersiz olduğu görülmektedir.

Anlam: Metinde yer alan “Üniversite sınavını kazanınca çok mutlu oldu.” cümlesinde yapı zaman anlamının yanı sıra baskın olarak “İşin gerçekleşme sebebini bildirme” anlamında oluşturulmuştur. Yapının “Art arda gerçekleşen iki işin birbirine bağlı olduğunu bildirme” anlamında cümlelere bağlamda yer verilmediği görülmektedir.

Kullanım: Metnin bağlamı hedef dil yapısının “Sıralı olayları durumları anlatırken” ile “Olayların sebeplerini anlatırken” kullanım alanlarına uygundur.

Şekil 4. 48. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-InCA)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Şekil 4.49’da görüldüğü üzere -InCA zarf fiili -InCAyA kadar ve -AnA kadar yapıları ile verilmiştir. Konunun zarf fiiller olduğu başlıkla belirtilmiştir. Üç dil yapısı da formül şeklinde verilmiş olup formüllerde bu yapıların fiile geldiği açıkça

belirtilmiştir. Öğretim bir tanım ve örnek iki cümle üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu cümleler bağlamdan bağımsız olup okuma metni ile bu bölüm arasında bir ilişki kurulmamıştır. Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin arttırılabileceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir.

-(y)Inca zarf fiili yapısının öğretim kısmının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Yapının -inca, -ince, -unca, -ünce olmak üzere dört biçim özelliği gösterilmiştir. Ünlü ile biten fiillerden sonra gelen -y sesi biçim özelliği gösterilmemiştir. Örnek olarak yer alan iki cümlede -unca, -ince biçimleri gösterilmiştir. Öğrencilerin ilgili yapının biçim özelliklerine yönelik farkındalıklarını arttırmaya yönelik bilinçlendirme çalışmalarına yer verilmemiştir.

Anlam: Örnek olarak verilen iki cümle de bağlamdan bağımsız olup yapının “Art arda gerçekleşen iki işin birbirine bağlı olduğunu bildirme” anlamındadır. Yapının “İşin gerçekleşme sebebini bildirme” anlamına yönelik herhangi bir içeriğe yer verilmemiştir.

Kullanım: Öğretim kısmında örnek verilen cümleler yapının “Sıralı olayları durumları anlatırken” kullanım alanında olup yapının “Olayların sebeplerini anlatırken” kullanım alanına yer verilmemiştir. Hedef dil yapısının kullanım alanlarına yönelik herhangi öğretime veya bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir.

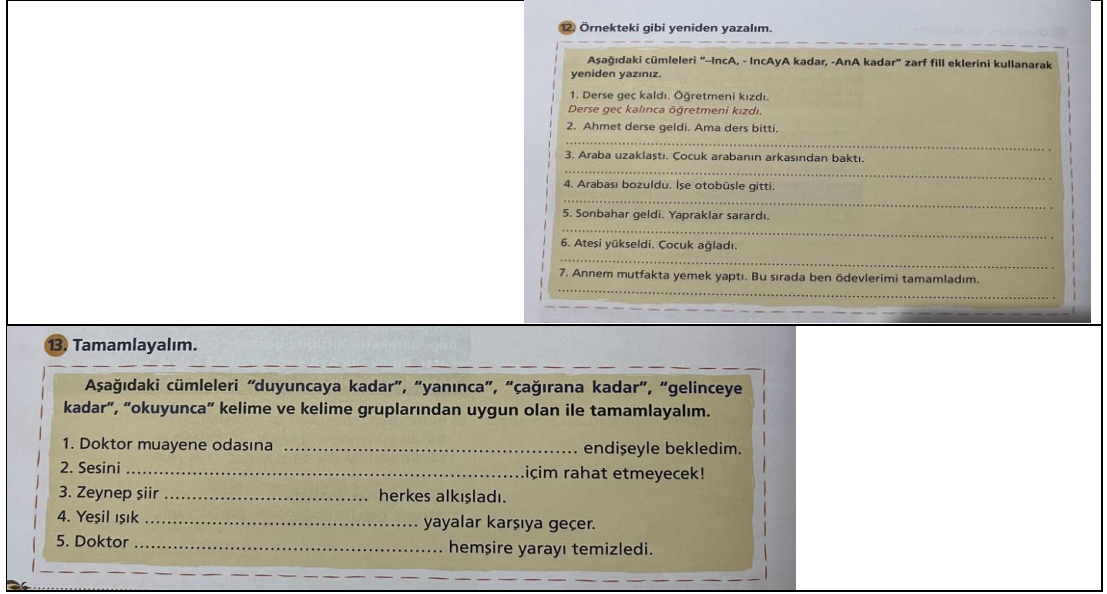
10. Okuyalım, inceleyelim.		
Zarf Fiil Eki		
-IncA	-ınca/-ince/-unca/-ünce	“-IncA zarf fiil eki bir fiile eklenerek kendisinden sonra gelen eylemin hemen, ardı sıra yapılacağını ya da yapıldığını gösterir. Cümleye zaman anlamı katar.” a) Mezun <u>oldu</u>. <u>Sonra</u> hayalindeki binayı çizdi. Mezun <u>olunca</u> hayalindeki binayı çizdi. b) Ders bitecek sonrasında eve gideceğim. Ders <u>bitince</u> eve gideceğim.
-IncAyA kadar	-incaya kadar/-inceye kadar/-uncaya kadar/-ünceye kadar	“-IncAyA kadar zarf fiil eki kendisinden sonra gelen eylemin, hareketin bittiğini göstermektedir. Cümleye zaman anlamı katar.” a) Üniversiteyi kazanmak için çizimle ilgili kurslar aldı. Üniversiteyi <u>kazanınca</u> <u>kadar</u> çizimle ilgili kurslar aldı. b) Cocuğu uyutmak için annesi ninni söyledi. Cocuk <u>uyuyuncaya</u> <u>kadar</u> annesi ninni söyledi.
-AnA kadar	-ana kadar/ -ene kadar	“-AnA kadar zarf fiil eki kendisinden sonra gelen eylemin, hareketin bittiğini gösterir. Cümleye zaman anlamı katar. Bu ek -IncAyA kadar zarf fiil ekiyle aynı anlam ve görevde kullanılır.” a) Bütün gün çizim yaptı <u>sonra</u> uyudu. Bütün gün <u>uyuyana</u> <u>kadar</u> çizim yaptı. Bütün gün <u>uyuyuncaya</u> <u>kadar</u> çizim yaptı. b) “Evde yemek yaptı sonra misafir geldi. Misafir <u>gelene</u> <u>kadar</u> evde yemek yaptı.”

Şekil 4. 49. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-IncA)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)IncA zarf fiili yapısının etkinlik bölümünde -IncAyA kadar ve -AnA kadar yapılarının yer aldığı üç etkinlik yer almaktadır. Şekil 4.50’de görüldüğü üzere 11. etkinlikte öğrenciden cümlelerdeki boşlukları uygun fiil ve zarf fiil ekli ile tamamlaması; 12. etkinlikte iki ayrı cümleyi uygun zarf fiili seçerek tamamlaması; 13. etkinlikte ise öğrenciden boşlukları uygun kelime grupları ile tamamlaması istenmektedir. Üç etkinlik yapıya yönelik olup hedef yapının iletişimine yönelik anlam ve kullanım etkinlikleri eksiktir.

11. Yerleştirelim.	
yürü- / gel- / gör- / konuş- / bitir- / eri- / yaz-	
Aşağıdaki boşlukları, yukarıdaki fiilleri kullanarak dolduralım.	
1. Seni	çok heyecanlandı.
2. Kardeşimle okuldan eve	kadar çok yorulduk.
3. Ödevimi	kadar dışarı çıkmam yasak.
4. Arkadaşımla	her şey ortaya çıktı.
5. Çayın içindeki şeker	kadar iyice karıştı.
6. Akşamları	kendimi iyi hissediyorum.
7. Ben mesajı	gitmiş.

Şekil 4. 50. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-IncA)

4.2.6.2. Yeni İstanbul Ders Kitap Seti

a) Bağlamın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)IncA zarf fiili, Yeni İstanbul B1 ders kitabında, “Hayallerimiz” adlı beşinci üniteye verilmiştir. Ünite “İnsan Hayalleri İle Yaşar”, “Son Pişmanlık Fayda Etmez” ve “Şikâyetlerimiz” adlı üç bölümden oluşmaktadır. -(y)IncA zarf fiili, ünitenin “Şikâyetlerimiz” adlı üçüncü bölümünde - (I/A)r-mAz zarf fiil yapısı ile verilmiştir. - (y)IncA zarf fiili yapısının öğretilmesinin amaçlandığı Şekil 4.51’deki “Şikâyetim Var” adlı metinde hedef yapıya bir kere kullanılmıştır.

-(y)IncA zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının geçtiği kelime metinde işaretlenmemiştir. Bu kelimedede dil yapısının -(y)ince biçim birimi kullanılmıştır. Öğrencinin hedef yapıları fark etmelerini sağlayacak kadar bir girdi selinin olmadığı görülmüştür.

Anlam: Metinde hedef dil yapısının kullanıldığı “Kargo gelince kutuyu açtım ve çok şaşırdım.” cümlesi “Art arda gerçekleşen iki işin birbirine bağlı olduğunu bildirme” anlamındadır. Yapının “İşin gerçekleşme sebebini bildirme” anlamına yönelik herhangi bir içeriğe yer verilmemiştir.

Kullanım: Metnin bağlamı hedef dil yapısının “Sıralı olayları durumları anlatırken” ile “Olayların sebeplerini anlatırken” kullanım alanlarına uygundur.

Şekil 4. 51. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-IncA)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Tümdengelimli açık öğretim yönteminin tercih edildiği kitapta okuma metni ile öğretim kısmı arasında bir ilişkinin kurulmamıştır. Örnek cümleler bağlamdan kopuktur. Şekil 4.52’de görüldüğü üzere konunun zarf fiiller olduğu başlıkla belirtilmiştir. Öğretim bir tanım ve örnek beş cümle üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu cümleler bağlamdan bağımsız olup okuma metni ile bu bölüm arasında bir ilişki kurulmamıştır. Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin arttırılabileceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir.

Biçim: Zarf fiiller başlığı altında “fiil+(y)IncA” formülü ile yapının biçim özellikleri verilmek istenmiştir. Ancak yapıların nasıl biçimlendiklerine yönelik açıklamaya veya örneklerle yer verilmemiştir. Yapının farklı biçim özellikleri gösterilmemiştir. Örnek verilen cümlelerde zarf fiilin -ınca ve -ince şekilleri kullanılmakta olup -unca ve -ünce ile ilgili içeriğe yer verilmemiştir.

Anlam: Hedef yapının anlamları ile ilgili herhangi bir açıklama veya anlam farklılıklarına yönelik herhangi bir bilinçlendirme etkinliği verilmemiştir. Örnek

olarak verilen beş cümleden üç tanesi yapının “Art arda gerçekleşen iki işin birbirine bağlı olduğunu bildirme” anlamında; iki tanesi de “İşin gerçekleşme sebebini bildirme” anlamındadır.

Kullanım: Bu bölümde yer alan cümleler öğrenciye dil yapısının kullanım alanı ile ilgili herhangi bir bilgi vermemektedir. Hedef dil yapısının kullanım alanlarına yönelik herhangi öğretime veya bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir.

Zarf-Fiiller (Time Gerunds)

Fiil+(y) Inca

Temel cümlelerin yüklemine zaman bakımından tamamlar. Kendisinden sonra gelen fiilin hemen yapıldığını / yapılacağını gösterir.

This gerund defines the verb in terms of time. It expresses that action will be done soon.

Örnek:

Uçaktan inince beni ara.
Ödevlerim bitince yatacağım.
Geçen yıl yağmur yağmayınca şehirde su kesintileri oldu.
Kardeşim seni görmeyince çok üzüldü.
Akşam ben eve erken gitmeyince annem çok merak etmiş.

Şekil 4. 52. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-Inca)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)Inca zarf fiili ile ilgili Şekil 4.53'te görüldüğü üzere iki etkinlik verilmiştir. 4. etkinlik biçime yönelik olup öğrencilerden boşlukları -Inca zarf fiilinin uygun biçimi ile doldurması istenmektedir. Cümlelerde yapının -ince hâli ile ünlü ile biten fiillerden sonra -y sesi almış hâline yer verilmemiştir. 5. Etkinlik yapıya yönelik olup karışık olarak verilen kelimelerden hedef yapıyı kullanarak anlamlı cümleler oluşturmaları istenmiştir. İki etkinlik yapıya yönelik olup hedef yapının iletişimine yönelik anlam ve kullanım etkinlikleri eksiktir.

4 Aşağıdaki boşlukları örneklerdeki gibi dolduralım.

1. Havaya göre ince giyinmişim, dışarı çık..... çok üşüdüm.
2. Karşı komşumuz elektrik faturasını ödemeyi unut..... elektrikleri kesildi.
3. Tramvay yolundan karşıya geçerken ayağı takıl..... düştü ve dizini incitti.
4. Çocukluk arkadaşını gör..... çok sevindi.
5. Telefonundaki cevapsız çağrıları gör..... çok endişelendi ve hemen annesini aradı.

5 -(y)Inca zarf-fiil ekini kullanalım. Aşağıdaki kelimelerle anlamlı cümleler yazalım.

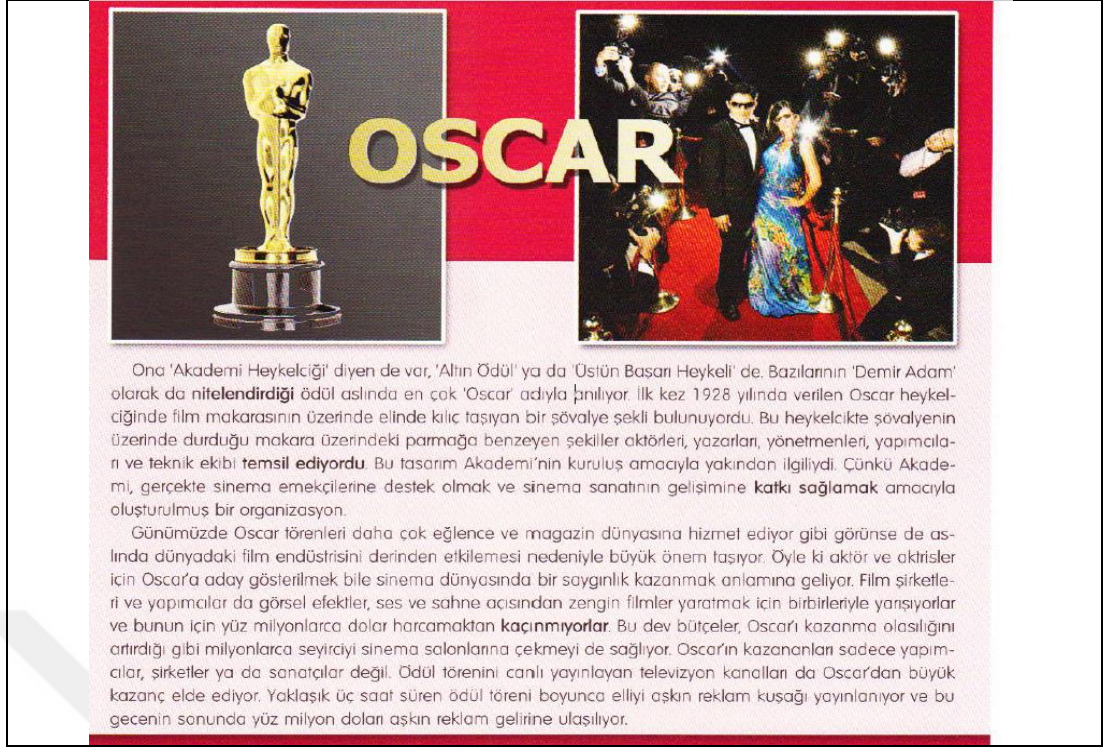
1. bitmek / üniversite / dönmek / eğitim / Türkiye / ülke / ben
.....
2. çok / okul / eski / arkadaş / birden / görmek / karşı / şaşırmak
.....
3. ev / gelmek / kardeş / vaktinde / annem / meraklanmak / babam / aramak
.....
4. trafik / İstanbul / yağmur / tıkanmak / yağmak
.....
5. torun / görmek / şey / unutmak / ben / her
.....

Şekil 4. 53. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-Inca)

4.2.6.3. Yeni Hitit Ders Kitap Seti

a) Bağlaman Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-(y)Inca zarf fiili, Yeni Hitit 2. Ders kitabında (B1 Seviyesi), 9. Ünite “Sinema Dünyası” adlı verilmiştir. Ünite “Başlıyor!.. Başlıyor!”, “Ödüller Sahiplerini Buluyor” ve “Unutulmayanlar” adlı üç bölümden oluşmaktadır. -(y)Inca zarf fiili, ünitenin “Ödüller Sahiplerini Buluyor” adlı ikinci bölümünde -Dik/-(y)EcEk+iyelik sırada ve (E/I)r-mEz yapıları ile verilmiştir. -(y)Inca zarf fiili yapısının öğretilmesinin amaçlandığı Şekil 4.54’teki “Oscar” adlı metinde hedef yapıya hiç yer verilmemiştir. Dolayısıyla hedef dil yapısının biçim, anlam ve kullanımına dair metinden yola çıkılarak yapılan herhangi bir dil analizi çalışması yapılamamaktadır.

Şekil 4. 54. Yeni Hitit Ders Kitabı (-InCA)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Dil bilgisi kurallarını açıkça verilerek tümdengelimli yöntemin tercih edildiği kitapta -(y)InCA zarf fiili, ulaçlar başlığı altında “-Dik/-(y)EcEk+iyelik, -(y)InCA (E/I)r-mEz” formülü ile verilmiştir. Şekil 4.55’de görüldüğü üzere öğretimde verilen cümleler bağlamdan bağımsızdır. Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin artırılabilceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir. -(y)InCA zarf fiili yapısının öğretim kısmının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: -(y)InCA yapısı, “-Dik/-(y)EcEk+iyelik, (E/I)r-mEz” yapıları ile verilmiştir. Yapının tüm biçim birim özellikleri ayrıntılı olarak tabloda gösterilmiştir. Ancak tabloda üç yapının bir arada verilmesinin öğrenci zihninde karışıklığa neden olabileceği düşünülmektedir. Sadece bir yapının kendi içerisinde birden fazla biçim birimi varken birden fazla yapının bir arada olması biçim olarak öğrenciyi zorlayabilir. Öğrencilerin ilgili yapının biçim özelliklerine yönelik farkındalıklarını arttırmaya yönelik bilinçlendirme çalışmalarına yer verilmemiştir.

Anlam: -(y)IncA zarf fiili cümlede “Art arda gerçekleşen iki işin birbirine bağlı olduğunu bildirme” ile “İşin gerçekleşme sebebini bildirme” anlamlarını verir. “-Dik/-(y)EcEk+iyelik sırada” yapısı ise iki işin neredeyse aynı zamanlarda yapıldığını; “(E/I)r-mEz” yapısı ise iki işin çok kısa aralıklarla hemen birbiri ardınca yapıldığını gösterir. Bu üç yapı her ne kadar benzer anlamlar taşıyor gibi görünseler de aralarındaki farkın öğrenciler tarafından iyi anlaşılması gerekmektedir. Bu nedenle bu üç yapının birlikte aynı yerde verilmesinin karışıklığa sebep olacağı düşünülmektedir. Tabloda kırmızı renkli üç cümle üzerinden yapının anam farkları gösterilmişse de öğrenciler için yeterince açıklayıcı olmayacağı düşünülmektedir.

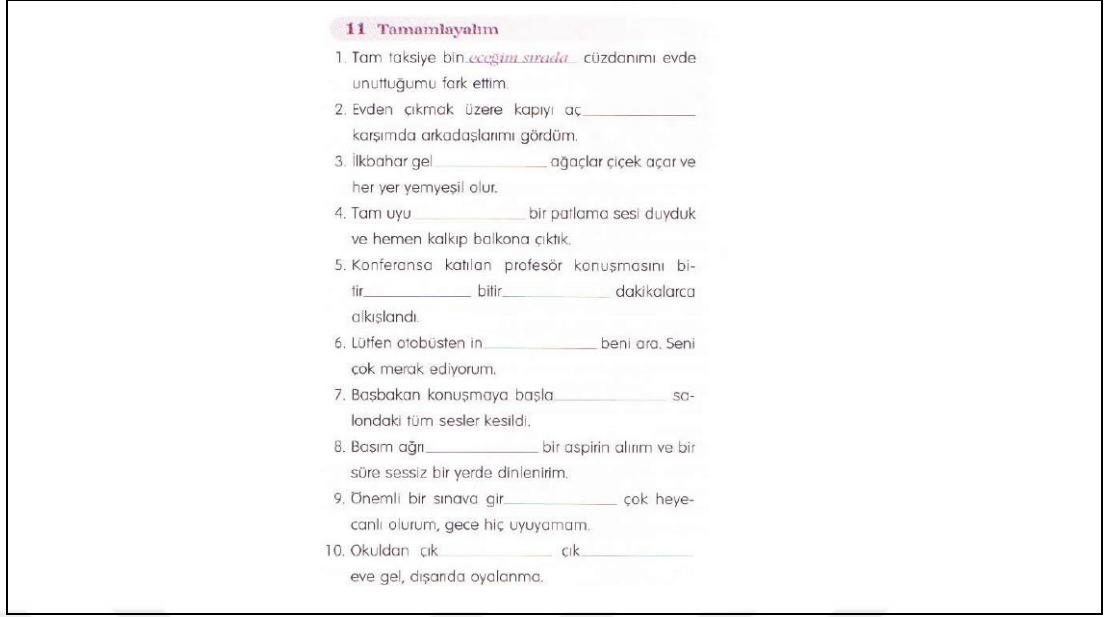
Kullanım: Bu bölümde yer alan cümleler öğrenciye dil yapısının kullanım alanı ile ilgili herhangi bir bilgi vermemektedir. Hedef dil yapısının kullanım alanlarına yönelik herhangi öğretime veya bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir.

ULAÇLAR				-Dik/-İy/EcEk + İyelik sırada, -İy/-IncE, -İE/İr... -mEz			
Eylem	Ek	İyelik Ekl	Ügeç	Eylem	Ek	Örnekler	
yap	-ma	-dik/-dik/-dik/-dik	-ım/-ım/-ım/-ım	sırada		Tam eüden çıkacağım sırada telefon çaldı.	
sor	-me	-tık/-tık/-tık/-tık	-ın/-ın/-ın/-ın			Bu sabah otobüsü kaçınca işe geç kaldım.	
çık		-acak/-yacak/-ecek/-yecek	-ı/-ı/-ı/-ı			Sabahları kahve içmediğim zaman kendime geleminyorum.	
tanı		-ımız/-ımız/-	-ımız/-ımız/-			Onu görür görmeyi tanıdım.	
başla		-ımız/-ımız/-	-ımız/-ımız/-			Uçak iki saat rötar yapınca yolcular havaalanında zor durumda kaldı.	
koy		-ınız/-ınız/-unuz/-	-ınız/-ınız/-			Polis olay yerine geldiği sırada hırsız çoktan kaçmıştı.	
bit		-ünüz	-ünüz			Konuşmacı, söze başlayacağı sırada mikrofon arızalandı.	
kaçır		-ları/-leri	-ları/-leri			Her gece başını yastığa koyar koymaz uyur.	
gel						Öğretmen soru sorunca çok heyecanlanıyorum.	
	-ınca/-yınca/-ince/-yince					Sen geldiğin sırada ben uyuyordum.	
	-unca/-yunca/-ünce/-yünce					Biri'ü yakından tanıyınca daha çok sevdim.	
	-ır/-ır/-ır/-ır					Film biter bitmez uyuyacağım.	
	-at/er					Ben gelince Ali uyuyordu.	
						Arkadaşlarımla buluştuğum sırada çok mutlu oldum.	
						Öğretmen yavaş konuşur konuşmaz onu daha iyi anlıyorum.	

Şekil 4. 55. Yeni Hitit Ders Kitabı (-IncA)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Şekil 4.56’da görüldüğü üzere -(y)IncA yapısına yönelik sadece bir etkinlik yer almaktadır. Etkinlikte, öğrencilerden boşlukları uygun eklerle tamamlamaları istenmektedir. Bu etkinlik biçime yönelik olup anlama ve kullanıma yönelik etkinlikler eksiktir. Öğrencinin dili kullanmasına yönelik iletişim etkinlikleri yoktur.

Şekil 4. 56. Yeni Hitit Ders Kitabı (-InCA)

4.2.7.-ken Zarf Fiili

Bu bölümde yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki -ken zarf fiilinin verilme şekli incelenip aşağıdaki tabloda yer alan biçim, anlam ve kullanım özellikleri bakımından değerlendirilmiştir.

4.2.7.1. Türkçeye Yolculuk Türkçe Öğretimi Ders Kitap Seti

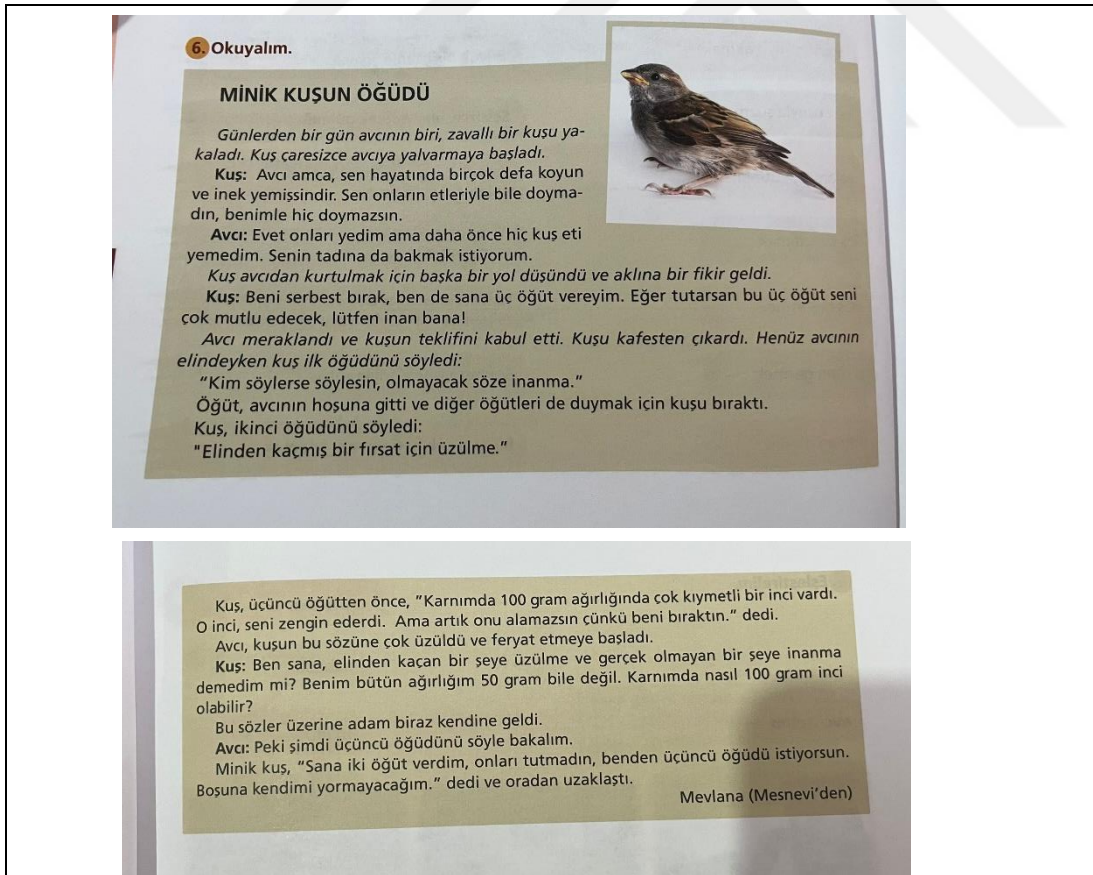
a) Bağlamın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-ken zarf fiili, Türkçeye Yolculuk B1 ders kitabında, “Bir Fabl Bir Hikâye” adlı 2. temada verilmiştir. Ünite “Hayvanların Dilinden” ile “Bir Hikâye” olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. -ken zarf fiili, “Hayvanların Dilinden” bölümünde verilmiştir. Ünite hedef zarf fiil yapısının öğretiminden önce art arda iki ayrı okuma metni verilmiştir. Bu metinlerden “Tilki ile Leylek” adlı metinde hedef yapı hiç kullanılmamıştır. Şekil 4.57’de yer alan “Minik Kuşun Öğüdü” adlı metinde -ken zarf fiili yapısı bir kere yer verilmiştir. Dolayısıyla bu incelemeye sadece Minik Kuşun Öğüdü adlı metin dâhil edilmiştir. Metnin, -ken zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının geçtiği kelime metinde işaretlenmemiştir. Hedef dil yapısının bir kere kullanıldığı metinde yapı isim+dA+ken biçim özelliği ile verilmiştir. Yapının -fiil+-Ar+ken, -fiil+-mİş+ken, -fiil+-yor+ken, -fiil+-AcAk+ken biçim birimlerine yer verilmemiştir. Yapının bağlamda sadece bir kere kullanılmasıyla dil yapısının öğrencinin fark etmesini sağlayacak kadar bir girdi selinin olmadığı görülmüştür.

Anlam: Metinde, hedef yapının kullanıldığı “elindeyken” kelimesinde anlam “durum bildirme”dir. Bunun dışında kullanılan biçim birimin “dönem/zaman bildirme” anlamına yer verilmemiştir. Yapının diğer biçim birimleri metinde kullanılmadığı için o yapılara yönelik bir anlam tespiti yapılamamaktadır.

Kullanım: Metindeki bağlam geçmişe yönelik bir hikâye anlatımıdır. Bu yönü ile yapının isim+sıfat+ken biçim biriminin kullanım alanını karşılamaktadır. Yapının diğer biçim birimleri metinde kullanılmadığı için o yapıların kullanım alanına yönelik bir tespit yapılamamaktadır.

Şekil 4. 57. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-ken)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Şekil 4.58’de görüldüğü üzere yapının “fiil+-Ar+ken, fiil+yor-ken, isim+-ken” olmak üzere üç biçim özelliği verilmiştir. Yapının –“fiil+-mİş+-ken” ile “fiil+-AcAk+-ken” biçim özelliklerine yer verilmemiştir. Türkçeye Yolculuk yayınevinin A1, A2, B2 ve C1 seviyelerine bakıldığında bu yapıya yer verilmediği görülmüştür.

Hedef dil yapılarının kullanıldığı altı cümle grubu üzerinden öğretim gerçekleştirilmiştir. Ancak bu cümleler bağlamdan bağımsız olup okuma metni ile bu bölüm arasında bir ilişki kurulmamıştır. Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin arttırılabileceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir.

-ken zarf fiili yapısının öğretim kısmının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Kutucuk içerisine “fiil+-Ar+ken, fiil+yor-ken, isim+-ken” yapısı verilmiştir. Kutucukta yer alan yapıların nasıl biçimlendiklerine yönelik açıklamaya yer verilmemiştir. Bu durum öğrencinin hedef yapıları anlamlandırmasını zorlaştırabilir. Altı görsel ve görselle ilişkili altı cümleye yer verilmiştir. Cümlelerden dört tanesi fiil+-Ar+-ken ile fiil+-yor+-ken zarf fiili ile oluşturulmuştur. Cümlelerde bu iki yapının birbirinin yerine kullanılabileceği gösterilmiştir. İki cümlede ise -ken zarf fiik yapısının isme gelen hâli örneklendirilmiştir. Ayrıca öğrencilerin ilgili yapının biçim özelliklerine yönelik farkındalıklarını arttırmaya yönelik bilinçlendirme çalışmalarına yer verilmemiştir.

Anlam: Örnek cümleler, yapının “fiil+-Ar+ken, fiil+yor-ken, isim+-ken” anlam özelliklerini karşılamakla birlikte hedef yapının anlam farklılıklarını göstermeye yönelik herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Ayrıca –“fiil+-mİş+-ken” ile “fiil+-AcAk+-ken” biçim birimlerinin anlamına yönelik herhangi bir içerik tespit edilememiştir.

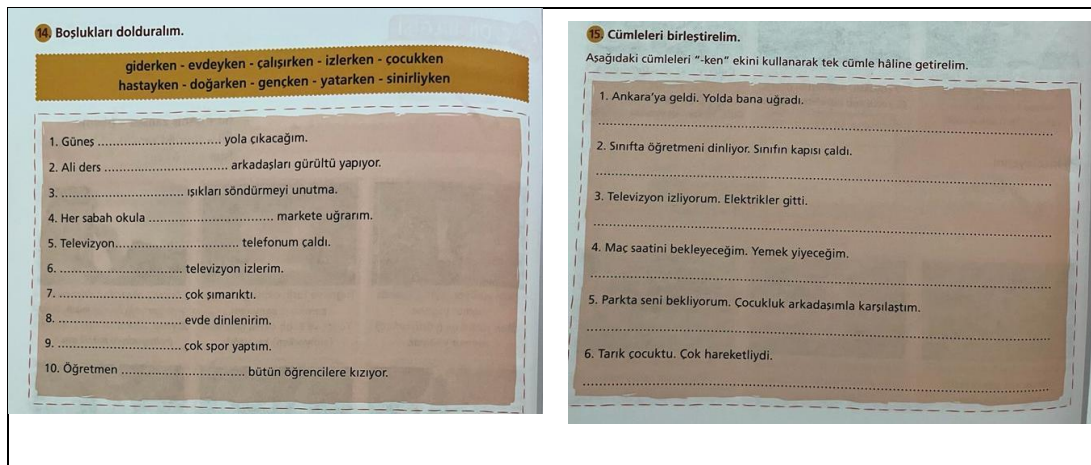
Kullanım: Bu bölümde yer alan cümleler ve görseller öğrenciye dil yapısının kullanım alanı ile ilgili herhangi bir bilgi vermemektedir. Hedef dil yapısının kullanım alanlarına yönelik herhangi öğretime veya bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir.

Şekil 4. 58. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-ken)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-ken zarf fiili yapısının etkinlik bölümünde iki etkinlik vardır. Şekil 4.59'da görüldüğü üzere 14. etkinlikte öğrenciden boşluklara uygun zarf fiilleri yazması, 15. etkinlikte cümleleri istenilen zarf fiili kullanarak birleştirmesi istenmektedir. Her iki etkinlikte de yapının tüm biçim özelliklerini kapsamamaktadır. Bu bölümdeki etkinliklerin, hedef dil yapısının üç boyutuna yönelik olmadığı tespit edilmiştir. Her iki etkinlik de biçime yönelik olup yeterli değildir. Dilin anlam ve kullanımına yönelik etkinliklere yer verilmemiştir. Dolayısıyla öğrencinin dili kullanmasına yönelik iletişim etkinlikleri eksiktir.

Şekil 4. 59. Türkçeye Yolculuk Ders Kitabı (-ken)

4.2.7.2. Yeni İstanbul Ders Kitap Seti

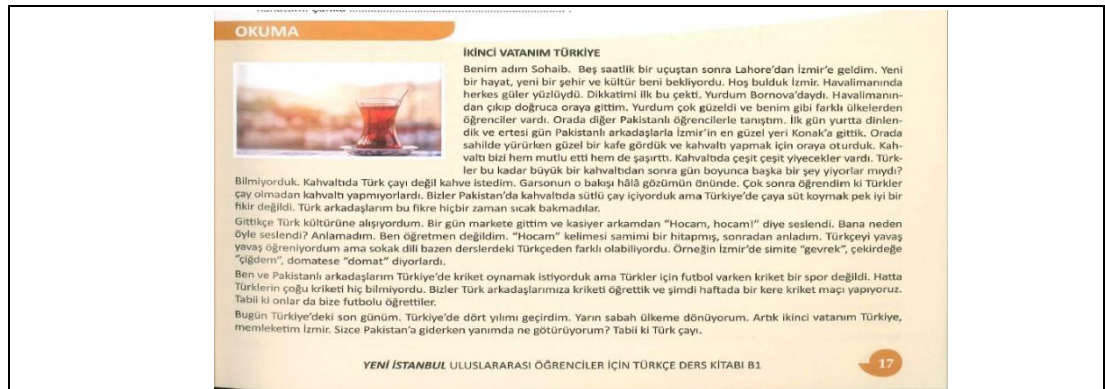
a) Bağlamanın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-ken zarf fiili, Yeni İstanbul B1 ders kitabında, “Yeni Bir Hayat” adlı birinci ünite de verilmiştir. Ünite “Taşınma”, “Hava Bedava Su Bedava” ve “Yeni Bir Şehirde Hayat” adlı üç bölümden oluşmaktadır. -ken zarf fiili, ünitenin “Yeni Bir Şehirde Hayat” adlı üçüncü bölümünde verilmiştir. -ken zarf fiili yapısının öğretilmesinin amaçlandığı Şekil 4.60’daki “İkinci Vatanım Türkiye” adlı okuma metninde hedef yapı iki kez kullanılmıştır. Metnin, -ken zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının geçtiği kelimeler metinde işaretlenmemiştir. Bu kelimeler dil yapısının isim+ken yapısı ile fiil+-Ar+-ken biçim birimlerinde oluşturulmuştur. Yapının “fiil+-yor+-ken, fiil+-mIş+-ken, fiil+-AcAk+-ken, isim+ken” biçimlerine yönelik bir kullanımın yer almadığı görülmektedir. Öğrencinin hedef yapıları fark etmelerini sağlayacak kadar bir girdi selinin olmadığı görülmüştür.

Anlam: Metinde, hedef yapının kullanıldığı “yürürken” ifadesinde anlam “bir işin diğer işle bölündüğünü bildirme” anlamında; “varken” ifadesinde anlam “durum bildirme” anlamındadır. dışında kullanılan biçim birimin “dönem/zaman bildirme” anlamına yer verilmemiştir. Yapının diğer biçim birimleri metinde kullanılmadığı için o yapılara yönelik bir anlam tespiti yapılamamaktadır.

Kullanım: Metinde yapının kullanım alanı “geçmişe yönelik durumlar/olaylar anlatılırken” çerçevesindedir. Yapının diğer biçim birimleri metinde kullanılmadığı için o yapıların kullanım alanına yönelik bir tespit yapılamamaktadır.

Şekil 4. 60. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-ken)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Tümdengelimli açık öğretim yönteminin tercih edildiği kitapta okuma metni ile öğretim kısmı arasında bir ilişkinin kurulmamıştır. Ancak şekil 4.61’de görüldüğü üzere hedef yapının isme ve fiile gelen tüm şekilleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Örnek cümleler bağlamdan kopuktur. Öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin arttırılabileceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir. Öğretimin, –ken zarf fiilinin biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: -ken zarf fiil yapısının tüm biçim birim özellikleri verilmiştir. Ancak örnek verilen cümleler bağlamdan kopuktur.

Anlam: -ken zarf fiil yapısının tüm biçim özelliklerinin tüm anlamları ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Ancak örnek verilen cümleler bağlamdan kopuktur.

Kullanım: Verilen örneklerde hedef dil yapısının kullanım alanlarına ait cümleler yer almasına rağmen cümlelerin bağlamdan kopuktur. Hedef dil yapısının kullanım alanlarına yönelik herhangi öğretime veya bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir.

DİL BİLGİSİ

Zarf-Fiil (-ken)
Bu zarf-fiil, sonuna geldiği kelimeye durum ve zaman anlamı katar. Cümlelerin anlamına göre geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman veya geniş zamanla kullanılır.
This gerund has the same meaning with 'when' and 'while'. It can be used in past, present continuous, future simple present tenses.

İsim / Sıfat+(y)ken
Bu zarf-fiili belirli bir zamanı ya da durumu işaret ederken kullanılır.
This adverbial is used to state a specific time or condition.

Örnek:
Ben hastayken annem hep başımda bekledi. Küçükken çok sessizmişim.
O zenginken son model bir arabası vardı. Babam çocukken çok yaramazmış.
Özge bekarken kendisine 1+1 ev aldı.

İsim + DA + (y)ken
Bu zarf-fiil bir yerde geçirilen zaman dilimini işaret ederken kullanılır.
This adverbial is used to describe a time period elapsed or spent at a specific place.

Örnek:
Sen dün sinemadayken ben evi temizliyordum. Onlar evde yokken eve hırsız girmiş.
Annem mutfaktayken babam da bahçede çiçekleri suluyordu. Ali ile beraber değilken daha mutluyuz.
Yusuf askerdayken ailesini her zaman arıyordu. Akımdayken söyleyeyim, yarın ders olmayacak.

Şekil 4. 61. Yeniİstanbul Ders Kitabı (-ken)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-ken zarf fiili yapısının etkinlik bölümünde şekil 4.62’de görüldüğü üzere üç etkinliğe yer verilmiştir. 4. etkinlik biçime yönelik olup öğrenciden boşlukları yapının uygun biçimi ile doldurması istenmektedir. Verilen cümlelerde zarf fiil yapısının isim+ken ile isim+da+ken biçim biriminde cümleler yer almaktadır. 5. etkinlik de biçime yönelik olup öğrenciden boşlukları yapının uygun biçimi ile doldurması istenmektedir. 6. etkinlikte de öğrenciden boşluğa uygun eki iki seçenekten işaretlemesi istenmektedir. Bu bölümde yer alan tüm etkinlik hedef dil yapısının sadece biçim boyutuna yönelik olup dilin anlam ve kullanımına yönelik etkinliklere yer verilmemiştir. Dolayısıyla öğrencinin dili kullanmasına yönelik iletişim etkinlikleri eksiktir.

4 Aşağıdaki cümleleri örneklerdeki gibi dolduralım.

- Öğrenciler teneffüs..... deprem oldu.
- Babam iş..... annem de benimle beraber okula geldi.
- Sen üniversite..... ben de lisedeymişim.
- Karnım aç..... başka bir şey düşünemiyorum.
- Genç..... sağlığımızın kıymetini bilmiyorduk.
- Fakir..... çok eşyamız yoktu ama mutluyduk.
- Telefonum yok..... zamanımı kitap okuyarak geçiriyordum.
- Yine yanımda şemsiyem yok..... yağmur yağdı.
- Evde yalnız..... ne yapıyorsunuz?
- Aklım..... söyleyeyim, sınavımız haftaya ertelenmiş.

5 Aşağıdaki cümleleri örneklerdeki gibi dolduralım.

- Ders çalış..... müzik dinlemekten hoşlanmıyorum.
- Film izle..... bir şeyler atıştırmak hoşuma gidiyor.
- Eskiden işe git..... otobüse biniyordum, artık işe metroyla gidiyorum.
- Türkiye..... çok güzel yemekler yedim, hepsinin tadı damağımda.
- Alışveriş yap..... pazarlık ediyor musun?
- Geçen gün salata yap..... parmağımı kestim.
- Ben evde yok..... postacı gelmiş.
- Hasta..... yemek yiyemiyor musun?
- Annem çocuk..... çok yaramazmış.
- Tophane’den geç..... İÜ Dil Merkezine uğrayıp beni de alır mısın?
- Tam evden çık..... telefon çaldı.
- Dışarı çık..... bana da bir gazete alır mısın?
- İstanbul..... her hafta sonu Taksim’e gidiyordum.
- Televizyon izle..... elektrikler kesildi.
- Dışarıya çık..... alışveriş de yaptım.

6 Uygun seçeneği işaretleyelim.

- Tam ders çalış..... arkadaşından telefon geldi ve ders çalışmadım.
a. -acakken b. -mışken
- Pasta için gerekli malzemelerin hepsini aldık. Bütün malzemeleri al..... neden pasta yapmaktan vazgeçtin?
a. -yorken b. -mışken
- Öğretmen ders anlat..... öğrenciler de onu dinliyorlardı.
a. -mışken b. -ırken
- Tam annemi akşam sinemaya gitmek için ikna et..... babam eve geldi. İkna edemedim.
a. -ecekken b. -mışken
- Bu konu hakkında konuş..... dikkat et. İnsanlar yanlış anlayabilir.
a. -muşken b. -ırken
- Daha geçenki yalanlarını unut..... hâlâ bana yalan söylüyorsun. Seni affedemem.
a. -mayacakken b. -mamışken
- Siz İngilizce öğren..... biz de Fransızca kursuna gidiyorduk.
a. -mışken b. -ırken
- Aklıma gel söyleyeyim, yarın yağmur yağacak, yanına şemsiyeni al.
a. -ecekken b. -mışken
- Merve akşam için salata yap..... parmağımı kesti.
a. -yorken b. -mışken
- Babam gazete oku..... erkek kardeşim de ödevlerini yapıyordu.
a. -muşken b. -ırken
- Araba kullan..... telefonla konuşma. Aynı anda iki işi yapmak tehlikelidir.
a. -yorken b. -acakken

Şekil 4. 62. Yeni İstanbul Ders Kitabı (-ken)

4.2.7.3. Yeni Hitit Ders Kitap Seti

a) Bağlamın Üç Boyutta Değerlendirilmesi

-ken zarf fiili, Yeni Hitit 2. Ders kitabında (B1), “Hayaller Gerçek Olsa” adlı 3. üniteye verilmiştir. Ünite “Bir Dilek Tut”, “Ne Yazık ki İmkansız” ve “Hayal Et Olsun” adlı üç bölümden oluşmaktadır. -ken zarf fiili, ünitenin “Hayal Et Olsun” adlı üçüncü bölümünde verilmiştir. -ken zarf fiili yapısının öğretilmesinin amaçlandığı şekil 4.63’teki “Hayal Et Olsun” adlı okuma metninde metinde hedef yapıya hiç yer verilmemiştir. Dolayısıyla -ken yapısının biçim, anlam ve kullanımına dair metinden yola çıkılarak yapılan herhangi bir dil analizi çalışması yapılmamaktadır.

20 Tamamlayalım, başlığımı bulalım

Dee Caffari dünyayı tersten dolaşma rotasını başarıyla tamamlayarak Guinness Rekorlar Kitabı'na girdi ve yelkeniyle rüzgarlara, akıntılara karşı durmaksızın dünyayı tersten dolaşan 'ilk kadın' oldu. Daha önce aynı yolculuğu sadece 4 erkek tamamlayabilmişti.

6 yıl öncesine kadar beden eğitimi öğretmenliği yapan Dee Caffari, ciddi bir kariyer değişikliği ile profesyonel yelkenci olmaya karar vermiş. Ama bu değişikliğin sebebi sadece yelken aşkı değilmiş. Yıllar öncesinde Afrika'ya gitmek için kariyerine kısa bir süreliğine ara vermiş ve seyahat tutkusu da bu şekilde aklını çelmiş.

Dee Caffari dünyayı tersten dolaşarak zoru başarmış. Cesur yelkenci, yolcuğu için "Bir bakıma doğaya karşı savaşa benziyordu. Hiçbir yardımcım olmadan tek başıma yolculuğa çıkarak **kendimi ateşe attım**. Bu yolculuk sırasında pes etmemem gerekiyordu. Belki çok zordu ama bunu başardım. Fırtınalı denizde zorluklarla savaşırken yanımda sadece teknik ekibimin telsizle desteği vardı." diyor.

Caffari'ye göre hiçbir zaman zorluklardan yılmayıp hayalleri takip etmek gerek ancak başarmak için sadece hayal etmek yetmez: "Her şeyin çıkış noktası hayal, bitişinde ise başarı var. Bu ikisinin arasında ise sistem, karar, güven, cesaret, motivasyon ve azmi mutlaka yaşamanız lazım. Ben bunu yapabilen milyonlarca kişi arasından sadece bir kişiyim. Tek amacım ise insanların kendi **sınırlarını zorlamaları** için onlara cesaret verebilmek."

Dee Caffari, rekoruna bir yenisini eklemek istiyor. Bu kez doğudan batıya doğru giderek dünyayı iki yönde dolaşmayı başarmış tek kadın olmayı hedefliyor. Rekor men yelkenci bu planı için "Ben hayallerimden güç alıyorum. Bence herkes ideallerini gerçekleştirebilir. Sadece hayal etmeye cesaret etmemiz gerektiğine inanıyorum. Biraz hayal, biraz cesaret ve merak tüm yolları açacaktır." diyor.

Şekil 4. 63. Yeni Hitit Ders Kitabı (-ken)

b) Öğretimin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Tümdengelimli açık öğretim yönteminin tercih edildiği kitapta öğretim, -ken zarf fiili şekil 4.64’te görüldüğü üzere tablo şeklinde verilmiştir. Okuma metni ile öğretim kısmı arasında bir ilişkinin kurulmadığı tespit edilmiştir. Öğrencinin metinde geçen

hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin arttırılabileceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir. Öğretimin, -ken zarf fiili yapısının biçim, anlam ve kullanım bağlamında değerlendirmesi şu şekildedir:

Biçim: Hedef dil yapısının olumlu, olumsuz ve -y ünsüzü almış hâlleri tablo şeklinde gösterilmiştir. Sadece yapının “isim+ken” şekline yer verilmemiştir. Örnek verilen cümleler, girdinin verildiği bağlamdan bağımsızdır. Cümlelerde yapının her hâli örneklendirilmiştir. Aynı zamanda yapının yanlış kullanımlarının yer aldığı cümle örneği de verilmiştir.

Anlam: Örnek olarak yer alan cümleler yapının anlam özelliklerine yöneliktir. Ancak cümleler bağlamdan kopuk olduğu için öğrencilerin bu yapıyı anlam yönünden kavramalarını zorlaştırabilir.

Kullanım: Verilen örneklerde hedef dil yapısının üç kullanım alanına ait cümleler yer almasına rağmen cümlelerin bağlamdan kopuktur. Hedef dil yapısının kullanım alanlarına yönelik herhangi öğretime veya bilinçlendirme etkinliğine yer verilmemiştir.

ULAÇLAR				-lyken /-i-ken/
Eylem	—	Zaman Ekl	Ek	Örnekler
yanıtlı	-ma/-maz	-yor	-ken	Bugün kursa gelirken bir arkadaşım ile karşılaştım.
çalış	-me/-mez	-ıyor/-iyor		Tam son soruyu yanıtlıyacakken sınav bitti.
üniversitede	-mı	-uyor/-üyor		Toplantı İstanbul'da olacak. Gitmişken Ayasofya'yı da görelim.
izle	-mi	-r		Üniversitedeyken daha sık sinemaya gidiyordum.
gel	-mu	-ar/-er		Çalışırken rahatsız edilmek itimiyorum.
git	-mü	-ır/-ir		İnsanlar gençken hayatı tozpembe görüyor
genç	değil	-ur/-ür		Televizyon izlemiyorken kahve içmem.
		-acak/-ecek		Tam evden çıkacağımken telefon çaldı.
		-yacak/-yecek		
		-miş/-miş		
		-muş/-müş		

Şekil 4. 64. Yeni Hitit Ders Kitabı (-ken)

c) Etkinliklerin Üç Boyutta Değerlendirilmesi

Şekil 4.65'te görüldüğü üzere -ken zarf fiili yapısı ile ilgili üç etkinliğe yer verilmiştir. 23. etkinlik biçime yönelik olup öğrenciden boşlukları hedef zarf fiilin uygun biçimi

ile doldurmaları; 24. etkinlikte öğrencilerden cümleleri -ken zarf fiilinin uygun biçim birimini seçerek birleştirmesi; 25. Etkinlikte ise öğrencilerden boşluklara uygun zarf fiil ekini seçmelerini istenmektedir. Genel olarak bu bölümdeki etkinliklerin, hedef dil yapısının üç boyutuna yönelik olmadığı tespit edilmiştir. Öğrencinin dili kullanmasına yönelik iletişim etkinlikleri eksiktir.

23 Tamamlayalım 1. Biz sinema <u>görmek</u> elektrikler kesildi. 2. Kardeşim hiç kitap oku <u>madan</u> ben kitapsız bir hayat düşünemiyorum. 3. Lütfen ders çalış <u>madan</u> beni rahatsız etmeyin. 4. Tam evden çık <u>madan</u> misafir geldi. 5. Ankara'ya gel <u>meden</u> seni de görmek isterim. 6. Ben salatayı yap <u>madan</u> sen de sofrayı hazırla. 7. Biz tatil <u>görmek</u> çok eğlendik. 8. Burası eskiden bir konak <u>görmek</u> şimdi loka oldu. 9. Ayağa kalk <u>madan</u> bana da bir bardak su getir. 10. İki kardeş birbirinden çok farklı. Birinin yüzü hiç gül <u>meden</u> diğeri her zaman çok neşeli. 24 Yeniden yazalım 1. Televizyon seyreliyorsunuz. O sırada ne yapıyorsunuz? <u>Televizyon seyrelerken ne yapıyorsunuz?</u> ? 2. Arkadaşınızla konuşuyorsunuz. Telefonunuz çaldı. _____ 3. Hastasınız. O zaman bile dinlenmeyip çalışıyorsunuz. _____ 4. Alışveriş yapıyoruz. O sırada biri cüzdanını çalmış. _____ 5. Öğrenciydiniz. O zamanlar çok çalışkandınız. _____	25 İşaretleylim 1. Onunla _____ çok dikkatli _____ .Yaksa yanlış bir şey söyleyip onu kızdırabilirsin. ☐ konuşarak/et ☐ konuşurken/etmelisin ☐ konuşup/etmeli ☐ konuşmadan/edebilirsin 2. Keşke telefon edip haber _____ de öyle _____ . ☐ verelim/gidelim ☐ vermeli/gitmeli ☐ verseydik/gitseydik ☐ verip/giderek 3. Doktora danış _____ ilaç kullanmayın. ☐ -madan ☐ -mayıp ☐ -saydın ☐ -mazken 4. Hayatta mutluluğu yakala _____ olumlu düşün _____ . ☐ -diktan sonra/-emezsın ☐ -madan önce/-mesen ☐ -mak için/-me ☐ -yabilmek için/-melisin 5. Dün eve gel _____ yolda iki köpek üzerime saldırdı. ☐ -ip ☐ -erek ☐ -irken ☐ -mişken 6. Sorunlarını ailenle açık açık konuş _____ çözebilirsin. ☐ -ürken ☐ -arak ☐ -acakken ☐ -mayarak 7. İstanbul'a git _____ Topkapı Sarayı'nı da mutlaka görün. ☐ -erken ☐ -mişken ☐ -erek ☐ -meden
--	--

Şekil 4. 65. Yeni Hitit Ders Kitabı (-ken)

4.3. Zarf Fiillerin Üç Boyutlu Materyal Tasarımı

Bu bölümde “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)Ip, -mAdAn, -ken” zarf fiilleri, Larsen Freeman tarafından ortaya atılan Üç Boyutlu Dil Bilgisi öğretimine uygun bağlam (sunum), öğretim (bilinçlendirme), yapıya ve iletişime yönelik etkinlikler çerçevesinde ders materyali tasarımı yapılmıştır. Bunun için her zarf fiil yapısının tüm biçim, anlam ve kullanım özellikleri tek bir bağlamda ele alınmıştır. Oluşturulan materyaller üç aşamadan oluşmaktadır:

1. Hedef zarf fiil yapısının kullanım alanına uygun bir bağlam oluşturulmuştur. Bağlamın dil kullanım alanlarına uygun, öğrencinin dünyasından seçilmesine dikkat edilmiştir. Bu bağlamda yapının tüm biçim özellikleri ile anlam özelliklerine yer verilmiştir. Bağlam ile girdi selinin sağlanabilmesi ve öğrencilerin hedef yapının kullanım ve anlam özelliklerini fark edebilmesi için yapının kullanımına yoğun olarak yer verilmiştir. Öğretilmesi amaçlanan zarf fiiller öğrencilerin dikkatini çekmesi için renkli verilmiştir. Bağlam oluşturulurken hedef yapının verilmesinin amaçlandığı seviyeye uygun dil ifadeleri ve dil yapılarının kullanılmasına hassasiyet gösterilmiştir.
2. Bağlamla girdi selinin sağlanmasının ardından öğrencilerin hedef dil yapılarının anlamlarına, kullanım alanlarına ve biçimsel özelliklerine yönelik bilgiyi kendilerinin keşfetmesini sağlamak amacıyla etkinliklere yer verilmiştir. İlk olarak yapının kullanım alanları, daha sonra anlamları, son olarak biçimsel özelliklerine yönelik etkinliklere yer verilmiştir. Bu bilinçlendirme etkinlikleri, bağlamdan hareketle oluşturulmuştur.
3. Bilinçlendirme etkinlikleri tek başına hedef yapının öğretiminde yeterli olmayacağından hareketle son aşama olarak bağlamdan bağımsız etkinliklere yer verilmiştir. Bu etkinliklerde öğrencilerin yapının biçimsel ve anlamsal özelliklerini pekiştirmelerine yöneliktir. Bunun yanı sıra öğrencilerin öğrendikleri yapıyı o anda iletişime aktarabilmesi için iletişime yönelik etkinliklere de yer verilmiştir. Bu etkinliklerde öğrencilerin hedef yapıyı, uygun kullanım alanında, uygun anlamı ile doğru biçimsel özelliklerini kullanması hedeflenmektedir.

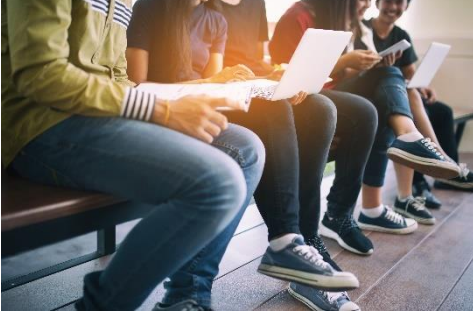
4.3.1. -(y)Ip Zarf Fiilinin Üç Boyutlu Materyal Tasarımı

Konu	-(y)Ip Zarf Fiili
Dil Kullanım Alanı	Özel (Kişisel) Alan <u>Eylemler</u> • Yaşam alışkanlıkları: giyinmek, yemek pişirmek, yıkanmak vb. • Sohbet, hobiler, spor ve oyunlar
Seviye	A2
Biçim Özellikleri	• Fiile eklenir ve zarf yapar. -ıp, -ip, -up, -üp -yıp, -yip, -yup, -yüp -mayıp, -meyip
Anlam Özellikleri	• İki işi art arda yapma • İki işi aynı anda yapma • İki iş arasında tercih bildirme
Kullanım Alanları	• Sıralı olayları/durumları anlatırken • Aynı anda gerçekleşen olayları/durumları anlatırken • Tercihleri bildirirken
Öğrencinin Daha Önceden Öğrendiği Zarf Fiil Yapısı	Yok

Bağlam (Sunum)

1. Metni okuyun. En çok kimin fikrini beğendiniz? İşaretleyin.

Ne Yapıp Ne Edip Ahmet'i Şaşırtalım

Hafta sonu Ahmet'in doğum günü. Bu sebeple Ahmet'in arkadaşları Ali, Merve ve Ayşe hafta sonu için sürpriz bir kutlama yapacaklar. Ama bir sorun var! Sürprizin nasıl olması gerektiği konusunda farklı fikirleri var.

Ayşe: Arkadaşlar ben bir plan yaptım, hemen anlatıyorum. Pasta alalım ve Ahmet'lerin evine gidip sürpriz yapalım. Kutlamayı dördümüz kendi aramızda yapalım. Evde daha rahat kutlayıp eğlenebiliriz. Evde doğum günü kutlar oturup sohbet ederiz. Daha sonra dışarı çıkarız, sahilde gezip dolaşırız. Eminim ki Ahmet bu sürprize çok şaşıracak.

Merve: Bence Ahmet bu sürprize hiç şaşırmayacak. Çünkü çok sıradan. Bence doğum gününden bir gün önce davetiye hazırlayıp sınıf arkadaşlarımıza dağıtalım. Daha sonra market alışverişi yapıp doğum günü pastası yapalım. Doğum günü sabahı erkenden kalkıp Yıldız Kitap kafeye gidelim. Balonları şişirip duvarları süsleyelim. Daha sonra Ali, ders çalışmak için Ahmet'i kafeye getirecek. Eminim ki Ahmet bizi görüp bu sürprize çok şaşıracak.

Ali: Arkadaşlar bence ikinizin planı da Ahmet'i şaşırtmayacak. Ama ikinizin planını birleştirebiliriz. O zaman daha güzel olur. Öncelikle doğum gününü evde kutlamayıp Yıldız Kafe'de kutlama fikri daha güzel. Kafede kutladıktan sonra çıkıp sahilde gezeriz. Pastayı kendimiz yapmayıp satın alalım. Bence Ahmet bu planı daha çok beğenir.

Bilinçlendirme

2. Sorulara metinden hareketle cevap verin.

- Merve'nin planının aşamaları nelerdir?

.....

.....

.....

- Ayşe, doğum günü kutlamasında neler yapmak istiyor?

.....

.....

.....

- Ali, doğum günü kutlaması için neyi neye tercih etmektedir?

.....

.....

.....

3. a. Cümleleri okuyun, mavi işaretli eklerin işlevleri neler olabilir? Söyleyin.

1. Cümle: Pastayı kendimiz yapalım	2. Cümle: Pastayı satın alalım.
Pastayı kendimiz yap mayıp satın alalım.	
1. Cümle: Evde oturalım.	2. Cümle: Sohbet edelim.
Evde otur up sohbet edelim.	
1. Cümle: Market alışverişi yapalım.	2. Cümle: Doğum günü pastası yapalım.
Market alışverişi yap ıp doğum günü pastası yapalım.	

b. Mavi işaretli ekler cümleye hangi anlamı katmaktadır? İşaretleyin.

1) Pastayı kendimiz yap**mayıp** satın alalım.

a) tercih

b) aynı anda yapma

c) iki işi art arda yapma

2) Evde otur^{up} sohbet edelim.

a) tercih

b) aynı anda yapma

c) iki işi art arda yapma

3) Market alışverişi yap^{ip} doğum günü pastası yapalım.

a) tercih

b) aynı anda yapma

c) iki işi art arda yapma

4. Cümleleri okuyun. İş nasıl yapılıyor? İşaretleyin.

	İki iş aynı anda yapılıyor.	İki işi art arda yapılıyor.	Tercihleri ifade ediyor.
Pasta alalım ve Ahmet'lerin evine gidip sürpriz yapalım.			
Daha sonra dışarı çıkarız, sahilde gezip dolaşırız.			
Evde doğum günü kutlar oturup sohbet ederiz.			
Doğum gününden bir gün önce davetiye hazırlayıp sınıf arkadaşlarımıza dağıtalım.			
Market alışverişi yapıp doğum günü pastası yapalım.			
Doğum günü sabahı erkenden kalkıp Yıldız Kitap kafeye gidelim.			
Balonları şişirip duvarları süsleyelim.			
Eminim ki Ahmet bizi görüp bu sürprize çok şaşırarak.			
Davetlilere davetiye hazırlamayıp mesaj gönderelim.			

Doğum gününü evde kutlamayıp Yıldız Kafe’de kutlama fikri daha güzel.			
Pastayı kendimiz yapmayıp satın alalım.			

5. Metindeki mavi çizgili eklerden hareketle ekin biçim özelliklerine yönelik tabloyu örnekteki gibi doldurun.

	olumlu	olumsuz	fiilin son harfi ünlü ise
a, ı ile biten fiillerden sonra	-ıp	-mayıp	- yıp
e, i ile biten fiillerden sonra			
o, u ile biten fiillerden sonra			
ö, ü ile biten fiillerden sonra			

Yapıya ve İletişime Yönelik Etkinlikler

6. Boşlukları –(y) Ip zarf fiilinin uygun biçimi ile tamamlayın.

- 1) Sabah erken kalk..... yürüyüş yaptım.
- 2) Çok yorgunum, eve git..... hemen uyuyacağım.
- 3) Minik kuş, bir anda uç..... gitti.
- 4) Bayramda en çok çocuklar gül..... eğlendi.
- 5) Ali bana küstü sanırım. Artık ara..... sormuyor.
- 6) Hafta sonu sınavım var. Sinemaya git..... ders çalışmalıyım.
- 7) Sabahları çay iç..... kola içiyor.
- 8) Ayşe, film boyunca ağla..... durdu.

7. Aşağıdaki cümleleri –(y) Ip zarf fiil ekini kullanarak birleştirin.

- 1) Şemsiyemi aldım. Evden çıktım.

.....

- 2) Elmayı soydum. Yedim.

.....

- 3) Evi süpürdüm. Çamaşırları yıkadım.

.....

- 4) İşlerimi erken bitirdim. Yürüyüşe çıktım.

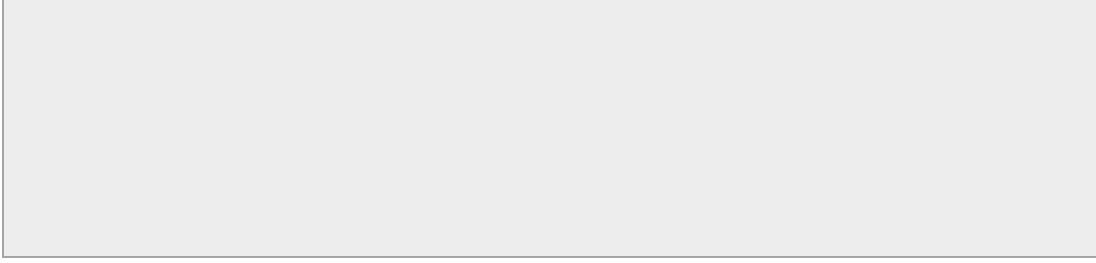
.....

- 5) O hikâyenin filmini izlemedim. Kitabını okudum.

.....

8. a. Ahmet'in doğum günü için yapılan planlardan hangisini tercih edersiniz?

Niçin?

b. Ahmet'in doğum günü için siz nasıl bir plan yaparsınız? Aşamalarıyla yazın ve anlatın.

1.

.....

2.

.....

3.

.....

4.

.....

4.3.2. -mAdAn Zarf Fiilinin Üç Boyutlu Materyal Tasarımı

Konu	-mAdAn Zarf Fiili
Dil Kullanım Alanı	Özel (Kişisel) Alan <u>Olaylar</u> • Karşılaşmalar, olaylar, kazalar, olağan durumlar <u>Eylemler</u> • Yaşam alışkanlıkları: giyinmek, yemek pişirmek, yıkanmak vb.
Seviye	A2
Biçim Özellikleri	• Fiile eklenir ve zarf yapar. -madan -meden
Anlam Özellikleri	• Yapılması gereken bir işi yapmadan başka işi yapma • İki farklı iş arasında öncelik ve sonralık ilişkisi kurma • İşin gerçekleşme tarzını bildirme
Kullanım Alanları	• Sıralı olayları/durumları anlatırken • Bir işin nasıl gerçekleştiğini anlatırken
Öğrencinin Daha Önceden Öğrendiği Zarf Fiil Yapısı	- (y) Ip

1. Metni okuyun. Hakan'ın yaşadığı aksilikler nelerdir? İşaretleyin.

ŞANSSIZ GÜN

Merhaba, ben Hakan. 36 yaşımdayım. Bugün çok tuhaf bir gün yaşadım. Dilerseniz anlatayım. Beş yıldır özel bir şirkette muhasebeciyim. Mesaim sabah saat 08.00'de başlar, 17.00'de biter. Dün gece alarmı kurmadan uyumuşum. Sabah uyandığım zaman saat 08.00'di. Saat 09.15'te çok önemli bir toplantım vardı. Hemen hızlıca hazırlandım ve kahvaltı etmeden evden çıktım. Otoparka koştum ama arabam yoktu. O anda arabamı dün servise verdiğimi hatırladım. Ben de hemen koşarak caddeye çıktım ve taksi aramaya başladım. Yoldan geçen tüm taksiler doluydu. Hay Allah, ne kadar şanssızdım! Tam o esnada boş bir taksi gördüm. Ama o da ne! Taksici beni almadan yola devam etti. “Sanırım beni görmedi.” diye düşündüm ve taksinin peşinden koşmaya başladım. Nefes almadan koştum, koştum, koştum. Ama taksiyi durduramadım. Hay aksi, şanssızlık benim peşimi bırakmaz ki! Artık metroya binmek tek çaremdi. Ama metro da evime çok uzaktı. Yürümeye karar verdim. Hava çok sıcaktı, çok terledim. Saat 08.50'ydı. Neyse ki henüz zamanım vardı. Sonunda metro durağına geldim. Ama o da ne! Metro durağı kapalıydı. Çok yorgundum ama dinlenmeden iş yerine doğru yürümeye başladım. İş yerine saat 09.45'ti. Toplantı ben gelmeden başlamıştı. Hızlıca toplantı odasına girdim. Herkes bana baktı. Patronum gözlerini benden ayırmadan “Oo Hakan Bey, hoş geldiniz!” dedi. Utanarak “Hoş bulduk. Biliyorum geç kaldım ama bir bilseniz başıma neler geldi.” dedim. Patronum ben konuşmamı tamamlamadan araya girdi ve “Hakan Bey, sizin toplantınız yarın. Bugün izinliydiniz. Neden geldiniz?” dedi. Patronum konuşmasını bitirmeden gözlerim karardı. Açlık, sıcak hava ve yorgunluk yüzünden bayıldım. Bir izin günümü dinlenmeden geçirdim.

Bilinçlendirme

2. Soruları metne göre cevaplayın.

1) Hakan, gece nasıl uyudu?

.....

2) Hakan evden nasıl çıktı?

.....

3) Taksici yola nasıl devam etti?

.....

4) Hakan nasıl koştu?

.....

5) Toplantı ne zaman başlamış?

.....

6) Hakan ne zaman bayıldı?

.....

7) Hakan, izin gününü nasıl geçirmiş oldu?

.....

3. Aşağıdaki cümleler hangi sorunun cevabıdır? İşaretleyiniz.

	Nasıl?	Ne zaman?
1) Dün gece alarmı kurmadan uyumuşum.		
2) Hemen hızlıca hazırlandım ve kahvaltı etmeden evden çıktım.		
3) Taksici beni almadan yola devam etti.		
4) Nefes almadan koştum.		

5) Çok yorgundum ama dinlenmeden iş yerine doğru yürümeye başladım.		
6) Ben gelmeden toplantı başlamıştı		
7) Patronum ben konuşmamı tamamlamadan araya girdi.		
8) Bir izin günümü dinlenmeden geçirdim.		

4. Cümleleri örnekteki gibi dönüştürünüz.

Ne oldu?	Ne olmalı?
Hakan, gece alarm kurmadan uyudu.	Hakan, gece alarm kur ^{up} uyumalı.
Hakan, kahvaltı etmeden evden çıktı.	
Taksici, Hakan'ı almadan yola devam etti.	
Hakan, nefes almadan koştu.	
Hakan, dinlenmeden iş yerine yürüdü.	
Hakan, bir izin gününü dinlenmeden geçirdi.	

5. Metindeki mavi çizgili eklerden hareketle ekin biçim özelliklerine yönelik tabloyu örnekteki gibi doldurun.

a, ı , o, u ile biten fiillerden sonra	
e, i, ö, ü ile biten fiillerden sonra	

Yapıya ve İletişime Yönelik Etkinlikler

6. Boşlukları -madan/-meden zarf fiil eki ile tamamlayın.

- 1) Çok açtı ama yemek ye evden çıktı.
- 2) Çalış..... sınava girmiş. Düşük puan alacak.
- 3) Cümlemi tamamla..... telefonu suratıma kapattı.
- 4) Meltem, sabahları kahve iç..... kendine gelmez.
- 5) Mustafa, mezun ol..... çalışmaya başladı.
- 6) Gece bir bardak süt iç..... asla uyumaz.
- 7) Kulaklıklarını tak..... spora gitmez.
- 8) Annem, evden çık..... tüm elektronik aletleri kontrol eder.

7. a. Aşağıdaki cümleleri -madan/-meden zarf fiil eki ile birleştirin.

1	Dişlerini fırçalamadı.	Uyudu.
2	Ellerini yıkamadı.	Yemek yemeye başladı.
3	Annem henüz eve gelmedi.	Evi temizledim.
4	Projeleri dosyalarını hazırlamadım.	Toplantıya girdim.
5	Yağmur durmuyor.	Yağmur yağıyor.
6	Öğretmen henüz derse gelmedi.	Kitapları açtık.
7	Ali etrafına bakmıyor.	Ali yolda yürüyor.

b. Yukarıdaki cümleler hangi soruya cevap vermektedir? Gruplandırın.

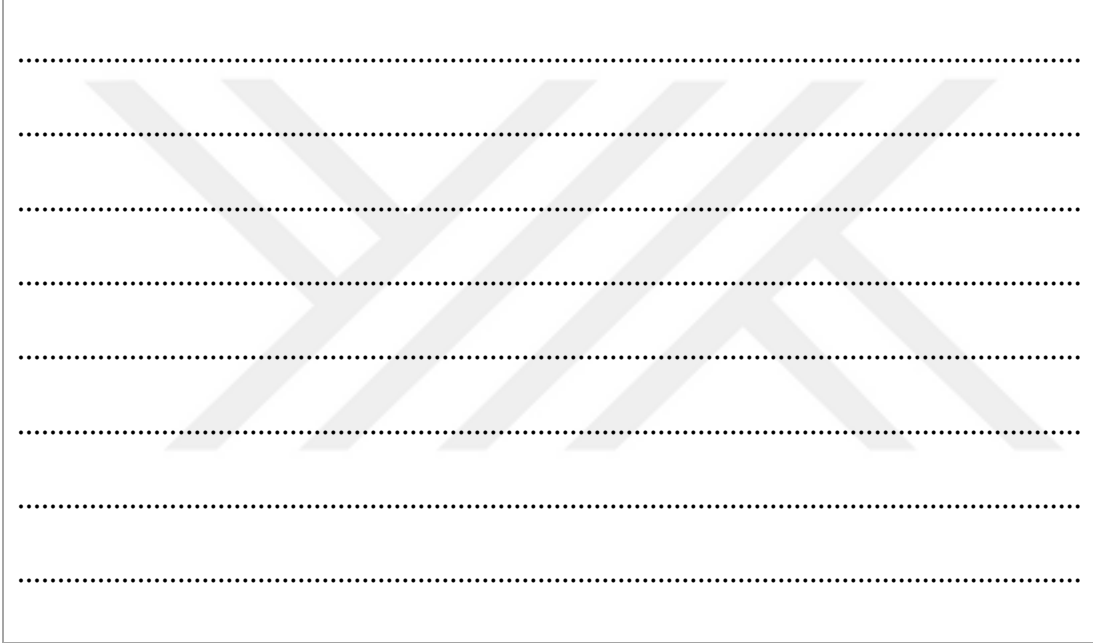
Ne zaman?	Nasıl?

8. a. Ahmet'in yaşadığı aksiliklerin en temel sebebi sizce nedir?

Örnek: Bence Ahmet, alarmı kurmadan uyuduğu için tüm gün aksilikler yaşadı.

b. Siz de başınızdan geçen aksiliklerle dolu bir olayı hatırlamaya çalışın. O gün hangi aksilikler yaşadınız? Neden yaşadınız? Yazın.

Not: Yaşadığınız aksiliklerin nedenini -madan/-meden cümle yapısı ile anlatmayı unutmayın.

c. Arkadaşınızla eşleşin. Birbirinize metinlerinizi okuyun ve karşılıklı önerilerde bulunun.

4.3.3. -(y)ArAk ve -(y)A ... (y)A Zarf Fiillerinin Üç Boyutlu Materyal Tasarımı

Bu bölümde - (y)ArAk ve - (y)A ... (y)A zarf fiil yapıları aynı anlam ve kullanım alanlarına sahip olduğu için birlikte ele alınmıştır. Ancak biçim birimlerinin farklı olması nedeniyle ayrı bağlamlar oluşturulmuştur.

Konu	- (y)ArAk Zarf Fiili - (y)A ... (y)A Zarf Fiili
Dil Kullanım Alanı	Özel (Kişisel) Alan <u>Eylemler</u> • Yaşam alışkanlıkları: giyinmek, yemek pişirmek, yıkanmak vb. • Sohbet, hobiler, spor ve oyunlar
Seviye	A2
Biçim Özellikleri	• Fiile eklenir ve zarf yapar. -arak, -erek, -yarak, -yerek -a...a, -e...e, -ya...ya, -ye...ye
Anlam Özellikleri	• Aynı anda iki iş yapma • İşin gerçekleşme tarzını bildirme • İşin gerçekleşme sebebini bildirme
Kullanım Alanları	• Sıralı olayları/durumları anlatırken • Olayların/durumların sebeplerini ifade ederken • Olayların/durumların gerçekleşme tarzlarını ifade ederken
Öğrencinin Daha Önceden Öğrendiği Zarf Fiil Yapısı	-(y)Ip -mAdAn

Bağlam (Sunum)

1. Metni okuyun.

Meşgul Buse

Sizce bir insan günde kaç saat çalışabilir? Sekiz saat, dokuz saat, on iki saat... Hayır bilemediniz. Sizi günde 20 saat çalışan biri ile tanıştırmak istiyorum. Onun adı Buse, kusura bakmayın eksik söyledim Meşgul Buse.

Buse, her sabah saat 06.00'da uyanır.

Hızlıca elini yüzünü yıkar. Koşa koşa mutfağa iner ve çay koyar. Bu esnada yatak odasına gidip dolaptan kıyafetlerini çıkarır. Şarkı söyleye söyleye ütü yapar. Ütü yaptıktan sonra koşa koşa tekrar mutfağa iner ve kahvaltı için omlet hazırlar. Haberleri okuyarak kahvaltısını yapar. 07.30'da evden çıkar. Yol üstü bir dükkandan sade kahve alır. İşe kahveyi içe içe yürür.

Buse saat 08.15'te ofise varır. Hemen bilgisayarını açıp çalışmaya başlar. Öğle arasına kadar durmadan çalışarak işlerinin çoğunu bitirir. Öğle yemeğini arkadaşları ile sohbet ederek yer. Yemekten sonra ofise döner ve toplantılara katılır. Saat 16.00'da kahve molasına çıkar. Moladan sonra ekip arkadaşlarına yardım ede ede onların da işlerini bitirmelerini sağlar. Saat 17.00'de ofisten çıkar.

İşten sonra yürüyerek boyama kursuna gider. Buse, değişik kurslara giderek kendisini geliştirmeyi çok sever. Bu nedenle yılda birkaç farklı kursa katılır. Kurstan sonra eve gider ve akşam yemeği hazırlar. Bu esnada bilgisayardan belgesel izler. Yemekten sonra çevrim içi İtalyanca dil derslerine katılır. Derste arkadaşları ile pratik yapa yapa dili daha kolay öğrenir.

Gece saat 23.00'de Buse yatağa girer. Buse her gece uyumadan önce kitap okur. Bazen ise kitap okuyarak uyuyakalır.

Bilinçlendirme

2. a. Buse hangi işleri beraber yapar? Eşleştirin.

Ütü yapar.		Şarkı söyler.
Haber okur.		Kahvaltı yapar.
Kahve içer.		Yürür.
Arkadaşları ile sohbet eder.		Öğle yemeği yer.

b. Eşleştirdiğiniz cümleleri metindeki gibi yazın.

1.
2.
3.
4.

3. Buse aşağıdaki işleri nasıl yapar? Yazın.

	Nasıl?
Mutfığa iner.	
Boyama kursuna gider.	
Öğle arasına kadar işlerinin çoğunu bitirir.	
Uyur.	

4. Metne göre aşağıdaki durumların sebebi nedir?

Sebebi	Sonuç
	Buse'nin ekip arkadaşlarının işi biter.
	Buse, kendisini geliştirir.
	Buse, İtalyancayı kolay öğrenir.

5. a. Aşağıdaki cümleleri inceleyin. Dikkatinizi ne çekti? Söyleyin.

Buse, koşa koşa mutfağa iner ve çay koyar.
Buse, koşarak mutfağa iner ve çay koyar.

b. Cümleleri ayı anlama gelecek şekilde farklı yapı ile dönüştürün ve yeniden yazın.

Koşa koşa mutfağa iner ve çay koyar.	
Haberleri okuyarak kahvaltısını yapar.	
Öğle yemeğini arkadaşları ile sohbet ederek yer.	
İşe kahveyi içe içe yürür.	
İşten sonra yürüyerek boyama kursuna gider.	
Bazen kitap okuyarak uyuyakalır.	

c. Metindeki mavi çizgili eklerden hareketle ekin biçim özelliklerine yönelik tabloyu örnekteki gibi doldurun.

	1. biçim	2.biçim
a, ı , o, u ile biten fiillerden sonra		
e, i, ö, ü ile biten fiillerden sonra		
Ünlü ile biten fiillerden sonra		

Yapıya ve İletişime Yönelik Etkinlikler

6. Cümleleri örnekteki gibi yeniden yazın.

1. Ayşe yemek yiyor. Televizyon izliyor. <i>Ayşe, yemek yiyerek televizyon izliyor.</i>	-ArAk
2. Çok ağladım. Gözlerim kızardı.	-A .. -A
3. Ahmet gülümsüyor. Öğrencilerini dinliyor.	-ArAk
4. Merve ile Rabia sohbet ediyor. Okula gidiyorlar.	-A .. -A
5. Arkadaşlarımla Türkçe konuşuyorum. Türkçeyi öğrendim.	-ArAk
6. Çocuk dondurmayı üstüne döküyor. Dondurmayı yiyor.	-A .. -A

7. Cümleleri okuyun ve uygun eklerle tamamlayın. (-ArAk, -A .. -A)

1. Kurtlar ulu..... iletişim kurarlar.
2. Genellikle müzik dinle..... dinle..... temizlik yaparım.
3. Dizi izle..... izle..... Türkçe öğrendi.
4. Çiçekleri sula..... sula..... yeşerttim.
5. Üzüm üzüme bak..... bak..... kararır.
6. Akşam yemeğini ye..... film izliyor.
7. Çoğu yazar, sadece yazarlık yap..... geçimini sağlamaya çalışıyor.

8. Sorulara kendinize göre cevap verin.

a. Türkçeyi nasıl öğrendin?

..... (-ArAk veya -A..-A)

b. Bugün hangi iki işi birlikte yaptın?

..... (-ArAk veya -A..-A)

c. Sabah, hangi işi nasıl yaptın?

..... (-ArAk veya-A..-A)

ç. Müziği genellikle nasıl dinlersin?

..... (-ArAk veya-A..-A)

9. a. Sizin bir gününüz nasıl geçer? Yazın.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

b. Arkadaşınızla eşleşin. Birbirinize metinlerinizi okuyun ve karşılıklı önerilerde bulunun.

4.3.4. -Ali Zarf Fiilinin Üç Boyutlu Materyal Tasarımı

Konu	-Ali Zarf Fiili
Dil Kullanım Alanı	Meslekî Alan <u>Olaylar</u> • Görüşmeler <u>Kişiler</u> • İşverenler, işçiler <u>Alanlar, mekânlar</u> • Şirketler
Seviye	B1
Biçim Özellikleri	• Fiile eklenir ve zarf yapar. -alı, -eli -yalı, -yeli
Anlam Özellikleri	• Hâlâ devam eden işin başlama zamanını bildirme • İşin başlamasının ardından geçen süreyi bildirme
Kullanım Alanları	• Geçmişten günümüzde devam eden geçmiş olaylar ve durumları anlatırken
Öğrencinin Daha Önceden Öğrendiği Zarf Fiil Yapısı	-(y)Ip -mAdAn -(y)A...-A -(y)ArAk

Bağlam (Sunum)

1. Metni okuyun. Sizce Hakan işe alınacak mı? Tahmin edin.

Hakan İşe Alınacak mı?

Müdür: Hakan Bey merhaba, hoş geldiniz. Öz geçmişinizi inceledim. İnşallah sizi çok bekletmemişizdir.

Hakan: Hoş bulduk. Estağfurullah. Şirkete geleli henüz 10 dakika oldu.

Müdür: Peki şimdi size birkaç soru sormak istiyorum.

Hakan: Tabii, buyurun.

Müdür: Öz geçmişinizde uzun yıllardır ticaret sektöründe çalıştığınızı söylemişsiniz. Tam olarak ne zamandan beri çalışıyorsunuz?

Hakan: Liseden mezun olalı çalışıyorum. Babam tekstil ürünleri üretir, yurt dışında satardı. Kendimi bildim bileli babama yardım ederdim.

Müdür: Hmm, çok küçük yaşta başlamışsınız. Yani siz çalışmaya başlayalı kaç yıl oldu?

Hakan: Tahmini olarak çalışmaya başlayalı 14 yıl oldu.

Müdür: Yurt dışında yüksek lisans yapmışsınız. Türkiye'ye döneli kaç yıl oldu?

Hakan: Sık sık Türkiye'ye gelip giderdim. Ama kesin olarak döneli 5 yıl oldu.

Müdür: Peki ne zamandan beri işsizsiniz?

Hakan: Geçen ay askerlik görevimi tamamladım. Yani ben işsiz kalalı 1 ay oldu.

Müdür: Anladım. Peki son olarak ne zamandan beri araç kullanıyorsunuz?

Hakan: Reşit olalı araç kullanıyorum. Ama bu soruyu neden sordunuz? Anlayamadım.

Müdür: Şoför olmak için araba kullanma tecrübeniz önemli.

Hakan: Ne şoförü. Ben tercümanlık için başvurdum.

Müdür: Hakan Bey, tercümanlık mülakatı yan odada!

Bilinçlendirme

2. Hakan, aşağıdaki işleri ne zaman yapmaya başlamıştır?

Şirkete gelmek		
Çalışmak		
Babasına yardım etmek		
Türkiye'ye dönmek		
İşsiz kalmak		
Araç kullanmak		

3. Aşağıdaki metinden alınan cümleler hangi sorunun cevabıdır? İşaretleyin.

	Ne zamandan beri?	Ne kadar zaman oldu?
1. Hakan şirkete geleli 10 dakika oldu.		
2. Hakan liseden mezun olalı çalışıyor.		
3. Hakan kendini bildi bileli babasına yardım ediyor.		
4. Hakan çalışmaya başlayalı 14 yıl oldu.		
5. Hakan Türkiye'ye döneli 5 yıl oldu.		
6. Hakan işsiz kalalı 1 ay oldu.		
7. Hakan, reşit olalı araç kullanıyor.		

4. a. Aşağıdaki cümleleri örnekteki gibi “-DİĞİndan beri” yapısı ile dönüştürün.

1. Hakan liseden mezun olalı çalışıyor.	
<i>Hakan liseden mezun olduğundan beri çalışıyor.</i>	
2. Hakan kendini bildi bileli babasına yardım ediyor.	
3. Hakan çalışmaya başlayalı 14 yıl oldu.	

4. Hakan Türkiye'ye döneli 5 yıl oldu.

5. Hakan işsiz kalalı 1 ay oldu.

6. Hakan, reşit olalı araç kullanıyor.

b. Hangi cümlelerde anlam bozulmadı? Hangilerinde anlam bozuldu? İşaretleyin. Nedenini arkadaşlarınızla tartışın.

5. Metindeki mavi çizgili eklerden hareketle ekin biçim özelliklerine yönelik tabloyu örnekteki gibi doldurun.

	Fiilin son harfi ünlü ise	Fiilin son harfi ünsüz ise
a, ı , o, u ile biten fiillerden sonra		
e, i, ö, ü ile biten fiillerden sonra		

Yapıya ve İletişime Yönelik Etkinlikler

6. Boşlukları “-AlI” zarf fiilinin uygun biçimi ile tamamlayın.

1. Bu şehre gel..... 30 yıl olmuş.

2. Bu işe başla..... her sabah erken kalkar oldum.

3. Sigarayı bırak..... sağlığı düzeldi.

4. Üniversiteden mezun ol..... 15 yıl oldu.

5. Köyümü ziyaret etme..... uzun yıllar oldu.

6. Seni tanıdım tanı..... akşamları erken uyursun.

7. Onu gör..... en az 10 yıl oldu. Çok özledim.

8. Evi temizle..... daha 1 saat olmadı. Kedi her yeri dağıttı.

7. Cümleleri “-All” zarf fiilinin uygun biçimi ile birleştirin.

1	Ankara’ya taşındım.	O günden beri yüzüm gülmedi.
2	Yeni bir spor ayakkabı aldım.	Diğer ayakkabılarımı giymedim.
3	Ali uyudu.	Üç saat oldu.
4	Dayımlar bizim eve geldi.	Yirmi dakika oldu.
5	Kübra, arkadaşından ayrıldı.	On yıldır görüşmüyorlar.
6	Şekerli çay içmeyi bıraktım.	Artık daha sağlıklı besleniyorum.
7	Yüzmeyi öğrendi.	Her gün yüzüyor.

8. a. Soruları kendinize göre cevaplayın.

a. Türkçeyi öğrenmeye başlayalı ne kadar zaman oldu?

.....

b. Türkçeyi öğrenmeye başlayalı hayatında neler değişti?

.....

c. Okuldan mezun olalı hayatında neler değişti?

.....

ç. En son kitap okuyalı ne kadar zaman oldu?

.....

d. Bu şehirde yaşamaya başlayalı kaç yıl oldu?

.....

e. En yakın arkadaşınla tanışalı ne kadar zaman oldu?

.....

b. Arkadaşınızla eşleşin. Soruları birbirinize sorun ve cevaplayın.

4.3.5. -IncA Zarf Fiilinin Üç Boyutlu Materyal Tasarımı

Konu	-IncA Zarf Fiili
Dil Kullanım Alanı	Kamusal Alan <u>Olaylar</u> • Oyunlar, yarışmalar <u>Kişiler</u> • Sanatçılar, seyirciler
Seviye	B2
Biçim Özellikleri	• Fiile eklenir ve zarf yapar. -ınca, -ince, -unca, -ünce -yınca, -yince, -yunca, -yünce
Anlam Özellikleri	• Art arda gerçekleşen iki işin birbirine bağlı olduğunu bildirme • İşin gerçekleşme sebebini bildirme
Kullanım Alanları	• Sıralı olayları/durumları anlatırken • Olayların sebeplerini anlatırken
Öğrencinin Daha Önceden Öğrendiği Zarf Fiil Yapısı	-(y)İp -mAdAn -(y)A...-A -(y)ArAk -(y)AlI

Bağlam (Sunum)

1. Metni okuyun, sizce yarışmayı kim kazanacak? Söyleyin.

Kim 500 Milyon İster?

Sunucu: Sayın konuklarımız, yarışmacılarımız ve televizyon başında bizleri izleyen kıymetli izleyicilerimiz. “Kim 500 Milyon İster?” programına hoş geldiniz.

Yarışmacılar: Hoş bulduk.

Sunucu: Yarışmaya başlamadan önce değerli konuklarımızı daha yakından tanımak istiyoruz. Kendinizi kısaca tanıtabilir misiniz? Yarışmayı kazanınca ödül ile neler yapmak istiyorsunuz? Bizimle paylaşırsanız sevinirim.

Gizem: Merhaba, ben Gizem Kılıç. Üniversitede sosyoloji bölümü 4. sınıf öğrenciyim. Ben yarışmayı kazanınca çok heyecanlanırım. Kazanınca bu parayla dünyayı gezeceğim. Dünyayı gezince daha çok insanla tanışacağım. Bu sayede daha iyi bir sosyolog olabilirim.

Kerem: Merhaba, ben Kerem Öz. Doktorum. Ben birinci olunca ilk olarak fakirlere yardım edeceğim. Ardından bir hayvan barınağı kuracağım. Hayvanlar güvende olunca ben de mutlu oluyorum. Ayrıca sokak hayvanlarını ücretsiz tedavi etmek için bir hayvan kliniği kuracağım.

Ayşe: Merhaba, ben Ayşe. Okul öncesi öğretmeniyim. Çocuklar gülünce ben çok mutlu oluyorum. Bu nedenle yarışmayı kazanınca kimsesiz çocuklara yardım edeceğim. Ayrıca kendime büyük bir karavan alacağım. Karavan alınca tüm Türkiye’yi gezeceğim. Herkese bol şans!

Sunucu: Memnun oldum. Sayın seyirciler görüyorsunuz, yarışmacılarımız çok istekli. Hepsinin de büyük hayalleri var. Şimdi hazırsanız yarışmaya başlayalım.

Bilinçlendirme

2. Yarışmayı kazanınca kim, neler yapacak? Yazın.

1. Gizem'in dünyayı gezmesi neye bağlı?	
2. Gizem'in daha çok insanla tanışması neye bağlı?	
3. Kerem'in fakirlere yardım etmesi neye bağlı?	
4. Hayvanların güvende olması neye bağlı?	
5. Ayşe'nin kimsesiz çocuklara yardım etmesi neye bağlı?	
6. Ayşe'nin Türkiye'yi gezmesi neye bağlı?	

3. Soruları metne göre cevaplayın.

a. Gizem'in heyecanlanmasının sebebi nedir?

.....

b. Kerem'in mutlu olmasının sebebi nedir?

.....

c. Ayşe'nin mutlu olmasının sebebi nedir?

.....

4. a. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sebep anlamı vardır? İşaretleyin.

• Ben yarışmayı kazanınca çok heyecanlanırım.	
• Kazanınca bu parayla dünyayı gezeceğim.	
• Dünyayı gezince daha çok insanla tanışacağım.	
• Ben birinci olunca ilk olarak fakirlere yardım edeceğim.	
• Hayvanlar güvende olunca ben de mutlu oluyorum.	
• Çocuklar gülünce ben çok mutlu oluyorum.	
• Yarışmayı kazanınca kimsesiz çocuklara yardım edeceğim.	

b. İşaretlemediğiniz cümlelerde anlam nasıldır? Söyleyin.

5. Metindeki mavi çizgili eklerden hareketle ekin biçim özelliklerine yönelik tabloyu örnekteki gibi doldurun.

	Fiilin son harfi ünlü ise	Fiilin son harfi ünsüz ise
a, ı ile biten fiillerden sonra		
e, i ile biten fiillerden sonra		
o, u ile biten fiillerden sonra		
ö, ü ile biten fiillerden sonra		

Yapıya ve İletişime Yönelik Etkinlikler

6. Boşlukları “-InC” zarf fiilinin uygun biçimi ile tamamlayın.

1. Üniversiteden mezun ol..... ailemin yanına döneceğim.
2. Sabahları erken kalk..... spor yapıyorum.
3. Sen gül..... yüzümde güller açıyor.
4. Yaz gel..... ailece Antalya'ya gideceğiz.
5. Sen bu kitapları oku..... beni daha iyi anlayacaksın.
6. Onu dikkatlice dinle..... haklı olduğunu anladım.
7. Ali'yi bana doğru yürü..... gördüm.
8. Seni tanı..... ne kadar ön yargılı olduğumu anladım.

7. Cümleleri “-IncA” zarf fiilinin uygun biçimi ile birleştirin.

1	Bahar geldi.	Çiçekler açtı.
2	Akşam oldu.	Eve döndüm.
3	Uçaktan indim.	Annemi aradım.
4	Çocukluk arkadaşımı gördüm.	Çok sevindim.
5	Alarmı kurmayı unuttum.	Sabah uyuyakaldım.
6	Telefonumu kaybettim.	Çok üzüldüm.
7	Elektrikler kesildi.	Bilgisayarım kapandı.

8. Arkadaşınızla eşleşin. Aşağıdaki soruları birbirinize sorun ve cevaplayın.

Yarışmadan 500 milyon kazanınca ne yaparsın?

Üniversiteden mezun olunca neler yapacaksın?

Sence Türkçeyi öğrenince hayatında neler değişecek?

Ne yapınca mutlu olursun?

4.3.6. -ken Zarf Fiilinin Üç Boyutlu Materyal Tasarımı

-ken zarf fiilinin “fiil+-Ar+-ken, fiil+-yor+-ken, fiil+-mİş+-ken, fiil+-AcAk+-ken, isim+ken” olmak üzere beş farklı biçimi vardır. Her yapının birden fazla şekli biçimi, anlamı ve kullanım alanı olduğu göz önünde bulundurularak bu bölümde sadece “isim+ken” yapısında materyal tasarımı yapılmıştır.

Konu	-ken Zarf Fiili
Dil Kullanım Alanı	Kamusal Alan <u>Olaylar</u> • Oyunlar, yarışmalar <u>Kişiler</u> • Sanatçılar, seyirciler
Seviye	B2
Biçim Özellikleri	• İsme eklenerek zarf yapar. • Ünsüz işle biten kelimelerden sonra:ken • ünlü ile biten kelimelerden sonra: yken
Anlam Özellikleri	• durum bildirme • dönem/zaman bildirme
Kullanım Alanları	• geçmişe yönelik durumlar/olaylar anlatılırken
Öğrencinin Daha Önceden Öğrendiği Zarf Fiil Yapısı	-(y)İp -mAdAn -(y)A...-A -(y)ArAk -(y)AlI - IncA

Bağlam (Sunum)

1. Metni okuyun

Alican: Dede, bak sana ne göstereceğim. Babam bana sanal gerçeklik gözlüğü aldı.

Hasan Dede: Bakayım, neymiş o?

Alican: Bunu gözüne takıyorsun sonra da istediğin her şeyi

izliyorsun.

Hasan Dede: Ben zaten televizyonda da istediğimi izliyorum oğlum.

Alican: Hayır dede, bu öyle değil. Sanki izlediğin videonun içindesin. Gerçek dünyadan tamamen kopararak farklı bir dünyada oluyorsun.

Hasan Dede: Allah Allah! Teknolojiye bak sen! Bizim zamanımızda böyle şeyler yoktu. Şanslı çocuklarsınız.

Alican: Dede, sen çocukken neler yapardın?

Hasan Dede: Ben çocukken tüm gün mahallede oyunlar oynardım. Mahallenin çocukları ile sık sık futbol maçı yapardık. Bazen de babamla tarlaya giderdim.

Alican: Yani sen çocukken internet, telefon yok muydu?

Hasan Dede: Yoktu tabi. Evimizde sadece televizyon vardı.

Alican: Ama gençliğinde internet vardı, değil mi?

Hasan Dede: Hahaha! Yoktu yavrum.

Alican: Ee, o zaman sen gençken nasıl zaman geçiriyordun?

Hasan Dede: Ben gençken hayat çok kolaydı. Kitap okur, arkadaşlarımla buluşur, kitap sohbetleri yapardık. Ah gençlik ah!

Alican: Madem internet yoktu, öğrenciyken ödevlerini nasıl yapıyordun?

Hasan Dede: Kütüphaneler var ya evladım! Ben öğrenciyken kütüphaneden çıkmazdım. İstanbul'daki tüm kütüphaneleri gezerdim. Ah kitap kokusu, bayılırım!

Alican: Ben internetim yokken çok mutsuz oluyorum. Mutsuzken de yemek yiyemiyorum.

Hasan Dede: Ben de internet varken mutsuz oluyorum. Mutsuzken gece uyuyamıyorum.

Alican: Nasıl yani? İnternet varken neden mutsuzsun ki?

Hasan Dede: Niye mi? Çünkü hep internette zaman geçiriyorsunuz.

Alican: Haklısın Dedeciğim, sana söz veriyorum. Artık seninleyken internette dolaşmayacağım.

Hasan Dede: Maşallah benim akıllı torunuma!

Bilinçlendirme

2. Soruları metne göre cevaplayın.

1. Hasan Dede, çocukken neler yapardı?

.....

.....

2. Hasan Dede, gençken neler yapardı?

.....

.....

3. Hasan Dede, öğrenciyken neler yapardı?

.....

.....

3. Aşağıdaki cümleler geçmişte mi yoksa günümüzde mi? İşaretleyin.

	geçmiş	şimdi
a) Ben zaten televizyonda da istediğimi izliyorum.		
b) Ben çocukken tüm gün mahallede oyunlar oynardım.		
c) Çocukken bazen babamla tarlaya giderdim.		
d) Dede, bak sana ne göstereceğim.		
e) Ben gençken hayat çok kolaydı.		
f) Ben öğrenciyken kütüphaneden çıkmazdım.		

g) Gençken kitap okur, arkadaşlarımla buluşur, kitap sohbetleri yapardık.		
h) Öğrenciyken İstanbul'daki tüm kütüphaneleri gezerdim.		
i) Sanki izlediğin videonun içindesin.		

4. Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayın.

Hasan Dede neden mutsuz oluyor?	
Hasan Dede neden uyuyamıyor?	
Alican neden mutsuz oluyor?	
Hasan Dede neden yemek yiyemiyor.	

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde işin yapıldığı dönem, hangisinde durum anlamı vardır?

	dönem	durum
1) Ben çocukken tüm gün mahallede oyunlar oynardım.		
2) Ben de internet varken mutsuz oluyorum.		
3) Çocukken bazen babamla tarlaya giderdim.		
4) Ben gençken hayat çok kolaydı.		
5) Ben öğrenciyken kütüphaneden çıkmazdım.		
6) Ben internetim yokken çok mutsuz oluyorum.		
7) Gençken kitap okur, arkadaşlarımla buluşur, kitap sohbetleri yapardık.		
8) Mutsuzken de yemek yiyemiyorum.		
9) Öğrenciyken İstanbul'daki tüm kütüphaneleri gezerdim.		
10) Mutsuzken gece uyuyamıyorum.		

Yapıya ve İletişime Yönelik Etkinlikler

6. Boşlukları -ken ile tamamlayın.

1) O hasta..... çok uyur.
2) Ben öğrenci..... her gün kütüphaneye giderdim.
3) Ben evde yok..... kedim yaramazlık yapıyor.
4) Ben Ankara'da..... akşamları erken uyurdum.
5) Çayını sıcak..... iç. Soğuk çay içilmez.
6) Hava karlı..... yola çıkılmaz.
7) Havalar soğuk..... işe otobüsle giderim.
8) Eskiden buralar tarla..... dedem burada çalışmış.

7. Cümleleri örnekteki gibi yeniden yazın.

1. Otuz sene önce öğrenciydi. Çok çalışkandı. <i>Otuz sene önce öğrenciyken çok çalışkandı.</i>
2. Üzgünüm. Tüm gün ağladım.
3. Geçen hafta Ankara'daydım. Anıtkabir'i ziyaret ettim.
4. İki hafta önce tatildegdım. Bol bol tarihî yapıları gezdim.
5. Ben o zamanlar gençtim. Akıllı telefonlar yoktu.
6. Eskiden arabam yoktu. İşe metro ile giderdim.
7. Acıktım. Çok sinirliyim.

8. a. Cümleleri kendinize göre tamamlayın.

1. Ben bebekken
2. Ben çocukken
3. Ben tatildeyken
4. Ben okuldayken
5. Ben mutsuzken
6. Ben evdeyken

b. Arkadaşınızla eşleşin ve cevaplarınızı karşılaştırın.

Ben bebekken çok yaramazmışım.
Annem söyledi. Sen nasıl bir
bebekmişsin?

Ben bebekken çok usluymuşum.
Hiç ağlamazmışım.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde Türkçeye Yolculuk Ders Kitapları (A2, B1 ve B2 düzeyleri), Yeni İstanbul Ders Kitapları (A2 ve B1 düzeyleri), Yeni Hitit Ders Kitapları (A1, A2, B1)'nda yer alan “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)İp, -mAdAn, -ken” zarf fiillerinin verildiği bölümler; metinler, bilinçlendirme, etkinlikler çerçevesinde üç boyutlu dil bilgisi (biçim, anlam, kullanım) kuramına göre incelenmesi ile elde edilen bulgulara yönelik sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Bu çalışmada Larsen-Freeman tarafından ortaya atılan ve dil yapılarının biçim, anlam ve kullanım olmak boyutlarını kapsayan üç boyutlu dil bilgisi çerçevesinde yabancılara Türkçe öğretimi ders kitap setleri incelenmiştir. Türkçeye Yolculuk Ders Kitapları (A2, B1 ve B2 düzeyleri), Yeni İstanbul Ders Kitapları (A2 ve B1 düzeyleri), Yeni Hitit Ders Kitapları (A1, A2, B1)'nda yer alan “-(y)A, -(y)Alı, -(y)ArAk, -(y)IncA, -(y)İp, -mAdAn, -ken” yapılarının verildiği bölümler incelenip değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme, her bir zarf fiil yapısı için oluşturulan üç boyutlu şablon temel alınarak yapılmış; hedef yapının bağlam, bilinçlendirme ve etkinlikler kapsamında üç aşamalı olarak üç boyuta uygunluğu değerlendirilmiştir. Bu incelemeden hareketle aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1) Bağlamın Değerlendirilmesi: Türkçeye Yolculuk, Yeni İstanbul ve Yeni Hitit ders kitaplarında hedef dil yapılarının girdi olarak sunulduğu bağlamın üç boyutlu olarak incelenip değerlendirildikten sonra elde edilen bulgulardan hareketle aşağıdaki tablo oluşturulmuştur. Değerlendirme, tablo 5.1.'in altında yer almaktadır.

Tablo 5. 1. Zarf fiillerin ders kitaplarındaki bağlamında üç boyutlu değerlendirilmesi

		Türkçeye Yolculuk	Yeni İstanbul	Yeni Hitit
-(y)Ip Zarf Fiili				
-(y)Ip Zarf Fiili	Hangi seviyede verilmiş?	A2	A2	A2
	Hangi üniteye verilmiş?	Afiyet Olsun!	Ne Yapabilirsiniz?	Sağlıklı Bir Yaşam
	Hangi dil yapıları ile verilmiş?	-(y)ArAk, -mAdAn, -A.. -A	- mAdAn	- mAdAn
	Bağlamda kaç kere kullanılmış?	5 kere	4 kere	2 kere
	Hangi biçim özellikleri verilmiş?	-ip -ıp, -üp, -mayıp	-ip, -ıp, -üp	-ıp
	Hangi anlamları verilmiş?	iki işi art arda yapma	iki işi art arda yapma	iki işi art arda yapma
	Hangi kullanım alanları verilmiş?	sıralı olayları/durumları anlatırken	sıralı olayları/durumları anlatırken	sıralı olayları/durumları anlatırken
-mAdAn Zarf Fiili				
-mAdAn Zarf Fiili		Türkçeye Yolculuk	Yeni İstanbul	Yeni Hitit
	Hangi seviyede verilmiş?	A2	A2	A2
	Hangi üniteye verilmiş?	Türk ve Dünya Mutfağı	Ne Yapabilirsiniz?	Sağlıklı Bir Yaşam
	Hangi dil yapıları ile verilmiş?	-(y)ArAk, -(y)Ip, -A.. -A	-(y)Ip	-(y)Ip
	Bağlamda kaç kere kullanılmış?	0	1 kere	2 kere
	Hangi biçim özellikleri verilmiş?	0	-meden	-madan, -meden
	Hangi anlamları verilmiş?	0	yapılması gereken bir işi yapmadan başka işi yapma	yapılması gereken bir işi yapmadan başka işi yapma”
	Hangi kullanım alanları verilmiş?	0	sıralı olayları/durumları anlatırken	sıralı olayları/durumları anlatırken

-(y)ArAk Zarf Fiili				
(y)ArAk Zarf Fiili		Türkçeye Yolculuk	Yeni İstanbul	Yeni Hitit
	Hangi seviyede verilmiş?	A2	A2	A2
	Hangi üniteye verilmiş?	Türk ve Dünya Mutfağı	Yeni Bir Hayat	Sağlıklı Bir Yaşam
	Hangi dil yapıları ile verilmiş?	-mAdAn, -(y)Ip, -A.. -A	-A.. -A	-
	Bağlamda kaç kere kullanılmış?	2 kere	1 kere	1 kere
	Hangi biçim özellikleri verilmiş?	-erek	-(y)arak	-arak
	Hangi anlamları verilmiş?	işin gerçekleşme tarzını bildirme	işin gerçekleşme tarzını bildirme	işin gerçekleşme tarzını bildirme
	Hangi kullanım alanları verilmiş?	olayların/durumların gerçekleşme tarzlarını ifade ederken	olayların/durumların gerçekleşme tarzlarını ifade ederken	olayların/durumların gerçekleşme tarzlarını ifade ederken
-(y)A...-(y)A Zarf Fiili				
-(y)A...-(y)A Zarf Fiili		Türkçeye Yolculuk	Yeni İstanbul	Yeni Hitit
	Hangi seviyede verilmiş?	A2	A2	A2
	Hangi üniteye verilmiş?	Türk ve Dünya Mutfağı	Yeni Bir Hayat	Sağlıklı Bir Yaşam
	Hangi dil yapıları ile verilmiş?	-mAdAn, -(y)Ip, -(y)ArAk	-(y)ArAk	-
	Bağlamda kaç kere kullanılmış?	0	0	1 kere
	Hangi biçim özellikleri verilmiş?	0	0	-e...-e
	Hangi anlamları verilmiş?	0	0	işin gerçekleşme tarzını bildirme
	Hangi kullanım alanları verilmiş?	0	0	olayların/durumların gerçekleşme tarzlarını ifade ederken

-(y)AlI Zarf Fiili				
-(y)AlI Zarf Fiili		Türkçeye Yolculuk	Yeni İstanbul	Yeni Hitit
	Hangi seviyede verilmiş?	B1	B1	B1
	Hangi üniteye verilmiş?	Teknoloji Her Yerde	Bir Dünya Kültür	Bu Yıl Moda Ne?
	Hangi dil yapıları ile verilmiş?	Dık+iyelik+dAn beri, -DI-All	Dık+iyelik+dAn beri, -DI-All	-DI-All
	Bağlamda kaç kere kullanılmış?	1	0	0
	Hangi biçim özellikleri verilmiş?	-eli	0	0
	Hangi anlamları verilmiş?	hâlâ devam eden işin başlama zamanını bildirme	0	0
	Hangi kullanım alanları verilmiş?	günümüzde devam eden geçmiş olaylar ve durumları anlatırken	0	0
-(y)InCA Zarf Fiili				
-(y)InCA Zarf Fiili		Türkçeye Yolculuk	Yeni İstanbul	Yeni Hitit
	Hangi seviyede verilmiş?	B2	B1	B1
	Hangi üniteye verilmiş?	Güzel Sanatlar	Hayallerimiz	Sinema Dünyası
	Hangi dil yapıları ile verilmiş?	-IncAyA kadar -AnA kadar	- (I/A)r-mAz	-Dık/- (y)EcEk+iyelik sırada -(E/I)r-mEz
	Bağlamda kaç kere kullanılmış?	1 kere	1 kere	0
	Hangi biçim özellikleri verilmiş?	-inca	-(y)ince	0
	Hangi anlamları verilmiş?	işin gerçekleşme sebebini bildirme	art arda gerçekleşen iki işin birbirine bağlı olduğunu bildirme	0
	Hangi kullanım alanları verilmiş?	sıralı olayları durumları anlatırken olayların sebeplerini anlatırken	sıralı olayları durumları anlatırken olayların sebeplerini anlatırken	0
-ken Zarf Fiili				
- (		Türkçeye Yolculuk	Yeni İstanbul	Yeni Hitit

Hangi seviyede verilmiş?	B1	B1	B1
Hangi ünite verilmiş?	Bir Fabl Bir Hikâye	Yeni Bir Hayat	Hayaller Gerçek Olsa
Hangi dil yapıları ile verilmiş?	-	-	-
Bağlamda kaç kere kullanılmış?	1 kere	2 kere	0
Hangi biçim özellikleri verilmiş?	isim+-ken	fiil+-Ar+-ken isim+-ken	0
Hangi anlamları verilmiş?	durum bildirme	bir işin diğer işle bölündüğünü bildirme durum bildirme	0
Hangi kullanım alanları verilmiş?	geçmişe yönelik durumlar/olaylar anlatılırken	geçmişe yönelik durumlar/olaylar anlatılırken	0

Tablo 5.1’den hareketle her üç ders kitabında da hedef dil yapısına yönelik bağlamın ya oluşturulmadığı ya da oluşturulan bağlamda hedef yapının yetersiz kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle oluşturulan bağlamların, öğrencilerde yeterli girdi seli sağlayamamaya hedef yapıya yönelik farkındalık oluşturmaya yeterli olmayacağı söylenebilir. Yapıların birden fazla biçim özelliği olmasına rağmen genellikle 1-2 biçim özelliği bağlamda gösterilmiştir. Ayrıca hedef yapıların anlam ve kullanım özelliklerine bağlamda yeteri kadar yer verilmemiştir. Dolayısıyla her üç ders kitabındaki bağlamlarda zarf fiillerin üç boyutunda öğrenciye yeteri kadar girdi sağlamadığı görülmektedir. Oluşturulan bağlamların öğrencinin yapıyı öğrenme sürecine katkı sağlayamadığı düşünülmektedir.

2) Öğretimin (Bilinçlendirme Etkinliklerinin) Değerlendirilmesi: Bağlamla girdinin sağlanması, öğrencide hedef dil yapısına yönelik farkındalık sağlamak konusunda tek başına yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla bağlamla hedef yapının sunulmasının ardından bağlamda yer alan örneklerden hareketle hedef yapının biçim, anlam ve kullanım özelliklerinin öğrenci tarafından farkındalığının sağlanacağı bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmelidir. Bu çalışmada yapılan değerlendirmeden elde edilen bulgulardan hareketle her üç ders kitabında da bağlam sonrasında dil yapısının tümdengelimli açık öğretiminin yapıldığı görülmüştür. Türkçeye Yolculuk kitabı yapının biçim özelliğini tablo içerisinde gösterip birkaç örnek cümle vererek;

Yeni İstanbul kitabı yapının bir anlamını açıklayıp örnek cümleler vererek; Yeni Hitit kitabı ise tablo içerisinde dil yapısının formülü ile örnek cümleler vererek bu öğretimi gerçekleştirmiştir. Her üç ders kitabının da ortak yönü olarak bağlamın yok sayıldığı, verilen örnek cümlelerin bağlamdan kopuk olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bağlamda verilen örnekler işlevsiz kalmaktadır. Ayrıca verilen örnekler de yapının üç boyutuna yönelik öğrencide yeteri kadar farkındalık sağlamamaktadır. Sonuç olarak öğrencinin metinde geçen hedef dil yapısını fark edip bu yapının işleyişine (biçimi, anlamı, kullanımı) yönelik farkındalık düzeyinin arttırılabileceği bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmemiştir. Bu durumun dil bilgisi öğretim sürecini sadece ezber ve biçim boyutunda bırakacağı düşünülmektedir.

3) Yapıya ve İletişime Yönelik Etkinliklerin Değerlendirilmesi: Hedef dil yapısının içerisinde yer aldığı bağlamın sunulması ve bağlamdan hareketle bilinçlendirme etkinliklerinin yapılması etkili dil bilgisi öğretimi için önemlidir. Ancak bu tek başına yeterli olmamakta, öğrencinin öğrendiklerini bağlamın dışında kullanabilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla üç boyutlu dil bilgisi öğretiminin son aşaması olarak yapıya ve iletişime yönelik etkinliklere yer verilmelidir. İncelenen her üç ders kitabında da 1 ila 4 arası etkinliğe yer verilmiştir. Bu etkinlikler genelde boşluk tamamlama, cümle birleştirme şeklindedir. Etkinliklerin tamamı yapının biçim özelliklerine yönelik olup anlam ve kullanım özelliklerine yönelik etkinliğe yer verilmemiştir. Öğrencilerin öğrendiği yapıları günlük hayattaki iletişime aktarabilmesi için iletişim etkinlikleri ile konuşması, yazması yani pratik yapması gerekmektedir. Ancak her üç ders kitabında da iletişime yönelik etkinliğe yer verilmemiştir.

Sonuç olarak yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki zarf fiillerin verildiği bölümlerin üç boyutlu dil bilgisine uygun olmadığı görülmüştür. Bu sonuçtan hareketle üç boyutlu dil bilgisine uygun materyal tasarımı yapılmıştır. Bu çalışmada oluşturulan materyal örneklerinden hareketle zarf fiillerin üç boyutlu dil bilgisine uygun olduğu söylenebilir.

5.2. Öneriler

Bu çalışmada elde edilen bulgulardan hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

1. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitap setlerinin dil bilgisi bölümleri bu araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle değerlendirilerek revize edilebilir.

2. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimine yönelik materyal hazırlayıcılar, oluşturulan model çerçevesinde ders materyallerini hazırlayabilir. Bu çerçevede hazırlanacak materyallerin aşamaları için şu önerilerde bulunulabilir:

- Öğretilcek dil yapısının ilk olarak biçim, anlam ve kullanım boyutları belirlenerek üç boyutlu şemaları oluşturulmalıdır. Eğer bir dil yapısının birden fazla biçim, anlam ve kullanım özelliği varsa ve bunlar ayrı ayrı verilmek isteniyorsa ayrı şemalar oluşturulabilir. Bu şemalar, materyal üretim sürecinde yol göstericidir.
- Avrupa Diller İçin Ortak Başvuru Metni'ndeki dil kullanım alanlarından öğretilcek dil yapısına ve seviyeye uygun dil kullanım alanı belirlenmelidir. Hedef dil yapısının kullanım boyutu, dil kullanım alanını belirlemede faydalı olacaktır.
- Belirlenen dil kullanım alanı, dil seviyesi ve söz varlığından hareketle metin oluşturulmalıdır. Metin mutlaka öğrenciye hitap edecek nitelikte olmalıdır. Oluşturulan bağlamda hedef dil yapısının kullanım boyutu bağlamın ana temasını belirlemelidir. Metinde mutlaka dil yapısının belirlenen biçim, anlam ve kullanım özellikleri yer almalıdır. Bağlam içerisinde öğrenciye girdi selinin sağlanabilmesi için hedef dil yapısının kullanımına fazlasıyla yer verilmelidir.
- Metnin ardından öğrencilerin hedef dil yapısının biçim, anlam ve kullanım özelliklerini fark etmelerine yönelik bilinçlendirme etkinliklerine yer verilmelidir. Bu etkinlikler; öğrenciye hedef dil yapısının ilk olarak kullanım alanını, daha sonra anlam özelliklerini, son olarak biçim özelliklerini fark ettirmeye yönelik tasarlanmalıdır. Metin altı etkinlikler metnin anlam ve kullanım özellikleri ile birleştirilmelidir. Bu aşamada tasarlanacak tüm etkinlikler metin çerçevesinde olmalıdır.
- Bilinçlendirme etkinliklerinin ardından yapıya ve iletişime yönelik etkinlikler tasarlanmalıdır. Yapıya yönelik etkinliklerde boşluk doldurma, cümle birleştirme, işaretleme gibi hedef dil yapısının biçim özelliklerini pekiştirmeye yönelik etkinlikler tasarlanabilir.

- Son olarak iletişime yönelik etkinlikler oluşturulmalıdır. Çünkü öğretilen dil yapısı iletişime aktarılmadıka öğrencide karşılık bulamayacaktır. Bu nedenle hedef dil yapısının kullanımının iletişime aktarabileceği etkinlikler tasarlanmalıdır. Konuşma ve tartışma, rol oynama ve drama, bilgi paylaşımı, oyunlar ve grup çalışmaları gibi etkinlikler öğrencilerin iletişim kurarak hedef dil yapısını pekiştirmelerini sağlar.

3. Bu çalışmada oluşturulan materyaller yabancı dil olarak öğreticileri tarafından Türkçe ğretimine yönelik uygulanıp eksik ve faydalı yönleri tespit edilebilir. Farklı dil yapıları için materyaller geliştirilebilir.

4. Bu çalışmada sadece zarf fiiller ele alınmıştır. Türkçede diğer tüm dil yapıları için benzer çalışma yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Altunkaya, H. (2019). Dil Bilgisi Öğretiminde Yaklaşımlar, Stratejiler, Yöntemler ve Teknikler. C. Epçaçan, ve E. Akın içinde, *Dil Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aydın, Ö. (1999). İkinci dil olarak Türkçe öğretiminde Türkçe dilbilgisi betimlemelerinin görünümü. *Çağdaş Türk Dili*, s. 33-41.
- Banguoğlu, T. (1986). *Türkçenin grameri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Barın, E. (2004). Yabancılar Türkçe Öğretiminde İlkeler . *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*.
- Başar, U. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen İranlılar İçin Dil Bilgisi Konularının Sıralanmasına Yönelik Bir Öneri. *ZfWT Journal of World of Turks*.
- Başıoğlu, D. A., Oryaşın, U., ve Karagöz, M. (2016). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde -(I/A)r Biçimbiriminin Alışkanlık İşlevinin Öğretilmesine Yönelik İşe Dayalı Ders Malzemeleri.
- Büyüköztürk, Ş. v. (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Candaş-Karababa. (2009). Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi ve Karşılaşılan Sorunlar. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Science*, s. 265-277.
- Cem, A. (2005). Dilbilgisi Öğretiminde Biçim-Anlam Kullanım Üçlüsü: Ders Malzemesi Hazırlama ve Uygulama Önerisi. *Dil Dergisi*, s. 7-24.
- Çetin, B. (2017, 12 6). İletişimsel Edinç ve Yabancı Dil Olarak Türkçede Dil Bilgisi Öğretimi. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, s. 179-196.
- Değer, A. C., Çetin, B., ve Oflaz Kölecı, E. (2017). *Kuramdan Uygulamaya Yabancılar Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dilaçar, A. (1989). *Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi*. Ankara.
- Dolunay, S. K. (2010). Dil Bilgisi Öğretiminin Amacı ve Önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, s. 275-284.
- Dolunay, S. K. (2014). Dil Bilgisi Öğretiminde Temel Yöntemler, Yaklaşımlar ve Teknikler. A. Balcı, M. Kurudayıoğlu, ve B. Onan içinde, *Türkçe Eğitimi Açısından Dil Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ediskun, H. (1992). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ekren, C. (2019). Yabancı Dil Türkçe Dersi Öğretmenlerinin Dil Bilgisine İlişkin Algıları: Bir Metafor Çalışması. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Ercilasun, A. B. (1997). *Türk Dilinin Bugünkü Durumu ve Yayılma Alanları*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu Matbaası.
- Ergin, M. (1986). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul : Bayrak Yay.

- Gencan, T. N. (2007). *Dilbilgisi*. Ankara: Tek Ağaç Eylül Yayıncılık.
- Göçen, G. (2019, 6 1). Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenlerin “Türkçenin Dil Bilgisi”ne Yönelik Metaforik Algısı. *BAŞKENT UNIVERSITY JOURNAL OF EDUCATION*, s. 28-45.
- Gögüş, B. (1978). *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Gülsevin, G. (2001). Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf-Fiiller. *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 122-143.
- Gültekin, İ. (2017). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi siyaseti ve strajeleri . İ. Gültekin, ve M. Balcı içinde, *Uygulamalı Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi El Kitabı* (s. 43-135). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Güneş, F. (2011c, 8 15). Dil Öğretim Yaklaşımları ve Türkçe Öğretimindeki Uygulamalar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 123-148.
- Güneş, F. (2013a, 2 7). Dil Bilgisi Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, s. 71-92.
- Güneş, F. (2013b, 9 3). Yapılandırıcı Yaklaşımla Dil Bilgisi Öğretimi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, s. 171-187.
- Hengirmen, M. (1995). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Engin. Ankara: Ergin.
- İşcan, A. (2014). Yabancı dil öğretimi ve yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin tarihçesi . A. Şahin içinde, *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kuramlar-Yaklaşımlar-Etkinlikler* (s. 3-38). Ankara: PegemAkademi.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Karababa, Z. C. (2009). Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi ve Karşılaşılan Sorunlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*.
- Karahan, L. (1995). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, F. B. (2021). *Yabancılar Türkçe Dilbilgisi Öğretimi*. İstanbul: Kültür Sanat Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kurt, M. (2016). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Dil Bilgisinin İşlevi. F. Yıldırım, ve B. Tüfekçioğlu içinde, *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kuramlar-Yöntemler-Beceriler-Uygulamalar* (s. 261-266). Ankara: Pegem Akademi.
- Larsen-Freeman, D. (2003). *Teaching Language: From Grammar to Grammaring*. Canada: Heinleve Heinle.
- Memiş, M. R. (2017, 6 3). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sürecinde kullanılmak üzere geliştirilen dil bilgisi materyallerinin akademik başarı ve yazma becerisi üzerindeki etkisi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 859-877.
- Onan, B. (2003). Divanü Lügati't-Türk'ün dil öğretim yöntemleri ve dünya filolojisine katkıları bakımından bir değerlendirmesi. *Türklük Bilimi Araştırmalar*, s. 425.

- Onan, B. (2014). Türkçe Eğitimi Açısından Dil Bilgisi Öğretimi. A. Balcı, M. Kurudayıoğlu, ve B. Onan. içinde Ankara: Pegem Akademi.
- Özbay, M. (2014). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II*. Ankara: Önkü Kitap.
- Şaf, N. N. (2010). Yabancı Dil Öğretiminde Üç Boyutlu Dil Bilgisi Öğretimi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara.
- TDK. (2023, 05 27). Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, Ö. (2018). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Metin Odaklı Dilbilgisi Öğretimi. . *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Yılmaz, Ö., ve Dilidüzgün, Ş. (2019, 7 1). Yılmaz, Ö. ve Dilidüzgün, Ş. (2019). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde metin odaklı dilbilgisi öğretimi üzerine öğrenci görüşleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, s. 217-234.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Rabia Arzupınar

Yabancı Dil : Farsça (ileri)

Darice (ileri)

Tacikçe (ileri)

Özbekçe (ileri)

İngilizce (orta)

Eğitim Durumu :

Lisans : Marmara Üniversitesi- Atatürk Eğitim Fakültesi- Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği (2012-2017)

Tezsiz Yüksek Lisans : Marmara Üniversitesi- Atatürk Eğitim Fakültesi- Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği (2017)

Tezli Yüksek Lisans: Kırıkkale Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü- Türkçe Eğitimi (2020-2023)

Yayınlar (Diğer):

Hakemli Kongre/ Sempozyumlarda Sunulan Bildiriler

Arzupınar, R. (2022). Tercihim Türkçe Projesi'nde Uygulanan Öğretim Programı: Bosna Hersek Örneği. Balkanlarda Türkçe Öğretimi ve Türkoloji Uluslararası Sempozyumu, 7-9 Eylül, Yüz yüze: Arnavutluk.

Arzupınar, R. (2023). THREE-DIMENSIONAL LANGUAGE TEACHING IN TURKISH TEACHING TO FOREIGNERS. Ases IV. International Educational Sciences Conference, 28-29 Nisan, Çevrim içi: Türkiye.

Hakemli Kongre/ Sempozyumların Bildiri Kitaplarında Basılan Yayınlar

Arzupınar, R. (2022). Tercihim Türkçe Projesi'nde Uygulanan Öğretim Programı: Bosna Hersek Örneği. Balkanlarda Türkçe Öğretimi ve Türkoloji Uluslararası Sempozyumu, 7-9 Eylül, Yüz yüze: Arnavutluk.

Arzupınar, R. (2023). Three-Dimensional Language Teaching in Turkish Teaching To Foreigners. Ases IV. International Educational Sciences Conference, 28-29 Nisan, Çevrim içi: Türkiye.

Eğitim Programları

TMV (Türkiye Maarif Vakfı) (2020), Türkçenin Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı. (ss. 1-320). İstanbul.

Kitap/ Kitap Bölümü

Türkdil, Y., Işık, Ş., Arzupınar, R. vd. (2022). Maarif Türkçe A1 Lise Ders Kitabı (Edt. Gültekin, İ., Temur, N., Kurt, M., Melanlıoğlu, D., Pilav, S. ve Yıldırım, K.). İstanbul: Mega Basım.

Türkdil, Y., Işık, Ş., Arzupınar, R. vd. (2022). Maarif Türkçe A1 Lise Çalışma Kitabı (Edt. Gültekin, İ., Temur, N., Kurt, M., Melanlıoğlu, D., Pilav, S. ve Yıldırım, K.). İstanbul: Mega Basım.

Türkdil, Y., Işık, Ş., Arzupınar, R. vd. (2022). Maarif Türkçe A1 Lise Öğretmen Kılavuz Kitabı (Edt. Gültekin, İ., Temur, N., Kurt, M., Melanlıoğlu, D., Pilav, S. ve Yıldırım, K.). İstanbul: Mega Basım.

Türkdil, Y., Işık, Ş., Arzupınar, R. vd. (2022). Maarif Türkçe A2 Lise Ders Kitabı (Edt. Gültekin, İ., Temur, N., Kurt, M., Melanlıoğlu, D., Pilav, S.) İstanbul: Mega Basım.

Türkdil, Y., Işık, Ş., Arzupınar, R. vd. (2022). Maarif Türkçe A2 Lise Çalışma Kitabı (Edt. Gültekin, İ., Temur, N., Kurt, M., Melanlıoğlu, D., Deniz, Pilav, S.) İstanbul: Mega Basım.

Türkdil, Y., Işık, Ş., Arzupınar, R. vd. (2022). Maarif Türkçe A2 Lise Öğretmen Kılavuz Kitabı (Edt. Gültekin, İ., Temur, N., Kurt, M., Melanlıoğlu, D., Deniz, Pilav, S.) İstanbul: Mega Basım.

Arzupınar, R., Işık Yıldız, Ş., Türkdil, Y., vd. (2023). Maarif Türkçe B1 Lise Ders Kitabı (Edt. Gültekin, İ., Temur, N., Kurt, M., Pilav, S.) İstanbul.

Arzupınar, R., Işık Yıldız, Ş., Türkdil, Y., vd. (2023). Maarif Türkçe B1 Lise Çalışma Kitabı (Edt. Gültekin, İ., Temur, N., Kurt, M., Pilav, S.) İstanbul.

Arzupınar, R., Işık Yıldız, Ş., Türkdil, Y., vd. (2023). Maarif Türkçe B1 Lise Öğretmen Kılavuz Kitabı (Edt. Gültekin, İ., Temur, N., Kurt, M., Pilav, S.) İstanbul.

Işık Yıldız, Ş., Arzupınar, R., Türkdil, B.B., vd. (2023). Maarif Türkçe B2 Lise Ders Kitabı (Edt. Gültekin, İ., Temur, N., Kurt, M., Pilav, S.) İstanbul.

Işık Yıldız, Ş., Arzupınar, R., Türkdil, B.B., vd. (2023). Maarif Türkçe B2 Lise Çalışma Kitabı (Edt. Gültekin, İ., Temur, N., Kurt, M., Pilav, S.) İstanbul.

Işık Yıldız, Ş., Arzupınar, R., Türkdil, B.B., vd. (2023). Maarif Türkçe B2 Lise Öğretmen Kılavuz Kitabı (Edt. Gültekin, İ., Temur, N., Kurt, M., Pilav, S.) İstanbul.

Demir, T., Arzupınar, R., Işık Yıldız, Ş. vd. (2023). Maarif Türkçe C1 Lise Ders Kitabı (Edt. Gültekin, İ., Temur, N., Kurt, M., Pilav, S.) İstanbul.

Demir, T., Arzupınar, R., Işık Yıldız, Ş. vd. (2023). Maarif Türkçe C1 Lise Çalışma Kitabı (Edt. Gültekin, İ., Temur, N., Kurt, M., Pilav, S.) İstanbul.

Demir, T., Arzupınar, R., Işık Yıldız, Ş. vd. (2023). Maarif Türkçe C1 Maarif Türkçe B2 Lise Öğretmen Kılavuz Kitabı (Edt. Gültekin, İ., Temur, N., Kurt, M., Pilav, S.) İstanbul.

Araştırma Alanları : Yabancılar Türkçe Öğretimi, Program Geliştirme, Türkoloji